

RAIVOLA

kotikyläni Kivennavalla

Kertomuksia, kuvia ja kulttuuria

Tampereen kaupunginkirjasto

Tampereen kaupunginkirjasto

837N1337200

837N1337200

Raivola, kotikyläni Kivennavalla

TAMMELA

21PP

50A

92.87

92.87

Raivola-Seura

RAIVOLA,
kotikyläni
Kivennavalla

RAIVOLA,

**kotikyläni
Kivennavalla**

POISTETTU LUETTELOSTA
TAMPEREEN
KAUPUNGINKIRJASTO

Kertomuksia, kuvia ja kulttuuria

Raivola-Seura

TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTO
PIRKANMAAN MAAKUNTAKIRJASTO

Etusisäkannen kartta:

Maanmittaushallituksen kivipaino 1932.

Takasisäkannen kartta:

Copyright © Karttakeskus Oy, lupa L 3012/00

Seuraavan sivun kuva:

Eräs kannakselaisen kulttuurin merkkihenkilöitä, Raivolassa asunut runoilija Edith Södergran tyylikkäänä noin 15-vuotiaana neitona ennen sairaalakauden alkua. (Kuva SLS:n arkistosta; ks. lyhenteen selitys lähdeluettelosta.)

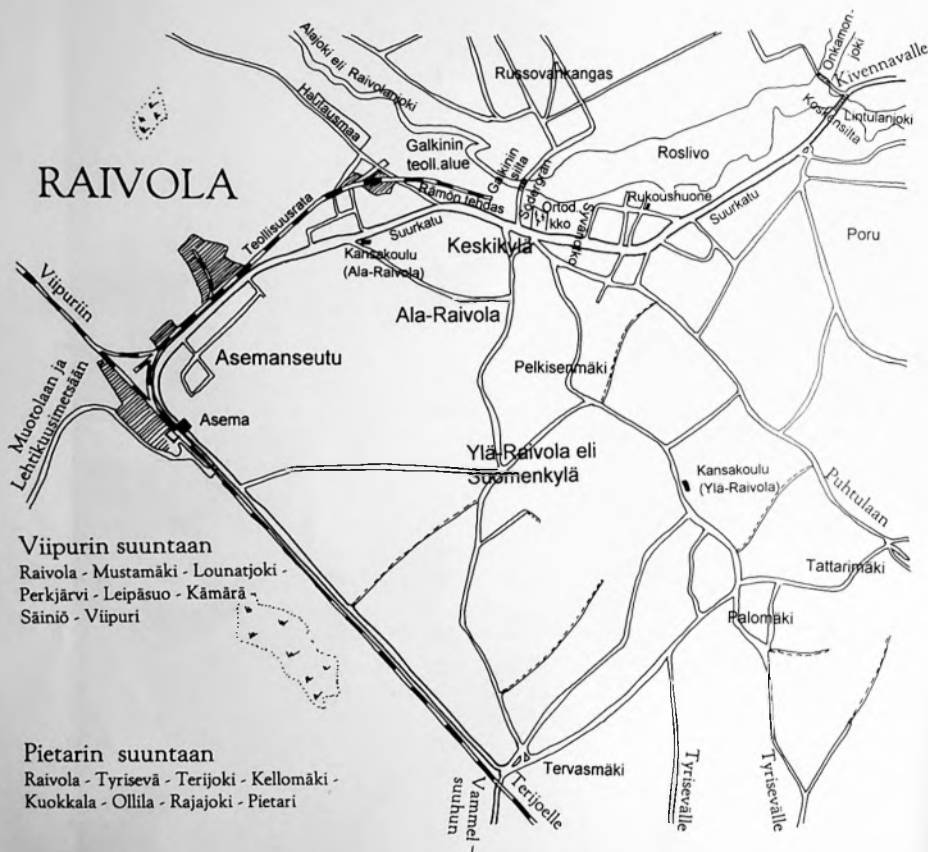
Kannen suunnittelu Matti Rainio

ISBN 952-91-1979-8

Saarijärven Offset Oy 2000

Digitized by Google

Viipurin suuntaan

Raivola - Mustamäki - Lounatjoki -
Perkjärvi - Leipäsuu - Kämärä -
Säiniö - Viipuri

Pietarin suuntaan

Raivola - Tyrisevä - Terijoki - Kellomäki -
Kuokkala - Ollila - Rajajoki - Pietari

Sisällysluettelo

Lukijalle	10
Kauko Äikäs: Mikä Kivennapa? Mikä Raivola?	12
Vilho Hatara: Viimeisen matkustajajunan lähtö Raivolan asemalta 10.6.1944	19
Raivolan asemarakennuksia eri vuosikymmeniltä	20
Ella Lukkarinen (o.s. Kirjavainen): "Rakkaat raivolaiset"	23
Laura Keuru (o.s. Iivonen): Tieni Raivolasta Kangasalle	25
Meeri Tuokko-Mansikka: Raivolaa muistellen	29
Raivola-Seura ry.	29
Maija Uotila: Kotiseutumatkat Raivolaan	32
Yrjö Torikka: Minun Raivolani – otteita 10-vuotisjuhlapuheesta	33
Agneta Rahikainen: Edith Södergran (1892–1923) ja maa, joka ei ole sitä mitä se on ollut	35
Enmi Mikkolainen: Raivolasta ja raivolaisista	41
Viljo Ilosen elämäntarinaa	43
Yrjö Ilonen: Iloset Raivolassa	44
Vanhoi muistoi	45
Sirpa Suikkanen: Isäni kotiseutu	48
Ritva Sainio (o.s. Kansonen): Elämää ja lähtemisiä	50
Kotikylän muisto	59
Pirkko Sallinen-Gimpl: Identiteetin rakennuspuita karjalaiselta kotiseudulta	60
Vertailuja hämäläisen ja karjalaisen välillä	67
Laulu Raivolasta	68
Maija Uotila (o.s. Munne): Palomäki, kotipaikkani	70
Meeri Tuokko-Mansikka: Suomenkylän poikien sotaleikit	71
Kirjavaise äijä	72
Helena Miikkulainen: Miikkulaisen kauppiasperhe	74
Aleksander Torikka: Suurpalo Raivolassa	78
Tauno Tarssanen: Juttu vapaussodan ajoilta	80
Hilkka Virolan (o.s. Pokkinen) kertomaa	81
Mikko Pokkinen – raivolalainen runoilija ja matemaatikko	90
Mikael Pohjanleimu: Kesämuistelua lapsuuden ajoilta	91
Sergei Kirtola: Laulettiin ja soitettiin	92
Musiikkikulttuuria Raivolassa	94
Kun Kristiina Nuutinen kaivoon putosi	97
Yrjö Torikka: Raivolan rooli Helsingin v. 1944 suurpommitusten torjunnassa	97
Pentti O. Vanamo: Syntymäpaikkani Raivola, mitä muistan?	98
Irene Sirkeinen: Raivolan internaatista	100
Maire Nordström: Raivolan suojeluskunnasta	103
Maire Nordström: Pikkulottana 30-luvulla	104
Leo Hollo: Muistoja Raivolasta vuosilta 1924–1939	107
Sergei Kirtola: Liikunnasta intoa	108
Felix Torikka: Koululaisurheilua	111

Tuula Säpyskä: Matka äitini kotiseudulle Raivolaan	113
Aino Säpyskä (o.s. Lounatkari): Evakkomatalla	115
Hilkka Pohja (o.s. Lounatkari): Minun tarinani	117
Muistoja Kannakselta	119
Ritva Sainio: Edith Södergran ja Raivola	121
Kauko Äikäs: Raivolan ruukin työntekijöiden venäläinen kylähallinto	126
Meeri Tuokko-Mansikka: Perheeni elämää Raivolassa	127
Felix Torikka: Eräs hautajaissaatto	133
Sergei Kirtola: Lähtö Raivolasta -39	134
Ritva Kansonen: Sirpaleita	137
Leo Hollo: Kotia puolustamassa	137
Kirsti Kondelin: Kaksi kirjastoseminaaria Raivolassa	139
Maija Uotila: Minun mummoni	143
Raivolaisten mieluisia kokoontumis- ja retkeilypaikkoja kotikylässä ja lähiympäristössä	144
Viesti menneisyydestä	146
Alli Kuntola: Koulutyttönä ennen sotaa	147
Kauko Äikäs: Raivolan asemalta kuljetusten kulttuuriin – Sallisen kuljetusliikkeen alku	158
Kaskuja ja loruja Raivolasta	160
Maire Nordström: Lapsuuteni Raivola	161
Posteljooni Johannes Nokkonen	167
Meeri Tuokko-Mansikka: Tule enkeli	169
Sinikka Luutonen (o.s. Rintala): ”Ko siel ei ikkunatkaa likkaantunneet niiko tääl”	169
Majja-Liisa Rintala (o.s. Hakapelto): Läksi mieleenjäännyt lokakuun ilta	171
Kivennavan seitsemän kirkkoa	171
Maire Nordström: Rukoushuone Apteekinkujalla	176
Sergei Kirtola: Raivolan ortodoksinen seurakunta ja kirkko	178
Kaija Tuunanen (o.s. Ikävalko): Raivola – sukuni kotipaikka	181
Sergei Kirtola: Tykkitulta rauhalliseen Raivolaan	184
Jouko Termonen: Raivolasta ja sotavuosilta	186
Raivolan nuorisoseuran historiikkia	191
Näyteltiin ja juhlittiin	192
Yrjö Torikka: Tykkiasemiin kotipihalle	194
Irja Airaksinen (o.s. Murto): Lapsuusvuodet Raivolassa	195
Mieleenjääneitä raivolaisia	198
Sergei Kirtola: Kahdet sankarihautajaiset	202
Raivolan sankarivainajat 1939 – 1945	204
Raivolan apteekin historiaa	205
Teuvo Vuorela: Raivola – lapsuuteni paratiisi	208
Kukkulan Iita	211
Meeri Tuokko-Mansikka: Yks tie, kaks asjaa	212
Alpo Mannonen: Muistikuvia	213
Kivennappoisii sananlaskui	214

Maire Nordström: Äijääni muistellen	216
Aleksander Torikka: Kaksi käyntiä Raivolassa	217
Polkupyöräpataljoona 2:n vaiheita	220
90-vuotias Margaretha Happonen muistelee	222
Sotilaslauluvihkosta poimittua	223
Faina Lavyröw (o.s. Surenkin): Lapsuuteni mummolassa	226
Meeri Tuokko-Mansikka: Tuoko poikii kakkarapaisto	228
Kannaksen ammattikoulukodin vaiheita	229
Pentti Antila: Hämäläissotilaan muistoja Karjalan kannakselta	234
Kalevi Moisander: Lukittu portti	236
Yrjö Torikka: Isäni Aleksander Torikka (ent. Krascheninin)	238
Raivolan elinkeinoelämä pähkinänkuoressa	239
Lauri Murtonen: Lapsuuteni Raivola ja lähtö sieltä	245
Valjakan hovi	246
Ala-Tolosen mummo ja Ylä-Tolosen äijä	248
Aki Mäki: Aidan matka Raivolasta Seinäjoelle	249
Kylämme kohtalonhetket	250
Kivennavan kunnan hoitokunnan jäsenten matka Kivennavalle	253
Marja Saanilahti: Kivennavan ja Raivolan murteesta	257
Sanoja ja sanontoja Raivolasta	261
Paikannimiä Raivolasta	270
Meeri Tuokko-Mansikka: Heikki vieti kouluu kahe työt voimi	271
Uutta kiinnostusta Karjalaa kohtaan	273
Raisa Panisheva: Tervehdys nyky-Raivolasta	275
Ritva Sainio: Raivolassa kotiseutumatkalla	276
Lähteet ja Karjala-aiheista kirjallisuutta	277
Henkikirjatietoja	281

Lukijalle

Pienet tapahtumat muuttavat maailmaa enemmän kuin suuret mullistukset. Tämä Kivennavan pitäjän Raivolan kyläkirjakin sai alkunsa niistä pienistä kertomuslappusista ja muutamasta valokuvasta, joita kylän entiset asukkaat toivat tarinailtoihinsa.

Vähitellen kasvoi yhteinen unelma kylämuistojen tallentamisesta. Tuo unelma on kantanut niin pitkälle, että vaatimattomat muistiinpanot ovat kasvaneet 300-sivuisiksi kirjaksi. Kirja on mittava kooste eteläkannakselaisen kylän elämänkulkua. Karjalan kannaksen yhden kylän asukkaista ei liene aiemmin julkaistu näin laajaa asukkaiden itsensä koostamaa teosta. Tuskin on liioittelua nimittää kertomuksia tämän kylän kulttuuriperinnöksi. Oma arvonsa on esimerkiksi murretarinoilla, jotka tallentavat nimenomaan tämän karjalaiskylän aitoa murretta.

Liikkeelle lähdettiin erilaisesta toimitusideasta kuin vuonna 1994 julkaistua ensimmäistä kyläkirjaa tehtäessä. Sehän kuvasi pääasiassa teollisuutta, kauppaa, yhdistystoimintaa ja yleensä erilaisia instituutioita. Nyt keskeisessä asemassa on kylän asukas – ihminen – hänen tunteensa, tuntemuksensa ja tapahtumainkuvauksensa. Näin nämä kaksi kyläkirjaa täydentävät toisiaan ja antavat yhdessä hyvän näköalan Raivolan kylään.

Aineisto on koottu pääosin lehti-ilmoituksilla ja haastatteluilta; osa aineistosta on valittu seuran aiemmasta arkistomateriaalista. Valmisteluun osallistui noin 100 henkilöä, jotka lähes kaikki ovat kylän entisiä asukkaita. Kertomuksia kertyi lopulta pitkälti toista sataa ja kuvia yli 300 kpl. Tästä aineistosta noin puolet otettiin kirjaan. Kirjalle haluttiin antaa myös tieteellistä painoarvoa, ja siksi siihen on sisällytetty myös tutkijoiden näkemyksiä.

Karjalan kannaksen eteläosan luonnonkauniit seudut – esimerkiksi Terijoki, Kuokkala ja Raivola – ovat aikanaan olleet innoituksen lähteenä useille tunnetuille taiteilijoille. Raivolan omalla runoilijalla *Edith Södergranilla* on itseoikeutetusti osuutensa kyläkirjassa.

Raivolan kylä oli aikanaan hyvin tunnettu. Sijaitsihan se jo 1800-luvulta lähtien Karjalan kannaksen tärkeimpien liikenneyhteyksien varrella. Viipurista kertyy Raivolaan matkaa satakunta kilometriä ja edelleen Pietariin vain noin 40 kilometriä.

Nykysoomalaisen tietous Karjalan kannaksen entisistä pitäjistä ja etenkin kylistä lienee varsin vähäinen. Yhä enemmän tulee olemaan sellaisia henkilöitä, jotka ovat tuskin kuulleet Kivennavasta ja vielä vähemmän Raivolan kylästä. Luonnollisesta elämänkulusta johtuen vähenee syntyperäinen karjalainen väestö nopeasti, joten on korkea aika tallentaa kaikki saatavissa oleva aineisto. Se tulee olemaan jälkipolville ja tutkijoille korvaamattoman arvokasta. Olemme sisällyttäneet kirjaan muutakin kuin Kannakselta lähteneiden muisteluja. Olemme pyrkineet kokoamaan mahdollisimman monipuolista aineistoa, ja sisällyttäneet kirjaan myös esimerkiksi nuorempien ihmisten näkemyksiä Karjalasta ja karjalaisuudesta.

On tietysti valitettavaa, että kylän entisten asukkaiden lähettämää aineistoa on jouduttu karsimaan, koska sivumäärä ja kustannukset asettavat tietyt rajoitteet. Mukaan on kuitenkin otettu mahdollisimman monen kirjoittajan tekstit. Kaikki lähetetyt kirjoitukset on tallennettu seuran arkistoon.

Raivola-Seuran kulttuuritoimikunta kiittää lämpimästi kaikkia niitä lukuisia henkilöitä, jotka ovat suurenmoisella tavalla osallistuneet kirjan valmisteluun. Kivennapa-

seura ja Karjalaisen kulttuurin edistämistätiö mahdollistivat osaltaan apurahoilla kirjan julkaisemisen. Tohtori *Pirkko Sallinen-Gimplille* ja maisteri *Agneta Rahikaiselle* kiitokset mielenkiintoisista kirjoituksista. Vaikka he eivät olekaan syntyneet Raivolassa, niin kirjoituksista välittyy tutkijoiden aito kiinnostus aiheeseen. Erytiskiitokset ansaitsee suomen kielen tutkija *Marja Saanilahti* osallistumisestaan kirjan toimitamiseen ja suurimittaisesta työstään tekstien saattamisessa julkaisuasuun. Kiitokset *Yrjö Torikalle* asiantuntevasta oikoluvusta; kiitämme myös toista oikolukijaa *Aatos Sainiota*. "Naapurikylän tytölle" *Emmi Mikkolaiselle* kiitokset aineiston lähettämisestä, monista kyläkirjan tekoa koskevista neuvoista ja kannustuksesta.

Raivola-Seura ry on perustettu vuonna 1972. Seuran puheenjohtajina ovat toimineet *Eero Kiviranta*, *Kauko Pimiä*, *Olavi Svinhufvud* ja vuodesta 1992 lähtien *Yrjö Ilonen*.

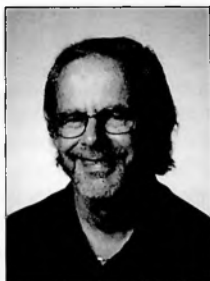
Voimme yhtyä tohtori Pirkko Sallinen-Gimplin sanoihin: "Ei mikään korvaa elävän ihmisen kertomaa. Kotiseutu alkaa elää, kun otetaan esille valokuvat, niiden esittämät henkilöt kuvataan, keitä he olivat, mistä ja milloin, ja mitä tuolloin tehtiin. Menneisyys ei ole vain mennyttä, se voi elää meissä, vaikuttaa ajatteluumme ja toimintaamme, olla osa identiteettiämme."

Ihminen voi joutua vasten omaa tahtoaan fyysisesti luopumaan syntymä- ja kotipaikastaan. Näin on karjalaisille tapahtunut. Kenenkään ei kuitenkaan tarvitse luovuttaa kotiseutunsa muistoja koskaan sydämestään pois.

Seuramme haluaa tämän kirjan myötä esittää kunnioittavan tervehdyksensä myös sotiemme veteraaneille ja muistaa kotiseutunsa puolesta henkensä uhranneita.

Meijä kylä ihmiset yhes tekkiit tään kirjan !

Raivola-Seura ry
Kulttuuritoimikunta

Kauko Äikäs

Ritva Sainio

Mikä Kivennapa? Mikä Raivola?

Hyvä kysymys

Meillä karjalaisilla on eräs uskomus, joka ei välttämättä pidä paikkaansa, mutta on sinänsä hyvin inhimillinen. Se on luulo, että kaikki aikuiset suomalaiset tietävät luovutetun Karjalan asioista suunnilleen yhtä paljon kuin me. Otaksumme, että Karjalan kannaksen paikkakunnat ja asiat, jotka ovat tuttuja sieltä lähteneille karjalaisille, ovat jokseenkin yhtä tuttuja lähes kaikille. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa.

Yhä harvempi suomalainen tietää, missä tai edes mikä se sellainen Kivennapa on ollut. Aikaa myöten näidenkin henkilöiden määrä yhä vain vähenee. Raivolan kylää tuskin tuntevat juurikaan muut kuin jotkut karjalaiset ja muutamat sotaveteraanit. Sen voi todeta vaikkapa omakohtaisella kyselytutkimuksella! Kivennavan pitäjän Raivol-

an kylä ei ole ollenkaan niin tunnettu kuin me kylän entiset asukkaat luulemme.

Yksi asiaa valaiseva esimerkki on paikallaan – tosin hieman toisesta aiheesta. Se kuvaa sitä, kuinka nopeasti ajankohtaisista asioista tulee historiallisia. Käsit y k s e m m e mukaan presidentti Urho

Raivolan kylän ilmakuva vuodelta 1929 (Karjala 3).

Kekkonen on toki varsin tuttu kaikille aikuisille suomalaisille. Mutta ajatellaan asiaa tarkemmin. Onko sittenkään? Urho Kekkonen kuoli vuonna 1986. Voidaan ajatella, että noin 15-vuotiaasta alamme tiedostaa "presidentillisiä" asioita eli olemme suunnilleen perillä, minkälainen valtionpäämies meillä on. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilö, jolla on edes jonkinlaista omakohtaista näkemystä tuota aikaa koskien, on jo varhaisessa keski-ikässä eli noin 30-vuotias. Tätä nuoremmille Kekkosesta on saatavissa tietoa vain kirjallisuudesta tai muusta julkisesta informaatiosta. Heille Urho Kekkonen on vain historiasta tunnettu henkilö. Tämä tuntuu meistä "Kekkosen ajan" ihmisistä melko oudolta, niin läheiseltä tuo aika vielä tuntuu. Esimerkki osoittaa, kuinka nopeasti maailma muuttuu ja melko äskettäinkin tapahtuneet asiat ovat luettavissa vain

historiankirjoista.

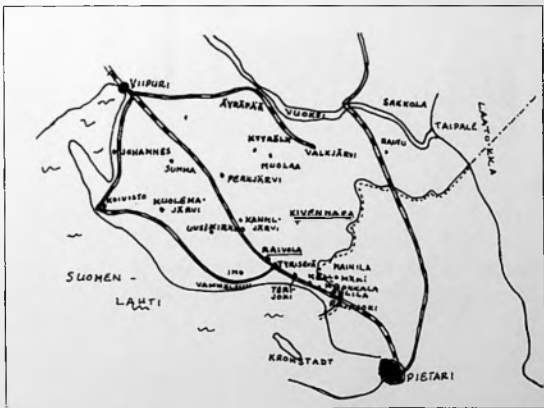
Näin ollen on erittäin tärkeää, että tietoa entisestä Karjalasta saatetaan erityisesti nuorille. Jo melkoisen iäkkäälläkään ihmisillä ei ole enää mitään omakohtaista tuntu-
maa Karjalan asioihin. Otsikon kysymys "Mikä Kivennapa? Mikä Raivola?" on hyvä kysymys, jonka merkitys korostuu, kun syntyperäisten asukkaiden joukko lähivuosina luonnollisesti harvenee. Pitäjä- ja kyläseuroille on elintärkeää ja suorastaan kohtalon-
kysymys, että nyt aletaan suunnata aktiivisesti toimintaa nuorten suuntaan. Nuoria on hankittava toiminnan pariin ja heille on saatettava tietoa entisen Karjalan asioista. Tä-
män tavoitteen toivoisi mahdollisimman pian tulevan pitäjä- ja kyläseurojen yhdeksi tulevaisuuden toiminnan keskeiseksi strategiaksi.

Tietoa löytyy

Tietoa Karjalasta yleensä ja myös Kivennavan pitäjistä sekä Raivolan kylästäkin kyllä löytyy useista ansiokkaista ja laajoista teoksista. Raivolan kylää kuvataan erinoma-
isesti seuran ensimmäisessä kyläkirjassa "Raivola. Muistelmia entisestä kotikylästä". Sen on koonnut Olavi Svinhufvud. Hyviä tietolähteitä ovat myös Paavo Kiurun teos "Kivennapa" ja Kivannapalaisten Pitäjäseura ry:n toimittama "Kivennapa kylästä ky-
lään". Lukija saa näistä kirjoista hyvän käsityksen Raivolan kylästä.

Jäljempänä on kerrottu lyhyesti joitakin yksittäisiä mainintoja Kivennavan pitäjistä ja Raivolan kylästä. Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus ryhtyä laajoihin historiatarkaste-
luihin eikä myöskään ole tarpeen toistaa kaikkia niitä asioita, joita on jo esitetty en-
simmäisessä kyläkirjassa. Ei kannata lähteä ikään kuin uudestaan kirjoittamaan näitä kirjoja. Tärkeintä on korostaa, että tietoa on kyllä saatavissa ja erityisesti nuorten toi-
votaan käyttävän näitä tietolähteitä hyväkseen.

Myös matkailun toivoisi käyttävän hyödykseen sen aineiston, joka pitäjä- ja kylä-
kirjoista löytyy. Matkailijoiden tiedontarve korostuu, kun Karjalan kannakselle suun-
tautuva matkailu saa lähivuosina erilaisen luonteen kuin nykyisin. Näihin päiviin asti sinne on tehty lähinnä ns. kotiseutumatkoja eli Karjalassa syntyneet evakot ovat etsis-
kelleet entisiä asuinpaikkojaan. On selvää, että tulevaisuudessa tehdään enenevässä määrin useantyyppisiä matkoja, esimerkiksi sel-
laisia, jotka ovat rinnastet-
tavissa normaaleihin tur-
ristimatkoihin, tai tehdään elämysmatkoja, luonto-
matkoja yms. Tällöin tuli-
lisi matkailijoiden käytet-
tävässä olla oppaita, histo-
riakatsauksia, kartoja ja selontekoja niistä alueis-
ta, pitäjistä ja kylistä, jois-
sa liikutaan. Tähän tarkoi-
tukseen pitäjä- ja kyläkir-
jat antavat erinomaista lähtötietoaineistoa.

Kivennavan ja Raivolan sijainti kartalla.

Kivennapa – Kifwanebbet

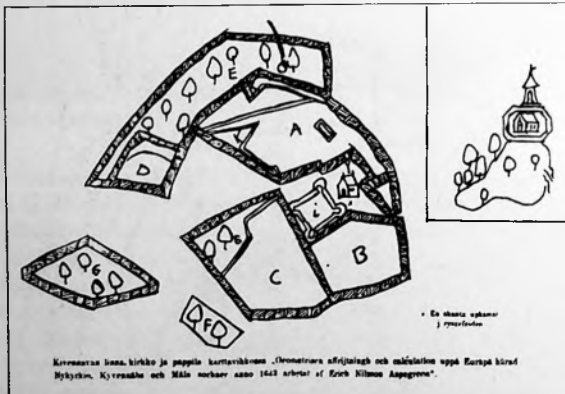
Kivennapa sijaitsi eteläisessä osassa Karjalan kannasta Suomenlahden itäisen kärjen ja Laatokan välisellä alueella. Vuoteen 1904 asti Kivennapa oli merenrantapitäjä ja Terijoki siihen kuuluva asutuskeskus. Viipurista oli lähdettävä kohti etelää Pietarin suuntaan ja kuljettava maantietä vajaa 100 km, jolloin tultiin Kivennavan kirkolle. Sieltä oli Pietariin reilut 50 km. Kivennapa sijaitsi aivan vanhan rajan tuntumassa. Yhteistä rajaa silloisen Neuvostoliiton kanssa oli noin 50 km.

Mielenkiintoiselta kuulostavan pitäjännimen alkuperää on paljon selvitelty, mutta yksimielisyyttä tutkijat eivät ole kuitenkaan saavuttaneet. Nimi juontaa erään käsityksen mukaan juurensa ruotsinkielisestä sanasta "kifwanebbet", joka merkitsee rajalinnoituksessa linnanportin edessä käytettyä etuvarustusta. Rajalinna on Kivennavalla ollut ainakin Kustaa Vaasan ajoista lähtien. Kivennapa oli aikojen kuluessa monien rajakiistojen kohteena. Ruotsin ja Venäjän valtakunnat kiistelivät vuosisatojen aikana sen omistuksesta. Samoin oli uskontokiistoja sekä ruhtinaiden ja kauppareurojen valtataisteluja. Riitamaa olikin yleisesti yksi Kivennavasta käytetty nimitys. On olemassa käsitys, että pitäjän nimikin saattaisi johtua ruotsinkielisestä sanasta "kivanebb", "riitanaokka", "riitamaa".

Kivennavan nimi mainitaan ensimmäisen kerran itsenäisenä seurakuntana asiakirjoissa vuonna 1445. Ensimmäinen kirkko lienee silloin jo ollut olemassa, koska Pyhäntin kirkkoherra Makerland lahjoitti sinä vuonna tehdyssä testamentissaan kolme markkaa Kivennavan kirkolle. Kivennavasta on 1500-luvulla käytetty myös nimitystä Hanttula, koska kirkko ja seurakunnan keskus sijaitsivat jonkin aikaa Vuotjärven rannalla Hanttulassa.

Kivennavan rippikirjat vuosilta 1732–1743 osoittavat asukasluvun olleen jo tuolloin 3137 henkilöä ja lisäksi tulevat vielä lapset ja nuoret henkilöt. Kivennavan pitäjän asukasluku oli huomattavan suuri. Esimerkiksi 1900-luvun alkupuolelle tultaessa väkiluku oli noussut jo lähes 16 000 henkilöön. Se olisi silloisella asukasluvulla nyky-Suomessakin yksi suurimmista maalaiskunnista. Kivennavan asutuksen muodostumista ja asukasluvun vaihteluita on laajasti selostettu Sinikka Karskelan kirjassa "Kivennapa, väestö ja tilat isonvihan jälkeen".

Kivennapa jäi rajapitäjänä heti talvisodan alettua 30.11.1939 sodan jalkoihin. Kivennavalla oli asukkaita 9932 henkilöä v. 1939. Talvisota päättyi 13.3.1940 tehtyyn Moskovan rauhaan, jossa suurin osa Karjalan kannasta piti luovuttaa Neuvostoliitolle. Jatkosota syttyi kesäkuussa 1941, ja Karjala vallattiin takaisin.

Kuva on Eerik Aspegrenin karttavihkosta vltä 1643.

Yli 60 prosenttia vuonna 1939 Karjalassa asuneesta väestöstä palasi jälleenrakentamaan kotiseutujaan. Sotatoimet alkoivat jälleen Neuvostoliiton tehdessä suurhyökkäyksen 9.6.1944 – ja Kivennapa oli jälleen ensimmäisten joukossa sodan alla. Karjalan kannas menetettiin toisen kerran. Kivennapakin jäi Pariisin rauhansopimuksessa v. 1947 kokonaan Neuvostoliitolle. Kivennavan asukasluku v. 1944 oli 4205 henkilöä.

Kivennapalaisten ja siten myös Raivolan kylän asukkaiden sijoituspaikkoja sodan jälkeen olivat pääasiassa Kangasala, Pälkäne, Lammi, Hauho, Hollola, Koski (H.I.) ja Padasjoki. Raivolan kyläseuran jäsenet asuvat nyt pääosin Tampereen, Helsingin ja Lahden seuduilla.

Huviloita ja kihuja

Kivennavan sijainti Pietarin suurkaupungin tuntumassa mahdollisti erittäin vilkkaan ja monipuolisen kanssakäymisen näiden kahden välillä ennen ensimmäistä maailmansotaa. Tämä kanssakäyminen oli huomattavan laajaa koko eteläisen Kannaksen alueella. Merkittävän osan tästä aiheutti suureksi paisunut huvila-asutus. Arvioitiin, että vilkkaimpina huvila-asutuksen vuosina Karjalan kannaksella oli yli 100 000 vierasmaalaista kesäasukasta, joista huomattava määrä oli Kivennavan – Terijoen seuduilla. Pietarin Suomen asemalta ostettiin lähes 510 000 matkalippua Kannakselle vuonna 1905.

Tavaravaihto Pietarin kanssa oli vilkasta ja käsitti monenlaisia tuotteita. Ennen vuotta 1918 Kivennavalta vietiin useita elintarvikkeita, esimerkiksi maitoa, Pietariin ja sieltä puolestaan ostettiin halpaa väkirehua. Karjalan metsistä hakattujen halkojen kauppa muodostui aikanaan suureksi liiketoiminnaksi, jolla monet karjalaiset liikemiehet rikastuivat. Vuoden 1918 tapahtumien jälkeen kaikenlainen kaupankäynti Pietarin kanssa lähes kokonaan tyrehtyi.

Suomen valtiovalta ryhtyi itsenäistymisen jälkeisinä vuosina rajoittamaan vierasmaalaisen kesäasutuksen määrää Karjalan kannaksella. Viipurin läänin ulkomaalaisen omaisuuden hoitokunta otti vuoden 1936 loppuun mennessä haltuunsa toimialueeltaan 4786 ulkomaalaisen omistuksessa olutta kiinteistöä. Nämä olivat jääneet ilman hoitajaa ja niille ei ollut ilmoitautu-

Baranovskin huvila Raivolassa.

*Kihukansaa
Kivennavalla
1920-luvulla
(Kivennapa
kylästä ky-
lään).*

nut omistajaa.

Eräs Kivennavalle tyypillinen perinne on säilynyt nykypäiviin asti. Kivennavan kihuja vietetään perinteisesti vuosittain, ja ne vetävät satamäärin juhlijoita. Joka kesä eri paikkakunnalla vietettävä juhla on kivennapalaisten suuri tapaamistilaisuus. Kihujen historiallinen tausta on uskonnollisessa perinteessä, jonka ortodoksinen vastine on ollut praasniekka. Kihupyhiä vietettiin useissa muissakin Kannaksen pitäjissä, ja oli olemassa erityinen kihupyhäkalenteri, jotta olisi välttytty päällekkäisiltä juhlilta. Kivennavan kihuja vietettiin joka kymmenes sunnuntai kolminaisuuden jälkeen.

Kihuihin mentiin suurella joukolla ja usein kyläkunnittain. Erityisen paljon kihuihin osallistui nuoria, jotka usein katselivat toisiaan "sillä silmällä". Tavaksi tuli kuljella edestakaisin juhlapaikalla ja tästä edestakaisin liikehännästä – kihuumisesta – on itse tapahtumakin saanut nimensä. Kihujen nykyhistorian ehkäpä erikoisin kokoon-tuminen oli v. 1993 Kivennavan kirkonmäellä. Juhla pidettiin yhdessä paikallisen väestön kanssa, ja siihen osallistui lähes tuhat henkilöä. Tuhoutuneen kirkon viereisellä alueella paljastettiin tällöin muistomerkki "Ikuisuuden portti".

Mistä tunnet Raivolon kylän ?

Kylän entinen asukas saattaisi vastata, että "no jo hää nyt metkoi kyselöö, tietysthä se ol mejän kotkylä ja kaikha tuon nyt tietäät mis ja millane se ol".

Jollekin vähän oudommalle ja nuoremmalle vastaus voisi olla: Raivolon kylä oli aikanaan erittäin vilkas liikenne- ja teollisuuspaikka eteläisellä Kannaksella lähellä Terijokea. Ennen ensimmäistä maailmansotaa kylälle oli ominaista runsas huvila-asutus. Kylä on tullut tunnetuksi myös mm. komeasta lehtikuusimetsästään ja runoilija Edith Södergranista.

Raivolon kylä löytyy, kun Kivennavan kirkolta kuljetaan etelän suuntaan 18 kilometriä. Raivolon kylästä tuli matkaa Pietariin enää noin 40 kilometriä, vastakkaiseen suuntaan eli Viipuriin matkaa kertyi satakunta kilometriä. Raivola-nimen alkuperä on

vielä tuntemattomampi kuin Kivennavan.

Vuonna 1778 Raivolassa oli henkikirjan mukaan 72 asukasta. Raivolan kylälle oli 1800-luvun lopulta lähtien leimaa-antavana piirteenä sijainnista johtuva kyläelämän ja liikenteen vilkkaus, joka paljolti johtui juuri suuresta huvila-asutuksen määrästä. Raivolasta tulikin vuosissadan vaihteen tienoilla Kivennavan pitäjän suurin taajama. Kylän asukasluku saattoi parhaina huvila-asutuksen vuosina 1900-luvun alkupuolella nousta jopa kymmeneentuhanteen.

Kivennavalla laskettiin vuonna 1918 olevan 3649 huvilaa, mikä vieläkin olisi mahdettava määrä mille Suomen kunnalle tahansa. Yksinomaan Raivolassa oli 574 huvilaa jo vuonna 1908. Näistä useimmat eli peräti 463 oli vierasmaalaisten, eniten venäläisten omistuksessa. Terijoelle perustettiin jopa oma tulliasema huvila-asukkaiden tullauksen nopeuttamiseksi. Pietari suurkaupunkina tarjosi runsaasti työtölaisuuksia suomalaisille. Huvila-asutus synnytti useita palveluelinkeinoja. Rikkaat huvilanomistajat tarvitsivat esimerkiksi ajureita liikkeussaan Kivennavan ja Terijoen pitäjissä. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen useilla tämän alueen asukkailla olikin sitten vaikeuksia työn saamisessa.

Kivennavan Raivolan kylä Eerik Aspegrenin 1644 piirtämän kartan mukaan.

Vilkas kyläelämä

Raivolan kylän lävitse johti asemalta ns. Kosensillalle komea, nupukivipäälysteinen, 4 km pitkä, valaistu pääkatu. Asutus sen ympärillä oli jo 1800-luvun lopulta lähtien tiivistä ja kaupunkimaista. Tämä alue oli 1900-luvun alkuvuosina vilkkaan liikenteen ja kaupankäynnin, runsaan kesäasutuksen ja tietyllä tavalla urbaanin ympäristönsä ansiosta hyvin poikkeuksellinen karjalaisten kylien joukossa. Se ei missään tapauksessa ollut uinuva, syrjäinen, hylätty ja harmaa karjalainen kylä. Kylän keskustassa on kesäkuukausina vallinnut kansainvälinen tunnelma kuin konsanaan kaupunkipaikoissa. 1900-luvun alkupuolella Raivolassa oli 22 suomalaista ja 2 venäläistä kauppalii-kettä.

Raivola sijaitsi keskeisellä liikennepaikalla Viipuri – Pietari-rautatie ja tärkeiden maantieyhteyksien varrella. Vuonna 1870 Raivolaan tuli päivittäin kaksi junaa Pietarista ja kaksi Viipurista. Matka Pietariin kesti silloin pari tuntia, ja kuuden tunnin kaupunkimatkan jälkeen ehti vielä illaksi kotiin Raivolaan. Kauppayhteydet Raivolasta Pietariin olivat ennen ensimmäistä maailmansotaa erittäin vilkkaat. Vuonna 1900 Raivolaan tuli peräti 18 junaa vuorokaudessa.

Tehtailija Filip Sorinin huvila Raivolassa.

Raivolan maantieliikenteen vilkkautta osoittaa sekin, että vuonna 1930 kylässä saattoi ottaa autojen polttoainetta peräti kolmelta "bentsiinasemalta". Käkisalmen kaupungissakin oli mainittuna vuonna käytössä vain sama määrä asemia eikä Kivennavan kirkonkylästäkään löytynyt kuin kaksi asemaa! Raivolassa voivat "tankata" myös silloiset höyryveturit, koska aseman tuntumassa oli siihen aikaan kovin tarpeellinen vedenottopaikka. Sitä ei ollut läheskään kaikilla rautatieasemilla.

Raivolan kylää ei voi mainita ilman tunnettua lehtikuusimetsää. Se sijaitsee kolmisen kilometriä asemalta. Ensimmäinen metsäalue on istutettu jo v. 1738 Venäjän keisarin Pietari I aloitteesta. Läheisessä Kronstadtissa oli silloin laivaveistämö, ja keisari tahtoi varata metsiköitä laivanrakennuspuita varten. Metsää on uudistettu kolmessa vaiheessa, ja pinta-ala oli ennen toista maailmansotaa yli 100 hehtaaria. Metsä on erittäin komea vielä nykyisinkin. Ainakin suuri osa puista on numeroitu, ja vaikuttaa siltä, että niitä hoidetaan huolella.

Nämä kauniit Kivennavan maisemat ovat houkuttelleet myös taiteilijoita. Terijoen – Kuokkalan – Raivolan seudut olivat mm. useiden tunnettujen kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden kesänviettopaikkoja. Esimerkiksi Mikko Oinonen ja Markus Collin ovat tehneet maalauksia Raivolan kylästä. Raivolan omalla runoilijalla Edith Södergranilla on itseoikeutettu asemansa kirjailijoiden joukossa. Olavi Paavolainen, Ilmari Pimiä ja Unto Seppänen olivat sen ajan tunnettuja kirjailijoita.

Katri Veltheim toteaa "Karjala 2" -teoksessa Raivolan olleen Kannaksen kulttuurin keskuksia. Veltheimin sanat sykkäyttävät jokaisen kylän entisen asukkaan mieltä: "Ja tummavetisen leveän Raivolanojen rannalla, joka halkoi vilkasta kylää, kohtasi yllättyneitä silmiä jälleen tuollainen kannakselainen idylli, joka kuului menneeseen maailmaan: valkoiset huvilat joen rannalla, joitten runsas ja keveä pitsitys antoi niille vihreässä maisemassa, veden tummuutta vasten epätodellisen satumaisuuden piirteen." Ei ihme, että tässä ympäristössä puhkesi parhaimmilleen Edith Södergranin runous.

Viimeisen matkustajajunan lähtö Raivolan asemalta 10.6.1944

Raivolan rautatieasema oli jatkosodan aikana viimeinen miehitetty rautatieliikennepaikka Viipurin – Rajajoen päärataosuudella. Sen lähemmäksi Rajajokea eivät junat aikataulun mukaisesti kulkeneet. Armeijan lomalaisia varten kyllä liikennöi Raivolasta ilman erityisiä aikatauluja kiskobussi tarpeen mukaan aina Ollilan asemalle saakka, jos rintamaolosuhteet sen sallivat. Tämän kiskobussin kuljettajana toimi silloinen veturinkuljettaja Onni Paukkunen, joka oli sodan jälkeen veturimestari ja toimi jonkinlaisena luottokuljettajana venäläisiä diplomaatteja kuljettaneissa junissa.

Kun 9. kesäkuuta suoritettujen alkuvalmistelujen jälkeen venäläisten rynnitys rintamalinjojamme vastaan Rajajoen suunnalla 10. kesäkuuta 1944 täydellä teholla alkoi, sai myöskin Raivolan asema tämän kourintuntuvasti kokea. Raivolan asemalta oli tuolloin aikataulun mukaan kello 5.25 lähdössä henkilöjuna Viipuriin, minne moni lähipaikkakuntalainenkin oli tuona aamuna aikonut tavalliseen tapaan mennä asioitaan hoitamaan. “Venäläinen” oli kuitenkin ajatellut estää tuon junan lähdön Raivolan asemalta. Venäläisten laivasto-osasto oli nimittäin tullut noihin aikoihin Inon lahdelle, mistä se antoi tykistökeskityksen asemalle vähän ennen Viipurin-junan lähtöaikaa.

Ammunta oli aluksi ns. hakuammuntaa, eikä sitä osattu sen vuoksi heti alussa tulkitta täydeksi todeksi, ennen kuin yksi ammus osui vastapäätä asemarakennusta toisella puolen ratapihaa sijainneeseen linnoitustoimiston parakkirakennukseen, joka hajosi savuna ilmaan. Sitä seuraavat ammukset alkoivatkin sitten osua jo eri puolille ratapihaa, jolloin junan konduktöörikin hätäytyi ja pyysi lupaa saada lähteä junansa kanssa menemään, ennen kuin se ammutaan palasiksi. Pahaa aavistamattomia siviiliasukkaita oli kuitenkin vielä tulossa asemalle, koska junan lähtöaika ei ollut vielä käsillä. Tuhon välttämiseksi konduktööri sai luvan vetää junansa ratapihalta pois Viipurin puoleisen vaihteen ulkopuolelle virallista lähtöaikaa odottamaan. Junaan vielä pyrkivät matkustajat ohjattiin sitten vaihteella vielä odottavaan junaan, joka saattoi sitten sieltä aikanaan lähteä vaurioitumattomana matkustajineen kohti Viipuria, Raivolan viimeisenä matkustajajunana.

Tykistötulituskin loppui kohta sen jälkeen, kun junan aikataulunmukainen lähtöaika oli tullut. Sen jälkeen alkoivat viholliskoneiden tiedustelulennot ulottua myös Raivolan asemanseudun yläpuolelle. Kaikesta huolimatta jatkui toiminta Raivolan rautatieasemalla vielä koko päivän 10. kesäkuuta 1944. Päivän kuluessa mm. aseman sivuraiteella entisissä tehdasrakennuksissa sijainnut Kaat Kp (kaatuneiden kokoamispaikka) saatiin evakuoituksi ja asemalla vielä ollut muu vaunusto siirrettyä pois sekä aseman irtaimistoa ja tavarasuojan tavaroita jonkin verran kuormatuksi ja siirrettyksi turvaan Viipurin suuntaan. Tämä siitä huolimatta, että vihollisen lentokoneet yrittivät kaikin tavoin häiritä näitä pelastustoimia. Etulinjoilla hajalleen joutuneita eri taisteluyksikköjen sotilaita taivalsi joukoittain asemalle Terijoen suunnasta Raivolaan johtavaa radanvierustietä. Asemalla heitä pyrittiin ohjaamaan omiin yksikköihinsä tai heistä koottiin ja järjestettiin uusia taisteluosastoja.

Saman päivän iltaan mennessä rautatiellä vetäydyttiin pääpuolustuslinjalla sijain-

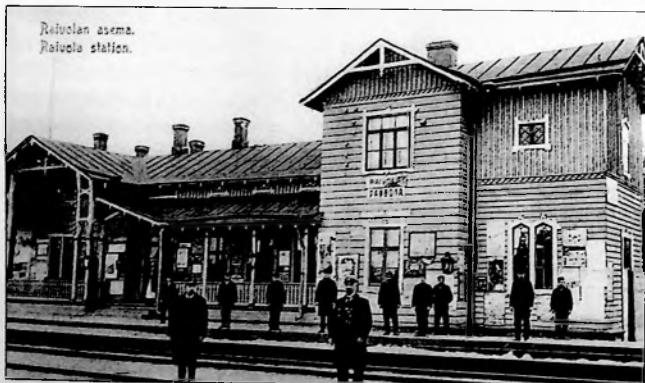
Raivolan asemarakennuksia eri vuosikymmeniltä

Raivolan ensimmäinen asema vuodelta 1870. Silloin valmistui Pietari-Viipuri-raudatie. Kuvassa ehkä radan ja rakennuksen vihkiäiset.

Asemarakennus vuosisadan vaihteessa. Huomaa sähköpylväät.

Sama rakennus I maailmansodan aikaan. Henkilökunta poseeraa ratapihalla.

*Palaneen tilalle
rakennettu uusi
asemarakennus
1920-luvulla.*

*Sama raken-
nus remontoit-
tuna v. 1939.
Tuhoutui
talvisodassa.*

*Jatkosodan
aikainen
asemaparakki.
Junat pysäh-
tyivät Hannes
ja Olga
Sihvosen
kohdalla.*

neen Merisuon seisakkeen ohi Mustamäen asemalle, missä sitten seuraavana päivänä oli jotain toimintaa. Vihollinen oli kuitenkin jo yöllä (10. ja 11. päivä välisenä yönä) päässyt radan suunnassa etenemään pääpuolustuslinjaan (VT-asemaan) Merisuon seisakkeen kohdalla Raivolan ja Mustamäen asemien välillä, missä etulinjamme siinä vaiheessa siis jo oli. Ammustydennykset kuljetettiin ratsain hevosilla ratapenkereiden oja pitkin Mustamäeltä Merisuolle yön aikana. Seuraavan päivän valjetessa sumuisena ja sateisena voitiin huonon lentosään ja siitä johtuneen vihollisen heikon ilmatoiminnan takia Mustamäen ratapihallakin vielä jotakin tehdä. Siellä pelastettiin mm. aseman sivuraiteelle jäänyt tärkeä lennätinvaunu. Tuon touhun aikana pääsi veturikin putoamaan kiskoilta, mutta se onnistuttiin veturimiesten neuvokkaan toiminnan avulla kuitenkin saamaan takaisin kiskoille ja siten pelastamaan se vaunuineen vielä omalle puolelle.

Seuraavana päivänä vetäytyminen rautatien suunnassa kulki Kanneljärven ja Lounatjoen ohi Perkjärven asemalle, missä rautatien toiminta jatkui sitten vielä muutamia päiviä. Niiden aikana tosin kävi jonkun esikunnan upseeri jo ilmoittamassa asemalla toimineelle rautatieupseerille, kapteeni Toimi Laineelle, että sieltä olisi vetäydyttävä, sillä Perkjärvi oli motissa, koska vihollinen oli jo Kuuterselässä. Laine vastasi toimivansa ainoastaan oman komentoportaansa, Päämajan rautatieosaston, määräysten mukaan. Niin toiminta jatkui vielä pari päivää.

Nuo päivät olivatkin tarpeen. Perkjärven aseman sorakuopassa oli mm. ammusvarasto, joka oli määrätty tyhjennettäväksi. Sitä varten Viipurin suunnasta pyydettiin tyhjävaunujuna, joka vielä onnistui sinne tulemaan. Kun tuo juna saapui Perkjärven ratapihalle, vaihdettiin veturi vaunuston toiseen eli Viipurin puoleiseen päähän, ja sitten vedettiin tyhjävaunusto sorakuopan sivuraiteelle ammuksien kuormaamista varten. Kun kuormaus oli saatu tehtyä, lähti veturi työntämään täydessä ammuslastissa olevaa juna takaisin ratapihalle, josta sen matkan oli tarkoitus jatkua takaisin Viipurin suuntaan.

Juuri tuolla hetkellä oli vihollisen panssarikiila päässyt tunkeutumaan läpi puolustuslinjojen ja oli vyörymässä kohti ratapihaa – siis samanaikaisesti, kun tuolle ratapihalle työnsi veturi sorakuopan sivuraiteelta täyteen kuormattua ammusjuna. Onneksi vihollisen panssarikiila saatiin pysähtymään ja työnnettyä takaisin etulinjasta ja niin pääsi ammusjuna lähtemään vaurioitta takaisin Viipurin suuntaan. Juuri noihin aikoihin tietävästi Viipurin aseman Maaskolan ratapihalla räjähti ammusjuna, mutta siitä allekirjoittaneella ei ole tietoa, oliko kenties tuo sama ammusjuna, joka saatiin pelastettua Perkjärven asemalla. Rautatieupseeri Toimi Laine saattoi sitten antaa ohjeet rautatienkin vetäytymisestä Perkjärven asemalta, kun vetäytyvät joukkomme syyttivät Perkjärven asemakylän palamaan ja nämä seudut jätettiin.

Ella Lukkarinen (o.s. Kirjavainen)

“Rakkaat raivolaiset”

Tiijättäks työ, kuka talviisi sano? No häähä ol O. Autere, mei eesmänt kirkkoherra. Mut nythä miun pittääkii oikee haastaa. Mieko olin sellane pien tyttö, myö mäntii yhe kerra äiti ja isä kans sin Raivola rukoushuoneel. Raivolas ko ei olt ommaa kirkkoo, mut Kivennava papit käivät rukoushuoneel vuoro perrää jumalalpalveluksii pitämäs. No, saarnastuolii nous tää pappi. Hää katso ensi ympärillee ja sit hää sano, et “rakkaat raivolaiset”. Talviisi hää aloitti saarnan. Mie aattelin et kyl hää sano sit kauniist. Se iha niiko riipas ja mie näin mite mone silmä nurkkaa nous kirkas kyynel, mikä pit pyyhäs-sä pois. Sielt ast nää sanat on jääneet miu mielehein.

Ain ko alkaa tulla toukokuu, miul tulloo nii ikävä sin Raivolaa ja entisee lapsuuev kottii. Iha niiko muuttolinnutkii tulloot tänne kevväil, nii miekii ajatuksissain lennän sin rakkaal maal. Omal pellol, mis multakii ol nii mustaa ja tuoksu nii hyväl. Voi kui hyväl se tuoksu, nii et sitä pit oikee nenähee vetää. En mie millokaa oo missää saant summaa tunnetta tuntee.

Kirjavaisen suku 8.8.1928. Sohvalla istumassa Elisabeta Kirjavainen ja hänen poikansa Pietari (Pekko), Antti (oik.) ja Tuomas (tak. 2. vas.) sekä tyttärensä Anni Munne (keskirivissä 2. oik.). Kuvassa ovat myös kaikkien neljän lapsen perheet. Ella-tyttö on itsänsä Pekon edessä.

Mut eihä nyt mikkää muukaa oo niiko enne, ei mittää töitäkää tehä samalviisii ko sillo tehtii. Kaik peltotyökii nykyää tehää jo konneil niiko kylväminekii. Toista ol sillo, ko myö isävainaa kans kylvettii. Isä ens hankmos maan pehmiäks. Sit hää sano miul: “Taitteleppas nyt Ella tuoreita oksii käteheis, ni lähettä kylvämaa. Sie lähet vetä-mää sitkainta.” Isä täytti kylvövakan siemenil, mie taittelin oksii ja nii myö lähettii kylvämaa. Hää sano viel miul: “Katso sit tarkkaa, mihi viimiset jyvät lentäät, ni siihe ain paat oksan pystyy.” Siin männessäin mie laulelin talviisii: “Siemenjyvät siunaellen

isä multaan heitti. Nousee vilja, äiti siitä uutispuuron keitti.” Ja se työkii tuntu meist iha juhllaiselt.

Sit taas ko tul syksy ja niittoaika, ni sirpil kaik niitettiin. Mei äiti niitti ja hää olkii kova näyttämää. Ens pit niittää koton, sit millo missäkii talos ja viel pit käyvä välist talkoiskii. Myö isä kans tehtii kuhilaita, kymmenikkölöi ja viisikkoi. Välii kootti maast tähkii, ettei Jumala viljaa ois jäant hukkaa. Ja silviisi tulkii puhasta jälkee. Millo sattu olemaa hyvät ilmat, ni muutama päivä peräst isä pan riihen lämpiimää ja käytti vejä-tämmää viljoi riiehe. Mie sain olla isä kans ahtamas. Isä nous sinne yllää ahilauval ja mie senko antelin lyhteitä yks kerrallaa. Ne laitettiin sin parsii pääl hyväst pystyy. Pit olla tasaset yhtä suuret välit niis parsis, et vilja pääs hyväst kuivamaa.

Aika monta hevoskuormaa sinne mahtukii. Sit ko kaik ol ahettu iha täytee, ni sit vast pit lämmittää kovast monen päin enneko oliit iha kuivii ja päästii puimaa. Riiehe äit ja isä läksiit jo aamuyöst kahe kolme aikaa. Kyl siin sai riusaa pyörähyttää usja kerra, enneko ol kaik puitu. Välii hei pit tulla riiehest aamutöil kottii, läävää ja muihe töihe. Sannoit miul ko mie lähi kouluu, et tuu sit sukkelaa koulust kottii, et jouvut mei kans viskaamaa ja pitelemmää säkkilöi.

No miehä juoksin jo kouluuki päi peltoteit pitki. Ens ommaa, sit Nokkosii, sit Iivosii ja sit viel sitä Boktanoffin tietä. Sit mie olinkii jo koulul. Se meijä Ylä-Raivola koulu näky nimittä siel mäe pääl ja myö taas asuttii siel alemmaal ratavarres päi eli Tervaksii suunnal. Koulust kottii juostessain mie näi jo ettäilt, et kuvot ol viskottu ulos ja ol puitu. Isä laittel ja seulo viskuukonneesee ja käytti viskaamaa. Äiti veivas konetta: vaihto ain kättä ko toine käs väsy. Isä kaas tuuttii ja mie senko vetelin alt lootast puh-

taitt jyvvi etemmäks. Välii käin sitä ruu-menläjää tyrkkimäs etemmäks. Se loota ko tul jyvvi täytee, ni sit välii mätettii säk-kilöihe. Ai kui hyvälle ne riiehuivat jyvät tuoksuit ja maistuit – sitä ei voi ikännää unehuttaa.

Taijan viel haastaa sen myllyreisunkii, ko juohtu sekkii mielee. Yhe kerra miekii pääsin isä kans myllyreisul sinne Rasvatuu. Näi se käi: mie satuin kuulemaa ko isä haasto äitil, et nyt hää lähtöökii huomen myllyy, et saahaa niitä uutisjauhoi ja ryynilöi. Silloha mie pyytämää, et saans miekii lähtee siu kanssais myllyy, ota miutkii mukkaa. Isä sano ensittäi, et siuha pittää männä kouluu, mut mie vaa kiu-sasin, et älä lähe enneko mie tuun kou-lust, ko miu mielein nii tekköö katsomaa sitä myllyy. Sillo isä sano näi: “No jos on hyvä ilma, ni voinha mie viijä siut ratok-sein.” Kyl mie olin sit hyvillän.

Nii myö sit seuraavan päin lähetti ajel-lemmaa myllyy. Sinne olkii pitkä matka: meilt ensittäi siihe Tervaksii porttiloii yks kilometri, siint sit viis kilometrii Vammel-

Raivolassa 1939: Elma Pokkinen, Ella Kirjavainen, Toini ja Lyyli Nokkonen, Mirjam Hietanen.

suuhu. Sielt Vammelsuu kaupast mie kipasin ostamas rinkelii. Niitä ol sit mukava syyvä siin kuorma pääl ko aijaa körötettiin. Myö ko päästii sin mylly luo, ni siel ol jo monta hevosta enne meitä. Meijä pit jäähä siihe uottelemmaa vuorojaa.

Sit ko myllär sano isäl, et alaha kantaa säkkijäis tähä vieree, ni miekii sit kipusin katsomaa, et mihi ne jyvät männööt. Se myllär sano miul, et älä sunkaa puttoo sin tuuttii, ettei tuu siustakii jauhoo. Isä män sin alakertaa, pan säkin sellase tuorve al, ja sielt alko tulla lämpimii jauhoi. Ko kaik ol saatu jauhettuu, ni isä peittel kuorman ja käyti istumaa lämpimii säkkilöi pääl ja päästii ajelemmaa kottii päi. Olkii jo tult aika myöhäne ja kuutamo enneko päästii kottii. Äiti ol pant oikee suuree kattolamppuu tulen, ko hää siin uottel meitä. Hää ol jo hättäiltkii meist, mut siit oltii kaik ilosii, ko oltii saatu puurotarpeit taas pitkäks aikaa.

Miu hartain toive on, et mie viel kerra pääsisin käymää siel Raivolas. Sielt omalt maalt mie tahtosin reppii kaks puu tainta juurinee. Ne mie tahtosin tuuva muistoks tän omille lapsillein. Sanosin heil, et nää on revitty irti sielt mist miutkii. Lopuks mie tahtosin viel laittaa kaikil raivolaisil terveisii: "Älkää siel pääkaupungis ja muual unehuttako tätä mei kaunista murretta, mikä iha korvis soip ja helisöö."

Entine Kirjavaise Ella, Suinulassa 5.10.1974

Laura Keuru (o.s. Iivonen)

Tieni Raivolasta Kangasalle

Kotimme oli Suomenkylässä noin puolivälissä ylä- ja alatieta koululta, ehkä puoli kilometriä mäkeä alas rautatielle päin. Vanhempani olivat maanviljelijöitä. Asuimme äijän rakentamassa talossa. Uusi talo tuli valmiiksi vasta paria vuotta ennen evakkoon lähtöä. Isä oli silloin jo kuollut, ja äiti myi isän tilan Uttulasta ja sai niillä rahoilla talon valmiiksi. Ei se leskiäidille varmaan aina helppoa ollut. Olihan maksettava verot samoin kuin vuosittainen lampuotitilan lunastusmaksu, jota maksoivat kaikki perintötiloja omistavat. Lapsuus maalaistalossa oli osallistumista talon töihin voimien mukaan. Marjastettiin, käytiin sienessä, hoidettiin kasvimaata. Kun tultiin isommiksi, käytiin paimenessa. Oltiin apuna heinänteossa; siinä nimenomaan haravointi oli lasten työtä. Heinät ajettiin läpiajettavaan latoon.

Lehmät ajettiin Pilipartin hakaan, joka oli valtion maata ja sijaitsi Tervasmäen portilta rannan suuntaan. Illalla lehmät olivat jo portilla odottamassa. Meillä oli maapalsta myös Leppänenässä. Se oli portista vasemmalle rannan puolella rataa. Portilta oli sinne matkaa yli kilometri. Välillä oli vetelikköä. Semaforin kohdalla oli niitty, jossa oli paljon käärmeitä. Niitä pelättiin. Kun vilja oli korjattu, kasvoi sijaan hyvä ätelikkö. Lehmät ajettiin sinne syksyllä, ja ajettiin sinne Kirjavaisen Pekon lehmätkin. Kun oltiin pieniä, oli lehmien paimenena paimenpoika, mutta myöhemmin kävivät omat lapset paimenessa. Oli siellä muitakin lapsia, esimerkiksi Aili Hietanen ja Toini Nokkonen. Joskus käytiin uimassa Valkialammessa. Se oli tekolampi, jonka Westerinen ja äijäni Pietari Iivonen olivat tehneet. Marjastimme enimmäkseen omassa metsässä ja Bogdanoffin (Matti Pimiän) metsässä. Myöhemmin Tauno Nokkonen alkoi ostaa puo-

Johannes ja Katri livonen ja heidän tyttärensä Toini ja Laura. Vasemmalla Johanneksen äiti Anni livonen. Kuva on noin vltä 1916.

lukoita, joita me myimme hänelle. Kun sitten olin jo töissä, käytiin iltaisin puolukka-souvilla, jota piti entisen asemapäällikön Bergin poika.

Jäi sitä lapsena aikaa leikkeihinkin. Naapurin lasten kanssa oltiin ahkeraan kanssa-käymisissä. Lähimpiä leikkitovereita olivat Jooseppi Nokkosen lapset Laina, Tauno, Lyyli ja Toini ja tietysti Hietasen Aili ja Mirja, jonka kanssa olin myös sodan aikana paljon yhdessä. Pitemmälläkin käytiin: siellä oli esimerkiksi Kirjavaisen Pekon Ella (myöh. Lukkarinen). Kesäisin pelattiin pilppua, ei pallopelejä. Kaipa sitä ihan lapsena leikittiin kotisillaoloo niin kuin tytöt aina. Oltiin hippasilla ja pelattiin kuurupeittoa.

Joulukuusi meillä oli. Koristeet olivat osaksi ostettuja, osaksi omatekoisia. Joulupukkikin kävi; lahjoja saatiin tosin niukasti. Isompana pääsin juhannuksena Palomäelle, jossa poltettiin kokkoa ja leikittiin piirileikkejä. Kun kokonpolto Palomäellä kiellettiin, kävin juhannuksena Apteekinsaaressa. Kerran muistan käyneeni myös Huvi-niemessä kokoilla. Kun sain pyörän, tuli maailma jo avarammaksi. Käytiin ympäristön kuuluisilla paikoilla, kuten Rakkauden haudalla, Lehtikuusimetsässä ja tietysti Terijolla. Siellä käytiin tanssimassa Valkoisessa salissa, jossa oli tanssittajina runsaasti PPP1:n poikia. Kävi heitä usein Raivolankin tanssipaikoissa. Olen koko ikäni tanssinut mielelläni.

Koulunkäynti

Koulunkäynnin aloitin Handmannin huvilassa. Opettajana oli ensimmäisenä vuonna Elli Poutanen ja toiselta luokalta lähtien Elsa Eerikäinen. Ylä-Raivolan koulurakennuksen valmistuttua siirryimme sinne. Jatkokurssin aikana opettajana oli Lahja Huuh-tanen (Nokkonen). Mieltäineeni oli käsityö, ja lauloin myös mielelläni. Koulun jälkeen lauloin Lahja Nokkosen johtamassa kuorossa alttoa. Koulunkäynti oli minulle mieluista ja helppoa.

Kun jatkokurssi päättyi olin vielä 13-vuotias, mutta kun seuraavan vuoden alussa täytin 14 vuotta, minut otettiin työhön Rämön tehtaalle. Ikäraja oli tärkeä: koska olin silloin jo "täysikäinen" työntekijä, minun ei enää tarvinnut tarkastajien tullessa mennä joenvarteen tai muualle piiloon niin kuin monen muun. Työmatka kotoa tehtaalle oli

2½ kilometriä, ja vasta kolmen vuoden kuluttua sain hankitaksi pyörän. Matkareitti kulki alatieta ohi Matti Pimiän talon ja Rautiaisen ankkalamikon ja siitä alas Pelkisenmäkeä Isolletielle ohi Paavolaisten talon. Työpäivä alkoi klo 7 aamulla ja päättyi klo 16 iltapäivällä. Välillä oli tunnin tauko. Mukana oli kahvi- tai maitopullo ja voileivät.

Ruukki tuli tutuksi vasta aikuisena. Lapsena ja koululaisena liikuttiin Suomenkylän maisemissa, kotitänhuvilla, naapureissa ja Leppänenässä. Edes ne lukuisat kaupat (13) eivät tulleet varsinkaan alkuaikoina tutuiksi, koska tehtailija Rämöllä oli oma kauppa. Sieltä ostettiin tiliin. Ruokatarvan lisäksi sieltä ostettiin mm. kankaita ja sukkia. Sinne meni tavallisesti melkein koko tili.

Tehtaalla sain aluksi liimata tupakkalaatikoiden etikettejä pöydälle. Siitä etiketti otti liimaaja, joka liimasi ne laatikon kanteen, minkä jälkeen leikkaaja leikkasi laatikosta kolme sivua auki. Kiinni jäi vain saranasivu. Tupakkalaatikko oli valmis. Sitä ennen laatikko oli käynyt läpi monta työvaihetta. Kehykset raamitettiin valmiiksi leikatuihin remmeistä, jotka oli leikattu konehuoneessa samoin kuin pohjalevykin. Maasimapojat olivat tärkeillä maasineet kahdesta kapeasta remmistä toisen. Molemmat remmit, sekä kuiva että maasittu, pantiin keskusremmin viereen. Maasittu pantiin kiinni spaikilla. Vieressä oli pohjittajia. Kanttaajat ja pyyhkijät olivat erikseen. Itse ehdin olla mukana useassa eri työvaiheessa.

Tupakkalajit, joihin tehtaassa tehtiin laatikoita, olivat Klubi 7, Saimaa ja Työmies. Alkupalkkani muistan olleen 12 mk päivässä. Kolme vuotta myöhemmin ansaitsin urakkatyöstä 30 mk päivässä ja myöhemmin 40–45 mk päivässä. Tehtaasta jäin pois paria vuotta ennen kotonta lähtöä. Äiti tarvitsi apua, kun Toini sairastui ja Pentti oli vielä koulussa. Onneksi osasin itse ommella osan vaatteistani, mikä helpotti rahallisesti perheen tilannetta ja tuotti mielihyvääkin.

Lähtö kotonta lokakuussa 1939

Paria päivää aikaisemmin ilmoitettiin, että lähdekö on. Mukaan oli otettava viiden päivän muona. Jo vähän aikaisemmin Pentti oli käynyt viemässä hevosen sotilashoitoon Terijoelle. Eläimet vietiin yhteiskuljetuksella pois. Viljat oli korjattu ja nekin oli kerätty pois. Kesä oli ollut kaunis ja antoisa: oli runsaasti marjoja, omenapuiden oksat taipuivat hedelmien painosta, juurikasvit ja vilja antoivat satoa niin kuin ei koskaan aikaisemmin. Oli korjattu ja säilötty talven varalle.

Ainoa, mitä tuosta runsaudesta lähtiessä saatiin mukaan, oli se puoli säkillistä jyviä, jotka äiti oli kerännyt lattialta ja jauhatti sitten Joroisissa. Meidät lastattiin härkävau-nuihin 10. päivä lokakuuta illalla, ja junakyydillä tultiin sitten Joroisten asemalle, josta

Ruusa Kaitala, Ella Kirjavainen ja Laura Iivonen.

auto vei meidät kunnantalolle. Sieltä meidät vietiin Kerisalon saaren koululle. Meidät sijoitettiin taloon, jossa isäntinä olivat vanhapoikaveljekset. Emme ehtineet olla siellä kovin kauan, kun meidän oli Toinin sairauden vuoksi muutettava erääseen pieneen mökkiin. Siellä viivyin koko talvisodan ajan. Sodan päätyttyä menin Mikkeliin Sorinin kotelotehtaalle töihin. Siellä oli jo useita muitakin raivolaisia. Työparikseni sain entisen naapurini Mirja Hietasen. Keväällä 1940 tehdas muutti Helsinkiin, ja siellä olin kevääseen 1942.

Jatkosodan aika ja toinen lähtö

Syksyllä 1941 oli Kannas vallattu ja mekin pääsimme takaisin kotiin keväällä 1942. Talo oli onneksi pystyssä, joten voimme aloittaa kevättyöt ja muun elämisen heti. Minun vastuullani oli paljolti kotitöitä, mutta olin myös työssä Marttamajalla, joka muistini mukaan oli entisessä Reitaman talossa Isontien varrella. Sitten tuli kesäkuu 1944. Rajoilla alkoi olla liikehdintää. Mistä me mitään tiesimme. Aioimme jatkaa elämää kuten ennenkin, mutta 10. päivänä tuli sanoma: rintama pettänyt, ryssät ovat pian täällä. Kuisman poika tuli sanomaan, että lähdevä on. Pentti sanoi, että Nokkoset olivat vielä kotona. Pihalla oli neljä sotilasta väsyneinä ja nälkäisinä. Tulivat meille. Olin juuri paistanut leipää; annoin heille ruokaa ja maitoa ja käskin levätä.

Äiti ja Pentti lähtivät eläinten kanssa Kuuterselän kautta eteenpäin. Itse lähdin myöhemmin pyörällä samaa tietä ja tapasin heidät Liikolan kylässä. Jatkettiin matkaa ja tultiin kai Muolaaseen. Oltiin järvenrantakylässä. Takana näkyi vihollisen lentokoneita. Poikettiin johonkin taloon. Isäntä kielsi nuotion polttamisen. Toinen talo oli mäellä matkan varrella. Poikkesimme sinne, mutta emäntä sanoi, ettei saa seisottaa liikoja eläimiä pihassa. Siellä olivat Räikköset ja me. Kävin hakemassa vettä lähteestä jyrkässä rinteessä, jolloin metsiköstä tuli mies. Hän oli isomahainen, aivan tavallisissa siviilivaatteissa oleva ja puhui suomea. Hän sanoi minulle: "Tule kello kaksi tänne alas. Tuletko varmasti?" En uskaltanut sanoa, että olimme juuri lähdessä. Talon emäntä sanoi, ettei hän tunne sellaista miestä eivätkä hekään nyt uskalla jäädä enää kotiin. Heinjoen asemalta nousin junaan. Äiti ja Pentti jatkoivat matkaa lehmien kanssa.

Muistaakseni menimme Sauvamäkeen Savoan. Elukat pääsivät navettaan ja matkailaiset tupaan nukkumaan. Sieltä meidät sijoitettiin Juvalle. Itse lähdin työnhakuun Jyväskylään. Loppukesän olin Kirjavaisen Ellan (myöh. Lukkarinen) kanssa töissä tyketehtaalla. Kun miehiä alettiin kotiuttaa sodan loputtua, loppuivat meiltäkin työt tehtaassa. Sillä välin olimme kuitenkin saaneet tiedon paikasta, mihin voisimme asettua vakituisesti asumaan: saimme pienen tilan viljeltäväksemme ja asuttavaksemme Kangasalta.

Laura Keurun tarinaa oli muistiinmerkinnyt Kirsti Kondelin.

Meeri Tuokko-Mansikka

Raivolaa muistellen

Ei tarvitse minun luetella,
mitä kaikkea kuului Raivolaan.
Kukin muistaa oman Raivolansa,
heti kun sen nimi vain mainitaan.
Sinä muistat aseman ympäristön,
sinä Ylä-Raivolan rinteineen.
Sinä kauniin kirkon ja kirkkopuiston
monen monine rakkaine hautoineen.
Sinä koulun pihasta suuren kiven
tahi koivun, johon kaiversit nimen
iki-ihanan ensirakkauden.
- Voi onnenpäiviä nuoruuden!
Sinä muistat suuria pähkinäpuita,
niiden juurilla lapsia nauravasuita.

Sinä pieni olit kun lähdettiin
ja ainoa muistosi, sanot niin,
on kotipihasi omenapuu.
Sen hyvin muistat, kuin unta on muu.
Voi meitä, viimeiset raivolaiset,
miten rikkaan elämän saimmekaan,
kun jokainen omaa Raivolaansa
saa muistoissa kantaa mukanaan.
Sillä meidän jälkeemme ainoastaan
kuin satua lapsemme kertovat,
miten paistoi aurinko Raivolassa,
miten olivat hankensa korkeat,
miten kutsuivat kesällä marjajämsät,
miten joki ja lammet lapsiaan.
- Ja he miettivät, liekö tuo edes totta,
vai kaunista satua ainoastaan.

Raivola-Seura ry.

Raivola-Seura on perustettu 7.10.1972 Katajanokan Kasinolla Helsingissä. Takana on siis tämän kirjan ilmestyessä jo lähes 30 toimintavuotta. Seuran perustamista edelsi kaksi raivolalaisten ”rivienkokoamistilaisuutta”. Ensimmäinen näistä tilaisuuksista pidettiin huhtikuussa 1971 Helsingissä Fredrikinkadulla sijaitsevassa Yrittäjänäisten huoneistossa. Tuo tilaisuus järjestettiin lähinnä Pentti Pimiän ja Jalmari Pokkisen toimesta. Järjestelyissä olivat mukana myös Aino Harju, Emmi Mikkolainen ja Oskari Pokkinen. Toisen tapaamisen kokoonkutsui Marina Sintonen (o.s. Schamarin) Helsingin Sanomissa julkaistulla lehti-ilmoituksella. Tilaisuus pidettiin ravintola Kustaa Vaasassa 19.2.1972. Näiden kahden tilaisuuden perusteella kävi selväksi, että tapaamisia haluttiin jatkaa, mutta tapahtuisiko se niin, että perustettaisiin oma yhdistys, vai liittyisivätkö raivolalaiset jo olemassa olevaan Ent. Kivennapalaiset ry:hyn. Asiasta käytiin keskusteluja, joissa välitysmiehenä toimi Oskari Pokkinen.

Kun kolmannen kerran kokoonnuttiin 7.10.1972, oli paikkana Katajanokan Kasino. Oskari Pokkinen avasi kokouksen, puheenjohtajana toimi Karjalan Liiton järjestösihteeri Reino Joenpolvi ja sihteerinä Salli Luukkainen. Läsä oli kaikkiaan 74 henkilöä. Kokous päätti 33 äänellä 9 ääntä vastaan perustaa oman yhdistyksen. Yhdistyksen nimeksi hyväksyttiin Raivola-Seura ry. Valmistelutoimikunnan laatimat sääntöehdotukset hyväksyttiin vähin muutoksin. Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Eero Kiviranta, varapuheenjohtajaksi Yrjö Reitama ja johtokunnan jäseniksi Marina Sintonen, Toivo Munne, Helvi Junnonen, Liisa Halonen, Kauko Pimiä, Heino Nokkonen,

Seuran perustamiskokous 7.10.1972

Ville Surenkin ja Salli Luukkainen. Yhdistys päätettiin rekisteröidä ja liittää jäseneksi Karjalan Liittoon.

Raivola-Seuran 27 toimintavuotta ovat olleet vireätä yhteistoiminnan ja yhteenkuuluvuuden aikaa. Seuran puheenjohtajina ovat toimineet Eero Kivirannan jälkeen Kauko Pimiä, Olavi Svinhufvud ja Yrjö Ilonen. Sihteereinä ovat toimineet Salli Luukkainen, Anja Pimiä, Inga Svinhufvud ja Eila Ilonen. Hallituksen jäsenenä ja muina vastuunkantajina on ollut vireitä ja kyvykkäitä kotikylämme ihmisiä, oikein perusraivolaisia. Heistä esimerkkinä mainittakoon Heino ja Aliisa Nokkonen, jotka itseään säästämättä ja työtuntejaan laskematta ovat olleet seuran perustamisesta lähtien mm. hallituksen jäsenenä, mukana kotiseutumatoikoilla ja juhlien ja myyjäisten järjestelyissä sekä lukuisissa muissa tapaamisissa. Tällaisia henkilöitä on seuramme onneksi ollut useita. Seuran jäsenten vireydestä osoituksena on Karjalan Liitto ry:n vuoden 1989 toimintakilpailussa saatu I sija ja kunniakirja.

Meillä karjalaisilla on sekä iloitsemisen että suremisen taito, on laulamisen taito, selviytymisen taito ja lukuisat arvokkaat kädentaidot. Evakkomatkan varrelta löytyneet puolisoimme ovat ymmärtäneet menetyksemme ja kaipauksemme määrän ja tulleet kanssamme tätä karjalaista perintöä säilyttämään. Lapsemme tietävät ja tuntevat, että vähintään puolet heidän juuristaan on Karjalan kannaksen maaperässä.

Näiden eväiden avulla on seuramme toiminut ja osaltaan säilyttänyt karjalaista kulttuuria sekä siirtänyt sitä edelleen jälkipolville, niin nykyisille kuin tulevillekin. Tässä tarkoituksessa Raivola-Seura on koonnut kaksi kirjaa: Olavi Svinhufvudin vuonna 1994 julkaiseman ”Raivola. Muistelmia entisestä kotikylästä” ja nyt ilmestyvän teoksen. Mukana on ollut suuri joukko seuran jäseniä sekä lisäksi niitä raivolaisia, jotka esimerkiksi asuinpaikkansa, ikänsä tai heikon terveydentilansa vuoksi eivät kuulu seuran jäsenistöön. Innostunut osallistuminen on lämmittänyt seuran hallituksen jäsenten mieltä, antanut voimia jatkaa työtä ja uskoa tulevaisuuteen.

Moni ystävä on poistunut riveistämme näiden 27 toimintavuoden aikana; muutamia on iloksemme tullut lisääkin. Seuran tulevaisuus on pitkälti nuorempien sukupolvien

KUNNIAKIRJA

I s i j a

Karjalan Liitto ry:n toimintakilpailu 1989

Muut järjestöt C-sarja

RAIVOLA-SEURA RY.

Helsingissä, 20.4.1990

KARJALAN LIITTO RY.

Maurice Aulin *Ritva Honkela*
Antti K.

varassa, sillä viimeiset Raivolassa syntyneet ovat hekin jo 60 vuotta täyttäneitä. Me nykyisessä toiminnassa mukana olevat toivomme, että voimme jättää Raivola-Seuran hyviin käsiin, että sen toimintaa jatkaisivat tulevaisuudessa lapsemme ja lastemme lapset, joiden toivomme kokevan tärkeäksi tämän yhteisen perinnön ja sen vaalimisen sekä edelleen välittämisen.

Raivola-Seuran vaiheita kokosi Ritva Sainio, joka on vuodesta 1996 ollut seuran hallituksen jäsen ja seuran jäsen vuodesta 1976.

Maija Uotila

Kotiseutumatkat Raivolaan

Olen käynyt useamman kerran Raivolassa kotitalossani, joka valmistui vuonna 1943 entisen, poltetun tilalle. Tuossa uudessa talossa ehdimme asua vain kahdeksan kuukautta ennen kuin oli lähdettävä toiselle evakkomatkalle. Oli jännittävää avata puinen portti ja mennä lapsuudenaikaiseen kotipihaan. Meillä oli matkassamme venäjänkielen taitoinen tyttö. Hänen avullaan pystyimme keskustelemaan nykyisten asukkaiden kanssa. Hyvin he ottivat meidät vastaan ja tarjosivat parasta, mitä heillä oli.

Talossa asui 70-vuotias mummo sekä hänen tyttärensä ja vävynsä, pietarilainen merikapteeni. Mummo oli saanut ostaa talon omakseen. He kyselivät meidän elämästämme ennen sotaa. Näytin heille kellarin, missä olimme olleet pommitusta paossa lähtöpäivänä, ja kerroin, ettei mitään tavaroita voitu ottaa mukaan, niin äkkinäinen oli lähtömme ollut. Nämä asukkaat ymmärsivät meitä hyvin, koska he itse olivat samalla tavoin joutuneet jättämään kotinsa Ukrainassa. He olivat Tšernobylin pakolaisia.

Ensimmäisellä kotiseutumatkalla Raivolassa 1977 istuimme Eila Ronni, Aino Säpyskä, Anna Väänänen, Hilikka Pohja, Elma Pokkinen, Ella Lukkarinen ja minä (Maija Uotila, o.s. Munne) Palomäellä ja söimme eväitä. Venäläiset lapset kantoivat sylissään ulpukoita (- ennen vanhaan kulleroita kutsuttiin Raivolassa ulpukoiksi) – meidän lapsena rakastamiamme kukkia. Muistimme, kuinka koulun kevätkuulussa esitimme laululeikin ”Keijuset pienoiset karkeloon käy, mieli on riemuinen, huolta ei näy”. Pääsämme oli silloin juuri ulpukoista tehdyt seppeleet. Siinä istuimme nyt vanhoina ihmisinä ja katselimme kukkiamme vieraiden lasten käsissä. Palomäki oli heidän, kukat olivat heidän, vain muistot olivat meidän.

*Hiilel hailii päähä, kurvii koko halol. (*Haili eli silakka kypsyy miedossa läm-mössä, kurvi eli kuore vaatii pitkäaikaisempaa kuumuutta.*)

*Köyhä kans ko käyt haastamaa ni se rupijaa puistamaa (=pyytää, kerjätä).

Minun Raivolani – otteita 10-vuotisjuhlalpuheesta

Raivolan merkitys entisille asukkaille

Jokaiselle meille Raivolan merkitys on henkilökohtainen kysymys. Uskon, että useimmille meistä se merkitsee montaa asiaa samanaikaisesti: maisemaa, ihmisiä, tapahtumia, muistoja... Mielessämme voi olla:

Se kotisauna, jossa synnyimme.

Tai se kotitekoinen saippua, joka kirveli silmiämme, kun vanhempamme meidän naamamme saunassa puoliväkinen pesivät. Silloin kirvelevä tapahtuma, nyt kirvelevä muisto. Pääsisipä siihen saunaan vielä kylpemään!

Tai se joenranta, jossa opimme uimaan. Ensin käsipohjaa, koiraa, sammakkoa ja lopulta jotkut krooliakin.

Tai se hirvittävän jyrkkä mäki, jossa ensiakat otimme (ja ne miehuullisesti tapoimme), kun yritimme vanhempiemme pitkällä suksilla laskea isojen poikien perässä.

Tai ne leikkiverit (missä he nyt ovat?), joiden kanssa pelattiin karaskii ja neljää maalia tai oltiin kuurupiiloo. Miten arvottiinkaan se, joka joutui piilossa oljijoita etsimään? Eräs mieleeni jäänyt loru oli tällainen: ”Ennikki pennikki sikkelsaa, skolko stooit kalbasaa, ennikki pennikki piiristä pois.” Kaksikielisesti siis, ja siansaksaa lisäksi.

Raivola – merkittävä liikenne- ja teollisuuspaikka

Raivolan historian vuosiluvut ja aikaansaannot ovat jo kirjoissa, mutta en malta olla palaamatta tuohon liikenteen ja teollisuuden kehittymisen aikaan viime vuosisadan vaihteen molemmin puolin. 1870 valmistunut Viipurin – Pietarin rata oli sysäys Raivolan kasvulle. Koko ”ylämaan” eli Kivennavan, Raudun, Sakkolan ja Valkjärven raitiliikenne alkoi kulkea Raivolan kautta, ja mm. Paavolaisen kaupasta muodostui

Raivolon
rannalla.

tukkukauppa, josta ylämaan kauppiaat täydensivät varastojaan. Raivolan päätie päällystettiin nupukivillä samoihin aikoihin, jotta se paremmin kestäisi lisääntyneen liikenteen. Ylämaan kylistä virtasi asemalle tukkeja, lautaa, lankkuja ja halkoja, ja asemalta lähti ”ylöspäin” rautaa, suolaa, jauhoja, kahvia, sokeria ym.

Kun vuonna 1982 vietettiin maassamme sähköistymisen 100-vuotisjuhlaa (Tampere / Finlayson), niin mainittakoon, että Raivola sähköistettiin myös 1890-luvulla, ja tehtailija Galkin laittoi katuvalot jo 1898–99 Raivolan pääkadulle. Myöhemmistä virsintanpylväistä ansainnee maininnan vielä koteloteollisuus (Rämö, Sorin, Rubanin-Reitamö); 4/5 maamme tupakka-askeista valmistettiin Raivolassa. Kun ennen sotia Suomessa poltettiin noin 500 000 tupakka-askia päivässä, niin 400 000 niistä oli meillä tehtyjä.

Raivolan kulttuuriperintö

Kylämme oli hyvin kosmopoliittinen: kaksi kieltä, kaksi uskontoa, kaksi kulttuuria. Mutta hyvin tultiin toimeen keskenämme ja luulenpa, että tämä kulttuurisekoitus on auttanut meitä myöhemmässä elämässämme jäsentymään avartuneeseen maailmaan. Kreikkalaiskatolinen kirkko ja Lintulanjoki, jota kylämme kohdalla nimitettiin Roslivaksi, olivat Ala-Raivolan maisemantekijät. Ylä-Raivolan eli Suomenkylän maisemantekijä oli mäki, korkeimpana Palomäki.

Luulen, että sitten kun meitä ei enää ole eikä sitä muistojen Raivolaa, joka vielä on meidän tietoisuudessamme, tulee maailma muistamaan Raivolasta vain kaksi asiaa: lehtikuusimetsän ja Edith Södergranin runot. Mutta jotta jälkipolville olisi tietoja siitä Raivolasta, jossa me, meidän vanhempamme ja isovanhempamme ovat eläneet, tarvitaan tällaista kyläseuraa, tällaisia yhdessäoloja, ja tarvitaan perinteiden keruuta ja tallentamista. Perinteiden ja tiedon siirto: niissä on meidän velvollisuutemme tulevia polvia kohtaan. Miten muuten he voisivat tietää jotain meidän etnisestä perinnöstämme ja tavoistamme elää.

Nuorta lehtikuusimetsää.

Edith Södergran (1892–1923) ja maa, joka ei ole sitä mitä se on ollut

Edith Södergran on Tove Janssonin ja Mika Waltarin ohella yksi Suomen tunnetuimmista ja luetuimmista kirjailijoista kautta aikojen. Hänen neljä runokokoelmaansa, ”Runoja”, ”Syyskuun lyyra”, ”Ruusualttari” ja ”Tulevaisuuden varjo”, jotka ilmestyivät vuosien 1916 ja 1925 välillä, on kokonaan tai osittain käännetty parillekymmenelle kielelle. Edith Södergran syntyi Pietarissa 4.4.1892. Hänen isänsä oli mekaanikko Matts Södergran (1846–1907) ja äiti Helena Lovisa o.s. Holmroos (1861–1940). Isä syntyi maalaistalossa Närpiössä ja muutti Pietariin, josta sai paikan Nobelin yritykses- sä, joka silloin harjoitti mm. sahatoimintaa Karjalan kannaksella. Hänestä tuli Raivolassa sijainneen laatikkotehtaan esimies ja hän alkoi kutsua itseään insinööriksi. Vuonna 1890 hän solmi avioliiton viisitoista vuotta nuoremman Helena Holmroosin kanssa. Tämä oli syntynyt ja kasvanut vauraassa porvarillisessa kodissa Pietarissa. Hän oli myös käynyt pääkaupungin hienointa luterilaista koulua, S:t Anne Schulea, ja harrastanut paljon kirjallisuutta.

Kesällä 1892, jolloin Edith Södergran oli vain muutaman kuukauden ikäinen, puhkesi Pietarissa laaja koleraepidemia, ja perhe muutti Raivolaan suureen huvilaan, jonka Helenan isä valajamestari Gabriel Holmroos oli ostanut tyttärelleen. Kuollessaan isä jätti huomattavan omaisuutensa jaettavaksi tasan puolisonsa ja tyttärensä kesken. Södergranin perheestä tuli siten suhteellisen varakas. Matts Södergran oli kuitenkin huono rahojen haltija, ja ne hupenivat pian suurisuuntaisiin kauppoihin ja keinotte- luun. Avioliitto Helena ja Matts Södergranin välillä ei ollut onnellinen, osittain taloudellisten ristiriitojen, osittain erilaisen sosiaalisen taustan vuoksi. Matts Södergran oli yksinkertainen mies vailla laajempaa sivistystä, kun taas Helena jo lapsena sai parhaan mahdollisen koulusivistyksen, mitä tytölle siihen aikaan oli tarjolla. On ilmeistä, että Edith Södergranin lapsuus oli hyvin onneton ja turvaton vanhempien epäsovun vuoksi. Viimeiset elinvuotensa Matts Södergran asui yksin Raivolassa, kun taas Helena ja Edith asuivat Pietarissa.

Edith Södergran kävi Pietarin suurinta saksalaista koulua, joka sijaitsi kaupungin pääkadulla, Nevski prospektilla. Saadakseen seuraa tyttärelleen Södergranit olivat ottaneet kasvatiksi erään Raivolasta kotoi-

Edith Södergran 5-vuotiaana (kuva SLS:n arkistosta; ks. lyhenteen selitys lähdeluettelosta).

sin olleen monilapsisen perheen tyttären, Singa Maria Lötjösen. Jostain syystä, luultavasti ikävästä, tyttö karkasi pietarilaiskodista ja lähti kävelemään raiteita pitkin Raivolaan kohti. Pari asemaväliä hän ehti kulkea ennen kuin jäi junan alle. Tämä tapahtui Edith Södergranin ollessa 13-vuotias ja pahensi entisestään hänen enemmän tai vähemmän traumaattista lapsuuttaan.

Vuonna 1906 Matts Södergran sairastui keuhkotuberkuloosiin ja joutui Nummelan parantolaan. Hänen sairaskertomuksessaan, joka edelleen on tallessa nykyisen Meltolan sairaalan arkistossa, on huomautus, että hän kärsi myös vaikeasta alkoholismista. Ainoa säilynyt asiakirja, jossa Edith mainitsee isänsä, on kirje vuodelta 1914 Edithiä hoitaneelle keuhkospesialistille Axel von Bonsdorffille Nummelan parantolaan. Edith mainitsee kirjeessään, että sairaala täyttää hänet kauhulla ja että hän on inhonnut sitä

Kuvassa oikealla St. Petri Schule Nevski prospektillä Pietarissa (teoksesta Witt-Brattström: Ediths jag).

siitä lähtien, kun hän kävi tapaamassa siellä isäänsä 1906. On sekä vastenmielistä että ironista, että häntä itseään kohtaa sama sairaus kuin hänen isäänsä ja hän joutuu samaan parantolaan.

Edith Södergranin sairaus tuli joka suhteessa vaikuttamaan sekä hänen elämäänsä että hänen kirjailijauraansa. Mutta tärkeätä on korostaa, että hän jo ennen sairastumistaan kirjoitti runoja kuolemasta. Aihe oli yleinen romanttisessa runoudessa eikä aihevalinta olekaan sinänsä syy siihen, että hän on niin luettu tänä päivänä. Pikemminkin hänen runoutensa ilmaisee jotain yleisinhimillistä, ajatuksia omasta minästä ja rakkauden kaipuuta. Viimeisissä runoissa esiintyy voimakas kuoleman kaipuu kuin punaisena lankana. Monet haluavat nähdä hänet uskonnollisena, toiset feministisenä kirjailijana. Hän oli nimittäin ensimmäinen naispuolinen kirjailija pohjoismaissa, joka uskalsi väittää, että hänen ei tarvinnut kyyristellä siksi, että on nainen. ”Minulle ei sovi

tekeytyä pienemmäksi kuin olen”, hän kirjoitti eräässä lehdessä. Tästä myös johtui, että hänen aikansa maaseutukriitikot pitivät häntä hulluna, joka kirjoitti hullun runoja. Mutta miten oli mahdollista, että hän yksinäisenä ja eristettynä Karjalan kannaksella saattoi tulla yhdeksi kirjallisuushistorian omaperäisimmistä ja urauurtavimmista kirjailijoista?

Nykyisin venäläistä Karjalan kannasta on kutsuttu ”maaksi jota ei ole” niin usein, että siitä on jo tullut hokema. Kuitenkaan en voi olla käyttämättä mukailien tuota lainausta Södergranin runosta tämän artikkelin otsikossa yksinkertaisesti siksi, että se kiteyttää suomalaisten sodanjälkeisten sukupolvien näkemyksen menneestä, tarunomaisesta ja monikulttuurisesta alueesta, joka oli myös niin monen tämän vuosisadan alun taiteilijan ja kirjailijan kasvualusta. Voidaan liioittelematta sanoa, että Karjalan kannas oli erityisesti suomenruotsalaisen mutta myös suomalaisen kirjallisuuden modernien suuntausten kehto. Kirjailijat Olavi Paavolainen, Ilmari Pimiä, Hagar Olsson, Oscar Parland ja Tito Colliander, jotka asuivat pitkiä aikoja elämästään siellä, ovat kaikki jälkikäteen kirjoittaneet romaanimuodossa elämästä Karjalan kannaksella.

1930-luvulla tuli tarunomaisesta Villa Golickesta Kuokkalan kylässä Terijoella usein merkittävien taiteilijoiden keskus. Huvilan omistivat kuvataiteilija Sven Grönvall ja hänen serkkunsa Ina Colliander. Heidän luonaan vieraili usein kesäisin sekä suomalaisia että ruotsalaisia kirjailijoita ja taiteilijoita, jotka olivat kiinnostuneita ja ihastuneita omaperäiseen haaveelliseen ympäristöön tässä karjalaisessa kylässä, joka vielä oli todistamassa tsarinaikaisen loiston päivistä. Melko usein vieraat poikkesivat muutamana kymmenen kilometrin päässä Raivolassa tervehtimässä Edith Södergranin äitiä Helenaa, joka mielellään esitteli tyttären lempipaikkoja ja hänen hautaansa.

Nämä kirjalliset maisemat muotoutuvat tietysti sekä todellisista vaikutelmista että unelmista ja kuvitteellisista näyistä, mutta koskaan ei voida jättää huomioimatta yhteyttä runoilijan ja hänen maisemansa välillä. Psykoanalyttikko ja kirjailija Mikael Enkell kutsuu sitä ”sylyksi, jossa runo ja runoilija lepäävät, näkevät ja havaitsevat”. Valitettavasti se merkitsee myös sitä, että juuri Edith Södergran mielellään yhdistetään pinnallisesti ja kaavamaisesti Raivolaan siitä huolimatta, että hänen kirjalliset vaikutteensa olivat erittäin monikulttuuriset ja että hän ehti matkustella suhteellisen paljon. On menty niin pitkälle, että on yritetty paikallistaa puita ja mäkiä, joista Edith Södergran kirjoitti runoissaan. Sellainen tutkimus on pohjimmiltaan enemmän tai vähemmän kärjetöntä; minä puolestani yritän maalata kuvaa Raivolasta Edith Södergranin elinaikana vuosien 1893 ja 1923 välillä sekä kuvailla, miten ympäristö ja tapahtumat siellä vaikuttivat hänen uraansa.

On keskusteltu paljon siitä, miten eristäytynyt Edith Södergran Karjalan kannaksella oli, mutta Venäjän vallankumoukseen 1917 saakka voidaan hänellä sanoa olleen kaikki edellytykset päästä Viipurissa ja Pietarissa käsiksi uusimpaan avantgardistiseen kirjallisuuteen. Pikemminkin olivat Helsingin kirjalliset piirit eristyneitä muusta Euroopasta. Siellä oli vaikeampaa saada tietoa uusista eurooppalaisista virtauksista, ja siksi ei ole kummallista, että kirjallisen modernismin Suomeen toi omalaatuiselta ja eristäytyneeltä vaikuttava raivolalainen runoilija, jolla kaikesta huolimatta oli kosketus venäläisten futuristien ja saksalaisten ekspressionistien uusimpiin kirjallisiin teoksiin.

Södergranille Helsinki sijaitsi sekä maantieteellisesti että kulttuurisesti kauempana kuin Pietari, ja ensimmäisen maailmansodan aikoihin asti myös Viipuri oli huomattava kulttuurien kohtaamispaikka. Viipuria pidettiin Suomen kosmopoliittisimpana kau-

Iso huvila, jota Södergranit vuokrasivat jo 1920 kouluksi ja myöhemmin suojeluskunnan käyttöön 1928 saakka (kuva SLS:n arkistosta).

risteja Severjaninia ja Balmontia venäjäksi, Nietzscheä ja muita ekspressionisteja saksaksi, Rimbaudia ja Maeterlinckia ranskaksi, Walt Whitmania englanniksi sekä Eino Leinoa ja Frans Eemil Sillanpäättä suomeksi. Oleskelut Nummelan parantolassa ja lähes kaksi vuotta Davosin parantolassa Sveitsissä toimivat tietysti kulttuurisena ponnahduslautana hänen kirjalliselle kehitykselleen. Saksa oli Södergranin paras kieli; hänen ruotsinsa oli vähän vanhahtavaa ja hänen kielitajunsa kärsi siitä, että hän eli vailla ruotsinkielisiä yhteyksiä.

Edith Södergranin elämälle vuoteen 1917 saakka oli leimallista hänen keuhkotautinsa ja oleskelut eri parantoloissa; hän vietti kaikkiaan lähes viisi vuotta eri hoitopisteissä. Hän hallitsi aluksi äidinäidiltä perittyä huomattavaa omaisuutta, joka tuotti niin suurta voittoa, että äiti ja tytär saattoivat elää porvarillisesti ja jopa matkustella ympäri Eurooppaa. Kirjallisen läpimurtonsa jälkeen 1916 seuraavana syksynä Södergran matkusti Helsinkiin luodakseen kirjallisia ja taiteellisia yhteyksiä; tämä jäi hänen viimeiseksi matkakseen pääkaupunkiin. Porvarillisesti suuntautuneiden suomenruotsalaisten kirjailijoiden kohtaaminen johti täydelliseen kulttuurien törmäykseen. Hän pettyi näiden rajoittuneisuuteen ja vanhoillisuuteen, ja he puolestaan järkyttyivät hänen eteerisestä ja ”venäläismäisestä” olemuksestaan ja vanhahtavasta ruotsin kielestään.

Politiittiset tapahtumat vuonna 1917 muuttivat perinpohjaisesti Södergranin perheen taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa sen lisäksi, että ne merkitsivät myös aiemmin naiivin ja yhteiskunnallisesti tiedostamattoman kirjailijan eettistä heräämistä. Mutta Venäjän vallankumous ja Suomen sisällissota saivat aikaan sen, että hän joutui konkreettisesti kasvokkain sotatoimien aiheuttamien inhimillisten tragedioiden kanssa, ja siitä syystä hän ei myöskään voinut koko sydämeästään liittoutua sen paremmin punaisten kuin valkoistenkaan puolelle. Kouluaikanaan hän oli innokas tsaarinvallan vihollinen, ja nuoruusrunoissaan hän hyökkäili kasakoita, kirkkoa ja vankiloita vastaan, mutta luultavasti silloin oli kysymys pikemminkin liberaalin vapauden kaipuun muo-

punkina kuten Karjalan kannasta maan kosmopoliittisimpana maaseutuna. Södergran sai vaikutteensa useilta kielialueilta, hänen kielellinen rekisterinsä oli laaja. Käydessään saksalaista koulua Pietarissa hän opiskeli myös ranskaa, ja lisäksi hän hallitsi luonnollisesti ruotsin ja suomen kielen, mutta osasi myös venäjää ja englantia. Tämä tarkoittaa, että hän pystyi lukemaan kaikkein uusinta kirjallisuutta alkukielillä; hän luki mm. futu-

doista kuin suoranaisista yhteiskunnallisista intresseistä.

Venäjän vallankumouksen yhteydessä Södergranin perhe kadotti omaisuutensa, joka oli sijoitettuna venäläisiin ja ukrainalaisiin valtionobligaatioihin. Punakaartilaiset olivat miehittäneet Raivolaa tammikuussa 1918. Huhtikuussa heidän yllotteensa murtui, ja vielä samana päivänä henkilökunta järjesti valkoiselle prikaatinesikunnalle majoituksen tilavassa Södergranien huvilassa. Edith Södergranin muistikirjassa on merkintä muutamista ruotsinkielisistä pohjanmaalaisista sotilaista, jotka olivat siellä majoittuneina. Tämä merkinnee sitä, että hän ainakin oli iloinen tavatessaan heitä siellä ja ehkä myös voidessaan puhua ruotsia toisten ruotsinkielisten kanssa. Myöhemmin hän kiroaa sotilaita, koska suojeluskunta vuokrasi huvilan käyttäkseen sitä ruuanjakelupaikana. Edith Södergran ja hänen äitinsä asuivat tuolloin pienemmässä huvilassa samalla tontilla. Talon vuokra tosin merkitsi heille varmaa tulonlähdettä ainakin joksikin aikaa, mutta samalla Södergraneista oli häiritsevää pitää sotilaita niin lähellä.

Eräs poliittinen tapahtuma kaikkien muiden sotatoimien joukossa heijastui Södergranien lähiympäristöön ja askarrutti Edithiä erityisesti; se oli venäläisten matruusien kapina Kronstadtissa 1921. Bolshevikkimatruiit osoittivat mieltään pietarilaisen kommunistisen johdon vallan väärinkäyttöä ja lahjontaa vastaan. ”Kaikkea hyvää matruusiraukoille!” hän kirjoittaa Hagar Olssonille 16.3.1921. Huimaavaa on, että juuri 17.–18. maaliskuuta venäläiset joukot tukahduttivat kapinan Trotskin käskystä. Kapinan johtajat teloitettiin välittömästi, ja Kronstadtista tulleet pakolaiset eristettiin Inon linnoitusalueelle Suomen puolelle, jossa he elivät kauhistuttavissa oloissa. Tämä liikuttaa Edith Södergrania niin paljon, että hän kirjoittaa ja pyytää apua kirjailija Anna Lenah Elströmiltä, eräältä Ruotsin Pelastakaa lapset -järjestön perustajista.

Vuoden 1917 jälkeen Edith Södergranin taloudellinen tilanne ja hänen terveydentilansa olivat sellaiset, että hän joutui jäämään Raivolaan lopuksi elämänsä lukuun ottamatta yhtä Viipurin matkaa 1922. Hän oli kadottanut yhteyden ystäviinsä Pietarisissa ja postinkulku toimi huonosti. Se merkitsi, että Raivolasta tuli hänen koko maailmansa. Viimeisenä vuonna hänen liikkuma-alueensa rajoittui vain kotiin ja puutarhaan. Päättellen Södergranin kirjeistä kirjailija Hagar Olssonille ja Elmer Diktoniuk-

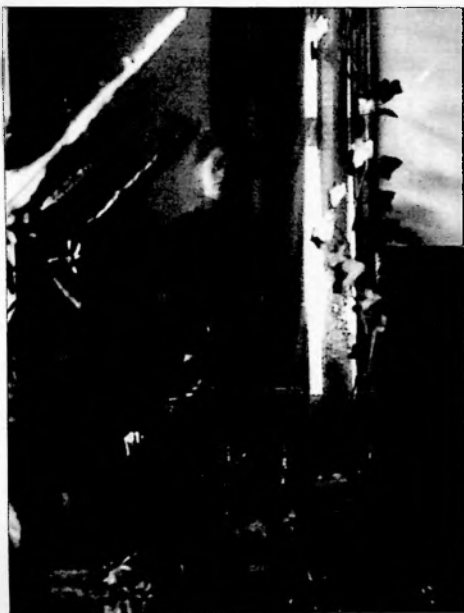
Keittiö-
interiööri
(kuva SLS:n
arkistosta).

selle hänen seurapiirinsä oli erittäin pieni. Vain antroposofi Dagmar von Schantz, joka asui vanhenevan äitinsä kanssa Raivolassa, ja eräs teosofi, hammaslääkäri John Sonck, kuuluivat niihin, joiden kanssa kirjailija seurusteli. He keskustelivat Rudolf Steinerista ja antroposofiasta tapaamisiltoinaan. Ilmestyskirjallinen aines Edith Södergranin runoudessa, joka heijastelee hänen omaa kuolemantietoisuuttaan, saa aivan toisen karmaisevan ulottuvuuden, kun hän ikään kuin ennusti Karjalan kannaksen idyllin tuhoa. Hän oli nähnyt jo sen enteet Venäjän vallankumouksessa ja sitä seuranneissa tapahtumissa.

Edith Södergran kuoli juhannuspäivänä 1923, ja hänet haudattiin oman puutarhansa aidan toiselle puolelle, ortodoksiselle hautausmaalle. Suomenruotsalainen kirjailijayhdistys pystytti hänen haudalleen muistokiven, mutta se tuhouttiin 1939. Raivola evakuoitiin syksyllä samana vuonna, ja Helena Södergran muutti Joroisiin, jossa hän kuoli kuukautta myöhemmin. Nykyisin Raivola on sinnikkäiden Södergranin ihailijoiden pyhiinvaelluspaikka. Mitään ei ole jäljellä, ei edes kirkkoa eikä hautausmaata ole varmuudella voitu paikantaa. 1960-luvulla pystytettiin uusi, kuvanveistäjä Wäinö Aalto-

sen suunnittelema muistomerkki sille paikalle, jossa Södergranin talon uskotaan olleen.

Toiviomatkat Raivolaan täyttävät tietysti tehtävänsä: yksi syy niihin on varmaankin se, että halutaan kokea jotain muinaisesta idyllistä, ehkä hengittää samaa ilmaa kuin Edith Södergran. Myös joitakin piirteitä kansallisromanttisesta karelianismista on yhä jäljellä: tehdään toivioiretkiä itään, jotta löydettäisiin aidon suomalaisen kulttuurin jälkiä. Olkoon sitten kyseessä porvaritaustainen kosmopoliitti kuten Södergran tai kalevalaromantiikka. Karjalan kannas on ollut kansainvälinen sulatusuuni, jossa eri kielet, kulttuurit, aatteet ja virtaukset ovat voineet kohdata ja sekoittua toisiinsa, tosin ei aina ilman lieveilmiöitä. Juuri tästä kattilasta on kohonnut Edith Södergranin merkittävä ja ristiriitojen täyttämä kirjallinen tuotanto.

Edithin omakuva peilissä (kuva SLS:n arkistosta)

Ruotsin kielestä suomentanut Pirkko Lampinen

Emmi Mikkolainen

Raivolasta ja raivolaisista

Emmi Mikkolainen Raivolan lähinaapurista Ikolasta lähettää terveisensä Raivola-kirjan tekijöille sekä toivottaa onnea, kärsivällisyyttä ja pitkää pinnaa. Hän itse on ollut mukana Ikolan kyläkirjan teossa. Hän liittää kirjeseenä kuvia ja kertoo omasta suhteestaan Raivolaan ja raivolaisiin. Emmin muisteluita välittää meille Ritva Sainio.

Emmi Kosensillalla. Näkymä Lintulanjoen suuntaan.

Raivolaa sanottiin "ikolaisten kaupungiksi", kirjoittaa Emmi. Varmaankin se on sitä ollut myös muille Kivennavan pienemmille ja syrjäisemmille kylille. Raivolassa asema oli tärkein aina 1870-luvulta saakka, kun Viipurin ja Pietarin välille valmistui rautatie. Raivolan asemalta oli yhteys koko Suomeen ja aina kaukaisiin maihin saakka. Raivolan teollisuuslaitokset tarvitsivat jatkuvasti raaka-aineita sekä työväkeä myöskin naapurikylistä. Sahatavaraa ja muita teollisuuden tuottamia tarvikkeita ostettiin Raivolasta. Jaakko Mikkolainen, Emmin isä, oli ajanut pikkupojasta saakka tukkeja valtion metsästä Raivolaan. Samoin tekivät myöhemmin Mikkolaisen pojat.

Emmi muistelee, miten hän pääsi joskus isänsä kanssa körömään. "Isä vei koivuhatkoja Raivolan suurten huviloiden omistajille. Mieleeni jäi erikoisesti Weidlen komea valkoinen rakennus. Liiteri, johon puut pinottiin, oli myös valkoinen ja siinä oli hyvä puulattia. Kaksi naista, joilla oli yllään pitkä, valkoinen, pitsein koristeltu puku, käveli puutarhassa. He näyttivät enkeleiltä. Ajattelin kuinka hienoa olisi nähdä talo sisältä."

Vieraisilla Mikkolaisilla kävi Raivolan Osuuskaupan hoitajan Antti Uotilan Mimmi-rouva sekä Matti Pulkko. Emmi muistelee Pulkkoa näin: "Hän oli pitkä mies ja hänellä oli ulkoneva leuka. Siitäkö lienee ollut seurauksena erikoinen puhetapa, jota lisäsi vielä kova käsillä viittominen." Esimerkiksi näin Matti puheli – tätä Emmi ja hänen sisarensa Maritta kauan matkivat: "Niitä, niitä puulaaki leimoi ei saa panna miu kirstuhein. Ne pittää antaa lapsii leikkilöiks." Jaakko Mikkolaisen hyviä tuttavuuksia olivat mm. Rämö, Tolonen ja Paavolainen. Paavolaiselle Emmikin pääsi lapsena kylään isänsä kanssa. "Heidän kodissaan kaikki oli mahtavaa. Lapsen silmiin jäi komea, tumma sävy, joka siellä oli vallitsevana." Raivolassa käytiin myös sukuloimassa: "Sisareni Mandan ja hänen miehensä luona oli mukava käydä. Heillä oli kaksi poikaa: Reino ja Pentti." Henttisen talo on jäljellä Raivolassa. Siihen on rakennettu toinen kerros sotien jälkeen.

Myös Emmin serkut Antti ja Loviisa Harsia asuivat Raivolassa. He pitivät Södergranien isossa talossa klubia suojeluskunnan upseereille aina siihen asti, kunnes suo-

Digitized by Google

Esa ja Manda Henttisen (o.s. Mikkolainen) talo 1939. Talo oli pystyssä Emmi Mikkolaisen käydessä Raivolassa 1998. Taloon oli rakennettu toinen kerros.

jeluskunnalle rakennettiin oma talo. Melkein kuin sukulaisia olivat Mikkolaisen perheelle Ikävalon Aati ja Bertta. Bertta oli ollut Mikkolaisella palveluksessa kolme vuotta. Sitten hän muutti Ikävalolle. Aati huomasi saaneensa aarteen, kun Bertta oli niin ahkera ja oppivainen tyttö. He menivät naimisiin ja Aati sai taloonsa hyvän emännän.

Lopuksi Emmi kertoo Raivolaan tehdystä ”lehmänostoreissusta”: ”Kerran mummo antoi minulle 10 markkaa. Sain lähteä ostamaan Raivolasta lehmän. Siellä oli ns. nukketehdas ja sieltä löysin leikkilehmän. Isä ja kauppias sopivat hinnaksi 1000 markkaa, silmää iskien. Lehmä saattoi siihen aikaan maksaa suunnilleen sen verran. Lypsin sitä lehmääni niin ahkerasti, että tissit irtosivat jo samana iltana.”

Uutinen Helsingistä 1904

Juho Pokkinen oli poikakavereittensa kanssa soutelemassa Roslivaa pitkin Kivennavalle päin 17.6.1904. Kun pojat olivat Kosensillan kohdalla, tuli aseman suunnasta Sasu Pimiä hevosellaan kovaa kyytiä. Hän seisoi rattailla, kannusti koko ajan hevosta ja huusi tuoreita tietoja Helsingistä: ”Poprikohvi on tapettu, Poprikohvi on tapettu”.

* * *

*Mis on sorja tyttö tai imisä koira, ei sinne varkaat tule.

*Piijast ko tulloo emäntä tai rengist isäntä, niitä ei palvele pienet pirutkaa.

*Pyytöö (=ansio) lähtiis et tiijjä, saat sie sielt suuhuis vai selkäheis.

Viljo Ilosen elämäntarinaa

Arkistomateriaalista koonnut Ritva Sainio.

Joitakin vuosia sitten oli Karjala-lehden perhealbumissa kuva neljästä sukupolvesta koolla Kouvolassa Viljo Ilosen täyttäessä 90 vuotta. Viljo Ilonen syntyi Raivolassa vuonna 1905 10-lapsiseen perheeseen. Musiikki veti nuoren Viljon jo vuonna -22 soitto-oppilaaksi P.P.P.2:n soittokuntaan, jota johti kapellimestari Jartola (ent. Jegoroff). Vuodesta 1929 Viljo Ilonen soitti Keski-Suomen Rykmentin soittokunnassa eläkeikäensä saakka.

*Neljä sukupolvea Ilosia:
Viljo (s. 1905
Raivolassa),
Seppo, Juha ja
Miiri Ilonen.*

Talvisodan alettua muusikot siirrettiin muihin tehtäviin. Ilonen määrättiin varastonhoitajaksi varusvarastoon. Sieltä jaettiin varusteet Kouvolan koulutuskeskuksessa koulutetuille rintamallelähtijöille. Vaatteita lähetettiin myös rintamalle ja sotasairaaloihin. Jatkosodan aikana syksyllä -41 siirtyi Keski-Suomen Rykmentin soittokunta Miehikkälän kautta Terijoelle, lähelle Raivolaa, Ilosen kotikylää. Soittokuntalaiset asuivat jatkosodan aikana myös Raivolassa, jota käytettiin tukikohtana. Rintamajoukkoja käytiin viihdyttämässä Tonerissa, Kaljalanjärvellä, Valkeasaarella ja Terijoella.

Elokuussa 1942 soittokunta siirtyi Hämeenlinnaan Suomen kasarmille. Seuraavan vuoden alussa tuli siirto Syvärille Latvian kylään. Soittomatkoja tehtiin sotilaskoteihin ja rintaman takana oleviin majoituspaikkoihin. Vuoden 1944 keväältä Ilosella on erikoinen muisto. Soittokunta majaili silloin Lappeenrannassa. He saivat kunnian soittaa Luumäen kirkossa presidentti Svinhufvudin hautajaisissa. Kesäkuussa siirryttiin taas Raivolaan, Virojoelle ja Taavettiin. Sodan loputtua Viljo Ilonen ehti työskennellä armeijan palveluksessa vielä 10 vuotta.

Yrjö Ilonen

Iloset Raiivolassa

Ilosen suku on vanha karjalainen suku. Vanhimmat tiedot Ilosista löytyvät jo 1500- ja 1600-luvulta Äyräpää-Muolaan Suulajärveltä Ilolasta. Vuodesta 1660 lähtien on sukua pystytty seuraamaan Kivennavan tiedoista. Sieltä löytyy suvun kantaisä Johan, jolla oli pojat Andres ja Hindrik.

*Matti ja Maria
Ilosen (o.s.
Hollo) häät
Raiivolassa
1928.*

*Ilosten perhe
Kangasalla 50-
luvulla.*

Vuonna 1982 perustettu Ilosen sukuseura rakentuu juuri näihin kahteen sukuhaaraan. Ensimmäinen Raiivolassa syntynyt Ilonen on 1866 syntynyt Mikko. Hänellä oli kaksi poikaa, Viljo ja Matti. Heidän jälkeläisiään ovat kylämme Iloset. Heihin kuuluu myös Raivola-Seuran nykyinen puheenjohtaja Yrjö Ilonen.

Vanhoi muistoi

Seuraavat kolme kirjoitusta on lähettänyt Maire Nordström Lappeenrannasta. Nuo "muistelmat" ovat peräisin hänen äitinsä Katri Luntilan päiväkirjasta, ja ne on kirjoitettu joskus 1960-luvulla.

Koulumuistoja

Mieko katsoin koulupoikii temmellystä tuos koulu pihal, ni muistu mielehei sen aika-set poikii temmellykset ko mie käin kansakouluu. Mei kylä, se rakas Raivola, ko ol semmone erikoine kylä, et siel ol asumas suomalaisii sekä venäläisii. Sit ol viel koulut sattuneet sil viisii rakennetuks, et ain sattuit kouluu männes sekä tulles lapset tulemaa vastakkai. Jostai syyst nää pojat sit olliit toisillee vihoissaa ja siin tul tappelu ko sattuit vastakkai. Siin nyrkit heiluit oikee tosissaa. Tulha niit mustelmiikii niiko ainakii tap-pelus. Suomalaiset pojatkii tekkiit itsellee sellaset puol metrii pitkät patukat, niil ol hyvä huitassa toista korvalle. Venäläisil pojil ol apulaisen viel sellane pitkähuiskia poika, mikä ei ennää käynt kouluskaa, tul vaa toisil avuks.

Siihe aikaa olliit viel maantiet talollisil jaettu poloskoiks, ettei olleet viel valtio huos-tas. Yllöläisii Peko poloska ol justii Aatami puoi kohal. Pekko ol korjaamas tietä ko pojat sattuit siin just tulemaa vastakkai. Siin alko kova tappelu eikä siin armoo annettu ko parkymment poikaa heilu patukkoinee. Pekko tul Aatami puotii ja sano, et meina-siit minnuukii lyyvä siin huiskees. Olha ne viel sanatkii mil tappelu saestetii: venä-läiset sannoit tsuhna ja mei pojat ryssä.

Opettaja neuvo kerrakii poikii kulkemaa Tohtorikattuu myöte, mut pojat sannoit, et-tei sielt voi männä ko Aatami puotii o asjaa. Siihe aikaa ei olt mittää koulukeittoloit ole-maskaa, mut ei sen parempaa evästä huo-lintkaa olla ko olliit Paavolaise paakari Ivan Ivanivantsan paistamat siitnovat ja puolpie-lavat. Meitä ol jono joka aamu Aatami pu-ois. Kouluu männes ostettii evästä, ja ko se ol nii suus sulavaa. ni meinas välist loppuu enneko koulul ast kerittii. Vielkii mie oon monta kertaa muistant niitä herkkuloi ja nii on varmast muistant monet muutkii raivo-laiset. Ei ne paistamiset olleet millokaa raa-koi. Paasose Antti ko ol kaupahoitajan, ni hää leikkas ain semmoset reilut palaset; myö vaa sanottii kui monel kopekal kukakii tah-to ostaa. Rämö Viki ja Mero Mikko ko olliit nuorii rikassikkoi, ni ei hyö viel siihe aikaa uskaltanneet nii paksuu palast leikata.

Siihe aikaa ko mist mie täs kirjoti, näist koulupoikii kahinoist, ei viel olt elämä sel-

Katri Lund (keskellä) sisartensa Anna ja Elsa Paajasen kanssa.

lasta rinnakkaiselloo niiko myöhemmi elettii samas kyläs. Nyt käivät jo tsuhnat ja ryssät samas koulus eikä olt sellasii tappeluitakaa. Vierekkäi lapset istuit koulupenkil ja olliit hyvvi kavereita keskennää.

Laskiaismuistoja entisiltä ajoilta Raivolassa

Sisko-Elsa ko kirjotti vast äskettäi niist maasliitsa-ajoloist. ni miul juohtu mielee. et muistaha miekii viel niit aikoi. Kylhä se touhuu ol. ko miehet männiit Pietarii ja Rons-tattii maasliitsa aijoo (maasliitsa-ajot tarkoittavat laskiaisajojia). Näihä mie sitä omas kyläskii siel mei ikiomas Raivolas. Eikä mei kylä miehii huolint männäkkää merta etemmäks kallaa, ko meil ol omas kyläs nii paljo venäläisii asumas. ni kyl hyö pittiiit maasliitsaa. Iha joka vuos ajeliit nii ettei hevosest tahtoneet piisata jokahisel. Hevosest ol nii korreeks laitettu, mone värisii nauhoi ol köytetty hevose suitsii. vempeloose ja olha niitä nauhoi aisoiskii. Reet ol täys ihmisiä. Siit hyö ajeliit pitki katuloi. lauloit ja pittiiit lustii.

Mut niitä Ronstatist tulevi maasliitsa ajajii män monta kertaa mei kylä kautta koti-hee päi ja muutamat olliit nii ilosii poikii, et heitä laulatti viel mei kylä kohalkii. Ker-rakii ol toistakymment hevosta perättäi. Hiljaltee hyö pojat siit ajoit Lolloimäest allaa ja yks poika laulo nii komial äänel yhtä lauluu, mikä sillo pienen tyttön olles kää nii miu mielehei, et muistan sen viel nytkii iha sanast sanna. Miul muistu mielee taas nii eläväst ne nuoruue aikaset laskiaiset, mitkä tul vietetty siel iki-ihanal Raivola määl. Mie oon kyl iha varma siint, ettettä työ kukkaa raivolaiset niitä aikoi voi unehuttaa. mitkä myö siel elettii. Ei sitä sellast mäkkee oo missää muuval, mist ois nii laaja näkö-ala. Miekii oon tääl maailma kiertokoulus ollessai jo kerint käyvä monel määl ja näköalapaikal, mut silmä kaipaa sitä kauneutta, mihi se on lapsen tottunt.

Laskiaisestha miu pit kirjottaa, mite meitä ol ain suur joukko mäkkee laskemas. Kyl sielt olkii hyvä suksil sujahuttaa allaa ko ol puol kilometrii pitkä rinne lakiaa peltoo. Ei huolint pelätä, et petäjä tuloo vastaa. Ol siel kelkal laskijoi ja suuril rekilöilökkii laskettii mäkkee alas. Hyvvää kyyti sielt saatii: se vei nii kovast, jot kaik eivät uskaltanneet iha ylämäest ast laskeekkaa. Mei kylä nuorisoseura tek retkiikii sinne sellasii taloloihe. mis ol suuremp tupa, jot sopi sakkii sissää enempi. Pithä sitä näät välii käyvä kohvi juomas ja leppäämäs, et sit jakso taas mäkkee laskee.

Pietarilaisii taatsoist

Kaik raivolaiset muistaat varmast sen, mite elämä rupes kotikyläs sykkimää kesäaikan iha toisel viisii ko talvel, sillo ko Pietarist tulliiit sinne kesähuviloillee lommaa viettä-mää. Tää ol siihe aikaa, ko raja ol viel auk. Nää rikkaat herrat ja rouvat olliit huoman-neet mei kylä luonno kauneuve ja nii hyö olliit rakennuttaneet sinne omii huviloita, mut kyl hyö sielt vuokrasiitkii lomapaikoiks sopivii rakennuksii itsellee. Voi mahoto mite kommeita pitsihuviloita siel olkii.

Paavo Kiurun Kivennapa-kirjas sanottaa, et vuonna 1908 Raivolas ois olt 463 ulko-maalaise omistukses ollutta taatsaa. Huvila-asutus sijottu suurelt osalt rautatien lähei-syytee. Junal ol nii mukava tulla lomal. Se taas sai aikaa sen, et ajurii eli vossikkaa tarvittii kyyvitsemää näit lomalaisii asemalt huviloil ja sit taas asemal takasii. Paavo Kiurun kirjas on sellaset luvut, et Raivolas ol vuonna 1905 ajureita 109, se olkii ennä-tysmäärä. Tää värikäs elämä loppu sit ko raja sulkeutu. Näitä kommeita huviloita omistiit

sit suomalaiset ja osa niistä tais kyl rappeutuu kii käytö puutes.

Raivolaiset kyl muistiit hyvi, et mikä taatsa ol minkäkii nimisel venäläisel herral olt omistukses. Weidlen huvilan omist myöhemmi tehtailija Rämö ja Pekin huvilan tehtailija Sorin. Haastoit siel, et Russova hovis ois olt peräti 105 huonettakkii. Baranovsk ja Ivaskevits ko ostiit itsellee huvilatonnit, ni hyö rakennuttiit omal kustannuksellaa mantietäkii kahe virsta verra uutee paikkaa, ko entine tie ois kulkent liija lähelt heijä huviloita. Baranovskil siel ol kolme talloo. Rumatshevskil ol myös kolme taatsaa. Weidlen sisar rouva Büller omist siel yhe huvila. Rantakavul ol entine Buchardin huvila ja Müllerin huvilakkii sielt

Ivaskevitsin huvilan portti.

löyty; ne oliit myös raivolaisii omistukses.

Seuraavanlaiset nimet on ainakii jäänt viel mielee näist lomalaisist: Musketsof, Hollerback, Kacantsef, Fischer, Vilms ja kenraali Kusnetsof. Osa näist lomailijoist asu Ylä-Raivolaa maatalois. Ainakii Paajasel ol eräs saksalainen, Pietaris asuva, kolme eri sukupolvee käsittävä perhe usiampan kesän lomavietos. Talve tulle sit ainakii nää Paajase työt käivät vuorostaa Pietaris täs saksalaises perrees kyläilemäs. Ol siel Pietaris kyl paljo katsomista ja ihmettelemistä: Iisaki kirkkoo rakennettii, Pietarhovis ol iha mahoto kullan loisto ja kimallus, ja entäs sit se Nevskin mahoto ihmisvilinä. Kyl se löy nuorii mielii ja niistä ajoist sit haastettii aikannaa omil lapsil, eikä sen parempii iltasatui tarvittukkaa.

Kyl nää kesäasukkaat toivat monelaist värrii kylä elämää. Olha heis mone sortist luonnettakkii. Toiset ol arvosa tuntevaa vähä ylpiäst kävelevvää keppiherraa, mut löyty joukost sellasiikii, mitkä huvilaasa pihal kävellessää saattoit huomata vaik heil maitoo tuovan nuoren tytön ja jopa joskus hattuuo nostaisaa muutaman sanankii sannoo hänel. Kyl siel on varmast monelaist romanssiikii olt kylä asukkaihe ja kesälomalaisii välil, mut niistä ei oo paljo haastettu. Värikäst aikaa se on kyl olt.

Sirpa Suikkanen

Isäni kotiseutu

Kirjoitus on Sirpa Muikun (o.s. Suikkanen) vuonna 1980 12-vuotiaana koulussa kirjoittama aine.

Isäni Urho Armas Suikkanen 59 vuotta, oli 18-vuotias kotiseudulta lähtiessään. Asuinkunta Kivennapa, Raivolan kylä. Kylä jakautui kahteen alueeseen: Ylä-Raivolaan, jota kutsuttiin myös Suomenkyläksi, ja Ala-Raivolaan. Ylä-Raivola oli korkealla mäellä, siellä harjoitettiin maanviljelystä ja karjanhoitoa. Talot olivat maalaistaloja, joita ympäröivät navetat, saunat, riihet, ladot ja vilja-aitat.

Ala-Raivolassa oli taaja huvila-asutus, 3 kotelotehdasta, 2 sahaa, sähkölaitos, 9 sekatavarakauppaa, 1 lihakauppa, 4 kioskia, sainoi (eli baari ja hevostenhuoltoasema) sekä rautatieasema. Ala-Raivolan läpi virtasi Rosliva (eli Onkamojoki), joka laskee Vammelsuussa Suomenlahteen. Kuuluksia oli Raivolan lehtikuusimetsä, toiselta nimeltään Katariinan puisto. Kerrottiin että Venäjän keisarinna oli sen istuttanut. Sieltä otettiin laivojen mastopuut. Ala-Raivolassa oli myös posti eikä muita pankkeja ollutkaan, sekä leipuri ja suutareita. Työtä saatiin sahalta, tehtaista, palvelupisteistä ja metsätöistä.

Perhejuhlia olivat joulu, pääsiäinen, syntymäpäivät, rippijuhlat. Jouluna käytiin Raivolan rukoushuoneella joulukirkossa, koska Kivennavan kirkolle oli matkaa 18 km. Palmusunnuntaina lapset kävivät virpomassa kylän taloissa. Virpomisloru oli tälläinen: "Virvon, varvon tuoreeks' terveeks' tulevaks' vuueks', siul vitsat, miul palkka." Pääsiäisyönä käytiin katsomassa kun ortodoksit kiersivät kirkkoa ja pojankoltiaiset menivät perässä. Pääsiäisaamuna kierrettiin hakemassa virpomispalkat. Kirkonkellot toimivat myös palohälyttimenä.

Rämön kotelotehtaan työläisiä 1930-luvulla.

Urheiluseuran kesäjuhlat olivat työväentalon pihassa ja suojeluskuntatalolla. Juhannusjuhlat vietettiin apteekin saarella. Siellä paloi ainakin neljä kokkoa, ukkokokko, akkakokko ja poikakokkoja. Ohjelmassa oli pussijuoksua, tikanheittoa, ammuntaa ja tanssia torvisoiton tahdissa. Kesällä pelattiin pesäpalloa, kuoppapalloa ja pilppua. Pääsiäisenä keinuttiin narukeinulla johon mahtui 4–5 keinujaa. Talvella laskettiin mäkeä, luisteltiin ja tehtiin lumilinoja. Sukset, sauvat ja luisti-mentti tehtiin itse.

Vanhat ukot kertoivat Kuikka-Koposesta, silmäkääntäjästä, ja matkoistaan Pietariin, kuinka he kävivät Pietarissa kauppaa voilla, nahkoilla ym. ja toivat sieltä tavaraa salaa, ja kun pojat lukivat jonkun jännän kirjan, näitä sitten kerrottiin illan hämärissä. Viikonloppuisin menttiin yöksi kalastamaan. Eväät

oli myös mukana. Kesällä käytiin marjassa ja pyörällä käytiin Vammelsuussa kuolemankuilulla ja rakkauden haudalla. Kuolemankuilu on useita kymmeniä metrejä korkea pengserannalla. Taru kertoo että eräs nuori tyttö ja poika olivat siihen hukutautuneet. Rakkauden haudan oli rakennuttanut venäläinen tsaarin upseeri vaimonsa muistoksi, joka oli turhaan odottanut vuosikausia miestään kotiin palaavaksi. Kun sitten mies palasi takaisin, hänen vaimonsa oli kuollut suruun. Upseeri rakensi paikalle kirkon ja vaimonsa haudalle pronssisen muistomerkin, joka kuvaa nuorta naista istumassa odottaen karhunsa kanssa. Myöhemmin pronssinen karhu varastettiin.

Kylän erikoispiirteitä olivat venäläinen asutus ja pitsikoristeiset huvilat, jotka jäivät autioksi, kun raja suljettiin v. 1918. Kaunis oli myös Södergranin puisto, jossa satakielet lauloivat. Kansakouluja oli 3, kaksi suomenkielistä ja yksi venäjänkielinen. Viimeksimainittu lopetettiin 30-luvun alussa. Sen jälkeen oppilaat siirtyivät suomenkieliseen ja toiset venäjänkieliseen kouluun Terijoelle. Talvisin kylällä kulki kalakauppias hevosella, joka pysähtyi käskemättä joka talon eteen, ja kauppias huusi: ”Hailii happamii, Koiviston ukon tappamii, Luojan luomii, Arssein Joskan tänne tuomii.”

Lähin kaupunki oli Viipuri, johon oli junalla matkaa 100 km. Lapset pääsivät tuskin koskaan mukaan kaupunkiin, koska rahasta oli puutetta. Terijoella, jonne oli matkaa 10 km, käytiin vaateostoksilla ja lääkärillä jos sitä tarvittiin. 18 km päässä oli Kivennavan kirkonkylä, jonne ei ollut rautatietä. Siellä käytiin vain papintodistuksia hakemassa ja ruumiinsiunauksissa, koska ortodoksien hautausmaa oli Raivolassa. Terijoella käytiin myös kesäisin uimassa, tivolissa ja elokuvissa. Rajan läheisyys pelotti kun öisin kuului kovaa tykinjylinää Kronstatista. Silloin juostiin vanhempien viereen ja kyseltiin: ”Tuleeko nyt sota?” Isä lohdutti, että ne vain ampuvat pilviä, ettei ukonilma

Rämön kotelotehtaan pyykkäreitä ja liimankeitäjiä 1936. Kolmas vas. Katri Suikkanen (Sirpan isän äiti).

Lifländerin työt Maire ja Mirja, Erkki Suikkanen (Sirpan setä) ja Mirja Petroff (6 v.) 30.4.1938.

pääsisi riehumaan.

Kujeitaan isä ei tällä kertaa halunnut kertoa. Kysymykseen haluaisitko mennä käymään Raivolassa hän vastasi: "En halua, koska tahdon säilyttää lapsuusmuistot Raivolasta sellaisena kun ne olivat."

Kirjoituksessa mainittujen pelien säännöt, jotka olivat erillisinä Sirpan aineen lopussa:

Kuoppapallo: Epämääräinen luku pelaajia. Pieni pehmeä kumipallo tai tennispallo. Yksi pelaaja on polttaja. Jokaisella oma maila (pyöreä tai lautamainen keppi) ja kuoppa, jossa pidetään jalkaa tai mailaa. Jos kuoppa on tyhjä voi kuka tahansa pelaajista ottaa sen haltuunsa. Polttaja yrittää polttaa pallolla pelaajia jotka suojautuvat mailalla tai väistämällä. Joka tulee poltetuksi tai jää ilman kuoppaa joutuu polttajaksi.

Pilppu: Pelaajia epämääräinen luku, 5–6 pelaajaa on sopivin. Jokaisella jonkinlainen keppi mailana. Sisäpelaaja 1 kpl on n. 1 m läpimittaisessa kotipesässä. Pilppu on n. 20 cm pituinen keppi jonka kotipesässä oleva sisäpelaaja lyö ulkopelaajille. Ulkopelaajat yrittävät koskettaa ilmassa pilppua mailalla, joka onnistuu saa heittää pilpun kotipesään. Kotipesässä oleva yrittää estää. Joka onnistuu, vaihtuu kotipesään. Pelissä vaihdellaan lyöntitapoja ja voidaan täten vaikeuttaa peliä.

Ritva Sainio (o.s. Kansonen)

Elämää ja lähtemisiä

Talvisodan ja välirauhan aika

Kuinka kaunis on kotikyläni ollut, sitä en muista. Kuinka työteliäitä ja iloisia ovat sen asukkaat olleet, sitä en muista. Kuinka onnellinen on perheeni ollut, sitäkään en muista. Suren, että varhaisimmat muistikuvat voi tallettaa vasta 4-vuotiaana, minulle aivan liian myöhään. Syntynyt olen keväällä 1936.

Kun muistavat silmäni aukesivat, olimme kaukana Raivolasta. Silmien heijastamat kuvat olivat usein vieraita, kylmiä ja lohduttomia. Ensimmäiseltä evakkomatkalta en muista muuta kuin isäni Toivo Kansosen kasvot junan ikkunan takana jollakin asemalla – hän oli ylimääräisissä kertausharjoituksissa ja tuli katsomaan äitiäni Hannaa, Marimummoa ja minua – ja äidin itkuiset silmät. Seuraavaksi muistan suuren valkean rakennuksen ja lasiverannan. Muistan valtavan tuvan, evakkoja täynnä, tuvasta neljänneksen täyttävän uunin, pitkän pöydän ja penkit, sivusta aukivedettäviä sänkyjä jokaisen seinän vierustalla.

Yhteen sänkyyn mummo kuoli, yhdessä siskoni Raita syntyi, yhdessä minä itkin elämäni ensimmäiset murheet. En ymmärtänyt, miksi isä oli minut, rakkaimpansa jättänyt. Kun häneltä tuli kirje, kysyin äidiltä, missä isä on. "Täällä jossakin", luki äiti kirjeen alusta. Onneksi siellä asui kanssamme meille läheisiäkin ihmisiä: isän sisko Helmi Kansonen, Luntilat ja Hanna Pokkinen. Talo, jossa asuimme, oli Kotamäen talo Hirvensalmella. En vielä silloin tiennyt, että sinne palaisimme vielä kerran.

Kun isä tuli sodasta sairaana ja paleltuneena, muuttimme Mikkelin Rantakylään, taloon, jossa vihattiin evakoita. Isä kävi kaupungissa työssä ja hamstrasi ruokaa sunnuntaisin. Näin elettiin sotien välinen rauhan vuosi. Sitten taas saatoimme isän Rantakylän koulun pihaan lähtemään "sinne jonnekin". Äidille tuli keuhkoihin vikaa, ja minä 5-vuotias hoidin vuoden ikäistä pikkusiskoa minkä taisin. Äiti oli niin huonossa kunnossa, että hän pyörtyili vähän väliä, kerrankin saunapolulla lumihankeen sisko sylissänsä. Meillä oli usein nälkä. Joskus ei ollut muuta syötävää kuin marjahilloa, johon laitettiin vähän jauhoja sekaan. Lähellä asuvilta mustalaisilta saimme apua, emme talonväeltä. Mustalaistytön kanssa muistan katselleeni maaottelumarssia maantien varressa pajupehkon takana. Meitä se kovin ihmetytti.

Kun talonväki lähti emännän veljen sankarihautajaisiin Mikkeliin, he ottivat minut mukaan. Hautajaiset olivat järkyttävä kokemus, varsinkin ammutut kunialaukaukset. Tämän vainajan 9-vuotias poika makasi samaan aikaan Mikkelin sairaalassa pahoin palaneena. Hän oli löytänyt Otavasa kotinsa läheltä metsästä saippuan näköisen vihreän palasen. Kun hän laittoi sen taskuunsa, se syttyi palamaan, ja poika ehti palaa pahoin, ennen kuin sai riittävästi vaatteensa. Tästä tapauksesta sanavarastooni tuli uusi sana: desantti.

Takaisin Raivolaaan

Isä kotiutettiin joulukuussa 1941. Kuulin vanhempieni puhuvan, että Raivolaaan pääsi taas takaisin. Äiti oli jo terveempi. Isäni enon vaimolta Siiri Pokkiselta tuli kirje Raivolasta. Hän kehotti meitäkin tulemaan heti sinne: isäni oli seppä ja

Toivo Kansonen

Hanna Kansonen

Kuvassa vas. Ritva ja Mari Kansonen sekä Osmo, Raili, Hanna ja Kaarina Pokkinen.

Ritvan isovanhemmat Juho ja Mari Kansonen.

Valtionrautatiet tarvitsi seppliä Raivolan asemalle korjaamaan rikkoutunutta rataa ja kuljetuskalustoa. Mikään ei pidellyt meitä enää Mikkelissä. Siiri-täti oli katsonut ja raivannut meille talonkin, koska Nokkosen Johanneksen talo, jossa ennen sotaa asuimme, oli palanut. Kaikki kylän entiset asukkaat eivät päässeet Raivolaan, joten tyhjiä taloja oli ainakin silloin vielä, vaikka paljon oli palanut sodan aikana.

Kun nousimme junasta Raivolan asemalla, isä itki, äiti itki ja me lapset tietysti mukana, vaikka emme oikein syytä ymmärtäneetkään. Varsinkin isän oli haikea nähdä rakas kylänsä sodan hävityksen jäljiltä kurjassa kunnossa – äidin kotipaikkahan oli alun perin Kuhmossa. Istuimme Johannes Nokkosen talon raunioilla – vain uuni ja savupiippu olivat pystyssä – ja söimme eväitä. Isä alkoi kaivaa ympärillä olevaa tuhua ja löysi oman lekansa. Aikaa myöten hän kaivoi sieltä melkein kaikki sepän työkalua, takoi väentyneet ja veisteli niihin varret.

Asetuimme asumaan Pienelle kadulle Parakovan taloon, jonka toisella puolelle asui Toivo Halonen ja toisella Otto Lemmetyinen perheineen Paloposken talossa. Luonto aloitti kaiken alusta silloin keväällä talven 1942 jäljiltä; niin myös Karjalan kansa. Isä kulotti heti peltoa noin kaksi hehtaaria. Siihen kylvettiin kauraa ja perunaa, ja äiti laittoi kasvimaan. Talon ikkunat, portaat ja katto korjattiin, samoin sauna, rehusuoja ja navetta. Erikoisesti jäi mieleen, kun isä maalasi kadunpuoleisen aidan valkeaksi äidin vastustelusta huolimatta. Äidin mielestä oli tärkeämpääkin tehtävää. Sitä valkeata aittaa olen kaivannut koko ikäni ja koivua ja pihlajaa aidan ja talon välissä. Sen pihlajan oksa oli usein istuinpaikkani. Odottelin siinä isää töistä tulevaksi ja sitten pinkkaisin vastaan melkein ortodoksiselle pappilalle asti.

Kasvimaan laidassa, Lemmetyisen puolella, kasvoi kolme valtavaa poppelia ja navetan takana vähän matkan päässä oli suuri kuoppa – ehkä pommin jäljiltä – ja sen ympärillä monta tammea; oli vaahteroita, pähkinäpensaita, monenlaisia spireoita ja kirsikkapuita. Ehkä tässä paikassa oli joskus ollut talo. Siellä oravat leikkivät ja tekivät pesiään. Tämän koko notkelman peitti keväisin valkovuokkojen katkeamaton valkoviherä matto. Pellon takana olivat Michelsonin mahoniaviljelykset.

Ensimmäisen kesän loppupuolella meillä oli lehmä ja vasikka ja niille rehua talveksi yllin kyllin. Isä oli rakentanut kanikoppeja ja ostanut muutaman kanin. Minun tehtäväkseni tuli niiden kaniin ruokkiminen. Niille tuli usein poikasia, joten pian minulla oli oikea kanifarmi. Meille alkoi hyvä aika, paras aika meidän perheelle. Lehmästä saatiin maitoa, vasikasta ja kaneista lihaa, maasta perunoita ja juurikasveja ja metsästä marjoja ja sieniä. Maito oli kallisarvoista, koska lehmiä oli vähän. Puhtulan tien varressa olevalta Valtion polttoaineverastolta kävivät sotilaat ja lotat vaihtamassa maitoa leipään, sokeriin, keittoon tai muuhun ruokaan. He tulivat hyviksi tuttaviksi. Myöhemmin Orivedelläkin vielä seurustelimme Tirrin Jussin ja Tampereella näihin vuosiin asti Kaarina Saarisen kanssa.

VR:ltä saamansa palkan isä saattoi käyttää kaiken sellaisen hankkimiseen, jonka

olimme menettäneet talvisodan evakkoon lähtiessämme. Hän osti ja korjaili huonekaluja, astioita ja kaikkia kodin välineitä sekä pyörän. Hanna Pokkinen lähetti kangasta. Saatiin uudet vaatteet. Sitten eräänä päivänä työstä tullessaan isällä oli pyörän päällä iso laatikko. Me koko perhe hurrasimme, kun laatikosta ilmestyi Helvar-merkinen radio. Isä kuunteli musiikkia ja uutisia. Uutisista en ymmärtänyt mitään, mutta kaikki laulut opin hetkessä ulkoa. Lapset saivat kuunnella Markus-sedän lastentunnin. Kirjoitinkin Markus-sedälle äidin avustuksella. Olin 6-vuotias, toukokuussa täyttänyt, mutta osasin jo lukea ja vähän kirjoittaakin tikkukirjaimilla.

Elämää sota-aikana

Koulu alkoi, ja ensimmäiselle luokalle otettiin myös 6-vuotiaat, jos vain halusi mennä. Niin aloitin koulun Lemmetyisen Maunon kanssa. Hänestä, lähimmän naapurin pojasta, tuli paras ystäväni koko Raivolassa olon ajaksi. Muita läheisimpiä kavereita olivat Armas Halosen tyttö Lea ja Bisterin Pertti, joka asui vaarinsa, kelloseppä Hollon luona. Ala-Raivolan koulu oli sodassa tuhoutunut, joten alakouluina oli suuri harmaa rakennus Hollon ja Kopylovin kaupan vieressä. Opettajana meillä oli Saimi Huuhanen.

Niin kului talvi ja opin paljon asioita koulussa ja kotona. Ymmärsin vasta, että kaikkien isät eivät olleetkaan vielä kotona. Opettajakin itki miestänsä. Se järkytti minua. Kevätjuhlassa opettaja kehotti meitä tekemään isänmaan hyväksi niin paljon työtä kuin pienet voimamme ja taitomme vain riittävät. Sitten syksyllä hän jakaisi meille talkoomerkit saavutuksistamme. Piti hoitaa kasvimaata ja kerätä kaikkea romua: lasia, posliinia, loppupua, kumia, rautaa ja varsinkin kuparia ja alumiinia, jotka olivat kaikkein arvokkaimpia. Minulla oli lisäksi kaniin hoito, josta sain paljon pisteitä.

Lehmää laidunsimme Luntilan pihapiirissä, siinä Paavolaisen vieressä. Olin nähnyt siellä mainioita romukasoja. Luntilan talo oli tuhoutunut, ainoastaan suuri punatiilinen pajarakennus oli pystyssä. Niiden seinustoilta keräsimme Halosen Lean kanssa mahtavat määrät romua isänmaan hyväksi. Emme ymmärtäneet silloin sen romun uusiokäyttöä, mutta keräsimme, kun ihailimme opettaja pyysi meitä niin tekemään ja kun siitä sai merkkejä. Keräilymme ulottui koko kylän alueelle, kaikkiin roskalajiin ja raunioihin. Työn välillä leikimme, kiipeilimme puissa, ajoimme pyörillä – minä isän pyörällä rungon välistä – seikkailimme tyhjiissä taloissa ja uimme Rosliven kirkkorannassa. Sinä kesänä opin uimaan. Menimme rantaan hautausmaan kautta; ”ryssänkirkkokohan” oli tuhoutunut talvisodan aikana. Joka kerran lähtiessämme äiti varoitti rasakaista kuorma-autoista, jotka kuljettivat kivenjätkäleitä Mannerheimin linjalle, Kivennavalle päin.

Hautausmaalla ei ollut montakaan hautakiveä tai kumpua jäljellä: sota oli pyyhkinnyt ne sileiksi. Akileijat, kullerot, kurjenmiekat, malvat, valmut, palavat rakkaudet, jopa särkyneet sydämet olivat levinneet siemenistä tai juurista melkein rantaan saakka. Siinä mäessä oli upea kukkaloisto loppukesällä. Syvännotkon mäessä, Martta-majan alapuolella, kasvoi spireoitien lisäksi angervoja ja valtavia saniaisia ojan reunamilla

Raivola 20/6/43

Hanna-tädille

Lähetän nyt yhden kirjan taältä kirjasta. Täällä on haussa olla Millos Hanna, tää tula tänne. Mites Hanna tää nyt jaksaa. Me jaksamme hyvin. Meillä on pieni kisko ja leikki ja vielä radio. Täällä on pelletä ja kivi. Täällä on kivi ja pelletä. Sitten rakkaita jotka sain talvelta. Täällä on kivi ja pelletä. Mä tulin tänne kivi ja pelletä.

Riitan v. 1943 kirjoittama kirje. Kirjeitä kirjoitettiin sota-aikana hyvin paljon, koska kirjoittaminen oli ainoa tapa pitää yhteyttä rintamalla olevien sekä muiden sukulaisten kesken.

nyt siellä mielelläni, sillä siellä haisi niin pahalle, ne kalatynnyrit. Makrilleja inhosin eniten. Rämön siistissä ja valoisassa kaupassa oli aina mukava käydä. Kauppias antoi minulle joka kerran käydessäni karamellin tai muuta hyvää. Olin löytänyt keväällä ison paperirahan kauppaan mennessäni Pieneltä kadulta. Astuttuani kauppaan, siellä oli kauhea meteli. Joku poika parkui ja rähjäsi kauppiaille, että tämä oli ottanut hänen rahansa. "Onks se tää, mie löysin tään Pienelt kault?" kysyin pojalta. Poika sieppasi rahan ja lähti häpeissään pois. Kauppias oli helpottunut ja iloinen. Tämän tapauksen jälkeen sain aina erikoiskohtelun Rämöllä.

Pikkuserkkuni Raija Pokkinen haki minut joskus leikkimään heille sinne Puhtulan tien varteen ja Jangerin Hillka Kosensillan pieleen Russovan kankaan puolelle. Ne olivat minulle ääriajat Raivolassa. Niin pieni on muistamani alue Raivolassa. Kerran kävimme junalla Helsingissä äidin enolla. Ainoan kerran lapsuudessani kävin kirkonkylässä varsin surullisissa merkeissä: Luntilan Tenho haudattiin Kivennavan hautausmaahan sota-aikana.

Lemmetyisen Saima-täti leikkasi meidän perheen tukat ja laitto äidille permanen- tit. Hän otti myös kuvia meistä lapsista heidän portailla ja pihamaalla. Otto Lemmetyinen kävi usein elokuvissa Russovankankaalla olevassa teatterissa ja otti Maunon ja minut seurakseen. Mieleen jäivät filmit "Sitalan pehtoori", "Kyökin puolella", "Lapattossu" ja monet sotilasfarssit sekä erikoisesti kaikki "Suomisen perhe" -elokuvat. Saimme uusia aiheita leikkeihimme. Ennen elokuvan alkua teatterissa soitettiin Äänisen aaltoja ja muita sota-ajan lauluja, ja filmin alussa olevasta uutiskatsauksesta me lapsetkin käsitimme sodan olemassaolon ja vakavuuden. Kotona lapsia ei kovin paljon huolestutettu näillä asioilla. Sota oli silloin vielä kaukana.

Syksyllä 1943 löysimme minun punaruskean kissani kuolleena Luntilan tontilta kra- naatin tekemästä kuopasta, johon se oli mennyt juomaan rotanmyrkyä syötyään. Rotat olivat vaivana talvisodan jälkeen. Olin hakenut sen kissan pienenä poikasena ortodoksisen pappilan lattian alta niin matalasta ja pienestä kolosta, ettei kukaan aikuinen sinne päässyt. Minä pääsin, pieni kun olin. Se kissa, kanit ja pikkusisko olivat hellyy- teni ja huolenpitoi kohteita.

Puhdetyökeskuksen pihaan asti. Kävin toisten lasten kanssa joskus pyytämässä, että saisimme katsoa niitä kauniita tavaroita, joita sotilaat tekivät. "Katsokaa nii paljo ko lystätte, katselta- vaksha mei pojat on näitä teh- neetkii", sanoi täti meille. Siellä oli todella taidokkaita töitä, tarvekaluja ja koriste- esineitä.

Kaupassakäynti oli päivän tärkein tehtävä minulle. Säl- liseltä haettiin harvoin jotain lihatavaraa, Kopylovilta sil- lä, hiivaa, tulitikkuja ja muu- ta sellaista tavaraa. En käy-

Toinen kouluvuosi

Koulu alkoi ja kävimme toisen luokan Ylä-Raivolan koulussa. Siellä oli yläkoulun opettajana Lähja Nokkonen. Opettajan tyttärestä Hilppa Nokkosesta tuli ystäväni. Sain joskus jäädä koulun jälkeen hänen kanssaan leikkimään. Istuimme opettajan asunnon verannalla ja kerroimme salaisuuksia toisillemme. Menimme kouluun Suomenkylänmäen peltotietä pitkin ja siinä matkamme varrella oli it-patteri. Sotilaat heiluttivat meille kulkiessamme ohi.

Muistissani ei ole mitään erikoista tapahtumaa tai huolen aihetta ennen joulua. Koulun joulujuhla oli jännittävä, kun siellä oli yläkoululaisetkin samassa. Olin mukana tonttuleikissä ”Tässä on tonttujen lystikäs mylly”. Kotiin haimme isän kanssa joulu-kuusen jostain metsästä asemalta Vammelsuuhun päin. Olimme käyneet siellä syksylä marjassa ja sienessä ja isä oli silloin jo pannut merkille sopivan kuusen. Joulukoristeet tehtiin kreppipaperista ja oljista. Jouluruokaa oli kylliksi ja kaikki hyvin.

Joulun jälkeen alkoivat lentokoneet lentää kovin matalalla. Isä sanoi, että ne kuvasivat Raivolaa ja mittasivat matkoja. Meitä lapsia kehoitettiin heittäytymään heti maahan, kun koneiden ääni kuului, ja nousta sai vasta, kun ääni oli taas häipynyt. Myös pommikoneita lensi yli ja ilmatorjunta vilkastui. Olimme sotatoimialueella. Kevättalvella 1944 lähdimme joka aamu kouluun pelon vallassa. Vanhemmat kuuntelivat uutisia korva kiinni radiossa, ettei vaan sanaakaan jäisi kuulematta. Kevättä kohti tultaessa koulutyö keskeytyi yhä useammin hälytysten vuoksi. Viholliskoneet yrittivät ampua it-patteria, ja patteri vastasi tulittaen koneita. Koululla oli sen vuoksi päivittäinen rytinä. Mitään suojaa ei ollut. Meidät vain komennettiin makaamaan lattialle palomuurin viereen kauemmas ikkunoista, jotka helisivät uhkaavasti. En muista edes ikkunoiden rikkoutuneen, vaikka pommit ja kranaatit tekivät kuoppia aivan koulun lähelle.

Hälytykset olivat niin usein toistuvia maaliskuun loppupuolella, ettei lapsia päästetty leikkimään kuin aivan kodin lähelle. Eräänä oikein kirkkaana iltapäivänä koulusta tultuamme saimme kuitenkin lähteä laskettelemaan suksilla Suomenkylän mäkeen. Meitä oli neljä, viisi lasta. Hanki kannatti, joten kiipesimme pitkin pelloja Ylä-Raivolaan päin. Mäen puolivälin paikkeilla tuli hälytys, ja samassa jo koneet olivat kohdalla ja sirpaleita ilma täynnä, niin kuin välkkyviä lintuja olisi ollut taivaan peittävä parvi. Meitä oli kotona sekä koulussa opetettu maastoutumaan heti hälytyksen tullessa, joten keksimme heittäytyä vatsallemme suksien päälle ja hetkessä laskettelimme hankea pitkin Polttoainetarastolle, itkien ja suunniltamme. Siellä lotat tarjosivat meille keittoa ja paistoivat lettuja saadakseen meidät rauhoittumaan. Joku sotilaista saattoi meidät kotiin. Kuulimme matkalla, että parin sadan metrin päässä siitä kohdasta, mistä me käännyimme takaisin Ala-Raivolaan, oli 3-vuotias poika katsellut kotinsa perunakuopan katolta samaa kirkasta, tappavaa näytelmää, ja hänen vatsaansa oli osunut sirpale. Hän menehtyi matkalla sotilassairaalaan Kannaksen ammattikoulukodille.

Jatkuva tykkien kumu, raskaitten pommikoneitten jyrinä, kranaattien ujellus ja hälytys sireeneitten varoitusääni enteilivät koko kevään väistämätöntä sodan lähenemistä. Kävimme koulua kevatlukukauden loppuun saakka. Pelot ja kasvimaat kylvettiin. Nyt tuntuu uskomattomalta, että Raivolassa oli vielä silloin niin runsaasti väkeä.

Toinen lähtö

Se alkoi kello 5 kesäkuun 9. päivän aamuna, se taukoamaton rytinä ja pauke, jonka voi

vieläkin kuulla korvissaan muistellessaan sitä päivää. Isä koppasi minut ja äiti sisareni sängystä. He pudottivat meidät perunakuoppaan keittiön lattian alle ja hyppäsivät itse perässä. Talon viereen osui kranaatti, ikkunat rikkoutuivat ja katon läpi tuli sirpaleita. Tulituksen hetkeksi laantuessa juoksimme Halosen maakellariin, jossa Haloset itsekin olivat. Istuimme siellä monta tuntia. Äitini ja Halosen tati hakivat välillä jotain syötävää. Kranaattien osuessa lähelle pöllähti kellarin ovesta olevasta kanaverkolla peitetystä luukusta vähän väliä multaa ja hiekkaa päällemme.

Puolenpäivän maissa keskitys taukosi joksikin aikaa. Tulimme pois kellarista syömään ja tarkastelemaan tuhoja. Talon katto oli kuin seula ja kaikki ikkunat olivat rikki. Ulkorakennuksen seinissä oli aukkoja ja piha ja kasvimaa monin paikoin kuin kynnos-peltoa keskityksen jäljiltä. Äiti lypsi lehmän, ruokki sen ja myös vasikan sekä kanat. Hän kutsui meidät katsomaan navettaan, miten sirpale oli lävistänyt yhden seinän ja sitten jäänyt töröttämään navetan seinään noin 20 sentin päähän lehmän jalasta. Lemmetyisen Mauno juoksi meidän kohdalle, ja tarkastelimme yhdessä Pienen kadun toisella puolella olevaa valtavaa kuoppaa ja keräsimme sen reunoilta pieniä, kirkkaita sirpaleita. Mauno sanoi, että he lähtisivät pian ja hän ottaisi sirpaleet muistoksi. Minullakin oli niitä essun tasku täynnä. Myöhemmin isä käski heittää ne pois.

Sitten keskitys alkoi uudelleen ja juoksimme taas Halosen kellariin. Kello 16 eräs sotilas tuli sanomaan, että kaikkien on lähdettävä Raivolasta aivan välittömästi. Äidin käsilaukku oli ollut lähtövalmiina monta kuukautta keittiön oven pielessä astiakaapin päällä. Siinä olivat kansanhuollon ostokortit ja äidin ja isän henkilöllisyystodistukset sekä muut viralliset paperit. Laukussa oli myös puoli tusinaa hopeisia kahvilusikoita, jotka äiti oli saanut kultaseppä Vuorelalta häälahjaksi. Ennen naimisiin menoaan äiti oli hoitanut Raivolan apteekilla Vuorelan Eevaa ja Teuvoa. Lisäksi laukussa oli muutamia ruokailuvälineitä ja herätyskello sekä isän Raivolan asemalta löytämä sormus, jonka hän oli antanut minulle.

Tämän käsilaukun äiti otti mukaan. Matkalaukkuun laitettiin leipää, voita ja ehkä jotain muutakin ruokaa. Laukku köytettiin isän polkupyörän tarakalle ja nelivuotias siskoni laitettiin istumaan laukun päälle. Isä talutti pyörää, äiti talutti lehmää ja minä, 8-vuotias, tulin perässä vasikan kanssa. Tässä oli omaisuutemme. Isällä ainoastaan oli joku lyyssi päällä. Meillä naisväellä oli vain jonkinlainen villatakki, joka siellä kellarissakin oli koko päivän ollut.

Kuulin jälkeen päin Otrasilta, jotka kuljivat kanssamme suurimman osan evakkomatkaa, miten isä oli pitänyt radiota sylissään pihalla, mutta se oli pakko jättää veranalle. Lähtö oli kiireinen. Ei tiedetty minne pitäisi mennä, junayhteydet olivat poikki, kuorma-autot sotilaskäytössä: ei auttanut muuta kuin kävellen yrittää päästä pois sodan jaloista. Isällä oli huoli ainoastaan sisarestaan Helmistä, joka asui Mustassamäessä. Menimme ensimmäiseksi kyselemään, tietäisivätkö Russovankankaalla asuvat Haapasaaret hänestä mitään; hän oli nimittäin kihloissa Eino Haapasaaren kanssa. Saimme kuulla, että Helmi oli päässyt lähtemään viimeisessä junassa Mustastamäestä Viipuriin päin.

Vaarallista matkantekoa

Evakkomatkamme ensimmäiset tunnit olivat melkein kuin rintamalinjoilla kulkemista, mutta vähitellen, kilometri kilometriltä pääsimme edemmäksi melskeestä. Myöhään illalla saavuimme Kuuterseleeseen. Majoituimme yöksi isoon taloon, jonka lattialla

le tuotiin olkia. Isän kanssa katselimme harjulta Raivolan palamista. Sotilaat kertoivat sytyttäneensä kaikki yleiset rakennukset ja varsinkin varastot sieltä lähtiessään. Viholliselle ei saanut jättää ruokaa, polttoainetta, ammuksia eikä mitään sellaista, mistä he hyötyisivät. Silloin minä muistin kanit, jotka jäivät koppeihinsa palamaan. Niitä oli 20 isoa ja 6 vastasyntyntä. Kenenkään mieleen ei ollut tullut siinä lähdön kaaoksessa edes aukaista koppien ovia. Tajuttuani kanieni palavan kylän mukana eivät jalkani kantaneet ja itkin niin, ettei ollut mitään tolkkua. Isä vei minut sisälle ja laittoi minut siskon viereen nukkumaan ja tuli äidin kanssa istumaan viereen.

En tiedä, nukuinko yhtään kun jo tultiin sanomaan, että eteenpäin on lähdeävä, talonväen ja vieraiden. Aamuyöllä siinä kävellessämme tuli joku upseeri vastaan ja käski mennä Punnuksen asemalle. Siihen asti oli rata vielä ehjä ja sieltä lähtee juna, joka kuljettaa evakkoja, hän selitti. Tietysti kiiruhdimme sinne mahdollisimman nopeasti, mutta ei sieltä enää lähtenyt ainoatakaan juna. Jatkoimme matkaa. Eväät loppuivat. Punnuksessa käynti toi turhan mutkan matkaamme, ja lentokoneet häiritsivät jatkuvasti vaellustamme. Aina kun koneen ääni lähestyi, ajoimme karjan tien sivuun ja menimme matalaksi ojen pajupehkoihin. Peittelin siskoani oksilla, ettei häntä huomattaisi; hänellä kun oli punainen mekko.

Valkjärven suurilla peltoaukeilla olimme hengenvaarassa. Vihollisen koneet olivat yltäköitä yllämme lentäen aivan matalalla. Tie oli ihmisiä ja karjaa täynnä koko peltoaukean mitalta. Ihmiset loikkasivat ojaan; karja oli jätettävä tielle. Jo toisen kerran lehmämme Lemmikki pelastui täpärästi: kuularuisku oli rei'ittänyt maantien aivan lehmän takaa. Samanlaista häirintää oli vaelluksellamme jatkuvasti. Pyytelimme syötävää taloista, maitoa meillä oli itsellä. Maitoa ja muutakin ruokaa pyysivät meiltä puolestaan nuoret sotilaat, jotka pakenivat kanssamme samaa matkaa. En tiedä, mistä he tulivat ja mihin olivat menossa. Nuoria he olivat, paljon isää nuorempia. Jaoimme ruuan mitä meillä oli.

Kannaksen rintama oli murtunut. Evakkojen oli päästävä pois sodan jaloista. Pelättiin, että Vuoksen yli johtava silta räjäytetään ennen kuin kaikki pääsevät yli. Siksi oli hyvin kiire. Kun tulimme sillalle, oli kyllä rauhallista, mutta tiettyihin varotoimiin oli ryhdytty. Sillan päässä oli sotilas, joka päästi vain muutamia ihmisiä kerrallaan sillalle

Evakkomatalla
1944 (Karjala 3).

ja vähän karjaa. Sillan yli oli juostava niin nopeasti kuin pääsi. Antrean kirkon vieressä kaikki evakot saivat syödä vatsansa täyteen hernekeittoa. Emme olleet syöneet ateriaa Raivolasta lähdön jälkeen. Koskaan ei hernekeitto ollut maistunut niin hyvälle. Pääsimme taas yöksi eräaseen antreaaliseen taloon, mutta unemme jäi lyhyeksi kuten edellisinkin öinä. Aamuyöstä tuli taas käsky kaikkien lähteä tielle. Minulle on kerrottu, että itkimme siskon kanssa duettoa vilusta, pelosta ja väsymyksestä. Onneksi en itse muista. Oli tärkeää olla iso ja reipas tyttö.

Jatkoimme matkaa. Päivisin oli lämmin, mutta yöt olivat kylmiä ja sumuisia. Kun istahdimme tien viereen syömään ja levähtämään, lehmä ja vasikka söivät myös lähellä. Ne tottuivat niin, että isän tarvitsi vain sanoa: "Lähdetään", niin ne olivat jo menossa maantiellä. Pienen vasikan sorkat kuluivat kävellessä niin, että jokaisella askeleella tippui tielle verta. Kulkeminen kävi vaikeaksi, kun äidin kantapähän tuli rakko ja se tulehtui. Hän liikkasi jalkaansa ja kulki urhoollisesti eteenpäin. Joroisissa hän meni näyttämään jalkaansa lääkärille. Se oli niin pahasti tulehtunut, että verenmyrkytys oli jo alullaan. Häntä kiellettiin kävelemästä ja hänelle annettiin suosituslappu päästä seuraavaan sotilasjunaan. Meidät laitettiin härkävaunuun koko sakkii, myös Otraset ja karja. Siellä oli muitakin evakkoja vaunu täynnä. Siinä vaunussa meihin tarttui täitä.

Vähitellen uutta elämää rakentamaan

Juvalle aiottiin majoittaa kivennapalaisia ja sinne meidätkin vietiin. Nousimme junasta ja kävelimme Juvan kirkolle, josta meidät ohjattiin johonkin taloon syrjäkylälle. Siellä olimme yli sateisen juhannuksen. Vanhempani päättivät, että lähtisimme Hirvensalmelle, jossa meidän oli ollut hyvä olla evakossa talvisodan aikana. Kotamäen talon isäntä oli sillä välin kuollut, mutta emäntä toivotti meidät tervetulleiksi. Sanoi odottaneensa meitä, etenkin siskoa, kummityttöänsä, joka oli syntynyt heidän luonaan 3.6.1940.

Hän syötti ja kestiti meitä kuin rakkaita vieraita. Vaatteemme olivat likaisia ja reusuisia. Niitä pestiin ja paikattiin. Kun isän housut pestiin, hän makasi aitassa alushoususillaan niin kauan kuin päällyshousut kuivuivat. Seuraavana päivänä, kun äiti pesi alushousut, isä oli pelkät sarkahousut jalassa. Näin alusta aloitettiin Hirvensalmella heinäkuussa 1944. Talon emäntä hankki meille vaatteita vapaahuollosta ja auttoi kaikin tavoin elämisen alkuun. Isä ja äiti osallistuivat talon töihin parhaansa mukaan.

Ennen pitkää isän oli saatava työpaikka, ja hän kuuli, että Haukivuoren sahalle kuulutettiin työmiehiä. Hän saikin työpaikan, ja niin lähdettiin taas matkalle ja etsimään asuntoa. Huoneenvuokralautakunta oli Haukivuoren asemalla. Kuusi kilometriä ennen asemaa tuli pienen mökin emäntä maantiellä meitä tervehtimään, kysyi, oliko meillä jo asunto. Kun isä vastasi kieltävästi, hän sanoi: "Tulkaa meille."

Asumme Hännisellä vuoden, ja kävin koulua kolmannen luokan. Voi, miten ilahduin, kun tapasin eräänä sunnuntaina pyhäkouluun mennessäni Hilpan, ystävänä Raivolasta. Opettaja Nokkonen perheineen asui samassa kylässä kaukana kotoa. Hännisen talon väki oli ystävällistä, mutta muuten meillä oli huonoa. Lehmämme kuoli punatautiin. Kai se oli kovin huonossa kunnossa niin rasittavan matkan jälkeen. Punatauti on järkyttävä tauti: lopulta veri tulee nahan läpi. Paitsi taloudellista menetystä, tunsimme menettäneemme kovia kokeneen perheenjäsenen. Vasikasta kasvoi sitten vähitellen uusi lehmä.

Minun koulunkäyntini oli kurjaa. Opettaja Signe Tuovinen ei olisi millään päästä-

nyt minua kolmannelle luokalle, koska todistukseni oli jäänyt Raivolaan. Olin vasta 8-vuotias; olinhan aloittanut koulun 6-vuotiaana. Äiti sanoi valittavansa vaikka Kouluhallitukseen saakka, ellei muu auta: kolmannelle luokalle oli päästävä. Jouduin suorittamaan kokeen kaikissa kouluaineissa ja pääsin lopulta kolmannelle. Tästä huonosta alusta johtuen ja opettajan vihasta meitä karjalaisia kohtaan minulle seurasi kauhea kouluvuosi. Koulumatka oli viisi kilometriä. Joka päivä olin opettajan hampaissa. Vaikka minkä hän keksi, että sai karjua ja seisottaa oppituntien ajan ja vielä jättää arestiin. Kouluvuoden päätyttyä olimme valmiit lähtemään taas matkalle.

Kuvassa oikealla Toivo, Hanna, Ritva ja Raita Kansonen 1945 evakossa Haukivuorella. Lisäksi kuvassa Hännisen talon väkeä.

Isän enon leski Siiri Pokkinen kirjoitteli meille usein. Hän asui perheineen Orivedellä. Isä pyysi Siiriä kuulostelemaan Orivedeltä työpaikkaa ja asuntoa. Siiri-täti sai kin asunnon järjestettyä kesällä 1945 ja kehotti meitä tulemaan sinne. Viivyimme sitten Orivedellä neljä vuotta, siihen saakka kun saimme oman tontin Tampereen Takahuhdista Messukylän pappilan mailta ja aloimme rakentaa omaa kotia.

Seuraavan runon rakkaan lapsuudenmaiseman tuhoutumisesta Ritva kirjoitti vuonna 1953 ollessaan 16-vuotias.

Kotikylän muisto

Lapsuuden kullanhohteinen maisema:
tammia, pähkinöitä, oravia,
miljoonia valkokuokkoja keväisin.

Joki ja koski ryöpyten valkoista vettä,
meren ulappa ja valkea laiva.

Vyöryviä kuorma-autoja
kuljettaen kivenjätkäleitä
Mannerheim-linjalle,
linjalle, ”joka varmasti kestää”.

- Sitten tuho: pommeja, räjähteleviä kranaatteja
repien talot ja maan.

Hyvä Jumala!

Muutamassa tunnissa koko kaunis kylä matalaksi.

Nyt peittää rautaesirippu kaiken.

Vain yksi asia minua surettaa:

seuraava sukupolvi ei tästä mitään tiedä.

Identiteetin rakennuspuita karjalaiselta kotiseudulta

Pirkko Sallinen-Gimpl

”Muistot kultaa Raivolan ja rannat Terijoen, läpi vuosikymmenten ne elävänä koen...”

Karjalan kannaksen eteläosissa Suomenlahden tuntumassa asuneet kuvaavat kotiseutuaan erityisellä lämmöllä. Mahtava luonto ja lapsuuden ympäristö ihmissuhteineen kangastelevat monelle seudulla kasvaneelle unohtumattomana: ”Elämänmuoto ja -tapa oli Kannaksella iloista, niin aikuisten kuin lastenkin. Elämänmyönteinen iloinen henki säilyi, se oli niin kuin yhteistä meille kaikille ja se ikäänkuin siirtyi perintönä isältä pojalle”, näin kuvailee Raivolan lähellä asunut kivennapalainen kotiseutuaan. (1)

Lapset tiedostivat arvot, jotka välittyivät vanhempien kasvatustavasta: ”Siellä Karjalassa meihin istutettiin pienestä pitäen työn kunnioittaminen, työn iloa hyvin suoritetusta työstä ja uskoa lapsuuden Jumalaan, jonka avulla vaikeudet voitetaan.” Lapset saivat tehdä pieniä tehtäviä, kitkeä kasvimaata, olla paimenessa, käydä raha-asioillakin ja oppia vastuuta. Tehtäviin liittyi vapaa-ajan yhdistämistä: paimenessa ollessaan pojat saivat käydä keskipäivällä uimassa tai onkimassa, kunhan toivat lehmät illalla kotiin. Kalaretkiä tehtiin muulloinkin joille ja järville: ”Jos kala ei syönyt hyvin, vietimme päivän rannalla uiden ja leikkien niin, että vasta illalla palasimme väsyneinä ja nälkäisinä kotiin.” Leikkeihin vanhemmat suhtautuivat kannustaen, ja leikkitovereita sai aina tuoda kotiinsa. Silloin luotiin lämpimät luonnolliset ihmissuhteet, jotka ovat säilyneet läpi vuosien.

”Millä lämmöllä muistelenkaan lapsuuteni jouluja, ei aineellisesti rikkaita, mutta henkisesti mieleenpainuvia. Muistan, kun isä luki aina Raamatusta, laulettiin ”Enkeli taivaan”, ja isällä oli kaunis tapa jouluna muistella vuoden aikana suvussa sattuneita merkittävimpiä tapahtumia. Ehkä tämä lapsuuden onnellinen, valoisa, lämmin ilma-piiri olikin niin suuri henkinen pääoma, että se antoi voimaa miehuusvuosien koetteleksiin. Vieläkin kiitän lapsuuskotia kaikesta siitä, mitä se tarjosi matkaevääksi elämään.” (2) (Kuvaukset ovat Kivennavalta Karjalaisen perinteen työryhmän perinnekeuruusta 1970-luvulta.)

Miten muistot sidotaan osaksi identiteettiä

Kotikylän muisto Karjalassa on sieltä lähteneille osa minuutta, identiteettiä. Edelliset kuvaukset ovat esimerkkejä siitä, miten lapsuuden kokemukset koetaan koko elämän kantavana voimana. Miten karjalaisen kotikylän muistot rakentuvat identiteetin osaksi? Miten esimerkiksi Raivolassa lapsuutensa viettäneet tai heidän jälkipolvensa voivat eläytyä menneeseen, kohdata sen todellisuuden ja koota sen rakennuspuiksi tulevaisuuttaan varten? Voimme aluksi tarkastella, mitä tutkimuksen keinoin on havaittu tästä tapahtumasarjasta, sillä identiteetin muovautumiseen ja kehittymiseen on haettu vastausta tieteen piirissä jo vuosikymmeniä.

Identiteetti-käsite on syntynyt psykologian piirissä ja vakiintui vasta 1960-luvulla. Jo tutkimuksen alkuvaiheessa erotettiin yksilön identiteetin kehitysvaiheet varhaislapsuudesta vanhuuteen. (3) Ihmisen psyyke muuttuu vaiheesta toiseen, mutta säilyy kuitenkin tiettyssä määrin samana. Eri elämäntilanteissa on omat kriteerinsä, miten yksilö saavuttaa kunkin vaiheen kehitystason, esimerkiksi lapsuuden alkuvuosiin pohjautuvat ihmisen perusluottamus, itsehallinta, aloitekyky ja pystyvyys, jotka näyttäytyvät vasta myöhemmin elämässä, samoin niiden vajavuus. Ihminen sisällyttää eri elämäntilanteissa kokemansa muutokset identiteettiinsä, jota voi jatkuvasti – vielä keski-ikässä ja myöhemminkin – kehittää ja lopulta saavuttaa ns. generatiivisuuden asteen, kypsyyden ja seesteisyyden, joka auttaa yksilöä näkemään oman elämänsä suhteessa toisiin ja hyväksymään siihen kuuluneet asiat, jopa menetykset, kokonaisuuden osina.

Edellisen valossa niiden karjalaisten kohtalo, jotka joutuivat jättämään sodan takia kotiseutunsa, muuttamaan toisten suomalaisten keskelle ja ikään kuin aloittamaan alusta uusissa olosuhteissa ja sopeutumaan kotiseudun menettämiseen ja sodan aiheuttamiin muihin vaikeuksiin, vaatii kaikkien identiteettivaiheiden onnistunutta läpäisemistä. Kohtalo saattoi olla joillekin liiankin vaikea, mutta pääosin siirtokarjalaiset selviytyivät jopa tavalla, joka on saanut muut suomalaiset toteamaan, että muilla ei olisi aina ollut siihen voimavaroja. Kovan kohtalon kokeneet voivat olla vanhuudessaankin valoisia ja elämäntyynteisiä ihmisiä. Miten se on mahdollista?

Karjalaisten kulttuuria voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, kuinka siihen on sisällytynyt tarpeeksi vahvuutta ja identiteetin rakennuspuita vaikeidenkin olosuhteiden varalta. Voidaankin verrata alussa esitettyä muistelua identiteettiteoriaan ja todeta, että muistelija korostaa juuri henkistä pääomaa, jonka hän on saanut lapsuudenkodissaan. Kysymys ei ollut aineellisesta runsaudesta eikä mistään poikkeuksellisista olosuhteista, vaan tavallisista perheistä. Niissä oli kuitenkin tarpeeksi henkisen kasvun alustaa, jolle saattoi rakentaa kestävästä identiteetistä.

Tunneimme Suomen historian ja itsenäisyyden alun vaikeudet, verisen sisällissodan ja sen jättämät arvet. Nuori tasavalta joutui kamppailemaan monien hankaluuksien kanssa ja luomaan uusia käytäntöjä. Yksi uusi luomus oli kansakoululaitos, jonka tuli kasvattaa isänmaataan rakastavia kansalaisia; jopa yliopisto-opiskelun tavoitteena oli

Lapsukaisia 1920-luvulta. Ylemmässä kuvassa Aila ja Tenho Luntila, alemmassa Heino Nokkonen (kesk.) ja Schavikinin pojat.

Karjalaisia ihmistyyppejä. Vasemmassa kuvassa Ivan Surenkin (s.1873), seuraavassa Katri Pokkinen (s. 1857) ja oikealla Mari Koppa (s. 1859).

kasvattaa nuoriso palvelemaan isänmaata. Henkiset tavoitteet loivat ihanteita, jotka tulivat aikanaan näkyviin kotien ja koulujen kasvatuksen tuloksena. Tätä henkeä tarvittiin, kun Suomi joutui sodan kurimukseen. Sotia kokeneen sukupolven ansioksi voidaan todeta se, että se kykeni uhrautumaan, jättämään omat yksilölliset tavoitteensa myöhemmäksi ja antamaan oman panoksensa yhteiseksi hyväksi. Suomen kansalla oli tuolloin uskomaton kyky venyä kestäkykynsä rajoille ja selvitä mahdollisista tilanteista. Yhtenäisyyden henki oli todellinen ja antoi uskoa tulevaisuuteen.

Ryhmäidentiteetti

Identiteettiteorian mukainen generatiivisuus toteutui sotien aikana ryhmätasolla. Voidaan puhua ryhmäidentiteetistä myös kysyen, mikä oli kokonaisen kansan identiteetti, suomalaisuus, joka tuolloin sai vahvan sisältönsä, mikä oli kotiseudun menetyksen kokeneiden karjalaisten identiteetti, joka syntyi evakkoonlähdon ja siirtolaisuuden kokemuksista ja mikä oli vihdoinkin jonkin tätä kokonaisuutta pienemmän ryhmän, kuten yhden kylän asukkaiden, identiteetti. Ne ovat kaikki ryhmäidentiteetin tasoja.

RYHMÄIDENTITEETIN TASOT

kansakunnan taso	- suomalaisuus
yhteinen kotiseudun menetyksen kokemus	- siirtokarjalaisuus
kotiseutu ja siihen liittyvä yksilön toimintaryhmä	- pitäjä, kylä, sukuyhteisö, perhe

Yksilön valinta

Yksilö liittyy mainittuihin ryhmiin yleensä luonnollisella tavalla syntyessään jonkin ryhmän jäseneksi tiettyinä aikoina ja tiettyyn paikkaan. Vasta myöhemmin hän saattaa joutua arvioimaan lähtöryhmäänsä tietyn etäisyyden turvin ja nähdä sen osana suurempaa kokonaisuutta. Silloin hänelle myös selviää oman kulttuurin ominaislaatu ja sen erikoispiirteet muihin verrattuna. Vasta tämä suhteutus – tietyn etäisyyden tai ver-

tailun mahdollisuus – opettaa häntä oman itsensä ja oman kulttuurinsa ymmärtämiseen. Vielä pitemmän välimatkan takaa arvioituna yksilö voi jopa valita samastuskoh- teensa. Tällainen valintatilanne voi tulla kyseeseen, kun siirtokarjalaisten vanhempien jälkipolvi tai toisen vanhempansa puolelta siirtokarjalaisista polveutuva pohtii omia juuriaan. Millä perusteilla tällainen henkilö valitsee samastusryhmänsä?

Tutkimuksieni mukaan tärkeimpiä kriteerejä ovat silloin samastusryhmän maantie- teellinen paikka, historiallinen tai ajallinen jatkumo, sosiokulttuuriset kriteerit tai psy- kologiset samastumismallit. (4) Jokin näistä, esimerkiksi Karjalan alue, sen historia, suvun polveutuminen sieltä, karjalaisen kulttuurin tavat ja perinteet sekä niiden uusint- taminen suvun ja muun yhteisön piirissä tai mahdollisuus psykologiseen samastumi- seen tunnetasolla voi antaa riittävän perustan samastumiselle karjalaisten ryhmään. Toisinaan on vaikuttamassa useitakin kriteerejä, mutta yksikin riittää. Yksilö liittyy sukupolvien ketjuun sen yhtenä jäsenenä tiedostaen paikkansa ketjun jatkajana.

Karjalaisuus ja kotiseutu

Eri sukupolvet ovat eri lähtötasoilla tarkastellessaan suhdettaan karjalaisuuteen. Ne joilla on muistikuvia Karjalasta ja kotiseudusta, muistelevat sitä kaipauksella. He myön- tävät, että lapsuuden ympäristö voi olla joskus muistojen kultaama, mutta toisaalta, kun on saanut jälkipolvien kanssa matkustaa katsomaan entisiä kotipaikkoja, ovat he- kin hämmästyneet luonnon mahtavuutta ja kauniita maisemia. Nuori sukupolvi on saanut näillä matkoilla aivan uuden kiinnekohdan menneisyyteen ja on kiinnostunut isovan- hempien ja suvun lähtöseudusta aivan uudella tavalla. Nuori polvi on myös aikaisem- paa ennakkoluulottomammin nähnyt tapahtuneen aitona tragediana, jossa isovanhem- mat ovat menettäneet kotinsa sodan takia; nuoret ovat ymmärtäneet aikaisemman su- kupolven menetyksen. Siitä on kasvanut sukujen itsensä ymmärtämiseen ja historian- sa tiedostamiseen. Se on suuri ja sukupolvia lähentävä tapahtuma, oikeastaan tärkein tapahtuma karjalaisen perinteen jatkuvuutta ajatellen. Usein tämä tiedostaminen on – näin nuori polvi on haastattelussa kertonut – kuin silmien avautuminen tai heräämi- nen, jossa on nähnyt isovanhemmat uudessa valossa; sellaista on voinut tapahtua juuri kotiseutumatkalla luovutettuun Karjalaan.

Kylän elämä välitetään tallenteina ja kerrontana

Tiedostettu identiteetti edellyttää kirjoitettua tietoa, historiatietoja, pitäjäkirjoja, kylä- kirjoja ja arkistoitua ja kerrottua muistitietoa. Kotiseutu alkaa elää, kun otetaan esille valokuvat, niiden esittämät henkilöt kuvataan, keitä he olivat, mistä ja milloin ja mitä tuolloin tehtiin. Kylän värikäs, monipuolinen elämä levittäytyy silmiemme eteen. Pa- rasta on, jos silloin joku vanhempi kyläläinen kertoo nuoremmille vielä suullisesti kylän elämästä, osoittaen rakennuksia ja henkilöitä, kuvaten tapahtumia ja rientoja ja antaen näin vielä eloa tallennetulle tiedolle. Ei mikään korvaa elävän ihmisen kerto- maa, kuten eivät lapsuuden sadutkaan ole samoja pelkästään luettuina verrattuna sii- hen, että isä tai äiti kertoo niitä lapsen vuoteen ääressä ennen nukkumaanmenoa. Muisti tallentaa kertovan ihmisen, hänen äänensä, rekisteröi soinnin, melodian, herkistymi- sen ja kaipauksen; se välittää tunteita, joita myös tarvitaan menneisyyden haltuunotos- sa. Menneisyys ei ole vain mennyttä, se voi elää meissä, vaikuttaa ajattelumme ja toimintaamme, olla osa identiteettiämme.

Sukuyhteisö ja perhe

Karjalainen suku on tärkeä käsite sekä menneisyudessa että nykypäivänä. Sukututkimus on elpynyt karjalaisten parissa suuresti – sitä tarvitaan juurien selvittämiseksi ja se vahvistaa identiteettiä. Suku on pitänyt huolta jäsenistään, se on ollut turvaverkosto silloin, kun ei mitään yhteiskunnallista turvajärjestelmää ollut. Suku otti lapsen vastaan rotinoin; uusi jäsen sukuun oli tervetullut. Tuolloin varsinkin poikalasta tervehdittiin ilolla, koska se tiesi suvun nimen jatkumista tulevaisuudessa. Tytötkin olivat toki tärkeitä, ja heidät kasvatettiin jo varhain hoivaamaan, aluksi nuorempia sisarusia. Suvusta valittiin lapselle kummi, joka oli valmis myös ottamaan lapsen huostaansa, jos vanhemmat kuolivat ennen lapsen täysikasvuisuutta. Kummiuteen liittyi Karjalassa paljon painoarvoa ja tapoja. Kummia käytiin virpomassa, ja kummilta saattoi odottaa hyvää virpomispalkkaa ja muistamista myös konfirmaatio- eli rippipäivänä.

Avioliiton solmimisessa oli ennen aikaan taustana sukujen liitto, eräänlainen sukujen sopimus, joka vahvistettiin hämmenöissä. Kannaksella vietettiin pitkään kaksipuoleisia häitä, joissa oli ensin läksäiset morsiamen kotona ja sitten häät sulhasen kotona. Morsian jakoi hässä monenlaisia käsitöitä miehen suvun jäsenille. Suurperhe oli ennen yleinen, usein nuorikko aloitti miniänä miehensä kotitalossa. Aiemmin jopa katsottiin, ettei nuorikko ollut miehensä suvun jäsen, ennen kuin oli synnyttänyt lapsen. Suku myös piti huolta, että miniä pääsi lapsuuskotiinsa "oljामीin" eli lomalle äidin suojiin lapsuuskotiinsa syksyllä tai kevättalvella. Tämäkin tapa oli siinä määrin suvun valvoma, että sen laiminlyönnistä voitiin vetää vaikka käräjiin.

Suku- ja perheyhteisö havaittiin tarpeelliseksi myös evakuoinnin ja siirtolaisuuden aikaan, kun perheen ja suvun jäsenet joutuivat hajaantumaan: miehet olivat ehkä rintamalla, perhe jossain tilapäismajoituksessa ja suvun jäsenet hakivat toisiaan pitkienkin matkojen takaa. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että siirtolaisuuden vuosina perheyhteisö kiinteytyy. (5) Länsi-Suomessa kummasteltiin siirtokarjalaisten

<p>Kihloissa 17.4.1919</p> <p>Katri Paajanen Viljo A. Lund</p> <p>Raivola.</p>	<p><i>Pyydän Teitä ystävällisesti läsnäolemaan tyttäreni KATRIN läksäisissä kodissani Raivolassa 28 p. jouluk. 1919 klo 2 j.p.p.</i></p> <p>HELENA PAAJANEN</p>
<p><i>Morsius lahja</i></p> <p><i>Raiv. Nuor. s.</i></p>	<p><i>Pyydämme Teitä ystävällisesti läsnäolemaan KATRI PAAJASEN ja poikamme VILJON vihkiäisissä kodissamme Raivolassa sunnuntaina 28 p. jouluk. 1919, klo. 6 j.p.p.</i></p> <p>VILHELMINA ja KAALO LUND</p>

Avioliiton solmiminen oli merkittävä asia. Kuvassa lehdessä julkaistuja häihin liittyviä ilmoituksia.

Karjalaisessa kulttuurissa suku oli tärkeä. Kuvassa Kaarlo ja Edla Karjalaisen sukua. Keskellä mummo ja pappa Karjalainen ympärillään tyttäret perheineen.

sukujen yhteydenpitoa: "Hyvin sukurakkaita karjalainen väki oli. He kyläilivät puolin ja toisin." (6) Suuriin perheyksiköihin ei tosin enää palattu, vaan viimeisetkin suurperheiden rippeet hävisivät sotavuosiin. Kuitenkin perheiden yhdessä asuminen, ns. kolmen sukupolven perhe, oli siirtokarjalaisten parissa yleinen. (7)

Perheen ja suvun yhteenkuuluvuus toimi muutenkin kuin yhdessäasumisena. Vilkaat yhteydet jatkuivat toisessa muodossa. Yhteyttä pidettiin jopa puhelimitse, ja usein kokoavana voimana oli joku suvun vanhempi henkilö; yleensä naiset pitivät huolta ihmisuhteiden jatkuvuudesta. Tavallaan tämä perinne jatkuu perustettujen karjalaisten sukuseurojen tapaamisissa. Karjalainen perhe oli kiinteä yksikkö, joka on kuitenkin fyysisesti sopeutunut ympäristöönsä eikä enää erotu muista. Karjalaiseen perinteesseen kuitenkin kuuluu tämä yhteydenpidon piirre, joka toimii monesti nykyäänkin. Se on hyvä nuorekin polven tietää voidakseen vaalia sitä tietoisesti edelleen.

Perheen tunneilmasto ja lapsuusmuistot

Karjalaiseen perheilmaistoon kuului vanhempien kunnioittaminen. Vanhempien teititely miellettiin kunnioituksen osoitukseksi. Se ei kuitenkaan merkinnyt etäisiä suhteita, vaan suhteet olivat silti lämpimät. Vanhempia muutenkin toteltiin, heillä oli arvovaltaa. Esimerkiksi Raivolassa syntynyt Sylva Holm (s.1910) kertoo, että hänen lapsuudessaan vanhempia teititeltiin, mutta hänen omat lapsensa saivat sinutella. (8) Puhtelutapa on muuttunut, mutta asenteet, vanhemman kunnioitus ja yleensä toisen ihmisen huomioonottaminen ja kohtelu voivat säilyä perheensisäisinä toimintamalleina sukupolvelta toiselle.

Vanhan polven arvostusta kuvattiin aiemmin niinkin, etteivät karjalaisperheet halunneet antaa sotien jälkeen vanhuksiaan laitoshoitoon, vaan hoitivat heidät kotona loppuun asti. Tämäkin osoittaa kansankulttuurin eroja maan eri osissa, sillä lännessä oli kehittynyt erilainen eläkejärjestelmä, jossa maaseudun vanha polvi jo suhteellisen varhain siirtyi omaan talouteensa erilleen vanhimman poikansa perheestä, jolle talo oli

luovutettu. (9) Karjalaisperheiden isännät Kannaksella saivat pitää perheen johdon ja usein päätösvallankin perheessä koko ikänsä.

Perhe ei ollut erillinen saareke, vaan sen elämään liittyi koko lähiyhteisö. Eräs opettaja Kivennavalta kertoo: "Kiitollisena muistan, kuinka meitä opetettiin olemaan ystävällisiä henkilöille, jotka jollakin lailla palvelivat meitä." Hän kuvasi äitinsä suhtautumista mm. niihin, jotka tulivat töihin talouteen pyykkäreinä, ompelijoina tai muuhun työhön. Äiti kohteli heitä mitä parhaiten, tarjottu ruokakin oli parempaa kuin muulloin. "Kyynelelmin muistelen kouluakymättömän äitini opetuksia. Ei hän mistään psykologisista opeista tiennyt, mutta sydän oli aina ohjaamassa ja vanhan kansan hienontunteisuus ilmeni monella lailla hänen suhtautumisessaan kanssaihmissiin. Kiitän vanhempiani ja heidän muistoaan aina." (10)

Edellä on joukko karjalaisiksi miellettyjä piirteitä Kannaksen kansanelämästä, joita ei aina voi erityisesti paikallistaa tiettyyn pitäjään tai kylään, mutta jotka jonkinlaisina vanhan kulttuurin pirstaleina pilkahtavat näkyviin eri puolilla. Ne olivat usein pitkän kulttuurikehityksen tuloksia, joissa jokin järjestelmä, esimerkiksi perhelaitos, oli löytänyt tarkoituksenmukaiset keinot selviytyä parhaiten oman aikansa oloissa. Raivolan seudut, kuten eteläinen Kannas, olivat osin näistä jo irtautuneet, sillä monet uudet elämisen mahdollisuudet Pietarin suurkaupungin vaikutuspiirissä olivat muuttaneet kulttuuria ja tuoneet siihen uusia selviytymistapoja, ammatteja ja varallisuutta. Vanhan kannakselaisen kulttuuripohjan löytää kuitenkin se, joka porautuu muistojen pintaa syvemmälle.

Raivolana kylästä ja lähialueilta tuleville jäivät pysyviksi muistoiksi paahteiset kesät, vesi, joka virtasi joissa ja järvissä tai Suomenlahdella avaralla rannalla, ja elämän kuhina seudulla, joka alkukesästä lähtien täyttyi kesänviettäjistä. Alue oli aiemmin pietarilaisten, myöhemmin suomalaisten kesäparatiisi, jonka ainutlaatuisen tunnelman kokivat tämän päivän muistelijat unohtumattomana.

Karjalaisen perinteen työryhmän kokoamissa lapsuudenmuistoissa on sama henki kuin Edith Södergranin runoissa, jotka hän kirjoitti Raivolassa. Niissäkin on läsnä seudun luonto, kuten sen on moni muukin Raivolassa tuntenut lapsuudenpäivinä: kesäinen auringon paahde ja yön hiljainen virta.

Södergran kirjoittaa runossaan "Riemu olla olemassa"

"Riemu elää! Riemu hengittää, riemu olla olemassa!

Riemu tuntee, miten aika jääkylmänä virtaa suonien läpi

ja kuulla yön hiljainen virta

ja seisoa vuorella auringon alla.

Kuljen auringolla, seison auringolla,

en mistään tiedä muusta kuin auringosta." (11)

VIITTEET

1 Martti Honkanen, Kivennapa KPT 3, 130.

2 Helmi Mäkeläinen, Kivennapa KPT 3, 64.

3 Erik H. Erikson 1968, 17.

5 Pirkko Sallinen-Gimpl 1994, 44-52.

7 Helmut Schelsky 1967, 334.

6 sukutunteen ilmenemisestä Pirkko Sallinen-Gimpl 1994, 88; 1987, 197.

7 kolmen sukupolven perhe Pirkko Sallinen-Gimpl 1987, 182-184 ja 1989, 120-123.

8 Sylva Holm, Kivennapa, KPT 3, 65.

9 syytinkijärjestelmä ei ollut käytössä Viipurin läänissä, Jutikkala 1958, 328.

10 Hilikka Mentu, Terijoki, KPT 3, 521.

11 Edith Södergran: Riemu olla olemassa, suom. Tuomas Anhava.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Vastaukset kyselyyn *Lapsuuteni Karjalassa*, Karjalaisen perinteen työryhmän kysely (= KPT) 3, 1978. Karjalaisen perinteen työryhmän arkisto, Helsinki.

KIRJALLISUUS

Erik. H. Erikson.: *Identity, Youth and Crisis*. New York 1968.

Eino Jutikkala: *Suomen talonpojan historia*. SKS:n toim. 257. Helsinki 1958.

Pirkko Sallinen-Gimpl 1994. Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen. Kansatieteellinen Arkisto 40. Helsinki 1994.

Pirkko Sallinen-Gimpl: *Elävä karjalaisuus*. Jyväskylä 1987.

Pirkko Sallinen-Gimpl: *Siirtokarjalainen perinnesidonnaisuus - Kirvun Tietävälästä Orimattilaan*. Joensuun yliopisto 1989.

Helmuth Schelsky: *Wandlungen der deutschen Familie der Gegenwart*. Stuttgart 1967. Suomenruotsalaisen lyriikan antologia. Edith Södergranista Bo Carpelaniin, toim. Nils-Börje Stormbom. Porvoo 1968.

Vertailuja hämäläisen ja karjalaisen välillä

Kauko Äikäs on löytänyt vuonna 1900 julkaistusta kirjasta huumoripitoisen vertailun kahden heimon ominaisuuksista.

Raivolasta evakkomatkalta joutuneista päätyivät monet perheet Hämeeseen. Kun kyläkirjassamme keskeisellä paikalla on ihminen, niin lienee paikallaan katsoa mitä R. Hultin ja P. Nordmannin v. 1900 julkaisemassa teoksessa "Kuvauksia luonnosta ja elämästä Suomessa" sanotaan hämäläisistä ja karjalaisista ihmisistä. Pitäneeköhän juttu vielä paikkansa?

"Hämäläisellä, joka on hartiakas ja tanakka, on karkeat jäsenet. Pää on suuri, leveä ja usein jotenkin kulmikas. Nenä on pieni, suu leveä, pienet, harmaansiniset silmät vilkkuvat puoliksi ummistettujen luomien välitse. Pehmeä suora tukka on vaalea, usein pellavankarvainen, lapsilla tavallisesti keltaisenvaalea, mutta tummenee ikää myöten. Karjalainen on solakampi ja pitempi, hänen päänsä on pieni, suu kohtalainen ja nenä pitkä, suora ja terävä. Silmät tummanharmaansiniset, harvoin vinot. Tukka on tavallisesti ruskea, usein kähärä."

Erkki Tantun käsitys hämäläisestä

Tantun kuvaus karjalaisesta.

"Myöskin sielullisten ominaisuuksiensa puolesta on hämäläisellä ominaisuuksia, jotka eroittavat hänet karjalaisveljestään. Hän on totinen, miehevä, umpimielinen ja vähäpuheinen. Ja niinkuin hän on hidas ja kömpelö ruumiinliikkeissään, on hän myös hidasajatuksinen. Elämän vaihtelut häiritsevät harvoin hänen tyyneyttään ja tasamielisyyttään. Hän tyytyy vähään ja kestää vaikeita kärsimyksiä ihmeteltävällä miehuudella. Vaikka hän on hidas, on hän erinomaisen uuttera työssä. Itsepäisytydessään hän ei hellitä niin kauvan kuin hän näkee jotain mahdollisuutta jatkamiseen (Saarijärven Paa-vo)."

"Luonnostaan luulevainen, on hämäläinen pitkävihaainen ja välistä kostonhimoinen, mutta uskollinen ystäville sekä vierasvarainen, jos hän saa kokea oikeata kohtelua. Ollen itsepäinen ja ujo, hän harvoin näyttää tunteitaan. Hän ei myöskään ole musikaalinen, harvoin vaan

kuulee hänen laulavan."

"Karjalainen sitävastoin on reippaampi, vilkkaampi ja toimeliaampi, on puheliaampi ja iloisempi, taipuvaisempi uusiin yrityksiin, mutta vähemmän sitkeä ja kestävä työssä. Ollen ystävällinen ja kohtelias, liikkuu hän vapaammin ja miellyttävämmin ja tekee siten hyvän vaikutuksen. Karjalainen ei ole paljaastaan maanviljelijä, vaan rakastaa myöskin kauppalikettä. Sukkelalla hevosellaan, nelipyöräisillä kärryillään matkustaa hän markkinoista markkinoille, usein Pietariin asti. Ollen iloinen luonteeltaan, rakastaa hän laulua ja soitantoa. Karjala on suomalaisen kansanlaulun koti".

Vaikuttaa vähän siltä, että on saattanut olla vaikkapa karjalainen kirjoittaja!

Laulu Raivolasta

Rai-vo-la, Rai-vo-la su-lo paikka tää,
 mul-ta et koskaan sä poi-es unhoon jää. On
 au-to kytyi a-se-mäl-la, sähkö-valo Gal-ki-nalla
 Lau-lu, soit-to sattumalta, sellals-to meil on!

Tästä Raivolasta kertovasta laulusta näyttää olevan yhtä monta hiukan toisistaan poikkeavaa versiota, kuin on sen muistelijoita ja lähettäjiäkin ollut. Liekö sitä alun perinkin lauleltu eri perheissä tai eri yhteyksissä hiukan eri tavalla, vai onko ollut olemassa jokin kirjoissa ja kansissa ollut "oikea", alkuperäinen sanointus. Laulun nuotit lähetti Sergei Kirtola.

Raivola. Raivola meill' on paikka tää, eikä sitä liikettä muualla nää.
Autoliike asemalta, valot tulee Galkkinalta, laulu, soitto sotilailta yli koko maan.
Tehtaita täällä on paljon myös. Flikkoja nättejä käypi siellä työs.
Tääl' on niitä fabrikoita, joissa tehdään laatikoita, paperossikoteloita yli koko maan.
Irja Koivio o.s. Pokkinen

Raivola. Raivola meill' on paikka tää, eikä sitä liikettä muualla nää.
Autoliike asemalta, valot tulee Galkkinalta, laulu, soitto sotilailta yli koko maan.
Tehtaita ja fabrikoita täällä ompi myös, flikkoja nättejä käypi siellä työs.
Niissä tehdään laatikoita, paperossikoteloita lähetetään teitä pitkin yli koko maan.

Raivola. Raivola sulopaikka tää sulta ja multa se koskaan ei unhoon jää.
Autoliike asemalta, sähkövalot Galkkinalta, kaikki meillä on.
Tehtaita tehtynä meillä on myös, likkoja nättiä käypi siellä työs.
On myllyjä ja faprikoita, joissa tehdään koteloita ja paperossilaatikoita yli koko maan.
Meeri Vesterinen (kuullut äidiltään)

Raivola. Raivola sulopaikka tää, eikä se koskaan unhoon jää.
Autoliike asemalta, sähkövalo Galkkinalta, laulu soitto sattumalta, kaikki ompi meilt.
Tehtaita, myllyjä ompi siellä myös, nättejä likkoja kävi siellä työs.
Siellä tehtiin laatikoita paperossin koteloita, joita sitten lähetettiin yli koko maan.

Viimeisen version laulusta on lähettänyt Hilma Pulliainen (o.s. Kanninen). Nämä laulun sanat olivat ensimmäinen lähetyksen, jonka saimme kyläkirjaa varten aloittaessamme aineiston kokoamista vuonna 1998. Hilman kirjeessä oli myös valokuva hänestä itsestään nuorena koivunhaarassa istumassa (päiväty 18.6.1937).

Hilman kirjeessä oli paljon asiaa tiivistettynä. Oli vain jokaisesta ajatuksesta otettava selvää, kirjoitettava, ja siinä se oli kuvaus kotikylästämme. Hilman valokuvaan liittyy myös pieni tarina: Hilman tyttöoverit menivät uimaan Russovankankaan uimarantaan. Uimataidottomana Hilma jäi rannalle, kiipesi koivunhaaraan ja potkaisi tikkaat nurin. Uituaan toiset tytöt ottivat Hilmasta valokuvan ja lähtivät kotiin jättäen Hilman puuhun istumaan. He kertoivat kotona isälle kepposensa, ja isä lähti tyttöä etsimään. Hän huuteli rannalla: "Hilma, mis sie oot?" Hilma siihen vastaukseksi: "Mie on tääl koivus. Tuu tänne päi mist kukkumine kuuluu. Kukkuu, kukkuu..."

Nuori Hilma Kanninen (nyk. Pulliainen) puussa.

Maija Uotila (o.s. Munne)

Palomäki, kotipaikkani

Ylä-Raivolaa eli Suomenkylään kuljettiin viittä eri tietä pitkin: Pelkisenmäestä, Sepänmäestä, Paajasenmäestä, Puhtulantieltä ja Tattarimäestä, josta käännettiin myös Uttulaan. Palomäki sijaitsi Ylä-Raivolassa – olisiko saanut nimensä vanhaan aikaan mäellä poltetuista juhannuskokoista. Palomäeltä oli hyvät näköalat moneen suuntaan. Sinne näkyi kirkkaalla ilmalla monta kirkontornia sekä Suomenlahti. Syksyisin Palomäellä oli juhla-valaistus, kun Kronstadtin valonheittäjät valaisivat koko mäen. Talvisodan jälkeen mäelle rakennettiin näkötorni. Sieltä oli mahtavat näkymät Neuvostoliiton puolelle.

Palomäen taloissa viljeltiin maata ja hoidettiin karjaa, niin myös minun kotonani. Karjaa paimennettiin myös yhteislaitumilla. Useimmissa taloissa oli perunakuoppa, jossa syksyn sato säilyi hyvin seuraavaan kesään saakka. Keväällä oli touhua, kun naapurit yhdessä valikoivat siemenperunoita uutta kylvöä varten. Syksyisin mäen laitamilla olevat talot pitivät perunannostotalkoita, ja kun työt oli tehty, tanssittiin Tepanimisen miehen huuliharpunsoiton tahdissa. Me lapset kokoontuimme pelaamaan pallopelejä ja talvella mäkeä laskemaan. Keväisin katselimme pääskysten pesienrakentamista hiekkakuoppien reunoihin. Lapsille oli mieluisaa, kun Palomäelle tuli ukko valkoisella hevosella jäätelökärryt perässä. Hän taisi olla venäläinen, koska huusi tullessaan: ”Tievuskat piroosina maroosina!” Me juoksimme hänen kärryilleen kauppa tekemään.

1939 evakkomatkalle lähdimme äidin kanssa junalla. Mummoni tuli perässä myöhemmin ja isäni tuli hevosella. Asuimme Luopioisissa, josta palasimme takaisin Raivolaaan 1942. Kotimme oli palanut. Uutta kotia rakentaessamme asuimme naapurisammme Kukkosella. Uudessa talossa ehdimme asua vain kahdeksan kuukautta, kun

Kesällä 1939 Raivolassa Valkealammillä otetussa kuvassa ovat: tak. vas. Toini Nuutinen, Sylvi Pummi sylissään 3-v. Pertti-poika, Hellin Ronni, istum. vas. Lyyli Huuhtanen, Toini Ronni, Eero Sihvonen, Hilikka Huuhtanen, Maija Munne ja Viljo Ronni.

Väinö ja Hilma
Munne kotinsa
raunioilla 1942.
Sotilait ovat
vieraita.

taas tuli lähtö 9.6.1944. Kun aamulla aikaisin alkoi tulla pommeja ja kranaatteja, menimme kellariin suojaan. Sieltä suoraan jouduimme lähtemään evakkomatkalle. Karjakin jäi laiturille.

Raivolan asema ja rata oli pommitettu eikä junia lähtenyt, mutta pääsimme sotilaitten autossa Kanneljarvelle. Pitkän odotuksen jälkeen pääsimme junaan. Meidät vietiiin Mikkeliin, jossa yövyimme kirkossa. Sieltä lähdimme proomulla Saimaata pitkin Anttolaan. Vielä meidät siirrettiin Haukivuorelle ja vihdoin Kangasalle, josta saimme pienen maapaikan. Avioiduin Matti Uotilan kanssa, ja asumme Kangasalla edelleen.

Meeri Tuokko-Mansikka

Suomenkylän poikien sotaleikit

Kun Kannaksella olivat suuret kertausharjoitukset, olivat Suomenkylän ja Porun pikupojat innolla niitä seuraamassa, sillä taisteluharjoitukset pidettiin lähinnä Porun metsissä. Kertausharjoitusten loputtua järjestivät pojat omat sotaharjoituksensa. Vastakkain olivat Suomenkylä ja Poru. Porun hiekkakuopat toimivat sopivina juoksuhautoina. Pojat olivat valinneet upseerit keskuudestaan ja tehneet itselleen laudankappaleista kiväärintapaiset. Liljan Timollakin oli niin pitkä kivääri selässään, että sen perä laahasi maata, kun hän marssi yhtä ryhdikkäästi kuin muutkin ja lauloi: "Kevyt meille on kiväärimme kantaa, se paras morsian sotapojan on, lomailan kun vääpeli antaa, silloin ehkä vain oon uskoton." Moisannderin Ilkka raahasi meidän ohi Poruun päin suurta sahapukkia. Meidän äiti kysyi häneltä: "Mihin sinä lapsirukka tuota sahapukkia raahaat?" Ilkka oikein suuttui ja kivahti: "Tämä ei ole mikään sahapukki, tämä on tykki." Eipä silloin arvattu kuinka pian tämä sotaleikki oli täyttä totta Raivolassakin.

Kirjavaise äijä

Hoiva Holmbergin (o.s. Kirjavainen) haastattelun pohjalta kirjoittanut Meeri Tuokko-Mansikka. Kirjavaise äijä, josta juttu kertoo, oli Hoivan isoisa.

Kirjavaisii ol kolme henkee: äijä-Sakar, häne tyttäreese Hilma ja Hilman tyttö Hoiva. Heije kottiise ol viimeine raivolaine talo enne Puhtulaa, iha vastapäätä Kaskjärvee. Se talo ol entise Besserin huvilan dvorniskoi; itse huvila ol palant jo enne kansalaissottaa. Ihmiset tiesiit haastaa et nää Besserit olliit rikkaita venäläisii niiko monet muutkii huvilaomistajat siihe aikaa Raivolos. Tää Besseri rouva ol jättänt herran ja karant Pietarii, herra taas ol lähtent Viipurii, ja seuraavan yön ol tyhjä huvila palant eikä kukkaa saant selvil et mite.

Mut vielhä myökii lapsen leikkittii niil raunioil. Sielt löyty viel sorjii kaakelipalasio; niitä myö pijettii leikis ryykköörautoin. Sielt löyty viel monevärisii ja monemuotosii sorjii lasimöykkyloi. Hoiva sano, et ne on entisii verannalasioi. Jos mie saisin tänä päivän sellasen, ni mie panisin sen muistoesineeks piirongin pääl. Yhe kerra mie kysyn sellasii lasitehtaalt, mut eihä heil olt ja hyö sannoit, et vaik oiskii, ni eihä niitä sais myyvä ko ne voivat auringopaistes räjähtää. Mut ei ne meije leikkikalut räjähtänneet kertaakaa.

Sakari Kirjavainen (1855-1933) vunutkansaa Hoiva Kirjavaisen (nyk. Holmberg) kanssa.

Se Kirjavaisii pihamaa ol luonnonniitty. Siel kasvo monelaisii kukkasii: ol harakahattui, kissakelloi, niit-tyleinikkii, päiväkakkaroï, tervakukkii ja ties mitä. Lisän olliit viel Hilman talo ettee istuttamat kukkasiet. Toises laijas pihhaa ol sauna ja toises laijas suur saraja. Hoival ol siel pihal oma kasvimaakii, siel olliit porkkanat ja punajuuret suoras ko sotamiehet. Yhes penkis kasvo rinkelkukkasii. Sen kasvimaan ympäril ol matala aita, vissii äijän tekemä.

Hilma käi tehtaal työs ja äijä ol Hoiva kans koton, hää ol valtion metsävahti. Hänel ol käynt halvaus ja hää käytti keppii ja liikkas toista jalkajaa. Jos hää ei ois liikant, ni ei hää ois nii Kirjavaise-äijält tuntunkaa. Heil ol ain Hoiva kans nii mukavaa, et meil käi melkei katteeks. Mut lokakuu 1. päivä 1933 äijä kuol. Äkkijäähä se tieto levis koko Suomekyläs. Sit valken seuraava päivä, se ol maanantai. Muute harvinaise lämmi ja aurinkoine päivä lokakuu päiväks, ko meilkää ei olt mittää päällysvaatteita pääl,

ko myö Nuutise lapsii kans koiteltii keksii, et mitä leikittä. Jokkuu keksi, et männää Valkijal Lammil. No, lähettii. Lammi ves ol kuitekii nii kylmää, et ei myö taretukkaa männä uimaa. Sillo myös Toini kans sanottii ko yhest suust, et lähetää katsomaa Kirjavaise-äijä ruumista. Olha meil viel aika matka mäntävän eikä myö yhtää aateltu, et onha sielt tultava poiskii. Salmeha ol vast neljävuotine ja Reino viis.

Myö käveltti, välil istuttii metsä laijas ja levättii. Heikkii ko janotti ni hää söi tie puolest marjoi eikä vähä aja pääst kaarittant ennää yhtää, et hänel on jano. Myö ko päästii Kirjavaisel, ni Hoiva tul pihal vastaa. Myö sanottii hyvi vakavan, et myös tultii teije äijä ruumista katsomaa. Hoiva vei meijet sin suuree sarajaa. Heil ol kaivettu potatit maast ja ne olliit läjäs siel saraja toisel puolel. Hoiva sano, et hää on mättant noita potatloi pienee naperkkaa ja kaatant niitä siint sakkii. Äiti ko tulloo kottii ni hää kantaa ne säkit kuoppaa. Äiti on Terjoel ostamas äijäl arkkuu.

Vähä peremmäl siel sarajas ol äijä ruumis lauväl nästist vaatteen pääl ja lakanal peitetyn. Hoiva otti äijä päält sen lakanan syrjää ja sano, et tulkaa varovast yksitelle, ko nuo lattijalankut vähä notkuut, etei puoteta äijää. Se äijä ol siin lauväl iha yhtä kaunis niiko hää ol meije mielest ain elläissääkii. Jälest päi mie oon aatelt, et hää ol varmast nii hyväs sovinnos kuolemaase kans. Häne tumma tukkaase ol leikattu otsatukaks – silviisii niiko pienii tyttölöi hiukset siihe aikaa leikattii – hänel olliit harmaat viikset ja kasvot olliit niiko silentynneet. Käjet hänel olliit ristis.

Myö mäntii vakavan yksitelle siihe ruumi ääree, seisottii vähä aikaa pää allaapäi, tehti kämmensyrjäl risti ruumi otsaa ja rintaa, perräännytti muutama askel ja sit vast käännytti ja tultii ovesuuhu. Kaik män ensi hyväst, mut sit ko tul Salme vuoro, ni hää ei ylettäntkää tehä mitä ristimerkkilöi. Hää sit yritti noussa varpaillee ja ottaa ruumislauvast kii. Sillo myö muut kiljastii: “ÄLÄ PUOTA ÄIJÄÄ!” Hoiva nost sit Salmee, et hääkii sai siunata niiko myö toisetkii. Sillo miust näytti niiko äijäkii ois vähä hymmyilt. Sit Hoiva vet lakanan paikoillee, myö katsottii viel äijää päi ja sanottii “Herra haltuu”, niiko oltii nähty aikuusiinkii tekevän, ja lähettii sitte pois. Hoiva käi jatkamaa entisii hommijaa.

Iltakii alko jo olla käsil. Meitä alko väsyttää. Myö viel Heiki ja Toini kans selvittii itkemättä, mut Salme ja Reino tullit mei peräs itku kans. Kylhä mei äit ol hyvillää sekä äkäne yhtaikaa ja pölästy tietyst niihe pienempii itkuukii, ko myö tultii kottii. Siihe hättää kerkis tulla Nuutise tätikii. Hää taas rauhoittel mei äitii ja sano, et ollaa vaa tyytyväisii ko lapset on koton, ko jo luultii, et ne on Valkee Lammi pohjas. Salme alko siihe itkukesel äänellää kimittä: “Myö käyttii Kirjavaise-äijä ruumista katsomas.” “Mitä Hilma sano?”, kysy mei äiti. Myökii saatii sit jo Toini kans suuvuoro ja selitetti koko juttu, sekkii et Hoiva ol yksinnää koton.

Mei äiti viel kauhistel, et vaik ois puottaneet ruumiin, mut Nuutise täti sanokii hänel tälviisii: “Kyl enkelitkii Taivaas iloitsoot, ko lapset osasiit noi nästist käyttäännyty, ja Kirjavaise Sakar varmast hengessä siunaap heitä joka-ainovaa.” Eikä mei äitükää hänel sanont vastaa. Mut ko Nuutiset ol läheneet pois, ni viel hää yhe kerra äkkäil meitä ja sano, et on hyvä ko issäännä on kalaostos siel Lautarannas, muute työ oisitta nyt saaneet selkäsaunan, ja hää ois vällee lyönt Nuutise lapsetkii. Vaik hää morus tälviisii, ni mie älysin ko hää makkaamaa männes risti silmijää, ni hääkii huokas: “Herra haltuu, Kirjavaise Sakar.” Nii et ei se meije reisu taitant iha turha ollakaa.

Helena Miikkulainen

Miikkulaisen kauppiasperhe

Helena Miikkulaista haastatteli Ritva Sainio 12.3.1999 hänen kauniissa kodissaan Tampereella. Kertomus on poimittu haastattelunauhoilta. Helena oli kuullut Raivola-seuran kirjahankkeesta Terijoen aikaiselta luokkatoveriltaan Maire Suomelalta; tämä oli huomannut ilmoituksen Karjala-lehdessä.

Kauppias Aleksanteri Miikkulainen ja hänen vaimonsa Vera (o.s. Severova) tunnettiin hyvin Raivolassa. Perhe muutti Raivolaan 1920-luvun alussa. Sitä ennen he olivat asuneet monessa paikassa. Helena-tytär syntyi Tohmajärvellä. Hänen ollessaan 3-vuotias perhe muutti Räisälään ja sieltä Kivennavan kirkonkylään, jossa heillä oli mylly, saha ja asuintalo. Miikkulainen oli käynyt koulun Pietarissa, myöskin gymnasiumin, jossa hän oli innokkaasti opiskellut kemiaa ja fysiikkaa. Hän halusi kokeilla näitä oppejaan myös käytännössä. Kivennavalla heidän taloan vastapäätä oli räätäli Liimataisen talo. Miikkulainen veti sähköt siihenkin taloon omalta sahaltaan.

Parin vuoden kuluttua perhe muutti Kaukjärvelle. Helena ei muista kauanko siellä asuttiin. Sen jälkeen perheen asuinpaikkoja olivat Imatra, Jääski, Kalalammi, Lounajoki ja sitten Raivola sotaan asti. Helena kertoo: "Ei ole ollut hauskaa yhtämittäinen muuttaminen suuren lapsilauman kanssa, mutta liikemiehen oli haettava aina uusia liiketoimia." Raivolassa perhe kasvoi niin, että omia lapsia oli 6 poikaa (Yrjö, Jukka, Anttoni, Nestori, Antero ja Eero) ja 3 tytärtä (Helena, Sanni ja Nina). Lisäksi vanhemmat ottivat vielä kasvattipojan, Leo Ronkaisen, hänen ollessaan 3-vuotias. Leon äiti jätti hänet Raivolaan lähtiessään itse Tallinnaan. Poika jäi Miikkulaisen suuren perheen jäseneksi kuolemaansa saakka. Hän kuoli sotaväessä ollessaan.

Aleksanteri Miikkulaisen uusi asuin- ja liiketalo Suurkadun puolelta.

Perheen muuttaessa Rai-volaan Helena Miikkulainen oli noin 7- tai 8-vuotias. Hän kävi koulua Terijoella. Miikkulaisen kauppatalo ostettiin Ikävalkosta. Ikävalko myi ortodoksista kirkkoa vastapäätä olevan liikkeen sekä myös Kosensillasta vähän matkaa Iko-laan päin olleen toisen liikkeen. Sitä hoiti Mikkola vaimonsa kanssa. Kolmannen liikkeen Aleksanteri Miikkulainen osti läheltä asemaa. Sitä hoiti Jussi Kunitsin. (Helenalle tuli mieleen, että Nikolai Kunitsin oli naimisissa Galkinin tyttären kanssa.) Aleksanteri Miikkulainen vain

Aleksanteri ja rva Vera Miikkulainen poikineen Suomenkylän mäellä sijaitsevan huonekalutehtaansa portailla.

osti. Hän ei Helenan kertomuksen mukaan itse ollut koskaan kaupassa myymässä. Jokaisessa liikkeessä oli myymälänhoitaja. Pääliikkeestä huolehti Hänninen ja siellä oli myyjiä 4–5, yksi näistä perheen kasvattipoika Leo. Perheellä oli myös palvelijoita ja renkejä.

Kaikki kolme kauppa olivat sekatarvakauppoja. Päämyymälässä oli rauta-, kangas- ja elintarvikeosasto. Leipomotuotteita hankittiin ainakin Sopasen leipomosta. Erikoisesti ovat Helenan mieleen jääneet sitnikat: paksut, pitkäkäiset valkoiset leivät. "Just leivottun se oli nii hyvää", hän muistelee; hänelle näyttää tulevan oikein vesi kielelle. Helena Mikkonen paistoi vesirinkeleitä ja saksalainen paakari teki leivoksia myytäväksi. Hän antoi usein 13-vuotiaalle Helenalle maistiaisia.

Helena oli kaunis tyttö: hänet valittiin 17-vuotiaana Kannaksen kauniiksi Helenaksi. "Minulla oli niin paljon kosijoita", kertoo hän, "että minä väsyin aivan niihin. Menin kihloihin opiskelija Erkki Niskanen kanssa. Hän opiskeli Helsingin yliopistossa. Isäni ei halunnut minun istuvan kotona, vaan huvittelevan toisten nuorten tavoin. Helluntaina isä sanoi, että lähet mei kans tansseihin "Kuntatalolle". No mie läksin ja siel käi yks Terijoe varuskunna upseeri minnuu tanssittammaa. Hän tansitti iha joka rallin, mut saatolle en häntä ottanu. Seuraavana päivänä mäntii samalle talolle, koska äiti ol siel kanttiinis töissä. Siel tää Huugo Mäkeläinen taas tanssitti minnuu."

Lopulta tuo seurustelu johti avioliittoon. Pariskunta muutti ensin lyhyeksi ajaksi Kuokkalaan ja sen jälkeen Rautuun. Tytär syntyi Käkisalmissa. Viimeksi Mäkeläiset asuivat Kouvolassa, jossa mies kuoli 50-vuotiaana. Tässä kohden Helena Miikkulaisen elämää kohtalo puuttui peliin. Professori Erkki Niskanen sattui näkemään Mäkeläisen kuolinilmoituksen lehdestä Helsingissä, missä hän oli asunut ja jäänyt myös leskeksi. Niskanen kirjoitti Helenalle Kouvolan nimismiehen avustuksella, ja niin nuoruudenaikainen kihlapari sai toisensa kymmenien vuosien jälkeen. Professori Niskanen kuoltua Helena muutti Tampereelle, jossa hänen tyttärensä asui, ja muutti nimensä

takaisin Miikkulaiseksi.

Tässä vaiheessa haastattelijä mainitsee, kuinka hänen serkkunsa Maire Luntila (nyk. Nordström) oli katsellut Miikkulaisen liike- ja asuintalon tulipaloo Luntilan ikkunasta vuonna 1934. Helena hämmästelee, että ”vieläks hää sen muistaa”, ja ryhtyy kertomaan tapausta. Kauppias Toiviaisen kaksi poikaa, Erkki ja Seppo, noin 8- tai 9-vuotiaita, olivat leikkimässä Miikkulaisella Helenan veljien Anteron ja 3½-vuotiaan Eeron kanssa. Yhtäkkiä pojat keksivät lähettää Eeron, pienimmän, hakemaan kaupan puolelta tulitikkulaatikon. Piti sanoa, että apulainen tarvitsee. Kaupanhoitaja antoi tikut. Pojat lähtivät tulitikkuleikkeihin kaupan varastoon. Varastossa oli heinäpaaleja, ja pojilta putosi palava tulitikki heinäpäalin päälle. Hetkessä oli koko hirsirakennus tulessa. Henkilövahinkoja ei onneksi tullut. Poliisi Tuovinen tutki palon syytä ja kuulusteli myös pikku-Eeroa. Tulipalosta ja kuulustelusta järkyttynyt Eero vapisi kauan jälkeenpäin, sellainen mielenjärkytys se hänelle oli, kertoo Helena.

Tämän tulipalokertomuksen jälkeen Helena Miikkulainen etsi esiin valokuvia ja ryhtyi näyttämään kuvia uudelleenrakennetusta liiketalosta. Se valmistui vuonna 1935. Alakerrassa sijaitsivat liiketilat, keittiö ja vierashuone, yläkerrassa perheen makuuhuoneet. Uudessa talossa oli kolme sisäänkäyntiä: Kivennavantielle, Pienelle kadulle ja rouva Miikkulaisen rakastamaan puutarhaan, jonne hän kasvatti oikean kukkalais-ton kesäisin. Taloon laitettiin kaikki mukavuudet, mm. viemärinti.

Miikkulaisen huonekalutehdas sijaitsi Suomekylässä asemalle johtavan tien varressa. Lähituntumassa oli ainakin viiden tehtaan palveluksessa olevan talot sekä naapureina Kekki ja Michelssonin mahoniaviljelykset. Tehtaassa valmistettiin tilaustöitä tietysti Raivolaaan mutta myös koko Kivennavalle sekä Terijolle ja Viipuriin asti. Johtaja Fazer esimerkiksi tilasi kalustoja, jotka tänä päivänäkin ovat vielä maksamatta. Huonekalut olivat hyvin laadukkaita, ja niin niiden markkinat ulottuivat jopa Ranskaan ja Saksaan. Huonekalut tehtiin paljolti käsityönä, mutta joihinkin työvaiheisiin käytettiin koneitakin. Käytössä oli esimerkiksi erilaisia sahoja ja höyläyskoneita. Kun huonekalu oli koottu, tarvittiin pintojen viimeistelyssä vielä hiomis- ja puleeraus-koneita. Leo Ronkainen toimi jonkin aikaa tehtaan työnjohtajana. Huonekalutehtaan toiminta jatkui myöhemmin Hyvinkäällä.

Perheen vanhimmalla pojalla Yrjöllä (synt. 1915) oli oma puutavarayritys, jossa valmistettiin tilauksesta esimerkiksi ratapölkkyjä ulkomaille vietäviksi. Kolmen kauppa-liikkeen ja huonekalutehtaan omistaja Aleksanteri Miikkulainen teki myös kiinteistökauppaa. Kun Raivolasta muutti väkeä pois – esimerkiksi juutalaisia – ja talot tai huvilat jäivät tyhjiksi, saattoi noita kiinteistöjä ostaa halvalla, ja niistä sai myydessä hyvän voiton. Eräässäkin juutalaisen omistamassa huvilassa luki viesti: ”Ottakoon ken tahtoo!”

Miikkulainen oli myös metsänomistaja. Ikolassa hänellä oli niin hyvin hoidettua metsää, että metsänhoitoyhdistys antoi hänelle useana vuonna 500 markan palkkion. Sieltä metsästä saatuista hirsistä ryhdyttiin perheelle rakentamaan uutta taloa. Talo jäi vuorausta vaille ja loput tarvikkeet jäivät pihamaalle sodan alkaessa 1939. Evakoon lähtiessään Helenan veljet Yrjö ja Jukka syyttivät itse talon palamaan. He eivät tahtoneet jättää venäläisille hienoja huonekaluja, suuria Gallen-Kallelan maalauksia, ruokatavaraa eivätkä mitään muutaakaan sotasaalista.

Valokuvien katselua

Haastattelun jälkeen Helena katseli ensimmäisessä Raivola-kirjassa olevia valokuvia. Melkein jokaisesta kuvasta hänelle tulee mieleen muistoja ja tapahtumia. Tässä muutamia hänen mietteitään:

Tuomas Kirjavaisen tyttärelle Helena oli soittanut haastattelupäivän aamuna. Helena kertoo: "Rouva Kirjavainen oli miun äitin sydänystävä. Hän joutui bussionnettomuuteen. Oli kesä ja kuuma päivä. Hän roikutti kättään autonikkunasta. Käsi murtu irti, kun auto kaatu just sille kyllelle. Rouva Kirjavainen kuoli sairaalassa verenmyrkytykseen."

* * *

Keskustelemme Edith Södergranista ja esille tulee, että Galkin olisi ampunut Edithin kissan. Helena ei tätä usko. Minä mainitsen, että kissojahan oli useita. Helena kertoo: "Se oli se tärkein, pääkissa, iso keltaruskea kolli. Se etsi Edithiä sitten, kun hän kuoli vuonna 1923. Se tuli meillekin ja minä annoin sille ruokaa; otin sen syliini ja pidin hyvänä." Helena kertoo olleensa lapsena Edithin hautajaisissa ja myöhemmin myöskin toisessa tilaisuudessa hänen haudallaan. "Miust tuntuu, niiko hänet ois hauvattu kahtee kertaa. Pitkä aja pääst ruotsalaiset kirjailijat teettiit Väinö Aaltosella muistopatsaan ja pystyttiit sen siihe Edithin hauvalle. Siel ol ortodoksipappi Ivanof. Hän pit rukoukset, ja joku pit puhheen ja sit patsas paljastettii."

Helena muistelee vielä Södergranin perhettä: "30-luvulla rouva Södergran oli hyvin huonokuntoinen. Hän oli melkein sokea, kulki kainalokeppien avulla ja ikävöi tavattomasti tytärtään." Helena ei saattanut katsella sellaista tuskaa, eikä enää käynyt rouvan luona. Helena muutti Kuokkalaan vuonna 1935. Hän sanoo miettineensä usein, minne rouva Södergran joutui sodan alettua. Kerroin hänelle lukeneeni Tuuli Reijosen kirjasta "Kannaksen mosaiikkimaailma", että Helena Södergran evakuoitiin Juvalle, jossa hän pian kuoli.

Miikkulaisen
sivuliike
Kosensillas-
ta Kivenna-
valle päin.

* * *

Viktor Rämön ja hänen vaimonsa Iidan (Iippo) kuva:

Rouva Rämö oli Helenan äidin hyvä ystävä. Helenan silmät kostuvat, kun hän kertoo Rämön pojan Joukon kaatumisesta sodan alussa (vänrikki Jouko Rämö haavoittui 19.12.1939 Kuolemajärven Hatjalahdella ja kuoli päivää myöhemmin). Näin Helena kertoo: Neljä raivolaista yhdessäollutta poikaa sai osuman. Yhdeltä meni käsi, yhdeltä jalka, Joukon poskessa oli sirpaleenreikä; Miikkulaisen Yrjö ei haavoittunut. Siksi hän oli se, joka lähti viemään pulkalla yhden miehen kerrallaan sidontapaikalle. Joukon hän vei viimeiseksi, koska haavoittuminen ei näyttänyt kovin vakavalta: päälle päin näkyi vain se pieni reikä poskessa. Jouko oli ryhtynyt puhumaan Yrjölle: "Älä muistele pahalla. Kyllä miulle tuli lähtö nyt." Yrjö siihen: "Ei suinkaan tuommosen pienen reijän takia tuu lähtö." "Katso nyt", totesi Jouko. Sitten hän sylki verta ja näytti, miten veri pulppusi hänen kaulastaan. Sirpale oli tullut poskeen vinottain ja katkaissut kaulavaltimon.

* * *

Aleksi Hänninen oli kirjanpitäjänä Galkinin konttorissa. Hänninen oli ensin kiinnostunut Helena Miikkulaisen seurasta, mutta ei saanut tältä vastakaikua. Sen sijaan Helena esitteli hänelle sisarensa, ja myöhemmin Hänninen avioitui tämän kanssa. Hänninen kaatui sodassa. "Vanhan uskomuksen mukaan puhemiehelle olisi pitänyt antaa 12-taskuinen yöpaita; se olisi tuonut onnea avioliitolle", puhelee siis itse puhemiehenä toiminut Helena.

Helena Miikkulaisen jutussa mainittiin tulipalo, joka syttyi Miikkulaisen kaupparekennuksessa. Samaa tulipaloa kuvaa seuraava kertomus.

Aleksander Torikka

Suurpalo Raivolassa

Oli maanantai toukokuun 7. päivä vuonna 1934. Päivä oli aurinkoinen ja lämmin. Vielä illansuussakin kello 18.30 maissa oli lämmintä. Suunnilleen tuohon kellonaikaan alkoivat venäläisen kirkon kellot soida. Vaikka olin vasta 11-vuotias poika, tiesin, että kellojen soitolla annettiin tarvittaessa hälytys tulipalosta silloin, kun muut keinot eivät olleet riittäviä. Menin ulos ja katsoin siihen suuntaan, jossa kirkko sijaitsi, noin kahden kilometrin päässä meiltä. Siltä suunnalta nousi musta savupatsas, selvä merkki tulipalosta. Mutta missä oli tulipalo ja mikä palo? Ne, jotka lähtivät palopaikalle, näkivät kauppias Miikkulaisen kaksikerroksisen kauppa- ja asuinrakennuksen syttyneen tuleen. Tuli levisi suurella voimalla. Yläkerrassa sijainneiden asuinhuoneiden irtaimistoa ei ennätetty pelastaa. Sen sijaan alakerran liikehuoneistosta saatiin osa tavaroista turvaan.

Tuli ei rajoittunut Miikkulaisen rakennukseen, vaan levisi siitä viereiseen kaksikerroksiseen kauppias Rudolf Ruokosen asuinrakennukseen. Sekin oli hetken kuluttua

kauttaaltaan liekeissä. Talossa vuokralaisena asuneen räätäli Harjun irtaimisto ehdittiin pääosin pelastaa. "Punainen kukko" ei tyytynyt vielä näihinkään tuhoihin, vaan hyökkäsi myös läheiseen Pienenkadun toisella puolella sijainneeseen Liinu Räsäsen omistamaan kahvilarakennukseen. Myös tämä "Kahvila Oma Pirtti" paloi perustuksiaan myöten.

Tulipaloa vastaan taistellut Raivolan vapaapalokunta oli lujilla. Paion yleisen rajoittamisen lisäksi oli ehdotto-

man välttämätöntä varjella palolta Miikkulaisen taloa vastapäätä sijainnut venäläinen kirkko, sillä sen syttyminen olisi voinut levittää tulipalon arvaamattoman laajalle. Suurin ponnistuksin palokunta onnistui pelastamaan kirkon. Tulipaloa sammuttamaan saapui myös Terijoen vapaapalokunta ja joukko Terijoella sijainneen Polkupyöräpataljoona I:n sotilaita. Nämä lisäjoukot ennättivät matkan pituuden vuoksi paikalle vasta, kun tulen valta oli jo voitettu. Heidän apunsa nopeutti kuitenkin jälkisammutustyötä.

Raivolan todennäköisesti suurin rauhanaikainen tulipalo sai alkunsa lasten huolimattomasta tulen käsittelystä: kauppias Miikkulaisen pikkupojat olivat saaneet käsiinsä tulitikkuja ja raapaisseet niitä talon sisäpihassa sijainneessa heinäliiterissä tuhoisin seurauksin.

Tulipalossa tuhoutunut Miikkulaisen liike- ja asuintalo vuonna 1934.

Vanha juttu

Raivolassa kulki tarina Marista ja Juhosta. He olivat käyneet juuri vihillä. Kun hääkoghvia alettiin tarjota tuvassa vieraille, oli pöytää vähän siirrettävä. Silloin Juho sanoi Marille: "Ottakaa työ tuost toisest pääst pöytää kiinne." Tuon teitittelymuodon pani merkille osa vieraista ja kertoi juttua myöhemmin eteenpäin vähän naureskellen.

Juttu vapaussodan ajoilta

Isäni Otto Tarssanen (s. 1889) valmistui rautatievirkamieheksi vuonna 1912. Hän toimi ensin Säiniöllä ja sitten Raivolassa, josta muutti Rajajoelle. Siellä asuimme talvisotaan asti. Äitini Siiri Simelius (s. 1891) oli tullut Raivolaan postivirkailijaksi myös ennen Suomen itsenäistymistä. Vanhempani seurustelivat jo ennen vapaussotaa. Sodan aikana he joutuivat kumpikin seikkailurikkaalle pakomatkalle. Sodan loputtua he löysivät jälleen toisensa Raivolassa ja heidät vihittiin avioliittoon huhtikuussa 1919. Minä synnyin huhtikuussa 1920 Viipurissa "laitoksella"; kirkonkirjoihin syntymäpaikkakseni on kuitenkin merkitty Kivennapa. Kaksi ensimmäistä elinvuottani vietin Raivolassa.

Isäni on kertonut vapaussodan ajalta seuraavan tarinan:

Isällä oli noiden tapahtumien aikaan poikamiesasunto Raivolan asemalla rautatieläisten talossa yhdessä virkatoverinsa sähköttäjä Ludvig Niemannin kanssa. Elettiin ajankohtaa, jolloin pohjoisempana sota oli jo alkanut, mutta rautatieliikenne Pietariin jatkui silti vilkkaana. Asemalle tuli eräänä päivänä jääkärien etukomennuskuntaan kuulunut Sulo Veikko Pekkola mukanaan räjähdysaineita, joilla oli tarkoitus räjäyttää Rajajoen silta, ettei aseiden tuonti Venäjältä punaisten käyttöön olisi ollut rautateitse mahdollista. Punaiset olivat kuitenkin ehtineet asettaa sillalle vartion, joten sillan räjäyttäminen onnistuisi.

Kun Terijoen asemalta ilmoitettiin asejunan olevan lähdessä Raivolaan päin, tuli sähköttäjä Niemannille kiire asettaa panos siihen itävaihteeseen, johon juna oli tarkoitettu ohjata. Panos oli kuitenkin niin heikko, että se pudotti ainoastaan veturin edellään-työntämän tyhjän vaunun kiskoilta ja onnistui vain myöhästytämään junan kulkua vuorokaudella. Tieto räjäytyksestä kulki nopeasti Terijoen asemalle, jossa punaisten päällikön Kaljusen esikunta sijaitti. Junanlähetysvuorossa ollessaan isäni sai Terijoen- ta tiedon, että Terijoen asemalla oli ammuttu joitakin rautatieläisiä ja että miehiä oli lähetetty Raivolaan vangitsemaan räjäytykseen syyllistyneitä rautatievirkailijoita. Kun isäni oli saanut tiedon, että juuri aika, jolloin Viipurista Pietariin menevä henkilöjuna oli saapumassa Raivolan asemalle. Mennessään juna lähettämään isäni varasi siviili-vaatteensa valmiiksi aseman ulko-oven taakse ja annettuaan junalle lähtömerkin, veti vaatteet nopeasti päällensä ja hyppäsi matkustajia täpötäynnä olevaan junaan.

Isä tiesi, että tämä juna kohtaisi seuraavan Pietarista tulevan henkilöjunan Kellomäen asemalla. Niinpä hän ajoi Kellomäelle – ohitti siis junassa Terijoen ja punaisten esikunnan – ja nousi sitten asemalla Viipuriin, siis takaisinpäin menevään, junaan. Viipurissa isä meni ratajakson konttoriin ja kertoi siellä, mitä oli tapahtunut. Hän sai määräyksen pyrkiä kotiseudulle Mikkeliin, jossa hän ilmoittautui Mikkelin suoje- luskuntaan. Sodan jälkeen hän palasi takaisin virkaansa Raivolaan.

Raivolassa Kaljusen lähettämät miehet vangitsivat Ludvig Niemannin, joka oli vastuussa räjäytyksestä. Niemann vietiin Terijoelle ja ammuttiin asemahallissa. Samassa paikassa teloitettiin yhteensä viisitoista miestä. 22.4.1935 Terijoen asemahallin seinäl- le ripustettiin muistotaulu kertomaan noiden 15 miehen kohtalosta.

Электронная библиотека «Акса» <http://terijoki.spb.ru>

Hilkka Violan (o.s. Pokkinen) kertomaa

Hilkan isoisä Esa (Esaia) Pokkinen ja hänen vaimonsa Katri pitivät Pokkisen kantatilaa Raivolassa. He kasvattivat Raivolassa viisi poikaa (Armas, Juho, Antti, Mikko ja Jalmari) sekä kaksi tytärtä (Mari ja Hanna). Pokkisen lapsista jäivät nuoruusiän jälkeen Raivolaan vain työt Mari ja Hanna sekä pojista Hilkan isä, vuonna 1890 syntynyt Antti. Mari avioitui seppä Juho Kansosen kanssa ja Hanna hoiti Kannaksen Osuusliikkeen "Aseman myymälää" sotaan asti. Antti Pokkinen avioitui Jaalassa vuonna 1893 syntyneen leipuri Siiri Nikkilän kanssa. Antti rakensi oman talon samalle tontille vanhempiensa talon kanssa. Siitä tutusta kotipihasta lähti Antti myöhemmin evakkomatkalle perheensä kanssa. Ammatiltaan Antti Pokkinen oli verhoilija, puuseppä ja rakennusmies. Antti ja Siiri Pokkisen perheeseen syntyi kolme lasta, kaikki tyttäriä. Vanhin, vuonna 1917 syntynyt, oli Hilkka, keskimäinen Raija ja nuorin Kaija.

Siiri Pokkinen ja tytär Hilkka noin 7-vuotiaana.

Lapsuus ja koulu aika

Hilkan ensimmäinen lapsuudenmuisto olivat äijän hautajaiset Hilkan ollessa 4-vuotias. Isoisää kutsuttiin Karjalassa äijäksi. Äijä-sanalla on myös merkitys 'paljon', joten ilmeisesti merkitys 'isoisä' on johdettavissa niin, että isoisällä on ikää paljon. Hilkka oli pienenä eläväinen ja villi tyttö ja kova karkaamaan pihasta heti, kun äidin silmä vältti. Hilkan ollessa noin 6-vuotias, pitivät polkupyöräkomppanian sotilaat harjoituksia Pokkisen lähellä olevissa metsissä. Kun Hilkka juoksenteli pienellä tiellä, näki hän yhtäkkiä edessään kiväärin piipun. Tyttö tietysti säikähti kovin, mutta kivääriä pidellyt sotilas sanoi: "Älä pelkää. Ei tällä ammuta."

1922 oli Ylä-Raivolaan perustettu koulu. Se toimi kuusi ensimmäistä vuotta vuokratiloissa, ja 1928 rakennettiin varsinainen koulurakennus, joka on vieläkin pystyssä, mutta surkeassa kunnossa, lahoamassa paikalleen. Hilkka kävi ainoastaan kansakoulun ensimmäisen luokan Ylä-Raivolan koulussa, jossa oli 24 oppilasta. Opettajaa kunniotettiin, eikä kurinpito-ongelmia juuri ollut. Koululaisilla oli monenlaisia kieltoja myös kouluajan ulkopuolella. Esimerkiksi juhliin ja näytelmiä katsomaan sekä yleisiin tilaisuuksiin ei saanut mennä ilman vanhempia. Koulusta Hilkka muistelee sellaisia perikarjalaisia nimiä kuin Kiiski, Kiiskinen, Pimiä, Tetri, Karhu, Tuuli ym. Välitunnilla hypättiin kitiilää (eli ruutua), ja urheilutunneilla pelattiin pesäpalloa ja suoritettiin Suomen Voimisteluliiton urheilumerkkejä. Merkkejä oli pronssinen, hopeinen ja

Pokkisen sukua Hilkan mummon Katri Pokkisen hautajaisissa 1938 Kivennavan hautausmaalla.

kultainen ja kaikkiin oli määrätty lajit ja vaatimukset.

Jo toisen kansakoululuokan Hilikka kävi Terjoella asuen setänsä Juho Pokkisen luona. Kansakoulun jälkeen Hilikka jatkoi Terjoen yhteiskoulussa ja suoritti keskikoulun oppimäärän. Koulun alku oli järjestetty niin, että paikkakunnalla asuvat aloittivat aamulla klo 9 ja junalla muualta tulevat vasta klo 10. Oppilaat tekivät luontoretkiä syksyllä ja keväällä. Raivolana lehtikuusimetsä oli mieluisa retkikohde koululaisille. Sinne mentiin pyörillä. Metsä oli myös perheitten sunnuntaipäivien retkikohde. Siellä oli mukava kävellä pehmeällä, lehtikuusten pudoutamien helpeitten muodostamalla alustalla. Polut olivatkin kuin holveja; niin korkeita olivat puut 1920-luvulla. Koulun luonnontieteenopetukseen kuului hyvin paljon näitä luontoretkiä. Lähiseuduille mentiin polkupyörillä ja edemmäs Osuuskaupan kuorma-autolla, jonka lavalle oli laitettu lankut penkeiksi. Jokaisella oli eväät mukana.

Hilkalle mieleen painui esimerkiksi Äyräpään matalalle, kaislikkoiselle lintujärvelle tehty retki. Järvessä kahlailtiin, kun nostettiin hametta tai housunlahkeita vähän ylempäs. Mutta pohjassa olikin syvennys ja Hilikka hupsahti vyötäröään myöten veteen. Iltapuolella poispäin tultaessa poikettiin jonkin koulun pihaan ja opettaja pyysi saada tehdä pihalle nuotion, "jotta saatais tää kellohammeine tyttö kuivaks". Hilikka käveli ympäri nuotiota ja nosteli hamettaan, ja kuivuihan se ainakin jonkin verran.

Lintulan nunnaluostariin tehty retki oli yksi mieleenpainuvimmista kokemuksista nuorelle koululaiselle. Se oli melko lähellä, joten sinne mentiin pyörillä. Myöhemmin Hilikka teki toisenkin pyöräretken luostariin muutaman tytön kera. Nunnat olivat juuri aterialla suuressa ruokasalissa. Tytötkin saivat syödä pientä maksua vastaan. Kaikki istuivat pitkän pöydän kahta puolta penkeillä ja pulpetin takana seisova nunna luki Raamattua koko aterian ajan.

Aterian jälkeen oli messun vuoro. Tytötkin olivat siellä mukana, ortodoksisissa messussa. Kaikki nunnat seisoivat, paitsi yksi oikein lihava nunna meni istumaan peräseinällä olevalle kivipenkille ja tytöt siihen hänen viereensä. Hilkalla oli jalassa tennistossut, joissa jalka hikoaa kovasti. Sellaisissa jalkineissa oli oltava ilmavat sukat. Hilikka oli itse virkannut sukat pumpulilangasta. Nunna huomasi ne sukat ja pyysi Hilkkaa näyttämään, miten ne oli tehty. Hilikka riisui tossunsa ja opetti nunnalle siinä

paikassa sukkien tekotavan. Ehkä luostarissa alettiin virkata tämän jälkeen samanlaisia sukkiä vaikkapa Terijoella myytäväksi. Nunnat viljelivät nimittäin maata ja kasvativat juureksia ja vihanneksia ja kävivät sitten Terijoella myymässä tuotteitaan.

Kannaksen Osuusliikkeestä ja muista kauppaliikkeistä

Keskikoulun päätyttyä Hilikka autteli setänsä Juhon Pokkista ja tämän vaimoa Olgaä Kannaksen Osuusliikkeessä aluksi ilman palkkaa, mutta myöhemmin palkattuna kauppa-apulaisena. Sen jälkeen hän työskenteli Lahdenpohjan kauppalassa Laatokan rannalla kenkämyymälän hoitajana talvisodan päättymiseen saakka. Hilikka Virolalla on muistissaan paljon mielenkiintoista tietoa Kannaksen Osuusliikkeen toiminnasta. Hän kertoo liikkeen nimen olleen alun perin Rajaseudun Osuuskauppa. Liikkeen laajentuessa lähipitäjiin myymälöitä oli hänen muistinsa mukaan 34; päämyymälä oli Terijoella. Useissa Kivennavankin kylissä oli myymälä. Raivolassa, joka oli rautatieasemansa ja teollisuuslaitoksiensa vuoksi suuri kylä, oli peräti kaksi Osuusliikkeen myymälää: pieni "Aseman myymälä" ja isompi myymälä kylän keskustassa.

"Aseman myymälässä" oli myymälänhoitajana Hilkan täti Hanna Pokkinen ja harjoittelijana 20 – 30 -lukujuen taitteessa myös Hilkan serkku Helmi Kansonen. Vaikka myymälä oli pieni, löytyi tavaraluettelosta melkein kaikkea, mitä kyläläiset tarvitsivat. Ruoka-aineitakin löytyi tynnyrikaloista leivonnaisiin asti. Tarjolla oli esimerkiksi paahdettuja sekä raakoja kahvinpajuja, sokeria, makeisia ja muita siirtomaatavaroita, kuten ulkomailta tuotuja tuotteita nimitettiin. Myös työkaluja, maaleja, öljyjä, nauvoja ynnä muuta löytyi varastosta. Kassakoneita ei vielä Hilkan kauppa-apulaisaikaan ollut, vaan kaikki laskeminen tapahtui helmitauluilla.

Kivennavan tien varressa sijaitsevan isomman Kannaksen Osuusliikkeen yhteydessä oli leipomo. Siellä Hilkan äiti Siiri Pokkinen toimi leipurina. Leipomon uuni oli kunnioitusta herättävän suuruinen. Sen leveys oli noin 2 metriä ja pituus noin 4–5 metriä. Uuniin mahtui yhtäaikaan kuutisenkymmentä parin kilon painoista ruisleipää. Leipä hinnoiteltiin tuohon aikaan painon mukaan eikä kappalehinnalla kuten nykyään. Nykyistä ruislimppua muistuttavan ruisleivän nimitys oli tuohon aikaan Kannaksella

Teomitodistus

Helmi Helmi Kansonen

on palvelu- ja harjoittelijana töissä kuu 10 p:nä 1939. Umpuun kuu 30 p:nä 1939. Jälkeen... *myyjänä*...
 Hän on... *21* vuotta harjoittelijana ja tilaj...
 Hän... *21* vuotta harjoittelijana ja tilaj...
 Hän... *21* vuotta harjoittelijana ja tilaj...

Ennen

<i>Käy... kassassa</i>
<i>Käy... kassassa</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>
<i>...</i>

Tulos... *10* p:nä 19...

Tulos... *10* p:nä 19...

Helmi Kansonen

Helmi Kansosen työtodistus Kannaksen Osuusliikkeestä vuodelta 1939; työsuhde päättyi talvisodan alkamiseen.

*Kannaksen
Osuusliikkeen
asemanmyy-
mälän sisään-
käynti.*

yksinkertaisesti “leipä” (hapanleipä, ruisleipä). Leipien erilaisuuteen ja erityyppisten leipien eri nimityksiin Hilikka törmäsi ensimmäistä kertaa vasta Helsingissä asuessaan. Hilikka kertoo näin: “Mie ko pyysin kaupast leipää nii hyö antoit ain semmosen, mis on reikä. Mie parin päivän vein semmosen kottiin, mut sitte mie sanoin, et eiks teil oo ollenkaa semmosta oikeeta leipää, en mie taho tuommosta mis on reikä.” Myyjä vastasi, että sellaisen leivän nimi oli limppu, mitä Hilikka tarkoitti. Karjalassa kun ei reikäleipiä tehty, ei tarvittu myöskään limppu-sanaa erottamaan kahta erilaista leipää toisistaan.

Happamen leivän lisäksi Osuusliikkeen leipomossa tehtiin monenlaisia valkoisia leipiä. Monilla leivillä oli venäläisperäisiä nimiä. Oli hiivaleipää, pielaita, sitnikoita ja setsuureita. Osa näistä vaaleista leivistä paistettiin suuren uunin arinalla, osa suurilla uunipelleillä. Hilikka muistaa äitinsä työpäivien jaksottuneen seuraavasti. Iltapäivällä äiti lähti “sekkaamaan” taikinat eli tekemään löysät taikinajuuret, jotka jätettiin yöksi happanemaan. Aamulla neljän aikaan Siiri-äiti lähti sitten alustamaan taikinat valmiiksi. Uuni lämmitettiin, ja kun sieltä vedettiin hiilet, ne menivät luukusta rööriä pitkin uunin toisessa kyljessä olevan padan alle ja kuumensivat padan alla ollessaan padassa olevan veden. Ensin paistettiin aina ruisleivät ja sitten samalla lämmöllä kaikki muut senpäiväiset tuotteet. Leipiä vietiin hevospelillä parinkymmenenkin kilometrin päähän myytäväksi.

Hilkan isä Antti Pokkinen urakoi vähän ennen sotaa uuden rakennuksen Osuusliikkeelle Kivennavan tien varteen vanhan, huonokuntoisen tilalle. Kannaksen Osuusliikkeen palveluksessa toimi eri aikoina ennen sotia useitakin Hilkan sukulaisia. Hilkan isän Antin nuorin veli Jalmari oli jonkin aikaa myymälänhoitajana Kannaksen Osuusliikkeen Karvalan kylän myymälässä ja vanhin veli Juho hoiti vaimonsa Olgan kanssa Kuokkalan, Tyrisevän ja Ollilan myymälöitä. Noissa myymälöissä Hilkkakin sai kauppiaanoppia.

Avulias kauppias vei usein tavarat asiakkaille kotiin saakka. Tätä hommaa Hilkkakin teki jo kouluyttönä. Setä oli laittanut polkupyöräänsä kaksoisrungon ja siihen pienen moottorin. Tällä masiinalla hän kuljetti tavaroita. Täysihoitoloitten ja taiteilija-

yhteisöjen tilaukset olivat suuria kuormia; niitä ei jaksanut kantaa. Hilkkakin sai käyttää setänsä pyörää. Siitä vain otettiin ensin moottori pois. Pyörä oli kovin raskas kymmenvuotiaalle tytölle kaksoisrunkonsa vuoksi.

Itse osuusliikejärjestelmästä Hilikka kertoo seuraavaa. Osuusliikkeeseen liittyi kukin asiakas jäseneksi, aivan samaan tapaan kuin nykyäänkin on mahdollisuus liittyä suurten kauppaketjujen "asiakasomistajaksi" ja

saada käyttöönsä tiettyjä asiakasetuja, kuten bonuskortin. Kun asiakas teki ostoksensa, hän sai ostoksestaan sen summaa vastaavan määrän erivärisiä kuitteja, joita revittiin oikea määrä telineissä olevista rullista. Vuoden lopussa kunkin asiakkaan kuitit laskettiin yhteen ja asiakas sai kuitteja vastaan osinkoa määrätyn prosentin ostoksistaan. Hilkkakin oli monena vuonna apuna laskemassa näitä kuitteja. Laskemisessa olivat tässä vaiheessa apuna erisuuruisten kuittien eri värit, mutta työ oli silti kovin aikaavievää.

"Vie menessä, tuo tullessa." Tätä ajatusta noudatettiin tilattaessa tavaroita päämyymälästä Terijoelta esimerkiksi Tyrisevän pieneen myymälään. Kun ei ollut suuria varastoja, tilattiin pieniä määriä kerrallaan. Hevosmiehille, jotka olivat menossa Terijoelle myymään halkoja ja muita tuotteita, annettiin tilauslista. Myytyään kuormansa he toivat tilatut tavarat. Tällainen menettely oli edullista sekä myymälöille että hevosmiehille. Kesällä kuljetuksia hoidettiin kuorma-autoilla. Niillä kuljetettiin esimerkiksi maatalousvälineitä

ja siemenviljaa. Osuusliikkeen myymälöiden lisäksi oli yksityiskauppoja. Varsinkin kesäisin väkiluku kasvoi, kun kesävieraat kansoittivat huvilansa keväästä syksyyn saakka. Silloin myös tavaravalikoimien oli oltava runsaampia. Erikoisliikkeet huolehtivat vaativammista asiakkaista. Raivolasta sai kyllä kaikkea, mutta tietysti Terijoella ja Viipurissa oli suu-

Hilikka Pokkinen serkkunsa Helmi Kansosen kanssa kihuiissa Kivennavalla 1937.

remmat valikoimat.

Jokakesäisiin Tyrisevällä lomaileviin kuului luultavasti Tampereelta kotoisin ollut rouva Mary Lavonius. Edeltäpäin hän lähetti tallimestarinsa ja viisi ratsua. Sitten tuli rouva poikinsa parin viikon päästä. Vuorineuvos Lavoniuskin saattoi olla huvilalla, mutta häntä Hilikka ei koskaan nähnyt. Posti jaettiin Terijoelta lähtien seitsemän kilometrin matkalla, ja loput jätettiin Osuuskaupan Tyrisevän myymälään, josta kauempana asuvat sen itse hakivat. Vuorineuvoksetarkin tuli päivittäin ratsastaen hakemaan postinsa. Hän ei noussut hevosensa selästä, vaan napautti ratsupiiskalla ikkunaruu-tuun, ja Hilikka meni ojentamaan hänelle postit. Rouva oli hyvin kohtelias ja kiitteli aina kauniisti.

Hilikka Virola kertoo ehkä erikoisimmasta kaupassakävijästä seuraavasti. Raivolasa asui Klovski-niminen vanha venäläinen pariskunta. Heillä oli "semmone suur koira, semmone nii ku ois lyttyyn lyöty". Vanhoina ihmisinä Klovskit eivät itse jaksaneet enää käydä kaupoissa. Matka esimerkiksi Sällisen lihakauppaan olisi tehnyt edestakaisin noin 8 kilometriä. Niinpä he lähettivät kaupparamatkalle koiransa. Koira kantoi kiltisti verkkokassia, jossa oli ostoslappu ja rahakukkaro. Ostostenteon helpottamiseksi koiralle annettiin vain yksi kauppa kerrallaan käytäväksi. Yhtenä päivänä se saattoi hakea leipää ja toisena jotakin lihakaupasta. Esimerkiksi Sällisen lihakauppaan mennessään koira nousi myyntitiskiä vasten kahdelle jalalle ja pudotti kassinsa tiskille. Kauppias laittoi kassiin sellaisen lihanpalan, kuin lapussa pyydettiin, otti kukkarosta maksun ja antoi kassin koiralle. Se lähti kantamaan kassiaan kotiinpäin. Monet kylän koirat olivat irrallaan, mutta yksikään ei saanut edes lähestyä tätä kaupassa kävijää. Puolimatassa koira piti pienen lepotauon. Se laski kassinsa aina saman matkan varrella olevan kannon päälle, lepäsi hetken ja jatkoi sitten matkaa kotiin. Tie kulki Pokkisen talon ohi, joten Pokkisen väki saattoi seurata tätä erikoista kaupassa kävijää.

Sota syttyy

Vuonna 1939 alkoi yleinen tunnelma olla jännittynyt. Neuvotteluja käytiin Neuvostoliiton ja Saksan kanssa ja Kannaksella oli paljon vapaaehtoisia linnoittajia. Ei kuitenkaan aivan tosissaan uskottu, että sota syttyisi. Hilikka työskenteli tuohon aikaan lähellä Sortavalaa sijaitsevassa Lahdenpohjan kauppalassa.

30.11.1939 sota alkoi ja Karjalan kannas evakuoitiin. Myös Hilkan vanhemmat ja sisarusket lähtivät Raivolasta. Hilikalle on jäänyt lähtemättömästi mieleen Valamon munkkien evakkoonlähtö. Oli kylmä myöhäissyksy 1939. Munkit tuotiin laivalla Lahdenpohjan satamaan, josta heitä lähdettiin kuljettamaan avolavaisella kuorma-autolla eteenpäin. Auton lavalla he istuivat penkeillä selkä koppiin päin. Järkyttävää oli katsella noita vanhoja miehiä kylmissään. Hilikka näkee vieläkin elävästi silmissään nuo munkit vierekkäin istumassa auton lavalla jäiset parrat kovassa tuulessa sojottaen samaan suuntaan.

Rauhanteossa 1940 luovutettiin myös Lahdenpohja Neuvostoliitolle ja asukkaat evakuoitiin. Tavarat piti pakata ja jättää tien varteen, ja itse lähdettiin kävelemään. Mukaan saattoi ottaa vain sen, mitä itse jaksoi kantaa. Noista tien varteen jätetyistä tavaroistaan ei Hilikka muuten sen koommin kuullut. Hilikka lähti evakkomatkalleen yksin ja vailla tietoa perheensä tai sulhasensa Aarno Virolan olipaikasta. Huoli oli molemminpuolinen, sillä myöskään Hilkan perhe ei tiennyt, oliko tytär selvinnyt turvaan ja missä hän oleili.

Lähdettyään Lahdenpohjasta Hilikka matkusti junalla Mikkeliin ja sieltä edelleen Hirvensalmelle, missä hän tiesi serkkunsa Toivo Kansosen perheen asuvan evakossa. Heiltä hän sai tietää perheensä olinpaikan: perhe oli turvassa Orivedellä. Hilikka jäi kesään saakka Hirvensalmelle, jossa Toivo Kansosen perheen lisäksi majaili myös muita sukulaisia, kuten Helmi Kansonen ja Hilkan tati Hanna Pokkinen. Hilkan Hirvensalmella asuessa tuli Toivo-serkun vaimon synnytyksen aika. Paikalle ei hetkessä saatu kättilöä eikä ketään muutakaan auttajaa ja niin joutui Hilikka kättilöksi. Kättilöä oli lähdetty kyllä hakemaan kirkonkylästä, mutta kun hän ehti paikalle, oli yksi pieni evakko, terve tyttö, jo monta tuntia aiemmin syntynyt maailmaan. Apuna olleesta Hilikasta tehtiin tytön kummi.

Tällä välin Hilkan isä Antti etsi radiokuulutuksella tyttärtään. Tämän kuulutuksen sattui myös Hilkan sulhanen kuulemaan, ja monien vaiheiden kautta koko perhe tapasi vanhempien evakkopaikassa Orivedellä. Tuolloin Hilikka sai kuulla vanhempiensa ja sisartensa evakkomatkasta. Perheen, Antin ja Siirin sekä 6- ja 5-vuotiaiden Raijan ja Kaijan tie oli vienyt Raivolasta ensin Eräjärven Uiherralan ja sitten Oriveden Nuottajärvelle Tuomisen pieneen kamariin.

15.9.1940 kirkkoherra Pennanen vihki neiti Hilikka Pokkisen ja laborantti Aarno Virolan avioliittoon Oriveden kirkossa. Läsä olivat perheenjäsenten lisäksi Tilda ja Varpu Tuominen. Tuomisen pirtissä juotiin vihkimisen jälkeen pullakahvit. Kahvipöytä oli niittykukin koristeltu ja pirtin lattialle oli karjalaisten ihmetykseksi levitetty yhteistään haavan lehtiä.

Myös karjalaisten tavoissa oli oriveteläisillä ihmettelemistä. Ruoka oli sodan aikana tietysti kovin niukilla. Karjalaiset olivat tottuneet aina hakemaan ruuan jatketta sienistä. Sieniä Pokkisen perhe keräili lähimetsistä myös Orivedellä ollessaan, esimerkiksi tatteja ja korvasieniä. Erityisesti tattien syöminen paikallisia ihmetytti ja naurattikin. "Kauheita nuo evakot, kun syövät lehmien ruokaa", he tuumivat ja sen sanoivatkin. Karjalaiset taas pitivät tatteja hyvin kätevinä käyttösieninä, sillä niitä voitiin säilyttää kuivattuina hyvin pienessäkin tilassa. Esimerkiksi tattiserpa perunoiden kera oli terveellinen ja maittava ateria.

Syyskuussa 1940 oli siis vietetty Hilkan ja Aarnon häät Orivedellä. Häiden jälkeen nuori pari muutti Helsinkiin, mutta Antti ja Siiri perheineen jäivät asumaan Orivedelle, kunnes paluu Karjalaan tuli mahdolliseksi. Ennen sitä ehti kuolema vierailta perheensä. Hilkan isä Antti oli vuonna 1941 poissa perheensä luota Jämsän rataa rakentamassa. Sinne hän sai suruviestin Orivedeltä: perheen tytär Kaija oli kuollut.

Kaija oli leikkinyt ja uinut joka päivä koko kesän sisarensa Raijan ja Varpun Tuominen kanssa. Neljäs elokuuta 1941 oli kuuma, kaunis kesäpäivä. Siiri Pokkinen lähti pyörällä kirkonkylään hakemaan elintarviketekortteja. Tytöt jäivät Tuomisen pihaan leikkimään Kaijan nukan hautajaisia. Heillä oli kissankäpelistä tehty seppelä, joka oli sidottu Kaijan vaaleansinisellä lettinauhalla. Kun Siiri tuli kuumissaan kirkonkylästä kotiin ja istahti sängyn laidalle, tuli Kaija siihen, laittoi päänsä äitinsä syliin ja sanoi: "Mie käyn vähäks aikaa pötköttämää tähä". Vähän ajan kuluttua hänen kurkustaan kuului korahdus ja suusta tuli vaahtoa. Kaija oli kuollut. Siiri lähti polkemaan pyörällä 3 km:n päässä olevaan Korrin taloon, ja Korrin emäntä soitti kirkonkylään lääkärille. Lääkäri kirjoitti kuolintodistukseen kuvauksen perusteella: sydäninfarkti. Minkäänlaisia oireita ei Kaijalla ollut aiemmin havaittu. Kaija haudattiin Oriveden hautausmaahan. Tyttöjen leikissä Kaijan kuolinpäivänä ollut kukkaseppelä oli Siiri-äidillä tallella vielä vuosia myöhemmin Lempäälässä asuessa.

Hilkka ja Aarno muuttivat syksyllä 1940 Helsinkiin. Virolan perheeseen syntyi siellä asuessa kaksi lasta, Juhani ja Katri. Helppoa ei ollut nuoren perheen elämä. Öisin kuljettiin pommisuojaan turvaan: Aarno vuoden ikäinen poika käsivarrellaan ja Hilkka kantaen pientä tyttövuovaa kopassa. Kaikesta oli puutetta. Oli korttiannokset, mutta ne eivät riittäneet, eikä korttitavaraakaan ollut aina saatavana. Päivisin oli talon kaasulämmitys poikki, eikä edes vauvan maitopulloa saatu lämmitettyä. Hilkan appivanhemmat asuivat saman talon seitsemännessä kerroksessa. Kun talon lämmitys katkaistiin, jäi putkistoon vähäinen määrä kaasua, joka nousi talon yläkerroksiin. Tuolla pienellä kaasumäärällä liesi saatiin lämpenemään hiukan ja vauvan maito edes haaleaksi.

Jatkosodan aikana alettiin Karjalaan palata takaisin. Aarno Virolalle varmistui työpaikka Kuidun silkkitehtaan laboratorion Kiviojalta läheltä Enson asemaa. Perhe jätti Helsingin ja palasi Karjalaan. Aarnon työpaikalla tehtiin puusta kuitua, josta kudottiin monissa kangastehtaissa sillakangasta tuohon aikaan, sillä ulkomaisten raaka-ainneiden tuonti oli tyrehtynyt kokonaan.

Toinen evakkoonlähtö

Pitkäksi ei Virolan perheen oleskelu Karjalassa jäänyt. Hyvin pian puuttui neuvostoaarmeija taas Hilkan perheen elämään: perhe sai äkkilähdön evakkoon kesäkuun alussa 1944 kuten kaikki kotiseuduilleen palanneet karjalaiset. Rata oli pommitettu rikki. Ainoa käytettävissä oleva ajoneuvo oli polkupyörä. Sen avulla Virolat saivat kuljetettua lapsensa Saimaan rantaan saakka ja siitä uppoamispisteeseen asti täynnä olevassa laivassa Mikkeliin. Hilkan sedän Juho Pokkisen luota Mäntästä saivat Virolat ensimmäisen turvapaikan.

Hilkan perheen tavoin myös hänen vanhempansa olivat palanneet Karjalaan. Kesäkuun 1944 alussa oli heidänkin lähdettävä Karjalasta lopullisesti. Pokkiset matkasivat jalkaisin Mikkeliin saakka. Evakoiden joukossa kulki yksin vailla apua eräs viimeisillään raskaana oleva nainen. Siinä taipaleella alkoivat synnytyspoltot. Antti Pokkinen tunnettiin avuliaana ja aikaansaapana miehenä. Hän auttoi tuon vieraan naisen tien varressa sijaitsevaan, tyhjäksi evakuoituun taloon, jossa nainen sai synnyttää lapsensa. Antin ollessa kättilön puuhissa oli tullut pommihyökkäys ja Siiri joutui juoksemaan tieltä tyttärensä kanssa suojaan metsään suuren puun alle. Yksi pommeista putosi hyvin lähelle ja sai aikaan kovan ilmanpaineen, joka kaatoi Raijan maahan ja jonka vaikutuksesta Siiri iskeytyi puuta päin ja vaipui vähäksi aikaa tajuttomaksi. Tuon täräyksen seurauksena Siiri kärsi koko loppuikänsä ankarista päänsäryistä. Mikkelistä Pokkisen perhe jatkoi evakkomatkaansa jo tuttuun paikkaan Oriveden Nuottajärvelle.

Pokkisen perheen osalta olivat edessä pian vieläkin raskaammat ajat. Antti Pokkinen oli ollut sydänkohtauksen saatuaan sairaslomalla toisen evakkomatkan alkaessa. Hänen arvokkaat työkalunsa olivat tämän vuoksi jääneet rakennustyömaalle Perkjärvelle, missä hän oli ennen sydänkohtauksen saamista työskennellyt. Joku miehistä oli pelastanut ne sieltä talteen omiensa mukana ja ilmoitti Antille, että työkalut voisi tulla noutamaan Vehmaalta Vinkkilän asemalta. Antti lähti heti matkaan, sillä työhön oli taas päästävä.

Perille päästyään Antti kirjasi työkalut junaan rahtitavaraksi ja kyseli sitten asemapoliisilta matkustajakotia, johon voisi jäädä yöksi. Kävi ilmi, että tuo asemapoliisi sattui olemaan kotoisin Karjalasta ja vieläpä samasta Kivennavan pitäjistä kuin Antti, ja miehet jäivät hetkeksi tarinoimaan keskenään. Tuossa juttellessa Antti ehti kertoa

senkin, että perhe odotti häntä Orivedellä. Yövyttyään miehen neuvomassa matkustajakodissa Antti oli aamulla lähdössä asemalle. Sinne hän ei koskaan päässyt, vaan tuupertui matkustajakodin pihassa olevaan kukkapenkkiin, josta hänet löydettiin kuolleena. Edellisiltana tavattu asemapoliisi osasi nyt ilmoittaa Orivedelle kirkkoherranvirastoon, mitä oli tapahtunut. Sitä kautta suru-uutinen tavoitti Antin perheen. Näiden tapahtumien aikaan Hilka perheineen asusti Mäntässä setänsä Juhon luona. Sinne Siiri tuli kertomaan tyttärelleen isän kuolemasta. Siiri ja Hilka hakivat Antin arkun Vehmaalta ja Antti haudattiin Oriveden kirkkomaahan.

Hilkan isä Antti Pokkinen.

Antti Pokkisen kuoltua myös Hilka perheineen muutti joksikin aikaa äitinsä ja sisarensa Raijan luo Orivedelle Tuomisen taloon. Hilkan mies Aarno sai töitä Oripohjan asemalta ilmavoimien ammusvarikolta, ja Aarno, Hilka ja heidän kaksi lastaan muuttivat Tuomiselta lähemmäksi hänen työpaikkaansa. Aarno työskenteli ammusvarastolla sodan loppuun saakka ja vielä sen jälkeenkin siihen saakka, kunnes jäljellä olevat pommit ”purettiin” eli niistä poistettiin sytyttimet. Sytyttimien poistamisen jälkeen pommit lastattiin junanvaunuihin ja vietiin hävitettäviksi.

Kun pommiin purku-urakka oli saatu päätökseen, loppuivat Aarnon työt Oripohjan ammusvarikolla. Perhe muutti taas Helsinkiin ja sieltä joitakin vuosia myöhemmin Hilkan äidin ja siskon luo Lempäälään. Vuonna 1952 Hilka jäi leskeksi. Hän muutti neljän lapsensa kanssa Tampereelle, jossa viettää nyt eläkepäiviä. Hilkan äiti Siiri kuoli 82-vuotiaana. Viimeisen leposijansa hän sai miehensä Antin ja tyttärensä Kaijan vierestä Oriveden kauniilta kirkkomaalta.

Matka kotiseudulle

Raivola oli Neuvostoliiton armeijan aluetta, joten sinne ei päässyt Viipurin – Terijoen eikä Kivennavan alueen viisumilla. Kyllä siellä silti käytiin paikallisilla takseilla ja esimerkiksi viipurilaisten tai Dyynien lomakeskuksen väen avustuksella. Jotain korttia näyttämällä he saivat vastiosotilaitten puomit aukeamaan jo 1970-luvulta alkaen. Hilka Virola kävi koulutoverinsa Mirjamin kanssa vuonna 1994 Terijoella, ja samalla matkalla he poikkesivat myös Raivolassa. Kaksi miestä lähti myös mukaan, joten oli turvallisempaa etsiä kotipaikkaa Raivolan laitamilta. He vuokrasivat auton ja kuljettajan. Auto oli huonokuntoinen. Oli solmittava johtoja toisiinsa, että auto saatiin edes liikkeelle. Hilka toimi oppaana ja Mirjami tulkkina. Kuljettajan mielestä ”semmosta paikkaa ei oo, joten käännytää takasi”. Hilka siihen: ”Ei käännytää, männää viel etteepäi.”

Tiet olivat muuttuneet vähän toisenlaisiksi, siksi löytäminen oli vaikeata, mutta Hilka piti päänsä: ”Männää viel kaks kilometriä, kyl se löytyy.” Ja löytyihän sieltä Hilkan värikkään ilmauksen mukaan ”iha mahoto röttelö, ettei ikimaaailmas voint uskoo, et

mei talo ois eis siel sisäl, eikä sen parempi mummolan talo”. Kumpaankin taloon oli näet kyhätty ulokkeita joka suuntaan mitä kummallisimmista rakennustarvikkeista. “Kartanokkii ol törkyä täynnä.” Ketään ei näkynyt ukkona, mutta kyllä siinä asuttiin. koska pyykkejä oli ripustettu kuivumaan. Matkakumppanit tarjosivat kameraa, mutta Hilikka sanoi: “En mie ota tästä kuvvaa, tää on iha kauhee.”

Mikko Pokkinen – raivolalainen runoilija ja matemaatikko

Mikko Pokkinen alias Mikael Pohjanleimu

koproleemiin: kulman kolmeen osaan jaon sääntö”. Seuraa maallikolle täysin käsittämätön artikkeli. Kirjoituksessa siteerataan myös professori K. Väisälän vuonna 1928 esittämää arviointia Pokkisen ratkaisusta ja esitetään lehden oma tutkimus menetelmän tarkkuudesta. Tuo tutkimus on suoritettu diplomi-insinööri Ryhäsen avustamana Elliot 503 -tietokoneella.

Tämä itseoppinut matemaatikko Mikko Pokkinen syntyi Raivolassa 14.1.1887. Varsinaiselta ammatiltaan hän oli viilari. Hän jätti kotikylänsä jo 19-vuotiaana ja lähti Helsinkiin töihin. Työnsä ohella hän harrasti matematiikan opiskelua. Hänen toinen harrastuksensa oli runojen kirjoittaminen, ja runoilijana hänet tunnetaan nimellä Mikael Pohjanleimu. Mikko Pokkisen elämä sammui vain 30 vuoden iässä (Helsingissä 3.12.1917).

Mikko Pokkisesta kertovan jutun oli koostanut Ritva Sainio. Seuraavassa yksi Mikko Pokkisen alias runoilija Mikael Pohjanleimun runo, jonka innoittajana on ollut kaunis lapsuuden kotiseutu Raivola.

Vuonna 1966 julkaistiin Tekniikan maailma -lehdessä (20.9.) kirjoitus, jossa kerrotaan raivolalaisen Mikko Pokkisen nerokkaasta ratkaisusta erääseen matemaattiseen ongelmaan, jolle yksinkertaista ratkaisua ei ole tuntunut löytyneen, vaikka matemaatikot ovat asiaa kovin pohtineet. Kyse oli kolmion kulman jakamisesta kolmeen osaan. Tähän geometriseen probleemaa Mikko oli pystynyt löytämään melko yksinkertaisen ja toimivan ratkaisun.

Mikon ratkaisun lehteen oli lähettänyt hänen sukulaisensa Juhani Virola, joka oli selailut Mikon jäämistöä. Mikko itse eli vuosisadan vaihteen molemmin puolin, ja tämä hänen ratkaisunsa on ilmeisesti syntynyt vuonna 1908.

Palataan vielä Tekniikan maailman juttuun.

Kirjoituksen otsikko on ”Vähän valoa kulmanja-

Электронная библиотека анкет <http://retipjoki.spb.ru>

KESÄMUISTELMA

lapsuudenajoilta

*Ihana on kesäilta.
Kullan kirkas aurinko
Metsän taakse taivahilta
Katoapi kohta jo.
Käen kukku kunnahilla
Kaunihina kajahtaa
Myöskin muilla lintusilla
sulo sävel soinnahtaa.*

*Yksin kuljen korpiteitä.
Tuuli hiljaa huokuilee;
Soinnukkaita säveleitä
Kaikkialla kaikuilee.
Päivyyt taivaan rantamalla
Punaisena purppuroi.
Noro lähde kunnahalta
Korven kautta kiemuroi.*

*Korven kummut kuiskii rauhaa.
Hongat hiljaa huminoi:
Täällä eivät myrskyt pauhaa,
Eikä tuhon tuulet soi.
Tullos tänne, lapsi pieno,
Syliin salon suojaisen,
Viihdy täällä, virpi vieno,
Oksa ohut, hentonen.*

*Pian poikkeudun tieltä
Kukkulalle korpimaan.
Lähiseutuvia sieltä
silmäellä silloin saan -
Lumoustaan luovat tuolla
Jylhät vuoret, harjanteet,
Tuossa niiden alapuolla -
Väikky järven vienot veet.*

*Järven kalvo kiiltää, hohtaa,
Siihen armaan päivyyn
Viime välkkehet kun kohtaa,
Kullan kiillot kylväen.
Sointuisuutta suloisinta
Koko luonto kuohahtaa.
Innostuen ihmisrinta,
Näitä nähden kohoaa.*

*Rannan kivet kuiskii rauhaa,
Lieto laine loiskuaa.
Ilma täällä on niin lauhaa,
Vieno tuuli virkooa.
Mieli murehtiva, mainen,
Pian poistuu, unhoon jää,
Lepo, kohta taivahainen
Valtaa, huolet häviää.*

*Aurinko jo alas vaipui,
Hieno hämy kattaa maan.
Kummun kukkanenkin taipui,
Nupertuen nukkumaan.
Lintusien virret vienot
vaikeneepi vähittäin,
Pesillensä lentää pienot,
Lepoon vaipuu vierekkäin.*

*Kulkeissani kotitiellä
Mennäkseni levollen,
Hongat, kuuset kuiskii vielä,
Hiljaisesti humisten:
Tulit tänne, lapsi pieno,
Salon syliin suojaisaan;
Viihdy täällä, virpi vieno,
Viihtyös sä vielä vaan.*

Mikael Pohjanleimu

Laulettiin ja soitettiin

Tottahan Raivolassakin laulettiin ja soitettiin, muuallakin kuin ortodoksisessa kirkossa ja luterilaisella rukoushuoneella – tahi kouluilla: ”Luoksemme kun leikkien kevät taas käy...” Kun ruukin muodostuminen voidaan täsmälleen ajoittaa rautatehtaan perustamiseen vuonna 1800, niin nuorihan kylämme oli. Rautatehtaan ammattilaisiksi tuotujen venäläisten lisäksi tuli venäjänkielisiä, saksankielisiä ja baltteja lisää heti, kun valmistui Riihimäen – Pietarin rata (1870). Rikkaat pietarilaiset rakennuttivat Raivolaankin yli 500 huvilaa. Bolshevikkivallankumous tuotti Suomeen tuhansia emigrantteja, ja heistä monet jäivät Kannakselle, kun varaa ei ollut matkustaa sen pidemmälle. Ja tietenkin mieluiten jäätiin niihin kyliin ja kaupunkeihin, joissa oli jo ennestään omaa kieltä taitavia. Kronstadtin kapina heitti vielä jäätä pitkin Ollilan ja Inon välille yli 2000 pakolaista, joista moni löysi tiensä Raivolaankin.

Tämän kaiken väen joukossa oli monen alan taitajia. Vammelsuuhun asetui ensimmäinen värivalokuvien valmistaja Suomessa (vuonna 1919). Meille Raivolaan siunaantui korkeatasoisia muusikoita. Jo 1920-luvulla esittivät raivolalaiset emigrantitšekkiläisen Dvorakin oopperan Rusalka, jonka ensiesitys oli ollut Prahassa 1901. Tuo esitys nähtiin ja kuultiin Södergranien suuressa talossa, jonka Raivolan suojeluskunta oli vuokrannut käyttöönsä (suojeluskunnalle valmistui oma talo vasta myöhemmin). Vähitellen taitajien määrä väheni, kun he varojensa karttuessa pääsivät siirtymään suureen maailmaan.

Suojeluskuntien toimintaan kautta maan kuului puhallinmusiikin harrastus. Oma seitsikko oli kunnia-asia, ja sellainen oli Raivolassakin – vai oliko hiukkasen suurem-

Oopperan väkeä. Raivolalaisin voimin tehtiin kaksi oopperaa, jotka esitettiin Södergranin huvilassa ja sen lisäksi Viipurissa ja Pietarissa

pikin kokoonpano, sitä en muista. Esiintymisiä riitti. Seitsikko taivutteli tahtia itsenäisyyspäivänäkin, kun suojeluskunta kävi osoittamassa kunniaa Vapaussodan patsaalla ja suoritti sen jälkeen ohimarssin. Ja monissa muissa juhlissa ja juhlallisuuksissa. Muistelenpa kuitenkin, että tuo toiminta ajan kanssa hiukan hipui.

Bolshevikkikapinaa pakeni Suomeen myös Vladimir Krutov, maanmainio muusikko ja kuoronjohtaja (mainittakoon, että hänen veljensä piti parturinihkiettä). Krutov oli saanut oppinsa Pietarin konservatoriossa ja toimi venäläisen maineikkaan Zarovin mieskuoron varajohtajana. Kuoro oli tehnyt laajan konserttikiertueen ympäri maailmaa juuri ennen ensimmäistä maailmansotaa. Vuonna 1937 Krutov kokosi mieskuoron. Kuoroon ei kuulunut kai aivan kolmeakymmentäkään miestä, mutta sen sointi oli mahtava. Samana syksynä kuoro piti ensikonserttinsa suojeluskunnan talolla. Avauskappaleena oli hengellinen sävelmä, jonka me tunnemme Isänmaan virtenä (Bortnjanskij 1822). Jo ensi sävelten kaikuessa nousi nimismies Nuutti Rätty seisomaan ja häntä seuraten koko salintäyteinen väki. Ellen aivan pahasti erehdy, päättyi konsertti Maamme-lauluun. Kuoro konsertoi myös seuraavana syksynä.

Kun suojeluskunnan talolla – jota kutsuttiin lyhyesti myös Klubiksi – oli jokin sellainen tilaisuus, jossa tarvittiin pianosäestystä, niin pianon ääreen istui yksinoikeudella madame Zinaida Davydova, hänkin Krutovin tavoin Pietarin konservatorioin kasvatteja. Pianotaiteilija asusteli Suomenkylän maisemissa Antti Rautiaisen naapurina. Luikuisat olivat ne juhlat, joissa hän hämmästytti kuulijansa taitavalla flyygelin käsittelyllä.

Tanssimusiikkiin eivät madamen aristokraattiset sormet kuitenkaan taipuneet. Sen puolen hoiti Talypinin perheorkesteri. Niihin aikoihin oli tullut muotiin Havajin kitaran soittotyylly, ja sitähän herra Talypin tarjoili raivolalaisille siinä missä jokin viipurilainenkin yhtye. Parina, kolmena ”viimeisenä” vuonna oli tällä orkesterilla runsaasti esiintymisiä myös Raivololan ulkopuolella. Mutta työväentalolla soitti Riukka, jonka käsissä kansallissoitin haitari veti väkeä puoleensa, ja taisi olla Riukan pojista Voitto se, joka rummuilla tahtia avitti. Juhannusaaton kokkotansseissa Huviniemellä taas vastasi usein tahdista Valkjärveltä tilattu Polkupyöräpataljoonan soittokunta.

Sergei Kirtola kertoi musiikkiharrastuksesta Raivolassa. Hän mainitsi kirjoituksessaan, että myös oopperaesitys kyettiin tarjoamaan paikallisin emigranttivoimin. Asiaa on tarkemmin selvittänyt Yrjö Torikka Raivola-Seuran 25-vuotisjuhlassa pitämässään puheessa, josta seuraavat seikat on poimittu.

Oopperaesitykset Raivolassa

Torikka kertoo saaneensa Peter Mirolybovin kirjoituksesta kiinnostavaa uutta tietoa Raivololan venäläisten musiikkiharrastuksista. Torikka toteaa puheessaan: ”Tokihan mekin tulimme tuntemaan heidät hyvinä laulajina ja soittajina, joiden kuuluisa balaikkaorkesteri viihdytti seurammeikin tilaisuuksia alkuaikoina.” Raivolassa tuotettiin paikallisin venäläisin voimin kaksi oopperaa: Glinkan ”Ruslan ja Ludmila” ja Dvorakin ”Rusalka”. Molemmat oopperat esitettiin kolmeen kertaan. Esityspaikkana oli Raivolassa Södergranin isompi talo, Terijoella Seurahuone ja Viipurissa venäläinen lyseo. ”Primus motorina toimi venäläisen koulun opettaja Sergei Putilin, joka myös laului tenorin roolit. Konserttimestari-pianistina oli Zinova Davidova.”

Musiikkikulttuuria Raivolassa

*Suojeluskunnan
torvisoittokunta
1924.*

*Työväenyhdistyksen
torvisoittokunta.*

*Raivolan laulukuoro
v. 1922.*

Raivolan laulukouoro 5.5.1935.

*Ylä-Raivolan laulukouoro v.
1937.*

Takana Anastasia Solomonova, alh. Maria Solomonova ja oik. Valentina Surenkina oopperassa "Rusalka".

Kuvassa pääpari oopperasta "Rusalka": Sergei Putilin ja Anastasia Solomonova.

"Kulussien tekijöinä toimivat taidemaalarit Aleksandr Orlov ja Aleksandr Blaznov. Puvut ommeltiin Antonina Baranovskajan johdolla. Koko kylä oli auttamassa, sillä erilaisia roolivaatteita tarvittiin paljon. Solisteista Mirolybov mainitsee mm. bassobaritoni Ivan Kopylovin, sopraanoista Lidia Panshinan (Surenkina), Jelizaveta Surenkinan (Schavorokova) ja Anastasia Solomonovan sekä altoista Jelizaveta Surenkinan sisaren Taisa Surenkinan (Vjuga)." Oopperoihin kuuluvat balettiesitykset ohjasi Mariinski-teatterin entinen näyttelijä Jevgenia Sazonova. Mirolybov pitää kirjoituksessaan oopperaesityksiä ihailtavan korkeatasoisina; erityisesti hän kiittää monia lajakkaita laulajia.

*Kiitä vuvvelt hevoista, kahelt vuvvelt morsijanta, kolmannelt kotjävvy.

*Minkä tahot puottaa, paa sisälöhheis (=povi); mitä tahot virkkaa, sano akalleis.

*Puusniekka (=leskivaimon mies) ei muuta, ko lehmää lihaks, ruista rahaks ja akkaa selkää.

Kun Kristiina Nuutinen kaivoon putosi

Jutun on kertonut Toini Kervinen (o.s. Nuutinen) ja sen on muistiinkirjoittanut Meeri Tuokko-Mansikka. Tapaus on sattunut joskus ennen 30-lukua.

Kristiina Nuutinen, Anna Kouhia, Elina Närvänen ja Anni Munne lähtivät hakemaan vastaksia eli koivunoksia hylätystä puistosta, jonka keskellä sijainnut huvila oli purettu ja siirretty jonnekin muualle. Naiset ryhtyivät työhön lähellä kasaa, jossa näytti äkkisilmäykseltä olevan vain muutama ruostunut kattopellin kappale. Pellinpaloilla oli kuitenkin oma tarkoituksensa: ne oli heitelty siihen vanhan kaivon suojaksi. Kun Kristiina sitten kurkotti koivunoksaa hiukan etäämmältä ja astui kurkottaessaan pelltien päälle, pettivät ruosteiset pellit hänen allaan ja Kristiina putosi suoraan kaivoon. Säikähtäneet toverit menivät niin lähelle kaivon suuta kuin uskalsivat ja huutelivat pudonnutta saamatta mitään vastausta. Elina ja Anna lähtivät juosten Raivolaa päin apua hakemaan ja Anni jäi kaivon luo jatkamaan huutelua.

Kuin Luojan lähettämänä sattui Oskari Pokkinen tulemaan hevuskärryillä avunhakijoita vastaan, ja hän lähti heidän kanssaan Terijoentietä kohti onnettomuuspaikkaa. Kohta tuli kaivolle jäänyt Anni tiellä vastaan ja selitti, että kun kaivosta ei kuulunut mitään, rupesi häntä pelottamaan eikä hän uskaltanut jäädä paikalle yksin. Hän liittyi muitten seuraan, ja näin oli apujoukko kasvanut jo neljäksi hengeksi. Yhtäkkiä käveli kovin Kristiinan näköinen hahmo heitä vastaan hiukset hajallaan, vaatteet repeytyneinä, paljain jaloin, poissaoleva katse silmissään ja kattilanrani kummassakin kainalossaan. Elina, Anna ja Anni tarrasivat toisiinsa ja alkoivat huutaa: ”Se on haamu.” Onneksi Oskari säilytti malttinsa. Hän nosti Kristiinan kärryille ja yritti kysellä tapahtuneesta, mutta Kristiina ei pystynyt vastaamaan; nykyisin sanottaisiin, että hän oli shokissa.

Raivolasta hänet vietiin Kopilovin autolla Terijoelle sairaalaan. Siellä hän joutui viettämään kaksi viikkoa, koska hänen lukuisat haavansa alkoivat märkiä. Milloin hän selvisi shokistaan ja alkoi puhua, ei kukaan enää muista. Itse hän ei koskaan pystynyt muistamaan eikä selittämään, miten oli päässyt pois kaivosta. Onnettomuuspaikka sijaitsi Terijoelle menevän tien varrella lähellä Riikosen taloa. Myöhemmin kävi nimismies mittaamassa kaivon syvyyden: se oli 16 sylvä.

Yrjö Torikka

Raivolan rooli Helsingin v. 1944 suurpommitusten torjunnassa

Seura-lehden numerossa 6 vuonna 1994 oli ”Helsinki tulessa” -otsikolla kirjoitus, jossa kuvailtiin miten Raivolaan Roslivan jäälle laskeutumaan pakotetusta venäläisestä lentokoneesta saatiin tietoja Helsinkiin suunnitelluista suurpommituksista. Seura-lehden artikkelissa kerrottiin mm. näin:

”12.12.1943 oli Helsingin pelastumisen kannalta merkittävä päivä. Neuvostoliiton

Li-2 kuljetuskoneesta muotoiltu pommikone eksyi, vaurioitui ilmatorjuntatulesta ja teki pakkolaskun Kannakselle Raivolaan. Koneessa oli toistakymmentä upseeria ja aliupseeria. Kaikki joutuivat vahingoittumattomina vangeiksi. Suomalaisen ihmetystä herätti, että kone ei ollut normaali puna-armeijan kone. Vangit kertoivat olleensa siirtolennolla Andreapolista Kalinin läheltä Levasovoon Leningradin ulkolaidalle.”

”Vankien joukossa oli ADD:n lentodivisioonan operatiivinen päällikkö. Lisäksi suomalaiset saivat lentokarttoja, merkintöjä niihin ja radiokoodeja. Päämajan tiedusteluosasto selvitti saksalaisten avustuksella, että ADD oli lyhennelmä sanoista Aviatsija Dalnevo Dejstvija eli Kaukotoimintailmavoimat. Niiden 10 erikoislentoarmeijakuntaa ja noin 900 pommikonetta olivat suoraan alistettu Josef Stalinille. Sen komentajana oli vuodesta 1942 lähtien kenraalievosti A. I. Golovanov. Vankien kuulustelun ja saksalaisilta saatujen tietojen perusteella saatiin selville, mitä oli odotettavissa. Suomi pehmenettäisiin tekemään rauha raunioittamalla rannikkokaupungit. ennen kaikkea pääkaupunki Helsinki.”

Niin kuin tiedämme, joutui Helsinki helmikuussa vuonna 1944 kymmenen päivän välein kolmen massiivisen suurpommituksen kohteeksi. Tuloksenkin tiedämme: onnistuneen torjunnan johdosta Helsinki ei kärsinyt niin pahoja vaurioita kuin hyökkääjä oli tarkoittanut eikä kansan puolustustahtoa ja selkärankaa murrettu.

Pentti O. Vanamo

Syntymäpaikkani Raivola, mitä muistan?

Olavi, Valentina ja Pentti Vanamo
27.11.1925.

Synnyin 27.11.1925 PPP2:n palveluksessa olleen kersanti Olavi Vanamon ja hänen 19-vuotiaan vaimonsa Sorinin Kotelotehtaan tytön Valentina (Valja) Jeremejevan esikoisena. Muistikuvani Raivolasta ajalta ennen kuin Polkupyöräpataljoona jo 1928 muutti Valkjärvelle olisivat jääneet luonnollisesti vähäisiksi, mutta olen kiitollinen vanhemmilleni siitä, että näin ei käynyt. Vanhempieni mukana pääsin nimittäin usein käymään mummolassa babuskaa tervehtimässä ja myöhemmin vartuttuani he jättivät minut babuskan ja Katja-tädin hoitoon useiksi päiviksin.

Jos mentiin junalla, oli matkustettava Viipurin kautta ja välimatka oli kaksinkertainen verrattuna siihen, mitä se olisi ollut maanteitse suoraan Valkjärveltä Raivolaan. Suoraa linja-autolinjaa ei tuolla välillä ollut, mutta joskus teimme matkaa isäni kanssa hänen joltakin sotilalta lainaamallaan

moottoripyörällä, minä takana istuen ja lujasti kiinni pitäen. Tuo noin 50 kilometrin matka sujui näin suhteellisen nopeasti, mutta jännitystä ei kyydistä puuttunut.

Vielä sitäkin jännittävämpää oli, kun teimme matkan hevosella talvikelillä. Yhdelläkin matkalla törmäsimme sellaiseen lumimyräkkään ja niin valtaviin kinoksiin, että hevonen upposi "kainaloita" myöten hankeen. Pimeys yllätti vielä matkalla ja sitten teki hevonen tenän: ei suostunut kerta kaikkiaan lähtemään liikkeelle huolimatta siitä, miten isäni entisenä rakuunana ja tottuneena hevosten käsittelijänä sitä yritti. Lopulta isäni jätti minut vällyjen alle, antoi ohjaket käteeni ja meni itse tutkimaan hevosen eteen. selviäisikö syy hevosen tottelemattomuuteen. Selvisihän se: edessä oli joen vuolas virta myllyn kohdalla ja silta poikki. Hevonen vaistosi vaaran eikä viennyt meitä surman suuhun. Oli tehtävä kierros kantavan tien löytämiseksi, ennen kuin matkaa voitiin jatkaa.

Aikaa myöten minut sitten uskallettiin lähettää yksin junalla Valkjärven asemalta. Oli järjestetty niin, että lomalle menossa oleva sotilas huolehti Viipurin asemalla, että löysin paikkani junanvaihdon yhteydessä oikeasta eli Terijoelle menevästä junasta. Katja-täti oli sitten tavallisesti minua vastassa Raivolan asemalla. Kasvoin siis osan lapsuuttani tiiviissä kosketuksessa Raivolaan, josta muistissa on mieluisat ajat. Perheeseemmehän syntyi jälkeeni Karjalassa viisi sisarusta, joten elelin "heiltä" rauhassa yksinäisiä päiviä vanhempien ihmisten hyvässä huomassa.

Rakennuksia eristi kadusta korkea lauta-aita ja suljettava portti, mutta pihan toisella puolella oli vapaa pääsy niitylle saunarakennuksen ja kanalän välistä. Pihalla oli kaivo, ja minulla oli tapana raottaa kantta, huutaa syvälle kaivon syvyyksiin ja kuunnella takaisin tulevaa kaikua. Ainoana lapsena mummolassa sain melko vapaasti "ohjelmoida" päivän askareet, mutta munien keruussa olin aina innolla mukana Irina-mummon kanssa. Katja-tädin kanssa kävimme kaupassa, ja aina toisinaan sain silloin maukkaita paakelseja.

Sisarukset Katja ja äitini Valentina muistelivat aina toisinaan innolla käyntiään silloisessa Pietarissa. Silloin he olivat vielä pikkutyttöjä. Olen jälkeensä ajatellut edellisten sukupolvien jo poistuttua keskuudestamme, oliko vanhemmillani joku erikoinen tarkoitus, kun minun haluttiin kokevan Raivolan mummolan toiseksi kodikseni. Kun äitini oli ortodoksi ja isäni evankelisluterilaisen kirkon jäsen, oli mahdollista tulla myös toisen kansankirkkomme jäseneksi. Meidät lapset kuitenkin kastettiin luterilaisen kirkon yhteyteen. Äiti kyllä pysyi ortodoksina loppuun asti, ja minutkin siunattiin Raivolan ortodoksissa kirkossa "varmemmaksi vakuudeksi". Kummeja minulle tuli epätavallisen monia: Helvi Vallas, kolme aliupseeria ja Kullervo-setä isäni puolelta. Siitä kirkosta jäi juhlallinen vaikutelma mieleeni; kävin siellä useitakin kertoja. Selvimmin mieleeni jäivät Katja-tädin vihkiäiset, jotka toimitettiin perinteisin ortodoksimenoin.

En osaa arvioida äitini tai mammani, kuten me lapset häntä nimitimme, tai hänen sukunsa suhtautumista omaan uskontoonsa, mutta kirkossa he kävivät ahkerasti ja minä heidän mukanaan. Jotain kertonee sekin, että nk. kesähuoneesta oli yhdessä nurkassa suurikokoinen jotakin pyhää henkilöä esittävä maalaus. Muistan kiinnittäneeni erityisesti tuohon maalaukseen huomiota mm. Katja-tädin hääateriaalla, joka oli katettu em. suurehkoon huoneeseen.

Mummon leipomat kaali- ja porkkanapiirakat, bortsh-keitot ja muut herkut kohottavat vieläkin tunteita. Käydessämme vaimoni, paljasjalkaisen turkulaisen, kanssa Raivolassa löysimme onnellisen sattuman kautta mummon talon yhä pystyssä, joskin sodan jäljiltä "uudelleen käsiteltynä". Pihamaalla hyöriineen mummon, talon nykyisen

asukkaan, luvalla sain ottaa mukaani pienen määrän multaa muistoksi. Tuota multaa säilytän apteekkipullossa "tulevia aikoja" varten; se on rakkauden osoitukseni kauniille synnyinseudulleni.

Irene Sirkeinen

Raivololan internaatista

Olen syntynyt Kuokkalassa, jossa äitini toimi opettajana. Kun se koulu lopetettiin, siirtyi äitini opettajaksi ja kasvattajaksi Raivololan internaattiin, jossa veljeni kanssa kävimme koulua kaksi lukuvuotta, vuosina 1929–30 ja 1930–31. Olin silloin 7–9-vuotias, veljeni minua kaksi vuotta vanhempi. Internaatissa oli noin 50 oppilasta. Makuuhuoneita oli kaksi tytöille ja kaksi pojille. Johtajattarella, äidilläni ja keittäjällä oli omat huoneet.

Raivololan internaatin (venäläisen sisäoppilaitoksen) päärakennus 1931.

Internaatti toimi avustus- ja lahjoitusvaroin. Sitä en tiedä, kauanko oppilaitos oli ollut toiminnassa ennen meidän sinne tuloamme tai mikä tuo silloin kouluna toimiva rakennus oli ollut aikaisemmin. Joen rannalla internaatin molemmin puolin oli komeita huviloita, joista osa oli tyhjillään. Ne olivat ehkä pietarilaisten kesähuviloita, samoin kuin Kuokkalassakin. Internaatti lopetti toimintansa keväällä 1931 oppilaiden vähyyden vuoksi. Koulun oppilaat jatkoivat opiskeluaan Terijoella, Kanneljärvellä tai Viipurissa.

Alaluokat toimivat kaksikerroksisessa hirsirakennuksessa (kuva), samoin keittiö, ruokasalit ja eräitä muita tiloja. Oppikoulutasoiset luokat toimivat noin 200–300 metrin päässä sijaitsevassa toisessa rakennuksessa, jonne oppilaat kävelivät aamulla rivistöä opettajan seurassa. Päivällä nämä oppilaat tulivat takaisin päärakennukseen ruo-

kailemaan ja iltapäivällä jälleen kävelivät luokahuoneisiin opiskelemaan ja lukemaan läksyjä. Raivolan alueen oppilaat eivät asuneet internaatissa. Suurin osa oli kuitenkin lähikuntien emigranttien lapsia, osa aivan orpoja. Opettajat asuivat lähinnä Raivolassa, eivät internaatissa. Kielistä opiskeltiin suomea, ruotsia, saksaa ja ranskaa pätevien opettajien johdolla. Sunnuntaisin ja iltaisin oli jonkin verran ohjattua puuhailua, laulettiin ja leikittiin. Joukossamme oli myös muutamia balalaikan, domran ja mandoliinin soittajia.

Internaatti sijaitsi noin 5 kilometriä rautatieasemalta ja noin 3 kilometriä ortodoksiselta kirkolta Kivennavalle johtavan maantien ja joen välisellä isohkolla tontilla. Tien toisella puolella oli loputon metsä, josta syksyllä kävimme poimimassa puolukoita ja kangasrouskuja. Koulussa oli vihannesmaa ja paria sikaa kasvatettiin. Niitä hoiti talonmies, joka huolehti myös talon lämmityksestä. Lapset siivosivat, tiskasivat ja auttoivat keittiössä kykyjensä mukaan. Pyykinpesun hoitivat keittäjä ja talonmies. Vesi taloon saatiin käsipumpun avulla.

Internaatin opettajia ja oppilaita 1931.

Kerran viikossa me kävelimme neljässä ryhmässä erään ison talon saunaan. Talo sijaitsi noin puolen kilometrin, korkeintaan kilometrin päässä kirkolle päin. Nimet Baranovski, Simonovski ja Ivanovski tuntuvat tutuilta. Ne olivat ehkä siinä lähellä. Kirkkoon oli koululta niin pitkä matka, että sinne kävelimme vain pääsiäisenä ja jouluna. Suurin osa lapsista lähti lomien ajaksi koteihinsa, joten pyhien aikana meitä oli vähemmän. Muistilokeroissani on Roslivoen järvi ja sen jyrkkä hiekkarinne. Kesäisin oli mahdollisuus soudella ja onkia; käytössämme oli pari venettä. Äitini, veljeni ja minä vietimme osan kesälomastamme Kuokkalassa, jossa meillä oli upea huvila.

Tulirokon eristämänä

Raivolaan liittyy ikäviäkin muistoja. Kuokkalassa sain Ilja Repinin tyttären lapsilta tulirokkotartunnan, ja sen ajan määräysten mukaan kunnanlääkäri passitti minut kulkutautisairaalaan. Vietin 6 viikkoa syksyllä 1930 Ahjärvellä erikoisesti minua varten

järjestetyssä mökissä. Äitini hoiti minua ensin muutaman päivän ajan. Sitten hänen oli palattava työhönsä internaattiin, mutta hän kävi silloin tällöin mökin ikkunan takana tervehtimässä minua ja tuomassa leikkikaluja, värikyiniä ja muuta viihdykettä. Suurimman osan ajasta minusta huolehti sairaanhoitaja, joka koetti viihdyttää minua onnetonta ja yksinäistä potilasta: kiitos hänelle siitä.

Lääkäri kävi melko usein katsomassa potilastaan – kynnyksellä seisten. Hänen nimensä oli muistaakseni Lunnas ja hän oli komea ja ystävällinen mies. Piirsin hänestä muutokuvia ja lahjoitin nämä taideteokseni hoitajan välityksellä ihailuni kohteelle. Toivottavasti en noitten kuvieni kautta levittänyt tautia lääkärin kotiin. Saattoihan tietysti olla, että ne piirrokseni hävitettiin heti mökin oven takana. Olin niin nuori, etten oikein ymmärtänyt sitä eristyksissä olemista. Joskus iltaisin ikävöin äitiä ja itkin, vaikkei minulla mitään varsinaista hätää siellä mökissäni ollut. Kuumetta kesti kaksi viikkoa, mutta senkin jälkeen vietin aikani lähinnä sängyssä, sillä mökin lattia oli kovin kylmä.

Raivolan venäläisen koulun oppilaita opettaja Klavdia Kunitsinan kanssa.

Mitään jälki-tautia en onneksi saanut. Kuuden viikon eristyksen jälkeen minut kuurrattiin pesus-oikossa harjalla perusteellisesti: myös leikkikaluni saivat asianmukaisen käsittelyn. Sain vihdoin palata internaattiin. Valitettavasti kävi kuitenkin niin, että kaikista varo-toimista huolimatta tartutin tuliro-

Venäläisen koulun oppilaita ja venäläisen lastentarhan lapsia sekä heidän vanhempiaan vuonna 1935. Tehtailija Sorin ylläpiti yhdessä ortodoksisen kirkon kanssa koulua ja lastentarhaa.

kon veljeni ja erääseen toiseenkin oppilaaseen. Lääkärin määräyksestä koko koulu suljettiin joksikin aikaa. Veljeni vietti oman kuuden viikon eristysaikansa Terijojeen kulkutautisairaalassa. Vuonna 1931 koulun lakkauttamisen jälkeen äitini, veljeni ja minä muutimme Helsinkiin. Siellä suoritimme veljeni kanssa opiskelumme loppuun.

Maire Nordström

Raivolan suojeluskunnasta

Vapaaehtoista maanpuolustustyötä tehnyt suojeluskunta perustettiin Raivolaan heti vapaussodan jälkeen. Perustajina on mainittu Leo Pelkonen, Juho Seppänen, Juho Kopra, Karl Lund, Vilho Peuranen, Antti Rautiainen, Albin Saksa, Jaakko Täähkä ja Mikko Termonen. Hallinnollisesti Raivolan suojeluskunta kuului aluksi Kuokkalan suojelus-

Valmistautumisen paraatiin suojeluskunnan talon edustalla toukokuussa 1938.

Suojeluskunnan poikaosastolaisten leiri Apteekinsäärässä 1939.

kuntaan ja Rannikon (Rajajoen) suojeluskunta-alueeseen. Itsenäinen Raivolan suojeluskunta perustettiin vuonna 1921. Luutnantti Juho Seppänen valittiin paikallispuhallikoksi ja esikuntaan A. Laakko, Väinö Helminen. Antero Hyttinen ja Viljo Lund (myöh. Luntila). Paikallispuhallikoina ovat toimineet Juho Seppänen (1921–23), apteekari Toivo Kauppi (1923–27), V. Rämö (1927–29), Nuutti Rätty (1929–33), Viljo Luntila (1933–37), E. Peltola (6.10.1939 saakka) ja viimeiseksi uudelleen Viljo Luntila (6.10.1939–31.7.1940).

Suojeluskunnan talo valmistui vuonna 1930, ja se vihittiin käyttöönsä helluntaina 1931. Raivolan ompeluseura lahjoitti suojeluskunnalle oman lipun. Se valmistettiin Viipurissa Stenbergin käsityöliikkeessä. Suojeluskunnan yhteydessä toimi myös soitokunta jo vuodesta 1919 alkaen. Monenlaista kilpailutoimintaa harrastettiin piiritalolla vaihtelevalla menestyksellä. Omalla talolla pidettiin erilaisia juhlia, kursseja, tansseja ja monia muita tilaisuuksia. Siellä kokoontuivat myös lotat, pikkulotat ja suojeluskuntapojat.

Maire Nordström

Pikkulottana 30-luvulla

Pikkulottain ”KULTAISET SANAT” kuuluvat:

- 1) Rakasta Jumalaa yli kaiken.
- 2) Rakasta sekä palvele kotiasi ja isänmaatasi.
- 3) Huomaa luonnon kauneudessa Luojan suuruus.
- 4) Kunnioita mennyttä ja usko tulevaisuuteen.
- 5) Ole hyvä.
- 6) Suorita ilomielin velvollisuutesi.
- 7) Älä lannistu vaikeuksissa.
- 8) Ole hyvä toveri ja rehellinen ystävä.
- 9) Noudata määräyksiä, alistu kuriin ja käyttäydy moitteettomasti.
- 10) Pikkulotta, elä lähimpiesi apuna, ympäristösi ilona, kasva kansallesi kunniaksi.

Sain nämä sanat käsiini muutama vuosi sitten. Luettuani ne totesin, että kyllähän näitä ohjeita voisi aivan hyvin vielä tänäkin päivänä opettaa omille vunuukoille ja opetella noudattamaan niitä itsekin. Muistojeni kerä alkoi noita ohjeita silmäillessä samalla purkautua.

Suojeluskuntatalollehan me tyttöset riensimme: joskus oli peräkkäin laitetuista potkureista tehty ”juna” melkoisen pitkä, kun Syväotkon mäkeä laskettiin alas, ja kyllä se ääni, mikä meistä lähti, kuului varmaan melko kauas. Opettaja Aino Niiranen oli pikkulottien johtaja, mutta oli siellä muitakin aikuisia, jotka meitä leikittivät. Toiminta oli aivan tavallista lasten puuhastelua. Voimistelimme, harjoittelimme esitystä varten tipuleikkiiä ja varmaan opettelimme myös noita edellä lueteltuja ohjeita. Myös mm. hiihtokilpailut, luontoretket ja merkkituoritukset kuuluivat toimintaamme. Jahnssonin täti tarjosi joskus pullia ja kuumaa teetä iltamme päätteeksi.

Lotta Hanna Jahnson ja pikkulotat retkellä 1939.

Viestintälotat Haavistossa 1940.

Mieleeni on jäänyt, miten kerran keskustelimme Lotta Svärd -nimestä. Siitähän jäi tietysti tämä runonpätkä mieleen: "...ja Svärd kun lähtöhön käskettiin, hän Lottansa vei mukanaan." Eipä sitä kukaan siinä vaiheessa osannut aavistaa, että sota tulee lähi-vuosina todeksi elämäämme ja lotat seuraavat miehiä jopa sotakentille saakka tehdäkseen oman osansa maamme puolustamisen hyväksi. Me olimme huolettomia lapsia: leikimme, lauloimme ja saimme itsellemme hyviä ystäviä, joiden kanssa vielä tänäkin päivänä voimme muistella noita mukavia, hauskoja aikoja.

»Lotta Svärdin« Kultaiset sanat

- Jumalan pelko olkoon elämäsi suurin voima!
Opi rakastamaan maatasi ja kansaasi!
Aseta korkealle lotta-ihanteesi. Vain oikeamielisenä,
puhtaana ja raittiina voit olla oikea lotta!
Vaadi aina ensin itseltäsi!
Ole hyöä!
Ole uskollinen vähäisimmässäkin!
Muista vastoinkäymisten kohdatessa päämäärämme
suuruus!
Kunnioita ja auta lotta-sisariasi heidän työssänsä,
siten vahvistuu yhteistunto!
Muista menneitten sukupolvien työ. Kunnioita van-
huksia, he ovat tehneet enemmän kuin me!
Ole vaatimaton esiintymisessäsi ja puolessasi!
Alistu itsekuriin, silten korotat järjestyksesi!
Lotta, muista edustavasi suurta, isänmaallista järjes-
töä. Varo tekemästä mitään, mikä sitä vahingoittaa
tahi sen mainetta loukkaa!*

Muistoja Raivolasta vuosilta 1924–1939

Leo Hollon kirjoituksesta on tehnyt poimintoja Ritva Sainio.

Leo Hollo oli 5-vuotias, kun hänen perheensä muutti vuonna 1924 Joutselän Kankaan kylästä Raivolaan. Isä Juho Hollo (s. 1879) oli toiminut Kankaan kylässä poliisina. Raivolaan hän perusti kellosepänliikkeen. Äiti Anna (o.s. Hramov; s. 1882) oli syntyjään raivolalainen. Vuonna 1918 syntyneen Leon lisäksi perheessä oli kolme lasta, vanhemmat sisaret Tamara ja Maria ja nuorempi veli Johan.

Leo Hollo muistelee Raivolan kylää, siellä olleita tehtaita, sahoja, ortodoksisista kirkkoa, kouluja, vapaapalokunnan työtä sekä poliiseja ja heidän työtään. Kylän poliisitoimesta hän kertoo seuraavaa. Kylässä oli kaksi poliisia. Heistä vanhempi oli Rautiainen ja nuorempi Lauronen. Poliisiputka sijaitsi noin kilometrin päässä keskustasta. Poliiseilla ei ollut käytössään mitään kulkuvälineitä, ja se aiheutti ongelman erityisesti silloin, kun putkaan piti saattaa ”asiakkaita”: räyhäävät juopot oli talutettava käsipuolesta tuon kilometrin matkan päähän.

Hollo muistelee myös työväenyhdistyksen toimintaa. Hän mainitsee paitsi kokoukset myös harrastustoiminnan. Asemanseudulla sijainneella työväentalolla järjestettiin mm. tanssiaisia ja iltamia viikonloppuisin. Työväenyhdistyksellä oli myös urheilutoimintaa: urheiluseura Ponnistus järjesti esimerkiksi hiihtokilpailuja, ja kesällä harrastettiin mm. yleisurheilua. Työväenyhdistyksen tukimiehenä toimi liikemies Armas Tolonen.

3.5.1935 Raivolaan perustettiin Voimistelu- ja Urheiluseura Raivolan Urheilijat r.y. Puheenjohtajaksi valittiin kelloseppä Juha Fredrik Hollo. Urheiluseura järjesti Raivolan suojeluskuntatalolla tanssi- ja naamiaisiltamia kerätäkkeen varoja urheilun tukemiseksi. Kesällä harrastettiin yleisurheilua ja talvella painia ja nyrkkeilyä suojeluskuntatalolla. Seuran toimesta tehtiin talkoilla valaistuluistelu- ja jääpallorata. Alueen suuruus oli noin 60 x 60 metriä. Radan hoitajaksi seura valitsi Leo Hollon, jonka tehtävänä oli pitää rata eli paana luistelukuntoisena. Rata sijaitsi kelloseppä Hollon kohdalta alaspäin Roslivan rantaan päin. Alueen luota kulki myös tie rantaan. Radalle hankittiin kovaäänislaitteet, joista voitiin soittaa musiikkia luistelijoiden viihteeksi.

Kuvissa Johan ja Anna Hollo ja tytär Maria vuonna 1915.

Leo Hollon isä, Juho Hollo, toimi siis Raivolan Urheilijoiden puheenjohtajana. Tämän vuoksi Leon hallusta löytyy seuran perustamiseen ja toimintaan liittyvää materiaalia. Yhdistysrekisteriin seura merkittiin 6.9.1935. Seuraavassa muutama ote RU:n virallisista säännöistä, joista käy ilmi mm. urheiluseuran toiminta-ajatus.

1 §. Seuran nimi on Voimistelu- ja Urheiluseura Raivolan-Urheilijat. Sen kotipaikka on Raivolan kylä, Kivennavan pitäjässä Viipurin lääninä.

2 §. Seuran tarkoituksena on toimia urheiluharrastuksen levittämiseksi seuran kotipaikkakunnalla: 1) innostuttamalla jäseniksi kirjoittautuneita ja muitakin henkilöitä urheiluharjoituksiin, 2) työskentelemällä hyvän toverihengen juurruttamiseksi jäseniinsä ja 3) toimeenpanemalla toimintansa tukemiseksi näytöksiä, juhlia ja kilpailuja.

3§. Seuran jäseneksi voi päästä jokainen hallituksen yksimielisesti hyväksymä hyvämaineinen ja amatööriksi luettava seuran kotipaikkakunnalla asuva henkilö suorittamalla ilmoittautumismaksuna Smk. 5:- ja sitoutumalla noudattamaan seuran... sääntöjä.

Sergei Kirtola

Liikunnasta intoa

1930-luvun ”hyvinä vuosina” – joilla tarkoitan lähinnä aikaa vuodesta 1936 alkaen aina ankaaraan loppuun asti – Raivolassakin urheiltiin, ellei nyt suorastaan raivokkaasti, niin ainakin hyvin reippaasti. Berliinin olympialaisissa saavutetulla menestyksellä oli varmaankin osuutensa asiaan, samoin kansakunnan yleisen elämänlaadun kohonemisella. Lähestyvät ikiomat Suomen olympialaiset, keräykset Olympiastadionin rakentamiseksi ja myös suojeluskuntajärjestön maanpuolustushenkiset liikuntatoimet panivat sananmukaisesti nuorison liikkeelle.

Suojeluskunnan liikuntaharrastuksena olivat parhaastaan hiihto ja pesäpallo; näin jälkikäteen voi huoletta sanoa, että hiihtotaidosta oli hyötyä jo talvella 1939–40. Myös pesäpallo, ”Tahkon” pitkäpallosta kehittämä suomalainen palloilulaji, tähtäsi maanpuolustustaitojen kehittämiseen: pesäpallo painaa tarkalleen saman verran kuin silloinen munakäsikranaatiksi sanottu räjähdde, ja nopeista spurteista ja syöksymisestä oli jatkossa hyötynsä niistäkin. Raivolan suojeluskunta järjesti vähintään yhdet mittavat hiihdot talvessa. Lisäksi ainakin pojille oli useampia harjoituskilpailuja, joissa oli aluksi verryttelytaival ja sen jälkeen kilpataival. En tiedä aikuisten palkinnoista, mutta meille pojille riitti jonkinlainen palkinto jokaiselle, siitä piti suojeluskunnan esikunnan jäsen tehtailija Viktor Rämö huolen. Latu lähti heti suojeluskuntatalon (valmistui 1932) pihasta yli Roslivon Russovan kankaalle ja sieltä notkemia notkutellen joenvartta juontellen palasi takaisin lähtöpihalle.

Paikallispäällikkö Peltola johti tietenkin kilpailuja ja tuloslaskentaa apunaan poikasaston johtaja, opettaja Pentti Seppänen, ja muita esikunnan jäseniä. Lotat hoitivat kanttiinia. Aluepäällikkö kapteeni Lauri Varko oli usein nähty vieras, kun Raivolan SK

järjesti jotain suurempaa. Sen ajan kulkuyhteyksiä muistellen ymmärtää helposti, että kilpailut olivat parhaastaan kyläkohtaisia. Poikien kilpailuihin tuli joskus myös Kannaksen Ammattikoulukodin oppilaita, koska siellä johtajana toiminut maisteri Antti Kekki oli innokas hiihdon harrastaja. Ammattikoulun alueella oli pieni hyppyrimäki, josta saattoi onnella leiskauttaa yli 20 metrin hyppyjä. Tuossa mäessä kävivät Raivolan rohkeat pojat katkomassa suksiaan. Parhaita raivolalaisia hiihtäjiä lienee ollut muuan Vesterinen, joka paremman työpaikan saatuaan muutti Ensoon. Muita muistellen tulee mieleen Tenho Rautiainen.

Pesäpallo oli suojeluskunnan tärkein kesälaji. Pelikenttänä oli entisen Polkupyörä-pataljoona II:n entisten kasarmien piha-alue Russovan kankaalla. Kenttä ei ollut erityisen tasainen mutta välttävä. Pesäpallosta näytti tulevan oikea raivolalaisten laji. Silloisen matkanteon vaikeudet jälleen muistaen on ymmärrettävää, ettei otteluja ollut kesässä kovin monta. Vastustajina olivat siis toiset suojeluskuntajoukkueet. Kovimmat taistot käytiin yleensä Perkjärven kanssa – väliin voittaen, väliin häviten. Myös Terijolla oli vahva joukkue. Sitä en muista, oliko kyseessä jokin sarja vaiko pelkästään ystävyysottelut, luultavimmin sarja. Raivolan pesäpalloilijoista tulevat mieleen Tauno ja Tenho Rautiainen, Yrjö Miikkulainen, Arvi Siiriäinen, Viljo Pulakka ja oma veljeni Eugen. Uskonpa, että pesiksestä olisi tullut vahva laji Raivolassa, mutta...

*RU:n johtokunta
8.11.1936.
Edessä vas.
Anja Kirjavainen, pj Johan
Hollo, Salli
Rasilainen,
takana vas.
Tauno
Rautiainen,
Eero Kiviranta, Arvi
Siiriäinen ja
Antti Munne.*

Vuonna 1935 perustettiin Raivolan Urheilijat. Tuohon aikaan seuroja perustettiin runsaasti koko maassa. RU:n ohjelmassa oli yleisurheilun lisäksi tietenkin hiihto ja voimailulajina nyrkkeily. Erityisen voimakkaan rysäyksen RU sai, kun Eero Kiviranta muutti Raivolaan. Hän oli todella innostava seuratoiminnan vetäjä (myöhemmin hän on tunnettu kirjailijana). RU:n puheenjohtajana toimi kelloseppä Juho Hollo, muistaakseni talvisotaan asti. Syytä on mainita myös konttoristi Aleksi Hänninen, joka toimi ansiokkaasti RU:n sihteerinä.

Raivolan paras yleisurheilija oli epäilyksettä Anton Miikkulainen, mutta hän edusti Terijoen Kiistoa. Anton hyppäsi pituudessa yli 7 metrin tuloksia. Siihen aikaan harrastettiin, suojeluskunnan innoittamana, moniotteluja – joko kolmiotteluja tai viisiotteluja. Alpo Mannonen ja veljeni Eugen olivat usein kärjessä. RU järjesti ainakin kerran

Roslivon ympärijuoksun. Nyrkkeilyssä oli parina talvena seuraottelu Terijokea vastaan. Haluamatta loukata ketään sanon leikkiä tarkoittaen, että turpiin tuli, tosin niukasti.

Varainhankintaa ajatellen perusti RU Roslivon jäälle talvella 1937 luistinradan. Värivaloin valaistu rata, jossa soivat iltaisin sen ajan iskelmät, oli suosittu. Ilmaisen sisäänpääsyn estämiseksi oli alue ympäröity lumivallein ja lisäksi tiheällä pikkukuusten aidalla. Keväällä nuo aitakuuset jäivät jäiden sulaessa veteen kellumaan ja ajautuivat Galkinin voimalaitoksen turbiiniritilää tukkimaan. Siitäpä ei Galkinin setä tykännyt, ja niinpä oli seuraavana talvena tyydyttävä pelkkään lumivalleihin ja rinnassa näkyvään pääsylippuun. Myös Viipurin Sudet kävivät Raivolassa harjoittelemassa, koska Salakalahti jäättyi myöhemmin kuin Roslivo. RU:n toiminnasta mainitsen vielä kesällä 1938 yhteistoiminnassa terijokelaisen uimaseuran kanssa järjestetyn uimanäytöksen kilpailuineen ja vesipallo-otteluineen. Tuo näytös pidettiin sähkövoimalaitoksen lähetyvylillä.

Raivolassa toimi myös toinen urheiluseura, Raivolan Ponnistus, joka oli TUL:n alainen. Sekin järjesti sekä hiihto- että yleisurheilukilpailuja laajalla työväentalon pihalualueella. Ponnistuksen toiminta alkoi samoihin aikoihin kuin RU:n. Kun urheilusta Raivolassa puhutaan, on syytä mainita myös Ville Kugler, jolle rekillä ja renkailla voimistelu näytti varsin helpolta. Kun vielä mainitsen, että jalkapallo oli Raivolan vapaapalokunnan liikuntalaji, jolle eivät toiset tulleet tuuppimaan, niin siinäpä olivat lajimme.

VPK:sta sen verran, että se oli palokuntatyössään tärkeä, sillä tiheään rakennettu kylä oli kovasti palonarka. VPK oli saanut alkunsa jo rautatehtaan aikoina, ja siitä syystä sen jäsenistö olikin enimmältään venäjänkielisiä. Mutta kun paloon riennettiin, ei kielitaitoa kysely, eikä sitä kysely jalkapallojoukkueessaakaan. Ottelut olivat lähin-

Työväenyhdistyksen urheiluseuran Raivolan Ponnistuksen urheilijanuorukaisia.

nä ystävyysotteluja naapurikylien Terijoen ja Kuokkalan joukkueiden kanssa. Peli-
paikkana oli aluksi jo aiemmin mainitsemani kasarmikenttä, mutta vuonna 1938 jalka-
palloilijat kunnostivat omaksi kentäkseen Porun itälaitamilla muinoin sijainneen ve-
näläisen orpokodin ja koulun entisen kentän.

Vahvan sysäyksen kylän liikuntaharrastukselle antoi Ala-Raivolaan August Pääk-
kösen jälkeen opettajaksi tullut terijokelainen Pentti Seppänen. Jo Pääkkönen hiihdatti
oppilaitaan aika runsaasti. Esimerkiksi hiihtopäivien aikaan oli säännöllisesti hiihto-
retki ammattikoululle ja Vammelsuuhun. Seppänen laajensi liikuntatoimintaa entises-
tään: mm. välituntilatu tuli ohjelmaan, ja pesäpalloa sekä juoksua ja hyppyjä alettiin
harrastaa aikaisempaa enemmän. Seppäsen aikana ehdittiin myös pari kertaa hiihtää
Ala- ja Ylä-Raivolalan koulujen väliset kilpailut, ennen kuin sota syttyi.

Missä urheiltiin?

Ensinnäkin toimi työväentalon laaja pihamaa samalla urheilukenttänä. Siinä voitiin
harrastaa yleisurheilua ja palloilua. Toinen kenttä oli VPK:n jalkapallokenttä, joka si-
jaitsi Kosensillasta Baranovskin huvilan ohi Ikolaan päin.

Kolmas kenttä – Raivolalan urheilijoiden ja suojeluskunnan kenttä – oli Russovan-
kankaalla. Siellä järjestettiin yleisurheilukilpailuja, ja sieltä lähti Roslivan ympärijuok-
sun reitti. Tuo reitti kulki Kosensillan yli Kivennavantietä ja Galkinin sillan kautta
Russovan kankaalle ja sieltä Jangerin, Pulakan ja Haapasaaressa talojen ohi takaisin
kentälle. Koska kenttä ei ollut tarpeeksi pitkä, käytettiin hyväksi maastossa olleita
pitkiä linjoja juoksumatkoilla. Kentällä pelattiin myös pesäpalloa, ja kentän yhteydes-
sä sijaitsi myös suojeluskunnan ampumarata.

Vielä on mainittava Kannaksen ammattikoulukodin pihamaa, jossa mm. Heino Nok-
konen kertoi nuorten kokoontuneen kouluajan ulkopuolella. Siellä ottivat toisinaan
toisistaan mittaa oppilaitoksen ja raivolaisten joukkueet. Ammattikoulukodin lähellä
mäenrinteessä sijaitsi hyppyrimäki.

Missä urheiltiin –jakson kokosi Ritva Sainio.

Felix Torikka

Koululaisurheilua

Lokakuussa vuonna 1909 alkoi Helsingissä ilmestyvä Valistuksen ”Lastenlehti”, ”Suo-
men lapsille ratoksi” kuten lehden silloinen alaotsikko kuului. Lehti oli tarkoitettu
lähinnä koululaisille ja sen numerot ilmestyivät koulujen syys- ja kevätlukukausien
aikana. Lehti sisälsi monenlaista lukemista, kuvia, askarteluohjeita, erilaisia ongel-
manratkaisutehtäviä sekä lasten omia avusteita, kuten runoja ja kirjoituksia. Toinen
myöskin koulun lukukausien aikana ilmestynyt lapsille ja varhaisnuorille tarkoitettu
lehti oli Raittiuden Ystävien julkaisema ”Koitto”-niminen lehti, joka oli perustettu
Helsingissä jo vuonna 1893 ja siten tuttu jo äidillenenikin hänen omilta kouluajoiltaan.
Opettajat olivat aktiivisia näiden lehtien markkinoijia, ja lehdet olivatkin suosittuja

*Neitokaisia
urheilukentän
laidalla.*

koululaisten keskuudessa. Meidänkin kotiimme tuli Valistuksen "Lastenlehti" Yrjöveljen nimellä, kun taas vanhimmalle veljelleni Aleksanterille tuli "Koitto".

Edistääkseen koululaisten urheiluharrastuksia alkoi Valistuksen "Lastenlehti" vuonna 1933 julkaista lasten lähettämiä omia urheilutuloksia. Vuodesta 1934 alkaen lehti julisti kaikille pojille ja tytöille – olipa kyse lehden tilaajista tai ei – avoimen "Lusikkakilpailun", jossa niille, jotka saavuttivat parhaan tuloksen omassa sarjassaan jossakin lajissa, annettiin palkinnoksi hopeinen teelusikka.

Pojilla ja tytöillä oli molemmilla kaksi sarjaa: alle 12-vuotiaat ja alle 14-vuotiaat. Kilpailulajeina olivat pojilla (molemmissa sarjoissa) 50 metrin juoksu, vauhditon kolmiloikka ja (pesä)pallonheitto, tytöillä taas (molemmissa sarjoissa) 50 metrin juoksu, vauhditon pituushyppy ja (pesä)pallonheitto. Sääntöjen mukaan oli jokaisen kilpailijan suoritettava paitsi aikomansa kilpailulaji, myös kaksi muuta sarjansa kilpailulajia. Näissä toissijaisissa lajeissa oli lisäksi saavutettava vaadittavat vähimmäistulokset. Pojilla nuo tulokset olivat 50 metrin juoksussa 9,2 sekuntia, vauhdittomassa kolmiloikassa 5 metriä ja pallonheitossa (paremmalla kädellä) 35 metriä. Lisäksi poikien oli pystyttävä vetämään vähintään 4 "käsivoimaa". Tyttöjen tulosrajat olivat 50 metrin juoksussa 9,2 sekuntia, vauhdittomassa pituudessa 1 metri 20 senttiä ja pallonheitossa 20 metriä.

Valvojaksi kilpailusuorituksiin hyväksyttiin vain opettaja tai jonkin paikallisen urheiluseuran johtokunnan hyväksymä asiantunteva jäsen, joka nimikirjoituksellaan todisti tulositomituksen oikeaksi, samoin myös kilpailijan iän ja sääntöjen vaatimusten täyttymisen. Tulokset tuli lähettää lehden toimitukseen syyslukukauden alkupuolella, eri vuosina vähän eri määräaikoina, mutta yleensä viimeistään lokakuun loppuun mennessä. Koska kilpailu julistettiin keväällä, oli kilpailijoilla runsaasti aikaa harjoitella. Kilpailu oli hyvin suosittu kaikkialla Suomessa ja siihen osallistui tuhansia koululaisia. Vuonna 1937 järjestetyissä neljänsissä "lusikkakilpailuissa" raivolalaiset menestyivät erinomaisesti saavuttaen kaksi lajivoittoa ja yhden kakkossijan.

Pojat: Vauhditon kolmiloikka:

Alle 12-v.: Voittaja: Vasili Danilotshkin, Kivennapa, Raivolan kansakoulu, 586 cm

Alle 14-v.: Voittaja: Voldemar Kunitzin, Kivennapa, Raivolan kansakoulu, 700 cm

Tytöt: Vauhditon pituushyppy:

Alle 14-v.: II palkinto: Ludmila Matis, Kivennapa, Raivolan kansakoulu, 205 cm

Valistuksen "Lastenlehden" numerossa 5 / 29. vsk 17.9.1937 ovat yllämainitut tulokset sekä Voldemar Kunitzinin kuva. Numerossa 6 / 29. vsk 19.1.1938 on Vasili Danilotshkinin kuva.

Tuula Säpyskä

Matka äitini kotiseudulle Raivolaan

Olin päättänyt käydä katsomassa äitini kotitaloa, josta hän viimeksi oli joutunut lähtemään vuonna 1944. Olin ollut joitakin vuosia tätä ennen Dyyneillä eli entisessä Ollilassa. Käynyt Terijoella, uinut vielä silloin puhtaassa Suomenlahdessa ja ihastellut seudun kauneutta. Itkettikin – näistä maisemista oli äitini pitänyt luopua. Sillä kertaa ehkä rohkeus vielä petti yrittää Raivolaan saakka, vaikka haaveena se oli ollut. Tuon jälkeen äitini itse ja joukko muita "raivolalaisia tyttöjä" toteuttivat oman kotiseuturetken. Äiti palasi matkalta kotipihansa daalioita sylissänsä ja hänen matkakertomuksensa antoi vielä lisäpönttä innostukseeni nähdä enemmän äitini Karjalaa.

Heinäkuussa 1982 olin lähdössä muutaman päivän matkalle silloiseen Leningradiin. Aikaa oli sen verran, että ehtisin käydä Leningradista päiväselteään Raivolassa. En oikein uskaltanut kertoa matkan järjestäjille (Sahalahden SPR:n osasto) suunnitelmiani, sillä pelkäsin, ettei minua yksin päästetä "seikkailemaan", ja olihan se Raivolaan meno vähän luvatonakin. Lopullinen päätös syntyi vasta Leningradissa. Vaikka minua aika lailla jännittikin, ajoin eräänä aamuna rautatieasemalle, ostin lipun Rossinaan ja löysin oikean junankin – onneksi sen kyljessä luki selvästi ROSSINA. Mutta sitten tapahtui jotain odottamatonta: jokin kuulutus kuului kaiuttimista ja ihmiset alkoivat siirtyä junanvaunusta kokonaan toiseen junaan. Seurasin heitä, kun en muutakaan voinut, ja yritin vain kysellä: "Rossina? Rossina?"

Uudessa junassa minua vaivasi pelko, että löytäisin itseni kohta ties mistä Laatokan rannalta. Keksin jossain vaiheessa näyttää venäjän sanakirjaani eräälle kansamatkustajistani ja toistin nimeä Rossina. Hän näytti sanakirjasta sanaa 'määränpää, päätteipiste' – olin oikealla radalla. Lopulta olin "pääteipisteessäni" Raivolan asemalla, josta äitini neuvojen mukaan lähdin patikoimaan radanvarren tietä tulosuuntaani. (*Roshinin aseman kuva löytyy värikuvalitteestä.*) Seuraava äidin ohje koski ylikäytävää, jonka piti olla äitini entisen kodin kohdalla. Ylikäytävän kyllä löysin, mutten oikeaa taloa, sillä ylikäytävän paikkaa oli muutettu; tämä selvisi myöhemmin. Kun tänne asti olin tullut, niin minähän löytäisin äidin kodin! Patikoin pitkin jotakin tietä, ylitin jonkin puomin, tervehdin ystävällisesti miliisiä, joka tarkkaili minua kopistaan, kävelin paikalle, jossa näkyi joukko taloja (myöhemmin kuulin äidiltäni, että se oli Suomenkylän

mäki). Lopulta kävelin takaisin radan varteen ja istuin syömään eväitäni luopuneena jo toivosta.

Siinä syötyäni nousin ja käännyin lähteäkseen asemalle ja – siinä se oli: äidin koti. Miten ihmeessä en sitä ollut aiemmin ohi kulkiessani tunnistanut. Tuntuu kuin olisi tapahtunut ihme. Vähän arastellen lähestyin taloa, josta löytyi vanha mummo ja hänen tyttärensä. He ottivat minut vastaan kuin lähisukulaisensa näytettyäni heille valokuvaa ja selitettyäni muutamalla osaamallani venäjän sanalla, miksi olin täällä. Ilmeisesti talossa oli käynyt muitakin entisiä raivolalaisia. Istuimme kamarissa mummon ja tyttären kanssa teetä juoden ja juttelimme ihmeen sujuvasti, vaikkei meillä yhteistä kieltä ollutkaan. Lopulta minun oli lähdettävä asemalle katsomaan, kulkisiko vielä tänään joku juna Leningradiin päin; aikatauluista minulla ei ollut mitään tietoa. Mummo ja tytär lähtivät saattamaan, pysäyttivät minulle matkalla bussin ja halusivat minua hyvästiksi. Asemalla jäin bussista pois ja nousin jo kohta junaan, joka näytti menevän siihen suuntaan kuin minäkin aioin. Päädyin onnellisesti Leningradiin lähtöasemalleni. Ihanaa – haaveeni oli toteutunut.

Vuonna 1991, siis kymmenisen vuotta myöhemmin, olin lähdössä uudelle Karjalan-matkalle. Meitä lähtijöitä oli minun lisäksi äitini, hänen sisarensa Helmi ja Hilka, Helmin tytär Mervi, Hilkan tytär Mirja, sisareni Sirkku ja vielä sisarusten lapsuudenystävä Meeri. Meillä oli järjestettynä taksikytyt ja opas Kuokkalasta. Kuuntelin äitini, hänen sisartensa ja Meerin muistelua, ihmettelystä ja kysymyksiä: mikä talo oli ollut kenenkin, mitä tuossa silloin olikaan. Poikkesimme myös äidin vanhalla kotitalolla ”Loginoffilla”, joka oli siis minullekin jo tuttu paikka. Tuttu oli myös mummo, jonka kanssa tällä kertaa kippasin muutakin kuin teetä, sillä snapsilasit katettiin pöytään ja yksi mummon tyttäristä laittoi meitä varten oikein ruokatarjoilun. Varsinaiset ”sukujuhlat”! Valokuvattiin sisaruksia, äitejä ja tyttäriä ja koko seuruetta, ja kierreltiin rantatiet ja kauniit uimapaikat Vammelsuusta.

Olen onnellinen, että saimme tehdä tuon matkan yhdessä. Kotiseutu yhdistää merkittävällä tavalla eri sukupolvet. Toivon, että tuo kiinnostus jatkuu myös kolmannessa polvessa. Matkan jälkeen silloin kovin pikkuinen sisareni Pekka-poika kyseli: ”Mummo, oliko sulla hauskaa Karjalassa?” Nyt hän on 10-vuotias, mutta hänellä ei varmaan ole kovin selvää käsitystä, mikä se mummon Karjala on. *(Tällainen kyläkirja voi toivottavasti sitä kuvaa vähän täsmentää omalta osaltaan; toim. huom.)*

Äitini oli siis karjalainen, isäni taas hämäläinen. Itse sanon usein, että tunnen itseni karjalaiseksi – vaikka seuraavassa hetkessä esiin tulee taas se hämäläinen puoli. Joka tapauksessa muistan aina mainita, että äitini on karjalainen. Haluan säilyttää sen ajatuksen ja tunteen, että olen puoliksi karjalainen, ja mielessäni sen Karjalan, Kivennavan, Terijoen ja Raivolan kuvan, jossa näen kauniit maisemat, meren ja hiekan ja Karjalan kunnaiden koivikot. Tuosta kuvasta olen halunnut poistaa sen ränsistyneisyyden, mitä myös olen nähnyt, ja noiden ikävien asioiden tilalle sijoittaa ne kauniit kuvaukset, joita olen kuullut ja lkenut. Kun alkavat kuulua laulun sanat ”Jo Karjalan kunnalla lehtii puu”, tuntuu kurkkua kuristavan.

Loppuun haluan vielä liittää arvokkaan ajatuksen siitä, että Karjala ja Kannas ovat seutua, jossa isäni joutui sotimaan melkein kolme vuotta – niin kuin niin moni muukin Suomen nuorukainen. Niiltä ajoilta isäni muistaa hyvin Raivolan aseman ja äidin koti-paikat. Isäni ja äitini tutustuivat toisiinsa monia vuosia myöhemmin Kangasalla, menivät naimisiin ja saivat kaksi tyttäretä. Me tyttäret emme koskaan oppineet puhumaan karjalan murretta, mutta muuta arvokasta ”äidinperintöä” olemme saaneet. Äiti on

kertonut lapsuusmaisemistaan ja evakkovaiheistaan, niin onnellisista kuin vaikeista-kin ajoista. Äidissä on runsain mitoin karjalaista iloisuutta, joustavuutta ja elävyyttä – ja sit vielä, ko hää oikee haastaa!

Kirjoittaja on syntynyt Kangasalla vuonna 1948. Hänen äitinsä Aino Säpyskä (o.s. Lounatkari, ent. Loginoff) kertoo seuraavassa evakkomatkastaan. Sen jälkeen Ainin sisar Hilikka kertoo lapsuudestaan Raivolassa ja omasta evakkotaipeleestaan.

Aino Säpyskä (o.s. Lounatkari)

Evakkomatalla

Oli eletty kaksi onnellista vuotta kotona Raivolassa. Rintamalta kuului tykkien jyske, ja silloin tällöin vierailivat naapurin koneet. Etenkin yöllä lasit joskus helähtivät, mutta ei se tuntunut meitä paljon häiritsevän: oltiinhan kotona ja siinä uskossa, ettei enää tarvitse lähteä. Tuli taas kevät. Vilja oli kylvetty ja meille oli rakennettu uudet ulkorakennukset: uudessa saunassa oli saunottu jo muutaman kerran. Oli kaunis kevätkesän aamu, kun heräsimme kovaan jyskeeseen. Meillä oli pihassa kuoppa, jonne mentiin. Oltiin siellä monta tuntia, kunnes jymy lakkasi. Ajateltiin ruveta taas normaalityöhön, mutta sitten alkoi sotilaita lappaa idästä päin, ja he kertoivat, että sieltä on vihollinen tulossa, alkakaa kiireesti lähteä. Niin alkoi meidän toinen evakkotie.

Lehmät laitettiin narun päähän ja marssittiin Raivolan asemalle. Ajateltiin, että sieltä päästään junaan, mutta kulkijoita oli niin paljon, ettei lehmiä huolitettu junaan. Päätettiin, että mamma ja pappa nousevat junaan ja me Helmi-siskon kanssa lähdemme lehmien kanssa kävellen eteenpäin. Näin tehtiin. Lounatjoen asemalta yritimme uudelleen nousta junaan, mutta turhaan, ja lisäksi jouduimme vielä pommitukseen. Muistan maanneeni Vesterisen hevostärryjen alla vatsallani.

Vaeltettiin taas eteenpäin, kunnes lopulta lähellä Viipuria olevalta Kämärän asemalta pääsimme junaan. Lehmät talutettiin härkävaunuun laudoista tehtyä siltaa pitkin. Vähän väliä juna pysähtyi, ja ihmiset juoksivat metsään pommituksilta suojaan. Karja jäi junaan oman onnensa nojaan. Matkamme ei paljoa edistynyt päivän mittaan. Seuraava yö oli kaunis ja kirkas. Vihollisen pommikoneet lensivät yltämme ja tyhjensivät lastinsa Viipuriin. Siinä radan penkereellä istuessamme mietimme, kuinka monta uhria mahtoi tulla. Oli kauhea katsella tulipalojen loimotusta ja kuunnella valtavaa jyminä. Aamulla käskettiin ottaa lehmät junasta ja jatkaa matkaa kävellen, sillä junan oli liian vaarallista mennä Viipurin asemalle. Meitä ennen tulleen Elisenvaarasta evakoita kuljettaneen junan oli käynyt huonosti.

Niin jatkui korpiavaelluksemme. Lähellä Lappeenrantaa pyrimme lauantai-iltana yöksi pieneen mökkiin. Kaikki matkan aikaisemmat yöt olimme viettäneet taivasalla. Mökissä asui pieni mummo, joka otti meidät hoiviinsa. Saimme pestä itsemme, ja mummo tarjosi meille juuri paistamiaan potattikkakaroita siunailleen: "Voi teitä, tyttöparat." Emme päässeet junaan Lappeenrannastakaan.

Juhannuksen aikaan olimme Suomenniemen paikkeilla. Matkan varrella oli ollut ruokapaikkoja, mutta juhannuksen pyhinä meidät yllätti nälkä. Tapasimme tiellä Pok-

Evakkoja karjoiheen 1944 (Karjala 3).

kisen Elman ja menimme hänen kanssaan pyytämään eräästä talosta leipää. Talossa oli ruokapöytä katettuna, mutta ihmisiä ei näkynyt. Silloin, ainoan kerran elämäni aikana, teki mieli varastaa ruokaa. Emäntä tuli sisään ja pyysimme häneltä leipää. Emme saaneet. Leipä ja jauhot olivat kuulemma loppussa. Niine hyvineen oli lähdeittä jatkamaan matkaa. Sitten meidät yllätti kaatosade, jonka alta pääsimme erääseen mökkiin ja saimme nukkua yömmе lattialla kuin sillit suolassa muiden evakoiden kanssa. Aamulla isäntä hermostui ja sanoi: "Joka sorkka nyt ulos, ette te tänne voi asumaan jäädä."

Kun ainoat puukenkäni hajosivat, heitin ne metsään. Kävelin jonkin matkaa paljain jaloin, mutta jalkani kipeytyivät ja tulivat rakoille. Löysin eräältä pellolta vanhat kumisaappaan terät, mutta ne eivät liian suurina pysyneet jalassani. Eräästä lähitalosta sain kuitenkin pyydettyäni vanhan lakanan, josta kiedoin paksut jalkarätit, ja niin kävelin niillä suurilla kumiterillä lopun evakkomatkan, mm. Mikkelin kaupungin halki. Eräänä sumuisena päivänä, kun heräsimme nokosilta Mikkelin kirkkopuistossa, päätimme Helmin kanssa jättää lehmät johonkin taloon ja lähteä junalla etsiskelemään vanhempiamme Joroista. Saimmekin lehmille väliaikaisen kortteerin ja löysimme vanhempamme sieltä talosta, jossa arvelimmekin heidän olevan. Nähdessään meidät he luulivat haamuja näkevänsä. He olivat olleet varmoja, että olimme kuolleet pommituksissa, olimmehan olleet kolme viikkoa teillä tietymättömillä.

Saimme pestä matkan liat pois itsestämme ja vaatteistamme, ja puolitoista vuorokautta nukuttuani lähdin papan kanssa hakemaan lehmä Mikkelistä. Sieltä palatesamme yritimme päästä laivalla lähemmäksi Joroista, mutta ei matka paljoakaan lyhentynyt. Lähdimme taas tielle. Sinä tien varressa oli kuorma-autonsa vieressä kaksi sotilasta tupakalla. He olivat viemässä puhdasta pyykkiä Joroisten Järvikylän kartanon sotilassairaalaan. Pitkän empimisen jälkeen he ottivat meidät lehminemme auton lavalle pyykkilaatikoitten sekaan. Köröteltiin siinä iloisina kohti Joroista, kunnes kau-

hukseni huomasi, että yhden laatikon kansi oli auennut ja lehmä oli laskenut sinne sekä hyvät että pahat. Lehmä oli ripulilla, joten kuvitelkaa, minkä näköistä pyykki oli. Eräästä tienvarren talosta sain ämpärin ja harjan, ja ryhdyimme soltujen kanssa pesemään paitoja kylmällä vedellä läheisellä niityllä. Eihän niitä kovin puhtaiksi saatu – vihreät ”kukkaset” jäivät joka paidan rintamukseen – ja märiksikin paidat jäivät, kun pakkasin niitä takaisin laatikkoon. Jätimme sotilaille hyvästit ja lähdimme talsimaan senkertaisten evakkotaipaleemme viimeistä kymmenkilometristä kohti evakkotaloa, jossa mamma ja sisko odottivat. Paljon jouduimme reissaamaan vielä tuonkin jälkeen, mutta nyt on kaikki kaukana takanapäin ja olemme saaneet viettää onnellisia rauhan vuosia. Vain muistoissa palaamme joskus noihin raskaisiin aikoihin.

Hilkka Pohja (o.s. Lounatkari)

Minun tarinani

Olen Hilkka Pohja, omaa sukuani Lounatkari (ent. Loginoff). Synnyin Terijoen pitäjän Metsolan kylässä vuonna 1923. Isäni oli Mikko ja äitini Ida. Me lapset kutsuimme heitä mammaksi ja papaksi. Meitä sisaruksia on ollut kaikkiaan 11, mutta moni heistä kuoli jo lapsena. Ollessani vuoden ikäinen muutin Vammelsuuhun, jossa kasvoinkin kouluikāän saakka kauniin Suomenlahden rannalla. Sitten muutin Raivolaan. Minä aloitin koulunkäynnin Ylä-Raivolan kansakoulussa. Sisareni Aino ja Helmi kävivät kotelotehtaalla työssä.

Vuodet kuuluivat ja minäkin vanhenin vuosien myötä. Tuli vuosi 1939, ja menin keväällä rippikouluun. Koulua kävi pitämässä Kuokkalan pappi, ja se pidettiin Raivolan aseman lähellä olevassa talossa, koska pappi kulki junalla. Sylvi-siskolleni oli jo syntynyt neljäs lapsi, ja olin luvannut lähteä hänen lapsiaan hoitamaan. Sylvi kävi hakemassa minut luokseen Viipuriin päästyäni ripille, ja minun matkani maailmalle alkoi. Samana vuonna marraskuun viimeisenä päivänä alkoi sota.

Sota sytty

Muistan hyvin sen aamun. Katselin ikkunasta, kuinka ihmiset juoksivat kauppoihin. Minäkin lähdin maitokauppaan, joka oli aivan meitä vastapäätä. Ilmahälytys tuli, ennen kuin ehdimme kunnolla syödä edes aamupalaa. Laitoimme lapsille jotain lämmintä päälle ja lähdimme juoksemaan pommisuojaan. Pommisuojaassa kuuntelimme, kun vihollisen koneet rytisivät päämme yläpuolella. Sitten alkoi kova räiske, kun pommit putoilivat kaupunkiin ja vähän kai mereenkin.

Kun ilmahälytys loppui, kävin pakkaamassa lapsille ruokaa, vaatteita ja vähän leluja. Sitten yritimme saada kyytiä, että pääsisimme pois kaupungista. Kaupungissa oli useita tulipaloja, kun viimein pääsimme erääseen kuorma-autoon. Sylvi pääsi Sepon kanssa hyttiin, koska Seppo oli aika pieni. Minä menin toisten lasten kanssa lavalle. Oli kauhean kylmä ja auto niin täynnä, ettei minulta sopinut muuta kuin jalat auton istuinlavan reunalle. Kun pääsimme Nuijamaan suojeluskunnan talolle, jonne tämä auto meidät vei, olivat jalkani aivan puutuneet. Majoituimme yöksi tänne talolle. Nu-

kuimme lattialla. Takit olivat peittoinamme, sillä eihän meillä ollut paljon matkatavaroita.

Aamulla lähdimme jatkamaan matkaamme asemalle, että pääsisimme Joensuuhun menevään junaan. Päämääränämme oli Kiihtelysvaarassa sijaitseva Toivo Rautiaisen, Sylvin miehen, koti. Pääsimme vielä samana päivänä lähteneen tavarajunan kyytiin. Siellä tavaravaunussa oli puisia lavereita kahdessa kerroksessa, joissa saatoimme istua taikka olla makuulla. Matka Joensuun asemalle kesti useita vuorokausia. Sieltä Sylvin appi haki meidät hevosella Kiihtelysvaaraan. Odottelimme kirjeitä kotiväeltä ja Sylvi mieheltään. Jouluksi matkustin Savoan mamman, papan ja Aino-siskon luo. Matkani oli niin monivaiheinen, jännittävä ja rasittava kuin vain sota-aikainen matka voi olla.

Oli siinä sitten iloa tarpeeksi, kun pitkästä aikaa tapasimme, ja samalla myös surua, koska koti oli jäänyt sotatantareeksi ja oli epäselvää, että mitä tästä eteenpäin. Elämämme oli täysin korkeimman kädessä, sillä emme voineet muuta kuin odottaa, mitä tuleman pitää. Ja niin se talvi kului siinä sodan jännityksessä. Tuli maaliskuu ja kolmastoista päivä. Radiossa ilmoitettiin, että sota loppuu kello yksitoista. Olimme siitä iloisia ja myös siitä, että veljemme Väinö oli säilynyt elossa. Mutta sitten tulikin suru, koska ilmoitettiin rauhan ehdot ja jämme juurettomiksi ilman kotia ja rakasta kotiseutua.

Paluu Raivolaan ja uusi lähtö sieltä

Keväällä 1941 syttyi jatkosota. Suomalaiset valtasivat Kannaksen takaisin, ja me pääsimme kotiin Raivolaan papan käytyä ensin katsomassa, oliko meillä kotia mihin palata. Myöhemmin palasi Helmikin kotiin. Hän pääsi myyjäksi Kopylovin kauppaan, ja minä olin saman perheen palveluksessa. Saimme olla kotona vain runsaat kaksi vuotta. Sitten oli sota taas päällä. Eräänä aamuna rupesi kranaatteja ja pommeja putoilemaan kylään. Juoksimme pieneen kellariin suojaan. Rajalta pakenevat suomalaiset sotilaita ilmoittivat, että piti lähteä nopeasti pois. Teimme kiireesti lähtöä. Sotilaita pyysimme ampumaan kaksi sikaamme. Aino ja Helmi ottivat lehmät naruun mukaan. Tuttu sotilas tuli hevosen ja rattaiden kanssa ja otti meidät muut kyytiin Kanneljärven asemalle, jossa väkeä oli jo paljon. Aino ja Helmi lähtivät lehmien kanssa Viipuriin päin kävelen.

Pitkän odotuksen jälkeen pääsimme Viipuriin päin menevään junaan. Päämäärämme oli Savo, jossa asui Väinö-veljemme vaimo Helvi. Väinö itse oli sodassa. Lopulta pääsimme Helvin luo Tiitululle Hallamäen kylään. Siellä asuimme sodan ajan. Rauhan tultua meidät määrättiin asumaan Kangasalle. Kun saavuimme Ainin kanssa junalla Kangasalan asemalle, istui mamma jo meitä odottamassa taikinasaaivin päällä. Myös pappa oli siellä. Helmi oli tuolloin Helsingissä. Me Ainin kanssa lähdimme etsiskelemään Sammaliston kylää. Perille oikeaan taloon päästyämme oli talon emäntä Hilma Sammalisto jo vastassa ja sanoi: "Nytkö te jo tulitte." Palasimme asemalle hakemaan mammaa ja pappaa. Papalla oli kuorma-auto hommattuna, jolla saimme kuljetettua lehmät. Muutimme Koivulan mökkiin Sammallistossa, ja rauhanajan elämämme Kangasalla pääsi alkamaan. Oli vappu 1946.

Hilkka Pohja (o.s. Lounatkari) 7.11.1923 – 5.7.1997

Muistoja Kannakselta

Näin otsikoitu kirjoitus on julkaistu Karjala-lehdessä vuonna 1986. Kirjoittajaksi mainitaan nimimerkki P.K. Tästä artikkelista on Ritva Sainio poiminut Raivolaan liittyviä muisteluksia.

Syyskesällä 1924 jouduin olemaan parisen viikkoa Kivennavalla. Aiheen muistella tuota lyhyttä ajankohtaa antoi äskettäin löytämäni kirkonkirjan merkintä, koskien äitini vanhempien muuttopäivää tuohon Kannaksen pitäjään joskus viime vuosisadan puolivälin jälkeen. He olivat tulleet sinne Pohjois-Suomesta, asettuen Tyrisevälle. Olin usein käynyt siellä heidän luonaan, mutta en kauempana pitäjässä, kunnes jouduin sinne työn merkeissä tuona kesänä 1924. Keväällä olin päässyt hommiin Viipurista käsin toimivaan Tie- ja vesirakennusten piiriin, työnämme maanteiden korjauksiin sisältynyt teiden piirustus punnituksineen. Kesän ajan olin kierrellyt rakennusmestari Tulkin alaisena piirin alueella aina Sortavalaa myöten, ja nyt, kohtaltani viimeisenä, oli kohteenamme tie Raivolan asemalta Kivennavan kirkolle.

Tällä kertaa sisältyi työhömmö kuitenkin muuan lisävaihe. Raivolasta jonkun matkaa kirkolle päin ylitti tie, aikamoisen mutkan tehden, joen Kosensillan kautta. Suunnitellun tien oikaisun mukaisesti meidän piti tutkia tulevan uuden sillan kohdalta joen pohjan laatu. Rakennetulta lautalta käsin iskimme teräksistä porapuikkoa määräväleihin niin syvälle kuin se ikinä painui, rannalta toiselle edeten. Lukemat pantiin kirjoihin. Tämän jälkeen alkoi jo rutiininomaiseksi tullut tien kartotus- ja punnitusyö. Sen jouduttamiseksi jakoi esimies joukkonsa kahteen ryhmään; toiset lähtivät kirkolta, toiset Raivolasta.

Jälkimmäiseen joutuneena sain kavereikseni kolme paikallista, suunnilleen ikäistäni miestä, joita en ennestään tuntenut. He olivat Loipon veljekset Matti ja Heikki sekä Saharinen, jonka etunimi on unohtunut. Loipon pojat olivat iloisia leikinlaskijoita, joiden seurassa ollen ei ikävä hätyytellyt. Saharinen oli hiljaisempi, mutta myös hyvä laulaja, ei kuitenkaan mikään hoilottaja. Pehmeän kauniilla tenorillaan hän kuin omis-
sa oloissaan lasketteli usein haikeansävyisiä laulelmiä, joita en montakaan tuntenut. Joku taisi olla peräti vieraskielinen.

Näin etenimme kohti navan kirkkoa tullen mainiosti toimeen keskenämme. Työ soi minulle vastuuta ja viehätystä, ja tuo aika merkitsi verratonta paikalliseen elämään tutustumista. Asuin enoni luona Tyrisevällä, joten matka työmaalle oli melko pitkä,

Kosensilta, joka räjäytettiin vuonna 1939. Takana Kusnetsovin huvila.

vaikka kuljinkin sen oikoteitä pitkin. Aamuisin eno herätteli minut leikkisästi hokien: "Yllää, yllää, kello on kuus. kello on kuus." Näkymä Suomenkylän mäeltä oli sykähdyttävä, kun avara merenselkä avautui milloin myrskyisenä, milloin tyynenä kimaltaen. Maan puolella oli jyrkkä, metsäinen Puhtulanmäki.

Kosensillan luona, kuten Kannaksella yleensä, oli monia tsaarin aikaisen Venäjän rikkaiden huviloita, jotka rapistuessaankin puhuivat omaa kieltään menneestä loistosta. Erityisesti on mieleeni jäänyt korkean rautapisteaidan takainen "palatsi": rehevä puisto leveine, nyt ruohoa työntävine käytävineen, rakennuksen moniväriset ikkunat, torni. Mutta liikettä ei näkynyt, oli kuin aika olisi pysähtynyt tuon korkean pisteaidan takana. Tie oli niin kapea, että epäilin jonkun rummun kohdalla hevospelien ohitusmahdollisuutta. Levennys oli tuiki tarpeellinen, kun autojakin oli jo liikenteessä, ja rytkytteli tietä jonkinlainen linjapiilikin. Tietysti poikkesimme joskus tsainoissa juomassa teetä. Se oli minulle uusi kokemus. Tarjoiluun kuului pieni valkea posliinikannullinen haudutettua teetä ja isompi kannullinen kiehuvaa vettä. Kukin sai siitä sekoittaa niin vahvaa teetä kuin halusi. Leipänä olivat "paraskit" ja "puolpielava": jälkimmäinen tarkoitti vesivehnästä. Ahkerassa käytössä näyttivät tsainoit olevan ja juttu luisti niiden pöytien ääressä.

Paikallisen hevosmiehen käytännöllinen neuvokkuus tuli kerran hauskaasti esille, kun meidän linjankulmauslaitteesta oli taittunut hiuksenohut tähyystyslanka. Harmittelin siinä ääneen, että mitä nyt tehdä, kun ei uuttakaan ollut laittaa tilalle. Hevosmies tokaisi siihen: "Ota hevose hännästä." Mikä välähdys. Teimme niin ja saimme kokeen kuntoon. Kiittelimme miestä, ja hän, ilmeisen mielissään kehumisesta, kehotti vielä: "Ottakaa varoikskii."

Ikolan seudulla yhytimme punnitusta suorittaneen esimiehemme ryhmineen tsainoissa. Hän kehotti meitä etsimään uuden kortteeripaikan kylältä, ja sellainen löytyikin läheltä tietä Mellon talon kamarista. Kauaa en siellä ehtinyt kortteerata, sillä sain kutsun palata kotiini Viipurin lähelle; olin saanut toisen työpaikan. Näkemättä jäi esimerkiksi Kivennavan kirkko, ja moniksi vuosikymmeniksi selvittämättä se, korjattiinko tuota meidän mittaamaamme tietä koskaan. Tätä juttua kirjoittaessani päätin lopulta ottaa selvää tien kohtalosta. Tiedustelin asiaa puhelimesta kivennapalaiselta Emmi Mikkolaiselta ja sain kuulla, että korjattu oli: tie oli oiottu ja levennetty ja Kosensillan rakennettu uuteen paikkaan. Hauska piste muistelulle.

*Oisha sitä maailmas makkuu (=liha tai muu keiton höystö) ko ois kaik köyhä kattilas.

*Vastaus papin tiedusteluun, halusiko vanhus taivaan iloon vai helvetin tuleen: "Mitäs vanha ilost, koha mis on lämmi.

*Nii o haljakka ko seitsemäis ves taarin pääl. (*Kalja, taari, muuttui sitä laihemaksi, mitä useammin sitä jatkettiin kaatamalla mäskin päälle uutta vettä.*)

Edith Södergran ja Raivola

Huhtikuun 4. päivänä 1992 tuli kuluneeksi 100 vuotta Raivolan mystisen runoilijan Edith Södergranin syntymästä. Runossaan "Miksi minulle annettiin elämä?" hän poh-tii elämänsä ja runoutensa tarkoitusta:

"Miksi minulle annettiin elämä,
jotta kulkisin kuin taikakirja kädestä käteen
polttaen puhki kaikki sielut,
vaeltaen tulena yli tuhkan,
janoten enemmän?"

Edith Södergranin isä, pohjalaissyntyinen mekaanikko Matts Södergran, työskente-li Raivolassa sahalla. Hän otti puolisoikseen Pietarissa asuneen Helena Holmroosin. Helena oli varakkaan perheen tytär. Hänelle oli sattunut "vahinko" erään tsaarinupsee-rin kanssa. Hän synnytti poikavauvan, joka kuoli heti synnyttyään. Koska Helena oli "langennut nainen" eikä enää voinut saada puolisoa vertaistensa joukosta, hänelle oli löydettävä mies vaikka Kivennavalta. Näin kertoo ruotsalainen kirjailija, tohtori Ernst Brunner elämäkertaraamassa "Edith".

Helenan vanhemmat järjestivät tyttärensä ja Matts Södergranin avioliiton. Vuonna 1892 Edithin ollessa vasta muutaman kuukauden ikäinen vei Södergran perheensä Raivolaan. Sieltä oli Helenan isä ostanut huvilan tyttarelleen. Södergranien uusi koti sijaitsi Roslivanjoen rantatöyräällä ortodoksisen kirkon ja hautausmaan vieressä. Ton-tilla oli kaksi taloa: suuri, lasiverantainen ja toinen vaatimattomampi. Lisäksi tontilla oli ulkorakennuksia.

Lapsuusvuotensa Edith asui Raivolassa. Noin 10-vuotiaana hänet laitettiin Pietarin saksalaiseen kouluun. Perhe menetti pian keinotteluissa huomattavan osan Helena Södergranin avioliittoon tuomasta omaisuudesta. Matts Södergran sairastui keuhko-tautiin ja kuoli vuonna 1907 Nummelan parantolassa. Samana vuonna myös Edith alkoi sairastella. Hän oli silloin hoikka, tumma, hyvin sievä 15-vuotias tyttö. Pietari-laisen valokuvaajan A. V. Kondratjevan (jolla oli sivuliike myös Raivolassa) ottamassa kuvassa Edith on mannermaisien tyylikkäästi puettu vaaleaan, silkkiseen jakkupukuun ja upeaan hatuun. Hän näyttää ikäistään vanhemmalta, tasapainoiselta ja kehittyneeltä. (Kuva kirjassa sivulla 5.)

Edithiä vaivasivat toistuvat keuhkokuumeet, mutta hän jaksoi silti kirjoitella runo-jaan kotonaan äitinsä ja taloudenhoitaja Kirsti Moilasen hoidossa. Vuonna 1909 hänet kirjattiin ensi kerran potilaaksi Nummelan parantolaan, missä hänen isänsä oli kuollut. Edith kiersi parantolasta toiseen sekä Suomessa että Sveitsissä. Välillä oli terveempiä-kin aikoja ja silloin hän sai olla kotona. Edith rakasti kissoja; erityisen rakas hänelle oli oma Totti-kissa. Muina ilonaiheina hänellä olivat puutarha, joenrinne ja koko kaunis Raivolan luonto. Palatessaan kerran Sveitsistä Edith kirjoitti runon "Kotiinpaluu":

”Lapsuuteni puut riemuitsevat ympärilläni: oi ihminen ja ruoho toivottaa minut ter-
vetulleeksi vieraalta maalta. Painan pääni ruohikkoon: vihdoinkin kotona.
Nyt käännän selkäni kaikelle taajäälle:
ainoita ystäviäni olkoot metsä, ranta ja järvi.
Nyt juon viisautta kuusten mehukkaista latvuksista,
nyt juon totuutta kuivuneesta koivunrungosta,
nyt juon voimaa pienimmästä, hennoimmasta ruohonkorresta:
mahtava suojelija ojentaa minulle armeliaan kätensä.”

Hagar Olsson on kirjoittanut Södergranin helluntaivaelluksista. Keväisin hän oli varmaan tuntenut itsensä terveemmäksi eikä ole voinut vastustaa luonnon kutsua. Suomenkylän mäelle oli heiltä pari kilometriä. Edithin tiedetään liikkuneen myös Russovan kankaalla joen toisella rannalla, jonne oli matkaa vain muutama sata metriä. Valkealampi oli kaunis vaelluskohde, samoin koko Roslivanjoen varsi, jonka törmällä Södergranien kaksi taloakin seisoivat. Rantaan oli taloista vain 50 metrin matka.

Metsäneuvos Yrjö Torikka kertoo Karjala-lehdessä, että Lintulan luostari. Raivolan lehtikuusimetsä ja Terijojeen rantahietikot ovat olleet Kannaksen suosituimmat turistikohdeet. Lainaan suoraan katkelman Yrjö Torikan tekstistä: ”Raivolan lehtikuusikossa käyskenteli 1920-luvulla myös lähellä asunut runoilija Edith Södergran. Vaikka Raivolan metsä ei nimeltä löydy runoilijan tuotannosta, on paikan helppo kuvitella antaneen sairaalle Södergranille luonnon- ja mielenrauhaa.” Södergran tunnelmoikin seuraavasti ensimmäisessä runokirjassaan: ”Minä näin puun, kaikkia muita suuremman, tavoittamattomia käpyjä täynnä.”

Murheet ja kärsimys täyttivät useimmiten runoilijan mielen. Kuluttava tauti, ystävi-
en puuttuminen ja perheen eristäytyminen kyläyhteisöstä ajoivat Edithin etsimään lohtua filosofisesta kirjallisuudesta. Hän ihaili kovasti Dantea, Freudia, Nietzscheä ja Steine-

Helluntaivaellus voi olla myös retki Raivolanoen rantaan. Kuvassa oik. Olga Fabritius, Helena Södergran, ilm. Edith, tuntematon mies ja Kirsti Moilanen. (Kuva SLS:n arkistosta).

*Södergranin
pienemmän
talon erotti
kreikkalaiska-
tolisen kirkon
tontista
näkyvä aita.*

ria. Näiden ajatukset hyvyydestä, kauneudesta ja oikeudenmukaisuudesta vaikuttivat hänen runouteensa. Vuonna 1916 julkaistiin Södergranin ensimmäinen runokokoelma "Dikter". Seuraavana vuonna perhe menetti loputkin omaisuudestaan Venäjän vallankumouksen myötä. Ernst Brunner kertoo Helena Södergranin käyttäneen harmissaan arvottomia osake- ja obligaatiopapereita seinien paperoimiseen. Kansalais sodan alettua Edith muutti äitinsä kanssa pienempään taloon. Isomman talon he vuokrasivat Rai-volan suojeluskunnan käyttöön. Myös koulu toimi tuossa talossa joitakin vuosia (tuota koulua kävi mm. oma isotäiti vuonna 1920). Taloudenhoitajasta oli luovuttava. Tilal-le otettiin vain piikatyttö, jota Helena ja Edith nimittivät "pikku punikiksi". Äiti sekä tytär yrittivät kaupata tavaroitaan raivolaisille saadakseen rahaa, mutta menestys oli huono. Köyhyys syveni lopulta suoranaiseksi näläksi.

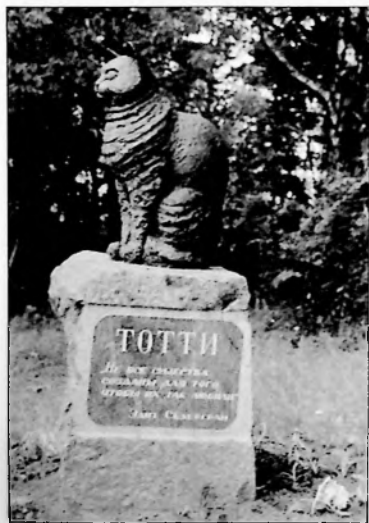
Vaikeuksista huolimatta Edith sai koottua ja julkaistua toisen runokokoelman vuon-na 1918. Sen saama arvostelu oli ristiriitaista. Jotkut arvostelijat näkivät siinä kuiten-kin tulevaisuuden runouden, modernismin alkua. Edithin ymmärtäjiin kuului Hagar Olsson, josta tuli Edithin hyvä ystävä. Kahtena seuraavana vuonna julkaistiin vielä kolme kokoelmaa, joiden julkaisemisessa Hagar Olsson auttoi. Köyhyys oli lopulta niin totaalista, ettei Edithillä riittänyt rahaa edes postimerkkeihin, jotta hän olisi voinut jatkaa kirjeenvaihtoa muiden kirjailijoiden ja kustantajan kanssa. Edith Södergranin kärsimystä ei voi mitata. Viimeisinä aikoinaan hän kirjoitti itsestään ja kuolemastaan Kristuksen morsiamena. Edith kuoli juhannuksena 1923. Äiti Helena asui Raivolassa sotaan asti. Vuonna 1939 hänet evakuoitiin Joroisiin, jossa hän pian kuoli.

Edith ehti kokea lyhyen elämänsä aikana ensimmäisen maailmansodan, Venäjän vallankumouksen ja Suomen itsenäisyystaistelut. Lisäksi hän koki isänsä menetyksen ja sitä seuranneen köyhyyden sekä emigrantteihin kohdistuneen vierokunnan. Luo-mistyyössään hän joutui kokemaan julmaa, ymmärtämätöntä kritiikkiä, ja lisäksi hän sairasti suurimman osan elämästään parantumatonta sairautta. Minusta on suuri ihme, että hän pystyi edes jollain tavalla säilyttämään mielenterveytensä kuolemaansa asti.

Tampereen kaupunginkirjastossa kanssani samaan aikaan työskennellyt Tarja Sara-

Kuvanveistäjä Wäinö Aaltosen Edithin haudalle tekemä muistomerkki, joka tuhoutui talvisodassa. Sen tilalle pystytetyn uuden muistomerkin kuva on värikuvaliitteessä.

Venäläinen kirjailijayhdistys pystytti v. 1992 runoilijan syntymän 100-vuotisjuhlassa patsaan myös Edithin Totti-kissalle. Samalla ympärillä oleva puisto nimettiin Södergran-puistoksi.

pisto teki 60-luvulla pro gradu -työnsä Edith Södergranista. Hän kyseli minultakin Raivolan kylästä. Hän halusi esimerkiksi tietää, miten Södergranit olivat sopeutuneet kyläyhteisöön. Vastaus oli, että eivät mitenkään. He olivat kummajaisia kyläläisten mielestä. Perhe eleli omissa oloissaan, omassa pihapiirissään. He puhuivat vieraita kieliä ja käyttivät pietarinaikaisia hienoston vaatteita. He erottuivat kaikin tavoin muista kyläläisistä. Näitä seikkoja sain selville äidiltäni ja tädiltäni sekä Raivola-seuran jäseniltä. Itsehän en tuohon aikaan ollut vielä edes syntynyt. Kukaan Raivola-seuran jäsenkään ei muista nähneensä Edithiä itseään, hänen äitinsä sen sijaan oli muutama nähnyt. Edithin äitiä muisteli joku näin: "Sielhä se ämmä männä leuhotti pitki raittii ja väliä hää ol kaupas ja joskus metsäs rissui kerräämäms."

Tampereella oli loppukesästä 1997 Edith Södergranin valokuvanäyttely. Edith oli nimittäin ahkera valokuvaaja. Näytteillä oli yhteensä 29 kuvaa Raivolasta ja Davosista, jossa hän oli ollut parantolassa. Näyttelyn otsikkona oli "Jalkaisin sain kulkea läpi aurinkokunnan". Tuo näyttely oli kiertänyt myös ulkomailla. Näyttelyn esitteessä lukee: suomalaisista kirjailijoista on vieraille kielille käännetty eniten Edith Södergranin teoksia. Edithin ottamista valokuvista on koottu myös kirja nimeltä "Tulena yli tuhkan". Kaikkiaan valokuvia on säilynyt nelisensataa.

Edith Södergran on haudattu oman puutarhansa aidan viereen ortodoksisen hautausmaahan. Wäinö Aaltosen suunnittelema alkuperäinen muistolaatta tuhoutui sodissa, mutta sen tilalle pystytettiin vuonna 1960 uusi parin metrin korkuinen, mattapintainen, musta kivi, jonka Aaltonen myöskin oli suunnitellut. Siihen on kaiverrettu kultaisin kirjaimin Edithin omat säkeet runosta "Tulo Hadekseen":

"...ja kuolema soittelee pensaissa
samaa yksitoikkoista säveltään..."

Myös Edithin rakas Totti-kissa on saanut oman muistopatsaan: sille pystytettiin oma "näköispatsas" vuonna 1992, jolloin vietet-

tiin Edith Södergranin syntymän 100-vuotisjuhlaa. Kissapatsas vartioi liikuttavan valppaan näköisenä emäntänsä muistomerkkiä Södergran-puistossa, joksi paikalliset asukkaat juhluvuoden kunniaksi puiston nimittivät. Nykyisin ymmärretään Raivolassakin (nykyisin Roshino) tämän kansainvälisesti tunnetun modernistin merkitys. Kirjaston seinää koristaa hänen valokuvansa ja joka puolella riippuu lukuisia taiteilija Antoli Buldakovin valokuvien pohjalta tekemiä maalauksia, jotka esittävät runoilijaa ja hänen kotiaan.

Kun Raivola-seura järjesti vuonna 1996 matkan Raivolaan, meillä oli oppaana pietarilainen. Suomessa opiskellut opas Valentina Rozkova. Hän kertoi matkalaisten tahtovan usein poiketa Södergranin muistomerkillä ja kysyi sitten minulta, kuka tämä Södergran oikein oli. Kerroin hänelle joitakin asioita jo bussimatkan aikana ja pyysin saada hänen osoitteensa. Kotiin tultuamme etsin tietoja Edith Södergranista ja lähetin nipun valokopioita tälle oppaalle Pietariin. Parin viikon kuluttua sain häneltä kortin, jossa hän kirjoitti näin: "Kiitokset minun oppaalleni, minun pelastajalleni. Nyt minä voin kertoa karjalaisille kotiseutumatkalaisille suomenruotsalaisesta runoilijasta, modernismin aloittajasta Edith Södergranista."

Raivolan kreikkalaiskatolinen kirkko Suurkadun varrella. Oikealla näkyvät Södergranin rakennukset. Alhaalla Onkamonsjoki eli Roslivo (=suvanto). (Kuva SLS:n arkistosta).

Kuvapainos: Suomalais-venäläinen kirjasto / Antti Joki / Antti Joki / Antti Joki

Raivolan ruukin työntekijöiden venäläinen kylähallinto

Raivolan venäläinen kylähallinto on mielenkiintoinen ja erikoislaatuinen vaihe Raivolan historiassa. Raivolaan perustettiin v. 1800 rautatehdas eli ruukki, jonka perustaja oli kreivi Peter Soltikov. Tehdas käytti raaka-aineena järvi- ja suomalmia, jota tuotiin Kivennavalta ja Uudeltakirkolta. Rautaa sisältävää multaa oli siellä paikoitellen jopa metrin vahvuudelta. Lähellä sijaitseva Systerbäckin asetehdas käytti ruukin rautaa tuotantonsa. Työntekijöiksi kreivi Soltikov hankki maaorjia Venäjän Orkovin kuvernementista. Vuonna 1820 Raivolan venäläiset ruukkilaiset joutuivat ns. lahjoitusmaiden järjestelyissä kuulumaan Pietarin kuvernementtiin ja Systerbäckin asehtaan alaisuuteen.

Maaorjuus lopetettiin Venäjällä v. 1861, ja vapautus koski myös Raivolan venäläisiä. Systerbäckin asetehdas erotettiin Kivennavan pitäjistä v. 1864 ja liitettiin Venäjään. Raivolan venäläiset työntekijät asuivat nyt Suomen alueella ja olivat Suomen lakien alaisia, mutta kuuluivat venäläisten omistaman tehtaan työläisiin. Heidän asemansa muodostuikin jossain määrin ongelmalliseksi. Niinpä Raivolan venäläiset saivat v. 1867 monien lainsäädännöllisten vaiheiden jälkeen varsin erikoisen järjestelyyn eli he saivat perustaa Suomeen venäläisen kyläitsehallinnon. Se tarkoitti, että he saivat oman kyläkokouksen, kylänvanhimman ja muut venäläiset virkamiehet. Poliisi- ja oikeushallinto tapahtui kuitenkin Suomen lakien mukaan.

Viipurin läänin kuvernööri, prokuraattori ja senaatti vastustivat jyrkästi tehtyä päätöstä, koska ennakoivat sen tuottavan monenlaisia esimerkiksi juridisia ongelmia. Hallintojärjestely osoittautuikin hankalaksi, koska venäläiset mm. pitivät huonona riippuvaisuutta suomalaisista laeista ja asetuksista. Itsehallinto lakkautettiin v. 1874. Venäläisille annettiin kuitenkin ikään kuin korvauksena Lintulan lahjoitusmaista erotettu maa-alue yhteismetsäalueeksi. Entiset venäläiset maaorjat olivat nyt siis kiinteistönomistajia Suomessa. Muutama vuosi tämän jälkeen Raivolan ruukki lopetti toimintansa. Raivolan venäläisten asema ja etenkin taloudelliset olosuhteet vaikeutuivat. He yrittivätkin jälleen saada itsehallintoa. Monien hallinnollisten vaiheiden ja "paperisotien" jälkeen itsehallinto myönnettiin v. 1889 siten, että he olivat kirjoilla Venäjällä Systerbäckissä ja oleskelivat passilla Raivolassa.

Venäläiset pyrkivät ns. sortovuosien aikaan vahvistamaan asemaansa. Nämä ajat olisivatkin saattaneet muodostua Raivolan kylälle kohtalon vuosiksi. Esimerkiksi Bobrikovin mielestä Raivola olisi pitänyt liittää Venäjään. Vuoden 1918 tapahtumien jälkeen Raivolaan kuten muuallekin Karjalaan tuli taas taloudellista nousua ja teollisuuden sekä kaupan toimeliaisuutta. Venäläistenkin olosuhteet paranivat, mutta osa väestä palasi kuitenkin kotimaahansa osan siirtyessä Suomen kansalaisiksi.

Perheeni elämää Raivolassa

Metsäpirtistä Raivolaan

Isäni on syntynyt Metsäpirtin Koselassa vuonna 1902, minä samassa paikassa vuonna 1925 ja veljeni Heikki 1927. Sisareni Salme on syntynyt Raivolassa vuonna 1929, jonne olimme muuttaneet kesällä 1928. Syy muuttoon oli perin yksinkertainen: isäni ja kaksi setääni olivat Laatokan kalastajia ja he menettivät elinkeinonsa yhden ainoan Laatokalla käyneen myrskyn seurauksena. Tuossa myrskyssä meni sekä kalastajavenhe (purjevene) että verkot. Heidän oma henkensäkin oli täparällä, mutta Valamon munkit pelastivat heidät, koska he haaksirikkoutuivat lähellä Valamoä. Pieni maatilamme ei pystynyt isoa perhettämme elättämään, joten lähtö elämän evakoksi oli edessä. Näin meistä tuli raivolaisia.

Kun tulimme Metsäpirtistä Raivolaan, oli ensimmäinen kotimme Kivennavan tien varrella. Äitini, tätini ja nuorin setäni pääsivät töihin Rämön kotelehteaalle. Isäni kulki veljiensä kanssa metsätöissä, äijä hoiteli maanviljelystä ja mummo huushollia ja meitä lapsia. Sitten tämä suurperheemme alkoi hajoilla. Suomenkylästä löytyi meille sopiva pieni mökki, jota aina sanottiin Penun Marin mökiksi. Mari oli edellinen omistaja, Benjamin Pokkisen leski.

Siihen aikaan olivat työolot erittäin huonot. Kerjäläisiä ja ns. reissumiehiä kulki usein ohitsemme ja he poikkesivat usein sisällekkin ruokaa pyytämään. Toisinaan ei meiltäkään löytynyt kuin piimää ja paljasta leipää, mutta niilläkin pyytäjät ruokittiin. Olipa pöydässä kuinka vaatimatonta ruokaa tahansa tai vaikka pelkkää saikkaa pieniksi pilkottujen sokeripalojen kanssa, kehotti isä aina tulijaa: "Istu pöytäsiin." Äiti oli nyt kotona, hoiteli maatyöt pienellä pihatontilla sekä vähäisen karjamme. Kyllä hän usein kävi isommissa taloissa maatöissä ja siivoamassa. Selässään hän kantoi metsistä risuja kesäiksi polttopuiksi. Usein me lapsetkin olimme häntä auttamassa. Marja-aikana kävimme koko Suomenkylän väki, siis naiset ja lapset, yhteisillä marjaretkillä, sillä marjojen myynnistä sai sievän lisäansion.

Entinen Penun Marin mökki, jossa Tuokko-perhe aluksi asui Raivolaan muutettuaan. Mökin edustalla Penun Mari (keskellä), Anna Lampinen ja Elsa Vamberg.

Lydia ja Aapro Tuokko Vuottaalla noin v. 1932. Huomaa pyörässä oleva moottori.

niäkään korkoa rahoistaan.

Tästä alkoi isäni kalakauppa. Kiireellä hän vei ensimmäiset kalalaatikot aamuin asemalle ja lähetti Viipuriin. Sitten hän pani toiset pyöränsä päälle ja lähti kauppamaan kalaa pitkin pitäjää polkien polkupyörää, ennen sen ns. moottoripyörän hankkimista. Jonkun laatikon hän toi vielä äijälle, joka seisoi myymässä kaloja kadun varrella Nousiaisen kaupan luona. Äiti sai käydä itse kaupassa tai lähettää meidät lapset ostoksille, vaikka rahaa ei olisi ollutkaan; tarvitsi vain sanoa, että isä maksaa. Iida Nousiainen oli miehensä kanssa samanhenkinen eikä hän koskaan epäroinyt velaksi meille myydessään. Näin Nousiaisista tuli meille koroton pankki, jota voimme käyttää tarvitessamme vielä silloinkin, kun olimme jo päässeet vaikeamman ajan yli. Eikä isäni unohtanut koskaan jättää heitä mainitsematta elämäänsä taaksepäin kelatessaan. Elämää, joka hänen kohdaltaan päättyi jo 49-vuotiaana.

Lähiympäristö ja naapurit

Kotini sijaitsi viiden tien risteyksessä. Yksi teistä vei Ruukille, toinen Terijoelle, kolmas Poruun, neljäs Tattarimäkeä pitkin Ylä-Raivolaan Palomäen kohdalle ja viides Uttulaan ja kuuluisaan Hirvikorven marjapaikkaan. Myöskin Porun tieltä pääsi hyville marjapaikoille. Ensini oli Myllysuo; se oli niin lähellä, että sinne me lapset menimme keskenämme jo hyvin pieninä. Sinne mennessä poikkesi Porun tie vasemmalle

Isäni kulki kalakauppiaana ensin polkupyörällä, myöhemmin jonkinlaisella moottorilla kulkevalla pyörällä, joka ei ollut kylläkään oikea moottoripyörä: en tiedä miksi sellaista tänä päivänä sanottaisiin. Kun muutimme Suomenkylään, oli isällä ainoastaan ropsin vuolemista työnään. Sitä sanottiin hätäaputyöksi, ja elää kituutimme tosi köyhästi. Pelastavaksi enkeliksi tuli Tuomas Nousiainen ja hänestä aion nyt kertoa. Nousiainen oli varakas. Heillä oli sainoi (teetupa) ja kauppa, josta isä sai tarvitessa ruokatarvikkeita velaksi. Nousiainen alkoi puhua isälleni, että isäni oli saatava työtä mistä hankkisi paremmin. Hän ehdotti: "Miksi et palaissi jälleen kalojen pariin. Kävisit aamuyön tunteina meren rannassa, kun kalastajat tulevat mereltä, ostaisit kuorman kalaa ja lähtisit kiertäväksi kalakauppiaaksi." Isäni sanoi, että hänellä ei ole kulkuvälineitä eikä alkupääomaa. Silloin Nousiainen tarjoutui rahoittajaksi, neuvoi vielä hallikauppiaat Viipurista ja organisoi koko homman, antoi velalle pitkän maksuajan eikä ottanut pen-

*Osa Tuokon
11-henkisestä
perheestä
kotinsa edus-
talla 1929.*

ennenkuin ylitimme kapean Myllyojan. Jos menimme suoraan eteenpäin, tulimme vanhoille kasarmialueille ja Roslivojoen rantaan.

Marjassa käytiin yleensä joukolla – siis naiset ja lapset. Marjaan lähtijät kokoontuivat meidän luona. Myllysuon laidassa oli hiekkakuopat. Niille istuttiin ja laitettiin kengät jalkaan. Takaisin tullessa taas levättiin siinä kantamuksinemme ja riisuttiin kengät. Korkkisen Saaralla oli siinä oikein oma lepopaikka: kun hän tuli siihen kori selässä ja istuutui, niin takana oli valmis koroke korille. Saara lupasi äidilleni, että kun hän kuo-lee, saa äitini sen paikan perinnökseen. Saara eli vielä kun lähdettiin sotaa pakoon, ja perintöistuin jäi vieraan haltuun.

Sitten joku sana lähimmistä naapureistamme. Terijoelle päin mennessä oli meiltä seuraava talo Hilda ja Mikko Tammikon. Heillä oli kasvattipoika Toivo. Hän oli jo aikuinen. Joskus hän vei veljeni Heikin ja Nuutisen Reinon katsomaan yläkerran kamariaan. Toinen yläkerran kamari oli Penun Marin hallussa aina silloin kun hän tuli Raivolaan. Hän oli melkein aina talvet Viipurissa. Tammikoilla oli vielä koira Heku; oikein pilalle hemmoteltu ja tosviisas. Heku inhosi kalakeittoa, ja milloin heillä oli kalakeittopäivä, muutti Heku meille väliaikaisesti. Kun lähdimme talvisotaa pakoon, jäi Mikko kotiin lehmiiä hoitamaan. Raivolassa oli jo sotilaita, jotka hakivat Tammi-kolta maitoa. Eräänä iltana Mikko puheli yhdelle maidonhajakijalle näin: “Jos minulle tulee kiire lähtö, niin ammu sinä tuo Heku minun lähdeytyäni, ettei se jää sodan jalkoihin.” Heku kuunteli ja katseli Mikkoa uskollisilla silmillään, pyrki sitten ulos eikä tullut enää sen koommin takaisin.

Tien vasemmalla puolen olivat Arteilmaiset. Heidän oikea sukunimensä oli Andri-anoff, mutta aina puhuttiin vain Ullasta ja Arteilma-papasta. Luultavasti tämä Arteilma oli papan etunimi. Hän oli venäläinen ja oli työssä hevostmiehenä Galkinin sahalla. Kun hän tuli töistä iltaisin kävelen kotiin, oli hänellä aina sininen kankainen eväslauku olkapäällä. Juoksimme häntä vastaan, hän piteli meitä kädestä ja puhui meille huonolla suomellaan, jota me kummasti ymmärsimme. Kun hän kävi joskus pyhäpäivinä poikien kanssa paimenessa, hän opetti poikia kuuntelemaan lehmänkellojen tai kulke-misen ääntä painamalla korva maahan kiinni. Kissaajan lähellä, toisella puolen Noo-

Центральный архив Республики Беларусь

voi Miestan suota, olivat erään huvilan rauniot, kaivo ja villiintynyt puisto. Raunioilla oli paljon laudan ja pellin kappaleita; niistä pappa kyhäsi pojille paimenmajan ja selitti, että sateella lehmät menevät puiston puiden alle suojaan ja silloin paimenet voivat olla sateensuojassa majassa.

Yhdellä suunnalla olivat naapureinamme Antti ja Siiri Pokkinen Raija- ja Kaijattytärineen. Lisäksi oli isosisko Hilikka, joka asui Terijoella setänsä Juho Pokkisen luona ja kävi siellä koulua. Myöskin tällä Juho Pokkisella oli talo samalla tontilla kuin Antilla. Toisinaan hän ajeli sinne Terijoelta moottoripyörällä. Antti Pokkinen oli monitaitoinen mies. Hän oli rakennuksella kirvesmiehenä mutta hän oli myöskin tehnyt Tattarimäen rinteessä olevasta saunastaan verstaan, jossa he Tuittu-nimisen miehen kanssa valmistivat paperimassasta nukenpäitä. Myöskin suksia he tekivät. Heikki-veljeni saattoi pikkupoikana seistä koko illan heidän verstaansa ovensuussa ja seurata heidän työskentelyään. Antti ja Siiri Pokkinen laittoivat joka kevät kauniin kukkamaan pihalleen. Antti oli tarmokas työväenyhdistysmies, hyvä näyttelijä ja laulaja. Vanhempani keskustelivat usein hänen taidoistaan työväentalolla käytyään. Muuten nämä Pokkiset elivät hyvin omissa oloissaan; siksi kai me lapsena pidimme heitä hyvin mielenkiintoisina. Joskus me jopa keksimme leikkiä Anttia ja Siiriä. Jaoin roolihahmot, ja se oli onnellinen, joka sai olla Hilikka-sisko.

Meiltä Ruukille päin mentäessä oli vasemmalla Ilmari ja Aino Pokkisen talo. Heidän tonttinsa oli lohkaistu Tattarimäen päällä sijainneen Ylä-Pokkisen tilasta. Ilmari oli nimittäin Ylä-Pokkisen poikia. Siispä sukunimen sijasta kutsuimme heitä ilmarlaisiksi. Heillä oli tyttäret Helmi ja Impi, hyviä laulajia molemmat. Koska Aino ja Ilmari olivat vanhempieni ikäisiä, oli kanssakäyminen heidän kanssaan jokapäiväistä. Mieslään on säilynyt yhä kaksi pientä tyttöä, Helmi ja Impi, seisomassa vierekkäin ja laulamassa "Aallokko, aallokko kutsuu" tai "Vanhan kartanon kehäävä rukki". Vaikka kotonani oli gramofooni ja isä veivasi sen soimaan usein etenkin kesäiltoina, en muista sen levyjä yhtä hyvin kuin näiden tyttöjen laulun. Sisareni Salme oli heidän kanssaan hyvä ystävä. Kerran he Helmin kanssa tekivät sopimuksen: kun Helmi kuolee, niin Salme tulee hautajaisiin ja tuo rinkelin, ja kun sitten Salme kuolee, niin Helmi taas tulee hautajaisiin ja tuo rinkelin. Kukaan ei hennonut sanoa, ettei se noin ole mahdollista.

Ilmarlaisista seuraava oli Anni Munnen talo. Hän asui siinä tyttärensä Hilman ja poikansa Jussin kanssa. Jussi oli työmiehenä hieman saamaton, mutta hän oli hyvin musikaalinen: hän soitteli pihalla kesäisin mandoliinia ja lauleli. Pukeutumisessaan hän oli erittäin siisti. Ansio siitä lankesi kyllä Hilma-äidille, joka aina pesi ja "ryykkäsi" – kuten hän itse sanoi – Jussin paitoja. Jussi harjoitti myöskin parturin hommia. Hilmallä oli ollut nuorena sulhanen, armeijan seppä, silloin kun Raivolassa oli ollut vielä sotaväkeä. Seppä oli palannut kotipuoleensa asevelvollisuuden suoritettuaan, mutta oli luvannut tulla takaisin. Hilma odottikin häntä uskollisesti aina evakkoon lähtöön asti. Hän ei halunnut kuulla totuutta: seppä oli perustanut aikoja sitten perheen kotipuoleensa. Hilma kävi taloissa satunnaisissa töissä kesäaikana ja marja-aikana muiden mukana marjassa. Talvisin hän pysytteli kotona tehden käsitöitä, joissa hän oli taitava. Mm. osuuskaupan hoitajan Uotilan rouva teetti hänellä kauniita pitsejä ja merkautti pöytälinjoja. Teki hän niitä joillekin muillekin.

Meidän sarajamme seinässä oli rivi suomenkyläläisten postilaatikoita. Sen pitämälle ei posti mennyt. Muistan vain osan laatikoista: oli Valjakan hovin suuri laatikko, sitten Kaipaisen, Lempisen, Pummin, Tammikon, Arteimin laatikot ja muutamia mui-

Ylä-Raivolan koulun oppilaita vuonna 1929 sekä opettajat Aino Niiranen ja Lahja Nokkonen.

ta. Postinkanto oli Savolaisen perheen hallussa. Ensin postia kantoi Eelis, sitten Arvo ja sitten Esteri. Välillä heitä tuurasi vielä joku sisaruksista.

Kouluaikani ja nuoruuteni Raivolassa

Koulua kävin Ylä-Raivolassa. Alakoulua oli vain puoli vuotta syksyllä ja seuraava puoli vuotta (tai lukukautta) vasta seuraavan vuoden kevätpuolella (esimerkiksi vuoden 1932 syksy ja 1934 kevät). Opettaja oli Aino Niiranen. Toiset kouluvuoden puolikkaat hän opetti Ala-Raivolassa. Kansakoulun opettaja oli Lahja Nokkonen. Hän opetti yhtäaikaan kaikkia neljää luokkaa. Opettajalla oli kotiapulainen, jota me lapset kutsuimme nimellä "Opettajan Tilta". Myöhemmin apulaiset vaihtuivat, enkä muista, miksi heitä nimitimme. Kun opettaja meni naimisiin, aloimme puhua hänen miehensä "Opettajan Paulina". Heille syntyi kaksi lasta, Pertti ja Hilppa.

Kouluaikaan jo 11-vuotiaana kävin töissä kesällä Mehin puutarhalla. Tein 5 tuntia päivässä. Ensin olin kitkemässä mahanipenkkejä, sitten työskentelin ruusuansareissa ja istutin lavoihin lantun taimia. Tästä ajasta on monia huvittavia muistoja – on toki vähän ikäviäkin, mutta mitäpä niitä muistelemaan. Mehillä oli palvelija nimeltä Iida; hänen sukunimeään en kyllä muista. Sen sijaan muistan, että hän toimi sisarensa Katri Rukatsefin kanssa meillä pyhäkoulun opettajana. Kesällä ei pyhäkoulu ollut, mutta eräänä kesäsunnuntaina he kutsuivat meitä lapsia kotiinsa. En muista kaikkia, joita oli mukana, mutta ruukilta olivat ainakin kauppias Miikkulaisen pojat Antero ja Eero. Näiden opettajien koti oli siisti ja kaunis. He pitivät meille pienen hartauden, näyttivät ajan tavan mukaan vanhoja valokuvia ja tarjosivat erilaisia herkkuja – erityisesti jäivät mieleeni mansikat.

Mutta palataan Mehin muistoihini. Kun istutin lantun taimia, oli tavattoman kuumia

Электронная библиотека на http://ebooks.lib.ru

päiviä. Iida leipoi Mehin rouvalle joka aamu tuoretta hiivaleipää ja lypsi sen jälkeen vuohet. Kun hän oli kantanut rouvalle aamuteen ja muut aamiaistarjoilut pöydälle, hän tuli luokseni mukanaan muki lämmintä vuohenmaitoa ja iso voileipä, siitä vastapaistetusta leivästä. Leivän päällä oli paksultti puoliksi sulanutta keltaista voita. Leivän ja maidon tuotuaan hän kiiruhti heti takaisin sisälle. Minä en tuota lämmintä maitoa pystynyt juomaan enkä syömään sitä voimäärää, joka oli leivällä. Siksi minä aamusta toiseen kaivoin multa kuopan, mihin hautasin voileivän ja kaadoin maidon päälle. En tiedä, miten lantut kasvoivat tuossa maassa, koska jouduin jättämään tämän työpaikan ja lähtemään veljeni avuksi paimeneen.

Kun olin päättänyt 12-vuotiaana kansakoulun, menin heti seuraavana päivänä Rämön kotelotehtaalle töihin, enkä suinkaan ollut ainoa siellä työskentelevä pikkutyttö. Tehtaalla oli paljon ammattinimikkeitä, joista muistan vielä seuraavat: maasija, raamittaja, pohjittaja, liimaaja, kanttaaja, pyyhkijä, leimaaja ja leikkaaja. Tässä oli vain osa niistä henkilöistä, joiden käsien läpi heti käytön jälkeen roskiin menevä tupakkalaatikko joutui. Liimankeitäjiä sanottiin emänniksi. Astia, jossa kuuma liima oli, oli nimeltään linaska, rauta jolla liimalautaa puhdistettiin oli ripohka, pieni pikkupoikien tärkkäämä lappu, jolla remmi kiinnitettiin, oli spaikki ja poikia itseään sanottiin maasijapojiksi. Vielä muistan, että 25 kappaaleen laatikkopino oli nimeltään tauhka. Työ oli urakkatyötä. Muistan vieläkin oman liimaajatyön palkkani: se oli 3 markkaa tuhannelta. Parhaina päivinä teimme jopa 900 kappaletta tunnissa eikä ansio ollut lainkaan huono. Sosiaaliset olot sen sijaan eivät ansaitse kiitosta.

Yrjö Reitama (ent. Rubanin) oli mennyt naimisiin Nousiaisten tyttären Annan kanssa ja hän perusti oman tehtaan Pekka Paavolaisten talon alakertaan. Tehtaan nimi oli Kannaksen kotelo. Keväällä 1939 siirryin sinne töihin. Meitä oli töissä pieni joukko, noin 20 henkeä, ja tehtaalla vallitsi melkein kodinomainen tunnelma. Tehtaassa tehtiin erikoislaatikoita. Mieleeni on erityisesti jäänyt Sirkka Salosen, senaikaisen miss Suomen, kuva etiketeistä, joita olin liimaamassa. Nämä etiketit tulivat Silo-kerrastolaatikoiden kanteen.

Eräänä itkuisena iltana alkoi sitten lähtö pois Raivolasta. Evakkomatkamme vei Joroisten pitäjän Kaitaisten kylään. Ensin olimme Härkölän talossa. Meitä oli heillä 9 evakkoa. Kun talon isäntäparin pojan talosta Kivelästä siirrettiin evakot muualle, jäi nuori Lempi-emäntä pienen tyttärensä kanssa yksin ja hän tarjoutui ottamaan osan meistä luokseen. Meidän perheemme 4 henkeä meni lop-

Heti koulunsa lopetettuaan lapset menivät kotelotehtaisiin töihin. Kuva Rämön tehtaalta.

puajaksi heille. Olemme olleet siitä asti yhteydessä heihin aina silloin tällöin. Nyt heistä on jäljellä ainoastaan Lempi. Raivolaa emme enää palanneet. Joroisista muuttimme Järvenpäähän ja täällä olemme eläneet pisimmän ajan elämäämme unohtamatta kuitenkaan koskaan, että olemme raivolaisia.

Felix Torikka

Eräs hautajaissaatto

Viimeiseksi ennen evakkoon lähtöä asui perheemme Raivolassa vuokralla Maria Blasnoffin (o.s. Paetz) omistamassa talossa aseman ja Permonsikin vanhan sahan lähellä. Maria Paetz oli syntynyt Pietarissa vuonna 1883 ja oli kirjoilla Viipurin saksalaisessa luterilaisessa seurakunnassa. Paetzién alun perin saksalainen suku oli muuttanut Arkangeliin todennäköisesti jo Katariina II:n aikana ja levinnyt sieltä mm. Pietariin ja Viroon. Viron tasavallan ensimmäisen pääministerin ja presidentin Konstantin Pätsin arvellaan myös kuuluvan Raivolaa Paetzién sukuun, jonka nimi kirjoitetaan hieman eri tavoin kulloisenkin paikallisen tyylin mukaisesti.

Marian vanhemmat isä Robert ja äiti Emilia (o.s. Schlesinger) olivat omistaneet ns. Permonsikin sahan. Saha meni konkurssin kautta toisille omistajille, mutta sahan työväen asunnot jäivät Paetzién omistukseen. (Permonsikin saha oli johonkin aikaan Kivennavan suurin. Sittemmin saha paloi. Se rakennettiin uudelleen, mutta toiminta loppui 30-luvun loppuun.) Paetziét olivat viettäneet kesänsä Suomessa jo vuodesta 1885 lähtien. He omistivat tuolloin Raivolassa yhteensä 10 kesähuvilaa. Paetziét muuttivat vuonna 1907 vakituisesti asumaan Raivolaa, jossa Maria vuonna 1939 omisti 15 hehtaarin (josta viljeltyä maata 7 ha) maatilaa rakennuksineen sekä lisäksi kuusi asuinrakennusta, jotka olivat vuokralla.

Marian sisar Emilia oli naimisissa puolanjuutalaisen Jakof Diamentin kanssa, joka toimi Lions-makeistehtaan johtajana Lontoossa. Diamentit muuttivat USA:han 20-luvulla ja kuolivat lapsettomina Floridassa. Marian veljistä Aleksander kuoli tuberkuloosiin Raivolassa 1914, ja Robert taisteli valkoisten puolella Venäjän sisällissodassa menehtyen kulkutautiin Harkovin tienoilla. Marian isä lähti vuonna 1918 Raivolasta viimeisellä junalla Pietariin hoitamaan asioitaan. Raja suljettiin eikä hän päässyt takaisin. Hän kuoli Pietarissa siellä vallinneen nälänhädän heikentämänä. Marian äiti kuoli Raivolassa 20-luvulla ja Maria itse Helsingissä vuonna 1971.

Marian aviomies Aleksander Blasnoff oli venäläinen taidemaalari, joka oli tehnyt paljon Venäjän hovin töitä, mm. kirkkomaalauksia Kronstadtissa. Suomessa hän maalasi pääasiassa muotokuvia. Myöskin Maria oli taidemaalari (hän tauluissaan oli signeeraus Paetz-Blasnoff). Hän rakennutti Raivolaa kotitaloonsa suuren, korkean ateljeehuoneen. Heidän ainoa lapsensa, tytär Irina, jota kutsuttiin Iiraksi, oli syntynyt Raivolassa vuonna 1918. Vanhemmat halusivat lapsestaankin taidemaalaria, ja Iira opiskelikin jonkin aikaa Ateneumissa Helsingissä. Perheessä puhuttiin venäjää – isä puhui yksinomaan sitä –, saksaa, ranskaa sekä hieman suomea. Iira osasi suomea hyvin, olihan hän käynyt mm. Raivolaa suomenkielisen kansakoulun.

Taidemaalari Aleksander Blasnoff kuoli huhtikuussa 1939. Hataraa muistikuvani

mukaan olin omaisten toivomuksesta kunniatehtävässä eli kantamassa ikonია hautajaissaatossa, joka kulki läpi Raivolan keskustan Paetzilta Raivolan kreikkalaiskatoliseen kirkkoon. Parrakas pappi johti kulkuetta. Sitten tulín minä, minun perässäni ruumisarkku, ja sen jäljessä kulki varsinainen saattoväki. Sekä parrakas pappi että ruumisarkku, joiden välissä kuljin, pelottivat kyllä hiukan minua, alle kuusivuotiaista.

Tapana kuulemma oli, että hautajaissaatossa ikonía kantaa, mikäli mahdollista, kuolleén miehen hyvän ystävän poika. Isäni Aleksander Torikka oli Blasnoffien ystäviä mm. maalausharrastuksensa sekä venäjän-, saksan- ja ranskantaitonsa takia. Muistan itsekin olleeni Paetzeilla sangen pidetty kävijä. Esimerkiksi omenia ja marjoja sain syödä puutarhasta niin paljon kuin jaksoin!

Irina Rubaninin (o.s. Blasnoff) syyskuussa -99 tehdyn haastattelun perusteella sekä arkistojen ja muistin kätköistä esiintoi Felix Torikka.

Kuvassa on Boris Sorinin ortodoksinen hautajaissaatto. Häntä olivat saattamassa "melkein kaikki raivolalaiset uskontoon katsomatta", kun hänet haudattiin ortodoksiseseen hautausmaahan kirkon viereen. Edessä kirkkokuoro, papisto ja arkku, taustalla Sorinin kotitalo.

Sergei Kirtola

Lähtö Raivolasta -39

Opettaja Lyyli Poutiainen tuli luokkaan, ja hänen vakava ilmeensä sai hälinän loppumaan ilman tavanomaista "No, nyt hiljaa" -käskyä. Tajusimme, että hänellä oli jotakin erityistä sanottavaa. Erityistä oli toki saatu nähdä ja kuulla ennen tätäkin hetkeä. Kylän läpi oli jo monia päiviä kulkenut runsas määrä ihmisiä kolisevilla hevosrattailaan Raivolán asemalle. Tiesimme, tai olimme kovasti tietävinämme, me pojat varsinkin, että "rajan läheltä viijjää ihmisiä pois, tiijjää vaik tulis sota...". Mutta eihän se meitä koskisi:

“Tääl astikka?” Nyt se kuitenkin kosketi. Lyyli Poutiainen puhui vakavalla äänellä, että koulun toiminta loppuu ja että myös Raivolasta on naisten ja lasten muutettava kauemmaksi sisempään Suomeen.

Aikuiset tiesivät odottaa tällaista käskyä. Mutta mitäs me pojat: juoksentelimme iltaisin Suomenlahden pintaa huikean kuunsillan tavoin. Joku oli kuullut, että venäläisten lentokoneita oli lennellyt ainakin Joutselän ja Vammelsuun yläpuolella. Koulun piha tyhjeni nopeasti, kun kaikilla oli kiire kotiin kertomaan, mitä opettaja oli sanonut. Mutta viranomaisten muuttokehottus oli jo tavoittanut ainakin minun vanhempani. Poikkesin isän luona kaupassa ja hän tiesi jo, ja kotona tiesi äitikin, sillä ylikonstaapeli Antti Rautiainen oli matkalla poliisivartiokonttorista kotiin poikennut meillä. Poliisi ja suojeluskuntalaiset levittivät tietoa, mutta hyvin moni vastasi: “Sit vast ko on viime ne pakko!”

Valentina, Jevgenij ja Tamara Kirtola, istumassa Maria Solomonova.

Joka tapauksessa kylä alkoi hiljjetä; moni lähti, mutta aika moni perhe vielä jäikin.

Vaikka olinkin vain poikanen, käsitin kuitenkin vakavien asioiden olevan kysymyksessä. Lokakuun alussa minun oli käytävä hammaslääkäriässä Terijoella. Matkustin junalla niin kuin silloin oli tapa. Terijoen asemalla hämmästyin totisesti: soittoakuntia ja sotilaita asemalla ja yhden vaunun edessä ryhmä miehiä. Heille puhui joku sotilas, ja miesryhmästä yksi kuului jotain vastaavan, nimenomaan se heistä, joka oli vanhimman näköinen. Aikanaan selvisi: valtioneuvos J. K. Paasikiven valtuuskunta oli menossa Moskovaan.

Rämön kotelotehdas, niin kuin muutkin kylämme teollisuuslaitokset, keskeytti työnsä, mutta Rämön kauppa, jonka hoitajana isäni oli, jatkoi toimintaansa. Sen sijaan kaupan yhteydessä toiminut leipomo lopetti, kun leipuri käyskeli konttoriin Elsa Mustosen eteen ja ilmoitti: “Maksa palkka, mie lähen.” Oli totuttu, että Rämön kaupasta ostettiin tuoretta leipää, aamulla ruisleipää ja iltapäivällä vehnästä, joskus jopa setsuuria. Isäni järjesti leipomisen toistaiseksi niin, että meidän äiti leipoi päivittäin jonkun verran ruisleipiä. Koulusta jouten olevana oli minun osani toimittaa jauhot kotiin ja leivät puotiin.

Ja kylän läpi kolisteli yhtenään murheellisia kyytineuvoja. Hymyttömiä vanhoja miehiä ohjaksissa, rattailia naisia ja lapsia nyyttien ja säkkien seassa. Sotaan kelpoiset miehet olivat jo komennetut ylimääräisiin harjoituksiin. Sato oli jo korjattu, etenevä syysharmaus näkyi ei vain luonnossa, vaan heijastuneena myös ihmisten olemukseen, mutta ei se ollut syksyn syytä, se ihmisten alakulo.

Russovan kankaalle ilmaantui ratsuväkeä. Se oli, kuten saimme tietää, Uudenmaan rakunarykmentin osasto komeine hevosineen. Me kylän pojat saimme joskus käydä

Digitized by Google

Kirtolan kaksoset Valdemar ja Pauli, heidän veljensä Sergei ja serkkunsa Faina Surenkin.

Sergei Kirtola, Faina Surenkin ja Aleksander Solomonov.

juottamassa hevosia joella. Taluttaa olisi pitänyt, mutta selkäänkin kapusimme. Leiriin peremmälle meitä ei sentään päästetty. Minusta tämä kaikki oli hyvin jännittävää, ja kerroinkin kaiken innoissani äidille, mutta hän vain huokasi ja pyyhkäisi silmäkulmaansa.

Vanhin veljeni oli töissä Viipurissa, mutta toiset, ne kaksoset, oli käsketty palvelukseen suojeluskunnan talolle, mistä he saivat myös suojeluskunnan puvut. Piipahitivat joskus kotona. Syksyn myötä näytti myös aikuisten apeus lisääntyvän. Sitten se tapahtui. Oli kai lokakuun 19. päivä, kun veljeni tuli kotiin suojeluskunnasta ja ilmoitti: "Äiti, tänään on kaikkien lasten ja naisten lähdettävä, joita ei ole komennettu jäämään. Asemalla on oltava ennen kello kolmea. Mukaan evästä viideksi päiväksi ja varavaatteet." Äiti halusi tietää minne meidät kuljetetaan, mutta ei sitä veli tiennyt. Juoksin kaupalle kertomaan isälle, mutta kyllä hän sen jo tiesi.

Kun palasin kotiin, sain torut häviämistäni, vaikka olisi ollut kiireesti pakattava. Äiti ja sisko pakkasivat, ja minäkin sain koulureppuni vaatteita täyteen. Erikseen olivat eväät parissa korissa. Sitten päällysvaatteet ylle, ovi kiinni ja hyvästit kodille. Äiti, ovea kohti kumarrellen, teki kolmesti ristinmerkin ja rukoili. Silloin kuulimme takaa ankan äänen: "Hullu nainen, kotiasi et jätä!" Se oli isäni hyvä tuttava, ortodoksisipappi isä Mihei. Äiti vastasi, että nyt on kysymyksessä viranomaisten määräys ja siksi me lähdemme. Pappi vastasi kiivaasti, ettei hän ainakaan poistu kirkostaan. "Sodat tulevat ja kulkevat ylitsemme, minä en jätä kirkkoani."

Kuljimme kaupan kautta, missä hyvästelimme isän. Asemalla oli ruuhka ja tungos vaunuihin, kun sukulaiset ymmärrettävästi halusivat samaan vaunuun. Tavara-vaunujen jono näytti tavallista tavarajunaa pitemmältä. Etupäässä oli pari henkilövaunua, joihin poliisit ohjailivat vanhuksia ja muitakin huonokuntoisia. Lähtö viivästy.

Yllättäen ajoi asemalle henkilöauto. Suojeluskunnan vääpeli Luntila autteli autosta junaan kumaraiseksi murtuneen kyynelehtivän isä Mihein. Matka evakkoon, tunte-mattomaan siirtolaisuuteen, saattoi alkaa.

Ritva Kansonen

Sirpaleita

Viisi lasta hiihtämässä jäisellä hangella
auringin loisteessa.
Se pieni poika jäi kotiin ilman suksia.

Hälytys, räjähdys,
ujellus, toinen,
lukemattomia peräkkäin,
ja ilma täynnä loistavia sirpaleita.

Se pieni tahtoi saada yhden kiinni
ja kiipesi kellarin katolle.
Tuolla, tuolla.
Pienet kädet kurkottivat, haroivat ilmaa
- ei ylettynyt.

Yksi tuli suoraan kohti: hurraa!
- Verta jäisellä hangella, lisää verta, ihmisiä, lisää ihmisiä.
Sen pienen vatsaan osui sirpale
auringin loisteessa.

Mikko ja Alma Ilosen poika kuoli kevättalvella 1944 pommituksessa Suomenkylässä. Hän oli seissyt kellarin katolla katselemassa pommitusta. 8-vuotias Ritva Kansonen (nyk. Sainio) oli hiihtämässä lähellä tapahtumapaikkaa. Muistikuvat muuttuivat ru-non muotoon 16-vuotiaana (vuonna 1953).

Leo Hollo

Kotia puolustamassa

Liityin Raivolan suojeluskuntaan 18.1.1935. Olin hyvin ahkera suojeluskuntalainen, ja minulle myönnettiin valioluokan harrastusmerkki ja III luokan kuntomerkki. Muu-hun toimintaan osallistumisen lisäksi kävin kuusi kahden viikon viestiperuskurssia eri paikkakunnilla. Suojeluskuntaan kuulumiseni päättyi 28.3.1939; tämä päivämäärä nä-

kyy henkilökortissani. Astuin suorittamaan asepalvelusta 5.5.1939 polkupyöräpataljoona I:een Terijojele. Minut määrättiin viestikomppaniaan, jonka päällikkönä oli kapteeni Hiltunen. Olin mukana elokuussa suuressa sotaharjoituksessa, joka pidettiin Karjalan kannaksella. Sotaharjoitusta johti itse Mannerheim. Hän piti harjoitusten päätteeksi Viipurissa katselmuksen, jossa varusmiehiä ja kantahenkilökuntaa oli yhteensä noin 30 000 henkeä.

Talvisodan alkaessa olin Terijojeen kasarmialueella, kun vihollinen alkoi klo 7.00 ampuja Kronstadtista täydellä tykistöllä kohti Terijojea. Se oli melkoinen kokemus, kun ammukset lensivät ulvoen Terijojeen yli. Lentokoneet ylittivät Terijojeen klo 9.00 suuntana Viipuri. Tuo koneiden paljous oli valtava näky. Olin viestimiehenä 3. komppaniassa, joka komennettiin viivytukseen Puhtulanmäen linjalle. Komppanian komentopaikka oli Puhtulanmäen huipulla. Ensimmäinen yö oli nuorelle pojalle erittäin jännittävä. Oli muuten pimeää, mutta perääntyvien joukkojemme syyttämät talot loimuisivat liekeissä; Terijoki oli kauttaaltaan tulella. Yön olimme ensimmäisessä viivytyslinjassa. Komppania viivytti Raivolan läpi Kuuterselkään. Minä jätin viimeisenä raivolalaisena kotikyläni. Viivytystä kesti kuusi päivää, kunnes Summan linja ylitettiin. Jouluaattona meidän pataljoonamme siirrettiin Säiniön asemalta junalla Loimolan asemalle ja sieltä edelleen Kollaan taisteluihin. Olin mukana myös Taipaleen taisteluissa ja viimeiseksi Lemetin motin taistelussa. Kun sota päättyi, olin kersantti; sen alkaessa olin ollut alipuseerioppilas.

Jatkosodan aloitin viestipataljoona 12:ssa Karjalan kannaksella. Sieltä siirryin Karhumäen alueelle. Ylenin ylikersantista vääpeliksi. Sodan loppupuolella minut komennettiin reservinupseerikurssille 59 ja kurssin päätyttyä viestirykmenttiin Riihimäelle. Sieltä anoin rajavartiostoon Porkkalan viestiväapeliksi. Myöhemmin sain ylennyksen vänrikiksi. Eläkkeelle lähdin viestitoimiston päällikön virasta 16.6.1963.

Siviilissä aloitin uuden uran kauppiaina: perustimme yhdessä vaimoni kanssa Lohjalla Lempolan Valinnan. Tätä kauppiasuraa kesti 24 vuotta, vuoteen 1982, josta lähtien poikamme Jarmo Hollo otti kaupan haltuunsa. Vaimoni ja minut palkittiin kauppiastyöstämme kultaisella ansioristillä täyttäessäni 80 vuotta. Nykyisin vietän eläkepäiviä Lohjan Lempolassa.

Näin polveili Leo Hollon tie nuoresta suojeluskuntalaisesta talvi- ja jatkosodan kautta ensin armeijan palvelukseen ja lopulta siviiliin kauppiasuralle. Leo Hollo on lähettänyt kirjan toimittuskunnalle runsaasti materiaalia, ja siteeraamme seuraavassa vielä hänen ajatuksiaan Karjalan tulevaisuudesta (poimittu Hollon lähettämistä lehtileikeistä).

Leo Hollo uskoo yhä vakaasti Karjalan palauttamiseen. Hän on vakuutunut siitä, että kauniista maakunnastamme on palauttamisen jälkeen myös todellista hyötyä. Hän viittaa Kannak-

Jaakko Wallenius

Yliluutnantti evp. Leo Hollo jäi täysin palvelleena eläkkeelle Kainuun Rajavartiostosta vuonna 1963, mutta tuolloinen yliluutnantin uniformu istuu edelleen mainiosti.

Leo Hollo täytti 80 vuotta 15.3.1999.

sen sijaintiin ja sen mukanaan tuomiin kaupankäynnin mahdollisuuksiin: ”Karjalan vieressä on 5 miljoonan asukkaan Pietari, ja sen kanssa kauppaa käyden voisi Kannas uudelleen vaurastua.”

Kirsti Kondelin

Kaksi kirjastoseminaaria Raivolassa

Matkakertomuksen väliin kirjoittaja on sijoittanut omia muistojaan Raivolasta (sisennetyt kappaleet).

Ensimmäinen matka

Matkan tarkoituksena oli tutustuminen Raivolan historiaan sen alkuperäisten asukkaiden myötävaikutuksella. Jälkimmäinen osuus ei kuitenkaan täysin toteutunut osanottajien vähyden vuoksi: mukana olivat allekirjoittaneen lisäksi vain Kerttu ja Kauko Itonen. Kutsu tilaisuuteen tuli Viipurin aluekirjastolta, jonka edustajan kanssa Kerttu Itonen neuvotteli puhelimitse useaan otteeseen ennen matkaa.

Matkaan lähdettiin Kangasalta maanantaina 17.5.1999 klo 12, ja paluu tapahtui seuraavana päivänä klo 23.25. Ensimmäisenä päivänä ajettiin pientä kahvihetkeä lukuun ottamatta suoraan Viipuriin. Siellä oli pieni pysähdys ja poikkeaminen Viipurin kirjastossa, jossa kirjastonhoitaja antoi teehetken lomassa tietoja edessä olevasta tilaisuudesta ja joitakin käytännön neuvoja. Sitten ajettiin suoraan Kuuterselän kautta Raivolaan, missä paikallinen kirjastonhoitaja oli jo vastassa ja vei meidät Russovan kankaalle ja siellä entiseen pioneerileiriin, joka nykyisin toimii lasten kesäleiripaikkana. Siellä oli portti auki ja odottamassa ystävällinen naisihminen, leirin johtaja, joka opasti meidät makuusaleihin. Ruokailun jälkeen lähdimme Kivennavalle. Kauko hoiti siellä asioitaan: mukana tuodut marjakuusen taimet piti saada istutetuksi entisen sankarihaudan paikalle. Allekirjoittanut kierteli kirkonmäkeä ja ihaili sieltä avautuvaa maisemaa: kauniita olivat asuinsijat, ihmiskäden jälki ympäristössä vähemmän kaunista.

Kesällä 1939 teimme pyöräretken Kivennavan kihuihin. Ensin olimme kirkossa. Harvat olivat olleet käyntini kirkossa, mutta aivan ensi kerrasta lähtien muistan lehterin maalausten joukosta sen, missä mies, jolla on hirsi silmässä, ottaa pientä tikkua toisen silmästä. Havainnollinen ja lapsen mieleen jäävä kuvaus Raamattusta, Matt. 7:5, missä vanhassa käännöksessä sanotaan: ”Ota ensin malka omasta silmästäsi sitten näet ottaa rikan veljesi silmästä.”

Äiti oli pyytänyt minua käymään mummon haudalla ja neuvonut haudan paikan. Se olikin helppo löytää. Raivolan ovesta vasemmalle, käytävää pitkin pieni matka mäkeä alas. Ja siinä se oli. Muistan vaatimattoman näköisen valkoisen puuristin, jossa oli nimi Ristiina Nokkonen o.s. Pimiä. Mummo oli kuollut jokseenkin tarkalleen kymmenen vuotta ennen syntymääni. Haudalla kukkivat akilleijat, mutta sille istutettu sireeni oli jo kasvanut niin, että tarvitsi elintilaa käytävän puolelta.

Kyllä me ”kihuttiinkin” toisten joukossa. Mutta ei se kauan meitä huvittanut, ja niin lähdimme kotimatkalle Lintulan luostarin ja Joutselän muistomerkin kautta.

Marjakuuset oli melkein istutettu, mutta jäin vielä silmäilemään Ikuisuuden Porttia ja kas, siihen kivijalalle olivat lapset jättäneet leikkinsä: kuppeja, kannuja ja mitä lie ollutkaan. Hetken häivähti närkästys mielessäni, sitten melkein nauratti: eikös uskonnonopettajamme Sasu Pimiä kertonut aikanaan leikkineensä hautakivien välissä tällä samalla kirkonmäellä, tuntion poika kun oli. Ne lapset!

Palatessa kiertelimme vielä Raivolaa. Suomenkylän mäeltä näkyivät Kuuterselän kummut, pohjoisessa Linnanmäki ja Polviselkä, ja siellä täällä pilkahteleva joki antoi eloa Ala-Raivolan maisemalle. Kouluajanani näkyi etelässä Suomenlahden ulappaa. Olivatko nyt esteenä pitkiksi kasvaneet puiden latvat vai koko harjun eteläosan peittävä rakennusten viidakko? Ilta oli jo pitkälle kulunut, kun pääsimme nukkumaan. En kuitenkaan tahtonut saada unen päästä kiinni. Mietin vielä, miten erilainen Suomenkylän mäki nyt oli. Kansakoulu, jota kävin, oli nyt mielestäni kuin jokin vanha kummittulinna.

Niin koulu. Oikeastaan ensimmäinen tutustumiseni kouluun ei tuntunut lupaa-valta: minua ei sinne huollittu. Olin kuusivuotias, enkä vielä tänä päivänäkään tiedä, mistä olin saanut päähäni, että minun oli päästävä kouluun. Koulut olivat jo alkaneet. Kotona äiti teki töitään keittiössä, istuin pöydän päässä ja kinasin ja kinasin, kouluun oli päästävä. Äiti kyllästyi, kirjoitti lapun, käski panna puhtaan mekon ja sanoi: ”Nyt juokse.” Koululle oli kotoani matkaa, mutta tottahan osasin, olinhan käynyt siellä sukuloimassa. Menomatka en muista mitään. Sen muistan, että opettajat neuvottelivat, ja sitten minulle sanottiin, että tule ensi vuonna uudestaan, kun olet noin nuorikin. Sen muistan, että juoksin takaisin Nokkosen kujasia Suomenkylän mäkeä alas. Paljaat varpaani painuivat kuumaan saveen. Kujaset olivat satojen vuosien aikana painuneet, joten vasemmalle jäi korkea töyräs. Olen vieläkin muistavinani sieltä tulevan niittykukkien tuoksun kuumana elokuun päivänä. Puolessa välissä kujasia oli Korhosen talo, harmaa talo omenapuiden ympäröimänä. Pellolla sen yläpuolella niitettiin ruista. Osa oli jo kuhilailla. Mahdoin juostessani itkeä ääneen tai ehkä suorastaan ulvoin, koska joku nainen tuli pellolta sirppi kädessä lähemmäksi ja kysyi: ”Kuka sie oot, mitä sie itket?” En muista, mitä vastasin tai vastasinko ollenkaan. Kujasilta oikaisin Ikävalon pellon kautta Alatielle. Adam Ikävalko oli pellolla ja teki samat kysymykset. Ainakin hänelle muistan jotain vastanneeni, sillä hänethän minä tunsin. Kotiin tuloista en enää muista mitään.

Tiistaiaamuna aamiaisen jälkeen tehtiin uusi kierros Raivolassa: asema, Rämön tehtaan paikka, Paavolaisen talon tunsin sentään raiskattunakin, uusia taloja, joitakin vanhojakin Kosensillalle ja uusia siitä edelleen aina Honkajärvelle saakka. Ei yhtään vanhaa huvilaa Lintulanjoen varrella, mikä sinänsä on ymmärrettävääkin. Porun tiheän taatsa-asutuksen läpi Puhdulan tielle: rakennusta vierä vieressä, vanhoja teitä vaikea tuntea – josko niitä olikaan –, uusia katuja. Ala-Raivolassa oli parhaiten säilynyt Armas Tolosen talo. Meidät kutsuttiin sinne sisälle. Siinä on nykyisin lasten toimitalo, missä parastaikaa joukko hyvin puettuja lapsia opeteli tavaamaan. Talo oli sisältä joltissakin kunnossa. Ihailin vanhoja jo lapsuuteni ajalta tuttuja kaakeliuuneja. Piha

sen sijaan oli entiseen verrattuna kamala.

Seminaari Kulttuuritalossa

Kirjasto oli Kulttuuritalossa, joka oli entisen Liinu Räsäsen talon paikalla keskellä kylää. Tilaisuus alkoi klo 11. Esille oli pantu karttoja, kuvia ja kirjoja Raivolasta sekä Kivennavalta. Tulijoilla oli myös kirjalahjoitus mukanaan. Tilaisuudessa oli noin 50 henkeä: Viipurin kaupunginjohtaja, Viipurin aluekirjaston johtaja, paikallinen hallintojohtaja, kirjastohenkilökuntaa niin Viipurista kuin ympäristöstäkin sekä joukko Raivolan asukkaita. Tervetuliaispuheiden jälkeen piti esitelmän Raivolan varhaisemmasta historiasta Eugeni Blasov. Koska parasta aikaa olen suunnittelemassa kirjaa vanhasta Raivolasta (= Suomenkylä), esitys kiinnosti. Se oli asiallinen ja selkeä eikä mielestäni millään tavalla "kotiin päin vetävä". Muutamista asioista olin tosin eri mieltä. Koska olin varautunut puhumaan samoista asioista kuin esitelmätsijä, jouduin kertomaan vain siitä, millainen Raivola oli ennen sotia. Olihan siellä silloinkin lähes 3 000 asukasta. mutta nykyiseen 10 000 asukkaaseen verrattuna se on vähän. Ja kesäisin tuo asukasmäärä kaksinkertaistuu.

Kysymyksiinkin jouduin vastaamaan, ja esitin raivolaisille toivomuksen, että Suomenkylän mäeltä vielä jälkipolvetkin voisivat löytää paikkoja, missä kullerot keväisin kukkivat. Näitä kukkia, "pieniä keltaisia aurinkoja", Edith Södergranilla oli tapana ennen helluntaita käydä poimimassa. Onneksi en tilaisuudessa puhunut tämän enemää Edithistä, vaikka olin ensin aikonut. Venäläinen Södergranin runojen kääntäjä piti nimittäin seikkaperäisen esityksen Edithistä. Ryhmä koulutyttöjä esitti vielä hänen tuotantoaan. Kuulin koulutyttöjen esityksessä nimen St. Petersburg, joka oli runoilijan nuoruudenaikainen kotikaupunki ja ihastuksen kohde. Sitä oli hänelle myös Raivola jo lapsena ja erikoisesti myöhempinä elinvuosina. Eräs Södergranin vähemmän tunnettu runoista onkin nimeltään "Raivola".

Viralisten puheenvuorojen ja teetauon jälkeen saivat puheenvuoron paikalliset asukkaat. Monissa, joskus hyvinkin vuolaissa puheissaan he selvittivät tuloaan Raivolaan, alkuvaikeuksia ja tilanteen myöhempää paranemista. He tuntuivat pitävän Raivolaa vanhana kotipaikkanaan vedoten siihen, että olivat itse jo kolmannen tai heidän lapsensa neljännen polven raivolaisia. Toisaalta evakkoon lähteneet raivolaiset saattoivat olla jopa kahdeksannessa polvessa raivolaisia, jotkut ehkä kauempaakin (esim. ensimmäiset kaksi Näckoj-nimistä löytyvät vuodelta 1638).

Pietarin kotiseutu- ja historiayhdistys "Karjala" tuli mainituksi useampaankin kertaan. Se tutkii Kannaksen historiaa ja julkaisee kirjoja ja artikkeleita. Kivennavasta kertova kirja on valmis, Rautu- ja Kanneljärvi-kirjat tekeillä. Myöhäisen lounaan ja monien maljapuheiden jälkeen lähdettiin vielä Kivennavan kirkonmäelle. Sieltä sitten vanhaa tietä Viipuriin ja kotiin. Kevät oli myöhässä Kannaksellakin: valkokuokat kukkivat vielä tien varrella.

Kirjastoseminaari syksyllä 1999

Oli jälleen tullut kutsu kirjastoseminaariin Kerttu ja Kauko Ilosen kautta. "Vanhana kävijänä" lupauduin lähtemään; muitakaan lähtijöitä ei ollut. Mukaani ehdin valmistella esityksen, jonka otsikko kuului "Heimoajoista 1600-luvulle". Matkaan lähdettiin taas Kangasalta. Ruskamaisema tällä puolen rajaa oli loistava: haavat olivat loistavan

oranssit, pihlajat jo voimakkaan sinipunaiset, koivut vasta kellastumassa. Matka sujui hyvin Venäjän tulliin saakka, mutta siellä jouduimme odottamaan neljä tuntia – tulo-matkalla ”vain” kolme. Jossain Kannaksella paloi ja näkyvyys oli paikoin ihan olema-ton savun vuoksi. Russovankankaalla olimme vasta yhdeksän jälkeen. Aamulla ehdin katsella hieman Russovankankaan komeata männikköä. Ainakaan toistaiseksi eivät sikäläiset päättäjät ole antaneet rakentaa aivan joen rantaan; meidänkin leiripaikkamme sijaitsi hieman kauempana.

Kello 11 kokoonnuimme Raivolan kulttuuritalon kirjastoon. Kylmät väreet kulkivat pitkin selkäpiitä, kun katseli päivän ohjelmaa. Tiivistä iltaan saakka. Luennoitsijoina mm. Venäjän valtion historiallisen arkiston pääasiantuntija (Pietari), Venäjän kansalliskirjaston johtaja kirjastonhoitaja (Pietari), historiatieteiden tohtori, professori jne. Mukana oli myös Jevgeni Balashov, paikallishistoriallisen yhdistyksen ”Karelian” puheenjohtaja. Suomalaisiakin luennoitsijoita oli joukossa. Eniten minua kiinnostivat ne esitykset, joissa käsiteltiin vanhaa historiaa ja näytettiin mm. vanhoja karttoja. Monissa esityksissä käsiteltiin sodanjälkeistä asuttamista ja tietysti sotaakin. Joskus tuntui tosin siltä, että Raivola on heille ollut vain venäläinen kylä. Joku heikäläisistä kyllä huomautti, että täällä on ollut suomalaistakin asutusta.

Illalla ruokailun jälkeen Kauko Ilonen ajoi Kivennavan kirkonmäelle, ja lähdimme silmäilemään kevään istutuksia. Balashov oli mukanamme, ja hän ehdotti retkeä ristikivelle. Ajoimme Ahjärveltä erkanevaa suoraa tietä kohti vanhaa rajaa. Ohitimme Kanalan, Kekrolan ja Riihiön tienhaarat. Pysähdyimme keskellä korpea ja löysimme huonon, mutta kuitenkin kulkukelpoisen polun pään. Kun auton valot jäivät taakse, ei nähnyt juuri mitään, vaikka oli kuutamoyö. Vähitellen silmä tottui, ja parinsadan metrin kompuroidin jälkeen näkyi ristikivi, Pähkinäsaaren rauhan rajapyykki vuodelta 1323, sammaleesta ja muusta yli kuudensadan vuoden aikana kerääntyneestä kasvillisuudesta puhdistettuna. Kivessä näkyi kaksi ristiä, toinen hyvin heikosti, toinen selvempänä – liekö sitä myöhemmin vahvistettu. Pähkinäsaaren rauha oli ensimmäinen, joka tehtiin Venäjän (silloisen Novgorodin) ja Ruotsi-Suomen välillä, ja siitä piti tulla rauha ikuisiksi ajoiksi, hm? Balashov oli laitattanut kiven alaosaan kyltin, tosin venäjänkielisen, mutta sana ”ristikivi” näkyi siinä myös suomeksi. Koko retki oli minulle kuin epätodellinen pilkahdus menneisyydestä: puiden reunustama autio tie, asumattomat kylät, kuutamo, suolta yhtäkkiä näkyvä tulenliekki. Kuinka toisenlaista kaiken olisikaan pitänyt olla!

Seuraavana päivänä kuuntelimme seminaarin esitykset lounastaukoon saakka. Jossain välissä Viipurin televisio teki meistä pienen haastattelun. Edellisellä matkalla olimme kierrelleet vähän Raivolassa; nyt siihen ei ollut aikaa. Kun katselin ennen kotimatkan alkua Russovankankaalta Södergranin rantatormää, muistin polun, jota pitkin olin lapsena juossut Galkinin sillalle onkimaan. Polkua ei enää ollut.

”Missä aallot olivat piirtäneet riimuja joenvaren sanaan, sinne me hartaina menimme. Ja ranta sanoi: Täällä olet vaeltanut lapsena ja minä olen aina sama. Ja leppä veden luona on aina sama.”

(Edith Södergran, Lokakuun aamu)

Maija Uotila

Minun mummoni

Loviisa Pokkinen, äitini äiti, oli mielestäni hyvin viisas ja osaavainen ihminen. Ylä-Raivolassa hänet tunnettiin auttajana monenlaisissa asioissa. Kun perheeseen syntyi lapsi, haettiin mummo avuksi. Hänellä oli taito auttaa lapsi maailmaan. (Raivolassa oli kyllä kättilökin, jota kutsuttiin Akviliinaksi, mutta usein hän ehti paikalle vasta, kun lapsi oli jo syntynyt.) Kun joku suomenkyläläisistä kuoli, haettiin mummo pesemään vainaja ja laittamaan arkkuun sekä laulamaan kauniilla äänellään.

Mummolla oli myös ennustajan lahjoja. Hänellä oli kirja, josta hän lukiessaan löysi enteitä tulevista kohtaloista. Kirjaa hän ei koskaan jättänyt, vaan piti sitä mukanaan elämänsä loppuun saakka. Nyt kirja on minulla, mutta en osaa lukea sitä niin kuin mummo luki. Mummo kävi viemässä kerran viikossa maitoa Edith Södergranille ja hänen Helena-äidilleen Ala-Raivolaan. Mummo sai kerran kauniin rintaneulan muistoksi Södergrancilta. Hän pahoitteli usein, kun rintaneula jäi Raivolaan toiselle evakomatkalle lähdettäessä.

Loviisa Pokkinen

Maanviljelijä, lautamies Pekko Pokkinen.

Raivolaisten mieluisia kokoontumis- ja retkeilypaikkoja kotikylässä ja lähiympäristössä

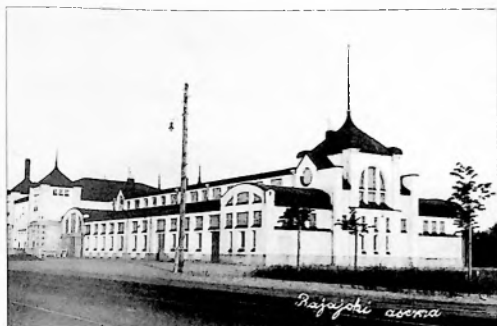
Roslivon rannoilla oli kaikenikäisille harrastusmahdollisuuksia.

Raivolan nuoria lehtikuisimetsässä ennen vuotta 1939.

Kivennavan kirkonkylässä käytiin asioilla, hautajaisissa, jumalanpalveluksissa, kihussa ja retkillä.

Rajajoen asemarakennus oli nähtävyys. Kenraali A. Airo kertoi tv-haastattelussaan 1987, että vuoden 1918 rauhanneuvottelut käytiin Rajajoen asemahallissa.

Raivolon martat Lintulan luostarilla 1936.

Auringonpalvojia Terijoen hiekkarannoilla. Terijoella käytiin myös myymässä omia tuotteita, ostoksilla ja tanssimassa.

Vammeljoen rantatöyräs oli eräästä kohden kymmenien metrien korkuinen. Paikkaa sanottiin "Kuolemankuiluksi". (Huomaa ihmiset alhaalla, rinteiden keskellä ja ylhäällä metsikössä.) Ylhäällä tien varressa oli neljän laudan aisakiikku (eli kyläkeinu).

Vammelsuussa olevalle "Rakkauden haudalle" oli Raivolasta matkaa 7 km. Sinne nuoret pyöräilivät mielellään. Kuvassa Toivo ja Hanna Kansonen patsaalla v. 1934, taustalla kappeli.

Viesti menneisyydestä

Aatu Ellonen

Aatu Ellonen oli Luumäeltä Ellosen kylästä ko-
toisin oleva poikamies. Hän osti Raivolasta ta-
lon ehkä 1930-luvulla, ja jonkin aikaa hän omisti
myös sahan. 13.2.1943, siis jatkosodan aikaan,
Ellonen myi talonsa Olga Bessonovalle. Kaup-
pakirjat tehtiin Viipurissa Sirkka Heiskasen (o.s.
Ellonen) vanhempien kotona. Sirkka oli silloin
nuori tyttö. Hän muistaa vielä kaupantekotilai-
suuden sekä sen jälkeen myyjän ja ostajan kun-
niaksi pidetyt juhlat, jossa kohotettiin juhlamal-
joja kaupanteon kunniaksi. Tästä tilaisuudesta
kiitokseksi Olga Bessonova kirjoitti tämän pik-
ku kirjeen kaikille läsnäolleille:

Катя Вы все много
сердечнее, добрее,
гостеприимнее и так
приятно поздравили
Сольма от Ваши и много
можно в фигури подним-
ет чашу?! Спасибо Вам за всё!
Да Владимировна Телодва град!

Раиса 13.2.43.

Олга Бессонова.

Kuinka Te kaikki olettekaan lempeitä, hyviä, ystävällisiä, hyväntahtoisia ja vieraan-
varaisia minua kohtaan. Oli niin miellyttävää tutustua Teihin. Kanssanne voi ni-
menomaan jakaa elämänsä tunteet. Kiitos Teille kaikesta! Siunatkoon Jumala Teitä!

Raivolassa 13.2.43

Olga Bessonova

Kirjeen on suomentanut Alli Kuntola. Hän muistelee omassa kirjoituksessaan "Koulu-
tyttönä ennen sotaa" myös Olga Bessonovaa, joka oli eräs Allin perheen naapureista.

Koulutyttöä ennen sotaa

Koti, perhe ja sukulaiset

Kotitaloni sijaitsi Rai-volan rautatieaseman seudulla, viiostosti vastapäätä asemaa. Asuin turvallisesti vanhempieni ja kahden vanhemman veljeni kanssa. Kotitalossamme oli myös isäni sekatavara-kauppa. Kunitsinin kauppa. Myös äitini työskenteli kaupassa, ja molemmat veljeni toimivat juoksupoikina. Joskus toimin heidän sijaisenaan. "kun heitä ei löytynyt mistään" ja tavarat piti toimittaa

Juho ja Sinaida Kuntola (ent. Kunitsin) sekä lapset Leo, Alli ja Valdemar.

asiakkaille. Erityisenä kokemuksena muistan, kun toimitin ostoksia Michelssoneille. Johan Michelsson oli puutarhuri ja hänen talonsa sijaitsi meiltä aseman ohi Tervasmäelle päin muutaman sadan metrin päässä. Taloa ympäröi kuusiaita. Valkoisen portin avattuani silmiäni eteen avautui hyvin hoidettu, kaunis puutarha monine omenapui-neen ja lukuisine mahoniarivistöineen. Mahoniaa, ikivihreää seppeleissä käytettyä pensasta. Michelssonit toimittivat mm. viipurilaisiin kukkakauppoihin. Kuulen vielä-kin hiekan rapinan taluttaessani pyörää kukkapenkkiä reunustamaa käytävää kohti. Se näky lumosi koulutyttöä eikä unohdu milloinkaan.

Kotitalossani asui meidän perheen lisäksi mummoni Helena, tehtailija Kunitsinin leski. Isoisäni oli ollut melkoinen työnantaja Raivolassa vuosisadan vaihteen molem-min puolin. Hän omisti Raivolassa karamellitehtaan sekä keksi- ja rinkelileipomon. Isäni muistiinpanojen perusteella siirappiparkakuilla oli kova menekki. Mm. venä-läinen Inon patterin varuskunta haki niitä hevოსkuormittain. Siirappi tuotiin Pietarista 50 kg:n tynnyreissä. Kysytyjä olivat myös klintshiki-, koltshiki- ja jerpiki-rinkelit, jotka valmistettiin "värjätystä" taikinasta. Niitä ripustettiin mm. joulukuusenkoristeik-si.

Isäni oli jo 8-vuotiaasta asti "remmissä" mukana, milloin missäkin auttamassa. Hänen ollessaan nuori mies työpäivät olivat pitkiä. Silloin ei tunnettu työaikalakia. Työpäivä alkoi aamulla klo 5.00 ja päättyi illalla klo 18.00. Nuoren miehen piti ehtiä vielä riia-takin illalla, joten aamulla oli herääminen vaikeaa. Työtä tehtiin ahkerasti ja jokainen perheenjäsen oli mukana kykyjensä mukaan.

Isovanhemmillani oli 11 lasta. Isoisäni kuoli 1911, jolloin mummolleni jäi vastuu

suuresta perheestä ja laajasta liiketoiminnasta. Näin jatkui Venäjän vallankumoukseen asti vuoteen 1917. Silloin mummoni menetti huomattavan osan omaisuuttaan. Suomi sai itsenäisyyden, raja suljettiin. Siitä eteenpäin mummon liiketoiminta jatkui huomattavasti pienemmässä mittakaavassa. Eräs sen ajan työntekijöistä, Elsa Sihvonen (o.s. Torkkeli) on usein muistellut, miten hän tehtaassa kääri karamelleja käsin kirjavaiin papereihin. Leipomon puolella paistettiin paljon "barankkii" (vesirinkeleitä) sekä "prännikki" (piparkakkuja). Minä muistan mummoni kioskinpitäjänä Raivolassa. Mummo sai elää pitkän, vaiherikkaan elämän. Hän kuoli v. 1957 Helsingissä.

Kotalossani asui myös Klaudia-täti poikansa Alen (Surkan) kanssa. Sotien melkskeessä Surkka Kuntolan tie johti Rovaniemelle, jossa hän asuu edelleen perheineen. Setäni Koston leski oli käsityöopettaja Suojärvellä ja Raivolassa. Opetustyönsä lopettuaan hän valmisti kotonaan mallinukkien päitä muoteissa. Pemellerien veljekset toimittivat mallinuket mm. Viipurin vaatetusliikkeisiin. Aloittaessani koulun Klaudia-täti ompeli minulle esiliinan ja sinisen koulutakin. Koulussa oli työillä oltava joko esiliina tai koulutakki. Veljilleni hän ompeli aina kauluspaidat.

Isäni veli Niku Kuntola, joka oli kauppatamatkustajana Tienhaaran Sikuri Oy:ssä Viipurissa, asui Helena-mummon kanssa, kunnes perusti oman perheen 1937. Hän oli meidän kaikkien lasten kummi. Saimme häneltä joka käännteessä lahjoja. Postikortteja hän lähetti meille matkareiteiltään Sortavalasta, Käkisalimesta, Joensuusta ja milloin mistäkin ilmoittaen, milloin tavataan. Näitä kortteja silmäilen usein vieläkin. Ne ovat minulle aarteita ja muistoja lapsuudesta. Sotien jälkeen kummisedästä tuli kauppias Helsinkiin.

Markus-sedän lastentuntien aikana meidän salimme täyttyi radion kuuntelijoista. Vielä nytkin Sylvi Munne (nyk. Rasilainen) muistelee näitä lastentunteja ja ihmettelee, kun Kunitsinin täti ei koskaan hermostunut keskiviikkoisin radiomme ääreen tulleesta lapsijoukosta. Lauantaisin serkkuni Surka tuli hyvissä ajoin ennen "Lauantain toivottujen levyjen" alkua avaamaan radion ja laittoi sen kovalle, jotta musiikki kuuluisi kauas. Musiikin kuuntelu antoi hänelle "kutinaa jalkapohjiin" ennen illan tansseihin lähtemistä.

Juho ja Sinaida Kuntola kaupassaan.

Tovereillamme oli sellainen käsitys, että isä antoi kaupastaan meille lapsille karamelleja taskuun. Näin ei kuitenkaan ollut, ja jotta "kysyntä" loppuisi, teimme veljeni kanssa jekun: halkaisimme pari Kevät-karamellia ja laitoimme sinappia väliin, sitten painoimme puolikkaat yhteen ja paperit takaisin makeisten ympärille. Annoimme ne ensimmäiselle kysyjälle. Sääli pilattuja makeisia, olisivathan ne maistuneet meillekin, mutta vähään aikaan ei kukaan kysellyt makeisia.

Naapuruston taloja ja perheitä

Lähin naapurimme oli Armas ja Hilja Rasilaisen perhe, joka asui punaisessa rautatieläisten talossa. Perheeseen kuuluivat vanhempien lisäksi lapset Laila, Olavi, Salli ja Yrjö. Nämä "lapset" olivat jo aikuisia, silti me Kunitsinin lapset kävimme usein heillä. Oli jännittävää olla nuorten aikuisten seurassa. Rasilaisen setä lauloi usein Marusjaulua kanteleen säestyksellä. Muistan Lailan ja Antti Munnen häät, jotka vietettiin Rasilaisilla kesällä 1937. Muutaman päivän kuluttua häistä nuoripari muutti Ensoon.

Rasilaisten kodin vieressä Tervasmäelle päin sijaitsi asemapäällikön talo. Siinä asui kulloinkin virassa oleva asemapäällikkö, viimeksi Akseli Otava, joka tuli Raivolan asemapäälliköksi helmikuussa 1937 Nikolai Bergin jäätyä muutamaa kuukautta aiemmin eläkkeelle. Seuraavana oli rautatievirkailijojen talo, jossa asuivat sähköttäjät Kaarlo Tanner ja Elsa Matikainen. Siitä edelleen Tervasmäelle päin oli postitoimiston talo, jossa postinhoitajana toimi Olga Fabritius, hänen jälkeensä ensin neiti Havukainen ja sitten Aino Sipilä. Neiti Havukaisen virkakautena perustettiin väliaikainen apulaishoitajan virka (vuoteen 1935), jota hoiti Laila Rasilainen. Postinkantajina toimivat ainakin Johannes Nokkonen Ala-Raivolassa ja Eelis ja Esteri Savolainen Ylä-Raivolassa. Posti oli auki joka päivä, myös sunnuntaiamuisin. Aseman seudulla oli silloin vilskettä raivolaisten käydessä hakemassa itse postinsa, sillä postinkantoa ei sunnuntaisin ollut.

Raivolan asemarakennus oli suuri ja komea. Odotushuoneita oli kaksi. Toinen niistä oli paremman luokan sali. Laaja oli myös rakennuksen edusta. Sinne mahtuivat hyvin kaikki Raivolan taksit: Niilo Kekin, Paul Diominin, Vasili Kopyloffin ja Toivo Rautiaisen autot. Tähän komeaan autorivistöön ajoi oman polkuautonsa myös veljeni Leo (Keela) posket punaisina, jotta ehtisi paikalleen junan tullessa asemalle. (Tämä polkuauto houkutteli meidän pihalle usein naapurien poikia, jotka kiersivät vuorotellen ympäri taloa tuolla kiehtovalla kulkuneuvolla.) Tuohon aikaan olivat autot vielä melko harvinaisia. Raivolassa niitä oli taksiautojen lisäksi tehtailijoilla Filip Sorinilla ja Viktor Rämöllä. Myös Jouko Rämö ajeli komealla urheiluautolla, kesäisin avokattoisella. Myös Armas Tolosella oli auto, ja sillä opeteli ajamaan myös hänen tyttärensä Lempi.

Postitalon takana sijaitsi entisen asemapäällikkö Nikolai Bergin eläkepäivikseen rakennuttama komea talo. Hän asui siinä lastensa Ingeborgin, Willen ja Elisabetin (Lilli) kanssa. Taloa ympäröi suuri pihalue. Bergin talon jälkeen oli Michelsson ja seuraavana Jooseppi ja Helena Munnen talo. Munnen perheessä oli kuusi lasta: Viljo, Antti, Tauno, Toini, Einari ja Sylvi. Viimeksi mainittu oli ystäväni, ja kävinkin Munneilla usein Sihvosen Irjan ja Lifländerin Mairen kanssa. Leikimme siellä koulua issossa huoneessa. Istuimme lattialla ja tuolit laitoimme pulpeteiksi. Maire oli opettajana, koska hän kävi Terijoen yhteiskoulua. Hän opetti meille ruotsia: en tavla, tavlan; ett fönster, fönstret; en dörr, dörren. Näin opin ensimmäiset ruotsin kielen sanat.

Aivan kotitaloni vieressä sijaitsi mummoni Helena Kunitsinin kioski. Siellä Hele-

Tehtailija Aleksander Kunitsinin leski Helena.

na-mummo myi limonaattia, munkkeja, voipullia, paakelssiineja sekä karamelleja ja suklaata. Kioskiin mahtui pikku pöytiä tuolit ympärillä. Kioskin nurkalta lähti Pikkutiekse kutsuttu tie kohti Raivolan työväentaloa. Lähin naapurimme Pikkutielellä oli Antti Ellosen talo, jota ympäröi suuri puutarha. Siellä kävin äidin kanssa poimimassa mustaviinimarjoja, joista äiti keitti hilloa.

Ellosesta seuraavana oli rovasti Vladimir Bogojavlenskin talo. Tonttia ympäröi korkea punainen aita. Muistan harmaatukkaisen rovastin, jolla oli aina mustat lasit silmillään, sekä hänen aikuiset lapsensa Lidian, Tamaran, Vladimirin ja Viktorin. Seuraava talo oli Appelbergin. Tämä oli Lilli Mertensin vanhempien talo. Siinä asui Lillin lisäksi hänen tyttärensä Marjetta Gamilla Mertens, jota nimettiin Appelbergin Marjatakse (hän kuoli kesällä ennen evakkoon lähtöä). Marjatala

oli pieni poika, Teuvo Mertens. Appelbergin pihapiirissä oli toinenkin talo; siinä asui Adolf Lindström. Tämä Lindströmin setä käveli usein Teuvon kanssa mummoni kioskille. Iltaisin setä auttoi mummoa nostamaan painavat puiset ikkunasuoijat paikoilleen. Toinen auttajista oli Ellosen setä.

Pikkutietä edetessä tuli liikemies Tahvo Käpin kaunis valkoinen talo. Siinä asui myös Käpin taloudenhoitaja Lyydia Nieminen, joka kuulemma oli tullut taloon jo 19-vuotiaana. Häneltä saivat lapset ostaa halutessaan suuren paperipussillisen makeita omenia markalla. Käpin setä kävi Viipurissa työssä junalla, ja hänellä oli kulkiessaan tavallisesti valkonuppinen kävelykeppi mukanaan. Usein hän kävi meillä iltaisin pelaamassa korttia isäni ja Sorinin sedän kanssa. Sorin ajoi meille hiukan tavallista mies-tenpyörää pienemmällä polkupyörällä, jossa oli paksukumiset renkaat. Tällä pyörällä minä sain ajella ympäri asemanseutua sen aikaa, kun setä viihtyi meillä.

Käpin taloa vastapäätä sijaitsi Vilhelmiina Niemen talo, jossa hän piti kirjastoa. Sieltä kävin lainaamassa satukirjoja, kun olin oppinut lukemaan. Talossa asui myös Aarne-poika. Niemen talon pihapiirissä oli Kolin mummon mökki. Hän oli kuuluisa maistuvista munkeistaan. Kävin usein ostamassa niitä. Mummo piti kioskia Päätien varrella, posteljooni Johannes Nokkosen kotitalon tontilla. Koska kioski oli koulutiemme varrella, poikkesimme ostamaan munkkeja, jos vain oli markkakin rahaa. Keran meitä koululaisia oli useita kioskilla. Mummo sanoi meille topakasti: "En mie myö teil ennää, miu pittää säästää näitä ihmisilki."

Palaan takaisin Pikkutiele. Kolin mummon mökin vieressä oli Eeva ja Juho Hukan talo. Heillä oli kuusi lasta: Laina, Veikko, Mirjami, Eino, Erkki ja Pentti. Osa lapsista oli jo aikuisia minun ollessani koulutytttö. Voi, kuinka minä ihailinkaan Veikkaa, kun hän ylioppilaslakki päässään marssi pitkin Raivolan raitteja. Monta kertaa juoksin hänen perässään, jotta hetkenkin saisin kulkea komean nuorukaisen rinnalla. Suuri haaveeni oli isona mennä hänen kanssaan naimisiin. Hukan vieressä oli Hetti Hännikäisen ja seuraavana Ida Kukkulan talo. Kukkulaa vastapäätä asuivat Otto ja Katri Hakala.

Hakalan täti toi aamuisin meidän maitotinkimme. Emme voineet lähteä kouluun, ennen kuin saimme mukaamme pullollisen maitoa eväitten kanssa juotavaksi.

Kukkulasta seuraava oli Joska Kajanderin talo. Unto Kajander oli koulutoverini. Hänellä oli pieni sisar nimeltään Raili. Seuraavana asuivat Urpelaiset. Heilläkin oli kuusi lasta: Eila, Kauko, Maila, Heikki, Ilmari ja Arvo. Sen jälkeen oli Liisa Tuitun kotitalo, jota vastapäätä Joel Määttäsen talo. Määttäsen lapsia olivat Sirkka, Tenho, Heimo ja Irma. Seuraavan talon omisti Aleksandra (Sasha) Kiiski, jonka kanssa asui myös hänen tyttärensä Nina Patskov sekä Ninan tytär Ia. Näiden kahden viimeksimainitun talon edessä Pikkutiellä oli "meidän sakin" kokoontumis- ja pelipaikka. Kunitinin lasten lisäksi mukana olivat Määttäsen Tenho ja Irma, Urpelaisen Ilmari ja Arvo, Tuitun Liisa ja Patskovin Ia; joskus oli mukana myös Torkkelin Lahja. Pelasimme erilaisia pallopelejä ja leikimme arvauskisaa. Iän kanssa kävimme läheisellä työväentalon kentällä hyppäämässä korkeutta. Muistaakseni ylitin riman metrin korkeudesta.

Kuinkahan hyviä hyppääjiä meistä olisi tullut, jos olisimme saaneet jatkaa harjoittelua; mene ja tiedä! Tämä Pikkutien taloista ja asukkaista.

Toiset rajanaapurimme olivat Vasili ja Valentina Kopyloff. He rakensivat talonsa vain pari vuotta ennen evakkoonlähtöä. Heillä oli kaksi poikaa, Daniel ja Viktor. Dana oli leikkitoverini. Hän oli vakava, yksitoinen poika, joka piti käsiään aina taskussa. Kerran syntymäpäivilläni istuimme pöydän ääressä, joimme kaakaota ja söimme munkkeja. Kun nousimme pöydästä, sanoin vanhempana Danalle: "Mikäs unohtui?" Kuusi-vuotiaan Danan vastaus tuli ykskantaan: "En mie oo teilt mittää pyytäntkää."

Kun koti sijaitsee aseman lähellä, on selvää, että lapsia kiinnostaa ratapiha. Siellä me vietimme aikaamme juosten ratakiskoilla ja poimien tavaravaunuista pois heitettyjä lyijyplombeja. Asetimme ne kiskoille ja odotimme junan saapuvan, jotta plombit litistyivät rahakolikoiden kaltaisiksi. Niitä käytimme kauppareikeissämme. Asemamihet olivat kiltejä, kun eivät meitä hästitelleet radoilta eikä tavaramakasiinista. Siellä oli jännittävää. Oli paljon erilaisia tavarakolleja, toiset Raivolaan tulossa, toiset sieltä

Alli Kuntolan äidin sukua. Takana vas. Senja-täti, Jori-eno, Valerian ja Olga-täti, istumassa Mariatäti, Maria-mummo, Sinaida-äiti ja 2-vuotias Alli, edessä vas. veljet Valdemar (5 v.) ja Leo (3 v.) sekä Leonid-serkku.

lähdössä ties minne maailman ääriin. Asemamiehiä oli useita: Anton Venäläinen. Armas Rasilainen ja veljekset Oskari ja Hannes Sihvonen.

Ison tavaramakasiinin takaa kulki maantie lehtikuusimetsään, ammattikoululle ja Viipuriin saakka. Tien poikki oli rakennettu portti. Usein me lapset olimme ”portinvartijoita”: odotimme autoja, jotta saisimme portin avaamisesta rahaa. Riemumme oli suuri, kun autosta heitettiin 25 tai joskus jopa 50 penniä. Joskus pidimme vahtia Terasmäen portillakin. Kotiin tullessamme poimimme heinänvarteen mansikoita ratapenkereiltä. Ei tullut mieleen, että ne olisivat saastuneita siinä kiskojen vieressä kasvettuaan. Lapsen mieleen jäi, että Raivolassa paistoi aina aurinko ja oli vain kauniita kesäpäiviä. Uimassa kävin Sihvosen Irjan, Surenkinin Fainan (nyk. Lavyröv) ja Halosen Hilkan kanssa. Paras uimapaikkamme oli Russovan kankaalla Roslivan kolmas hiekkaranta.

Kopyloffin taloa vastapäätä oli sivuradan ylikäytävä. Siitä lähti tie rautatieläisten ”kasarmille”. Vasemmalla puolella oli siis päärata ja oikealla ennen kasarmia laaja halkolaani. Siellä, monta metriä pitkien ja korkeitten halkopinojen välissä, oli jännittävä leikkiä kuurupiiloa ja kiipeillä. Kasarmille tullessa ensimmäisessä, väriltään punaisessa talossa asui Hannes ja Elsa Sihvosen perhe. Varsinainen kasarmi oli vaalean beigen väriseksi maalattu neljän perheen asuinrakennus. Siinä asuivat Elsa Matikainen, Anton ja Tilda Venäläinen poikiensa Sulon ja Aimon kanssa. Oskar ja Katri Sihvonen lastensa Reinon ja Irjan kanssa sekä vanha Virtasen pariskunta.

Päätieltä kulki kotitalostani kylälle päin oli Kopyloffin jälkeen Pavel Sobolevin talo ja siitä seuraavana Kannaksen Osuusliikkeen sivumyymälä, jonka hoitajana oli Hanna Pokkinen. Hän myös asui samassa talossa. Hannalla oli aina valkea liina päässään. Hän oli hyvin siisti ja tarkka ihminen, pesi kätänsäkin vähän väliä. Tarina kertoo

Olga Bessonovan marjasouvi. Marjoja (ja sieniä) kerättiin myytäväksi asti lisäansioiden saamiseksi. Edelleen hankittiin lisäansiota osallistumalla marjojen puhdistamiseen ns. marjasouveissa. Puhdistetut marjat pakattiin ja lähetettiin aina ulkomaille asti.

Hannasta, että hän nukkuikin siivousriepu kädessään voidakseen heti aamulla aloittaa kaupan siistimisen. Hannan apulaisena oli ensin Helmi Kansonen, sitten Aila Luntila.

Osuuskaupan naapuritalo oli matkustajakoti Kannas, johon Hannes Sihvosen perhe muutti rautatieläisten kasarmista. Kesäisin Hannes Sihvonen järjesti suuressa ulkorakennuksessa marjojen puhdistajaiset, jonne kertyi paljon väkeä. Minäkin olin kerran mukana ja sieltä ansaitsin ensimmäisen palkkani. Tällä palkalla ostin ”kaksikerroksisen” puupenalin. Sihvosen talon yläkerrassa pidettiin rippikoulua. Siellä suorittivat rippikoulunsa mm. Määttäsen Tenho, Urpelaisen Heikki ja Junnosen Tenho.

Seuraava talo oli Olga Bessonoffin. Hänet muistan tummakiharaisena, tip-top asuisena ja hajuvedentuoksuisena tepastelemassa Raivolan raittia Leidi-koiraansa taluttaen. Myös Olga järjesti marjanpuhdistajaisia ulkorakennuksessaan. Raivolaisilla oli näin tilaisuuksia lisäansioihin. Bessonoffin talossa asui myös Annikki Kekkonen vanhempieneen. Tätä taloa vastapäätä oli sivuradan ylikäytävä, josta tie johti Petsin (Paets) ”valtakuntaan”. Ensimmäisessä talossa asuivat Pöyryn tyttäret (Tekla, Eila, Saima, Rauha ja Tyne), toisessa Jaatiset, kolmannessa Leonid ja Lidia Frank. Päätalossa asuivat Aleksander ja Maria (o.s. Paets) Blasnov. Heidän tyttärensä Ira meni myöhemmin naimisiin Boris Rubaninin kanssa.

Blasnovien talon ympärillä oli suuri puutarha, jossa kasvoi tavallisia punaisia vadelmia ja lisäksi harvinaisia valkoisia. Äitini osti heiltä vadelmia, ja saimme maistaa myös noita valkoisia vadelmia, joita en sen jälkeen ole missään nähnyt. Leonid Frank oli opettaja, joka opetti mm. Ira Blasnoville saksaa ja kummitädilleni Klara Bäckille ruotsia. Keskellä tätä ”valtakuntaa” oli suuri kenttä, jossa pelasimme palloa Jaatisen Emmin ja Murtosen Airan kanssa. Murtokset asuivat jonkin aikaa kentän laidassa punaisessa talossa, kunnes muuttivat Pelkisenmäelle. Kentän laidassa oli kuudeskin talo, jossa asui Krascheninin perhe (nyk. Torikka).

Olga Bessonoffin viereiseen taloon muutti Sihvosen Irja perheineen kasarmilta. Heillä pelattiin Irjan kanssa seinäpalloa, hypättiin narua ja kittilää, ommeltiin nukkeille vaatteita ja leikittiin niillä ainakin silloin, kun Irja paimensi heidän lehmäänsä Osuuskauppaa vastapäätä olevalla niityllä. Irjan kanssa kävimme suojeluskunnan talolla pikkulotissa opettaja Aino Niirasen ohjaamissa illoissa. Veljeni kuuluivat vastaaviin poikaosastoihin. Irjalla ja minulla oli nauru kovin herkässä. Meihin iski hihitystauti juuri silloin, kun olisi pitänyt olla hiljaa ja vakava. Kerran ollessamme rukoushuoneella, aloimme kikattaa, ja vaikka minä laitoin villalapasen ja Irja nenäliinan suuhunsa, ei auttanut muu kuin lähteä pois.

Sihvosen talon takana olivat Lattusen ja Nirkkosen talot. Päätien varrella Oskar Sihvosen naapureina asuivat Kanniset. Sitten oli Junnosen Helvin kotitalo. Junnosen vieressä oli Friesen talo ja saippuatehdas korkean umpinaisen aidan ympäröimänä. Heidän portissaan oli soittokello. Meitä lapsia oli varoitettu kelloa soittamasta, sillä sieltä tuli saippuavettä silmille, jos turhaan painoi kelloa. Se jäi kokeilematta, vaikka kuinka sormia kutitti siitä ohi kulkiessa. Seuraavana oli Eskelisen talo, jossa asui Nissisen perhe. Pekka-pojan kanssa muistan pelanneeni puukkopeliä, jonka olin oppinut veljiltäni. Tässä pelissä piti olla kätevät sormet, jotta sai puukon putoamaan ilmavoltin jälkeen maahan pystyasentoon.

Nissisten naapureina olivat Miettiset. Tämän talon pihan kautta oikaistiin Tuitun Liisan kanssa Pikkutille. Liisan kotihan sijaitsi juuri Miettisen talona Päätieltä katsottuna. Miettisen talon vieressä oli Maija Mikkasen talo. Paremmiin hänet tunnettiin nimellä Muna-Maija. Sitä seuraavana oli Rauttelin talo. Talossa oli kello- ja kultase-

pänliike ja sen ikkunassa suuri kello, jota muistin aina katsoa mennessäni kouluun. Äidin kanssa liikkeessä käydessäni näin siellä olevat lasivitriinit. Niissä oli kauniita hopelusikoita, kelloja ja sormuksia. Rauttelinin talon vieressä oli Albin ja Helena Saksan kaksikerroksinen, vihertäväksi maalattu matkustajakoti Ruskola. Saksat myös asuivat siinä talossa. Heillä oli kuusi tytärtä: Onerva, Irja, Lempi, Hilikka, Maire ja Helli.

Talon nurkalta lähti sivutie työväentalolle. Tämän sivutien varrella oli mm. Helena Poussin talo. Saksan taloa vastapäätä oli sivuradan ylikäytävä, joka johti lautatarhalle. Päätien varrella seuraavana oli Väinö ja Anna Ahvenaisen talo. Perheeseen kuului tytär Sylvi ja poika Unto. Unto sairasteli ja kuoli v. 1937. Sylvin (nyk. Majuri) ja hänen tyttärensä Sirkan kanssa kävimme kotiseutumatkalla Raivolassa v. 1998 ja tapasimme nykyiset Ahvenaisen talon asukkaat. He kertoivat muuttaneensa Raivolaan v. 1945. Talo oli silloin jaettu kahden perheen asuttavaksi. Sylvi ilahtui löytäessään pihalta heidän kovasti heinittyneen maakellarinsa.

Seuraavaa taloa ei juurikaan tielle näkynyt, sillä korkeitten kuusien lisäksi sitä ympäröi korkea aita ja portti. Sen omisti saksalaissyntyinen Voegeding, harmaapäinen herra, joka käveli usein kotitaloni ohii postiin. Hänen poikansa perhe asui Saksassa ja vieraili kesäisin Raivolassa. Viistosti vastapäätä Voegedingia. Kolin mummon kioskin takana, oli posteljooni Johannes Nokkosen kotitalo, jossa hän asui yksin, poikamies kun oli. Pihassa oli toinen, pienempi talo. Siinä asui Nokkosen serkku Toivo Kansonen vaimonsa Hannan ja pienen tyttärensä Ritvan kanssa. Lähellä oli Lifländerien talo. Heillä oli kolme lasta: Maire, Martti ja Mirja. Mairen ja Sihvosen Irjan kanssa leikittiin kotia Lifländerin ullakolla.

Helena Kiriloff asui seuraavassa talossa vanhempineen ja heidän naapurinaan Tatjana Tshernyssoff poikansa kanssa. Tatjana tunnettiin taitavana ompelijana. Äidilleni hän ompeli leninkejä. Pojallensa hän ompeli kilpa-asun, valkoiset, lyhyet housut ja valkoisen paidan. Leo Tshernyssoff (nyk. Tanner) osallistui hienolla, keltaisella kilpapyörällään kilpailuihin, jotka pidettiin muistaakseni Kivennavalla.

Sopasen keltainen talo oli Tshernyssoffin naapurina. Siinä asuivat nuoret neidit Toini, Olga ja Raakel. Mieltäni järkytti Raakelin kuolema. Hän lepäsi valkoisessa ruumis-

*Kylän nuoria
miehiä liikkeellä
polkupyörillä.*

arkussaan talon verannalla ennen lähtöään pienin kuusin koristelluissa kärryissä viimeiselle matkalleen. Sopasta vastapäätä olleen Antti Majurin nurkalta lähti Tohtorintie. Tämän tien varrella oli insinööri Lindebergin ja hänen vaimonsa Olgan (o.s. Pshonkina) kaunis puutarha. Kävin ostamassa heiltä äidin ohjeitten mukaan kukantaimia. Helmi Ketosen kotitalo oli tien vastapäisellä puolella. Sen edessä kasvoi komeita taimia. Poimin tammenterhoja aina liikkeessäni sielläpäin. Niille me lapset keksimme monenlaista käyttöä: niistä saattoi tehdä kaulakoruja ja käyttää niitä vasikoina tai posuina leikeissä.

Päätiellä Sopasen naapurina asuivat Lyyti Kutilainen ja hänen lapsensa Liisa ja Tauno. Kutilaisen tati kävi meillä auttamassa pyykinpesussa. Pyykkivettä ja saunavettä kävi kantamassa Eemeli Mäkeläinen. Eemeli tunnettiin hiukan omalaatuiseina persoonana. Hän asui itse rakentamassaan maakuopassa Tahvo Käpin talon takana olevan pellon perällä. Eemeli oli kutsunut kummitätini kylään ja minä pääsin hänen mukaansa. Eemelin koti oli siisti, mutta mielestäni pimeä, vaikka oli kaunis kesäpäivä.

Antti Majurin talon vieressä oli Ala-Raivolan kansakoulu. Koulusta on tietysti paljon muistoja. Alaluokilla opettajani oli Aino Niiranen, kolmannesta luokasta lähtien Lyyli Poutiainen, jota koululaiset nimittivät Titariksi, sekä Pentti Seppänen. Uskontoa opetti Evgenia Wallman. Pentti Seppänen tuli opettajaksi August Pääkkösen paikalle. Niiranen oli mielestäni hiljainen, hillitty opettaja, Poutiainen taas iloinen, hymyilevä ja temperamentikas. Usein menimme aamuisin Auran kanssa niin aikaisin kouluun, että ehdimme opettaja Poutiaista vastaan Paavolaisen talon – jossa hän asui – porraskäytävään saakka. Suuri kunnia oli kantaa hänen laukkuun koululle. Auran ja minun kotien välillä oli pitkä matka. Aura, jonka isä oli ylikonstaapeli Aleksander Lauronen, asui Alatiellä, rukoushuoneen naapurissa. Milloin ei ollut tilaisuutta tavata pitkän matkan vuoksi, me tytöt käytimme telefonia. Muistan Auran puhelinnumeron vieläkin vaikka unissani: 41; meidän perheen numero oli ykkönen.

Raivolassa melkein joka toinen asukas osasi tai ymmärsi venäjän kieltä. Tämä oli perua siltä ajalta, jolloin raja oli auki ja Raivolassa oli Pietarin rikkaiden huvila-asutusta. Kielitaito siirtyi sukupolvelta toiselle. Seuraavan sanaston oppi myös lapsuu-

Ala-Raivolan kansakoulun lukukauden päättäjäiset keväällä 1927.

Ala-Raivolan kansakoulun oppilaita vuonna 1932. Kuvassa myös opettajat Lyyli Poutiainen ja August Pääkkönen.

denystäväni Sihvosen Irja niin hyvin, että vieläkin lukee sen vaikka unissaan: lusikka = loshka, kissa = koshka, piippu = trupka, hame = jupka, rouva = baaräna, lehmä = karova, sika = parasónak, vasikka = tenónak, kana = kuritsa, muna = jaitsa.

Suomen itsenäistyttyä raja suljettiin. Raivolaan jäivät huviloihinsa asumaan ilman perhettään mm. herrat Sorokin ja Balashoff. He tulivat melkein joka sunnuntai kirkkomatkallaan meille. Jäivät joskus yöksikin, etenkin talvisin. Heidän huvilansa olivat kylän perällä, joten sinne oli pitkä matka. Äitini kesti heitä. Heidän elämänsä oli muuttunut paljon. Balashoff oli kuulemma ollut rikas kauppias Pietarissa. Hänen perhettään oli ollut aikoinaan Raivolan asemalla vastassa oma miespalvelija hevosineen ja hienoine kuomukärryineen heidän saapuessaan Pietarista huvilalleen.

Näin olen kulkenut koulutieni talo talolta ja poikkeillut vähän sivummallekin. Poinin vielä muutamia mieleen tulevia taloja ja niiden asukkaita. Esimerkiksi Elsa Kirjavaisen talo radan varrella, rautatieläisten "kasarmin" takana. Kirjavaisen perheeseen kuului viisi lasta: Lyyli, Reino, Helmi, Elma ja Topi, joista kaksi viimeksi mainittua olivat leikkikavereitani. Palmusunnuntain aamuna Topi oli aina ensimmäisiä virpoja meillä. Äitini lapsuuden kotitalossa vierailimme usein Kosensillan liepeillä Tähkän kauppataloa vastapäätä. Siellä asuivat äidin sisaret Olga ja Senja. Isoäitini kuoli jo 1932. Seuraavana vuonna Jori-eno muutti Helsinkiin, Senja-täti vuotta myöhemmin.

Miikkulaisten kauppataloa vinosti vastapäätä kujatiellä sijaitsi Liinu Räsäsen kahvila Omapirtti. Tämä tumma talo vaikutti Surenkinin Fainasta, Halosen Hilkaista ja minusta niin jännittävältä, että sinne piti päästä käymään. Kerran uintimatalla sitten uskaltauduimme sisään, kun sattui olemaan rahaakin sen verran, että saimme ostettua pullon Sitruunasoodaa. Siinä me tytöt istuimme pöydän ääressä hiljaisina ja jännittyneinä juoden limonadia. Samalla katselimme ympärillemme asiakkaista tyhjää salia.

Helluntaina, Pyhän Kolminaisuuden juhlapäivänä, oli ortodokseilla tapana käydä hautausmaalla, joka sijaitsi Rämön tehtaan ohitse Uudelle sahalle menevän tien varrella. Se oli sellainen kirkkovouden tapahtuma, jolloin perheet kokoontuivat omaistensa haudoille. Hautausmaan portilla istui Liinu-täti myymässä suuresta pahvilaatikosta ihania paakelseja, ja portin toisella puolen myi Kirjuntsevin Maria-täti itse paistamiaan munkkeja. Papisto kiersi haudoilla kirkko-kuorolaisten kanssa toimittamassa litanioitaan. Meitä lapsia kiinnostivat enemmän portilla myytävät herkut. Kyllä ne maistuivat punaisen limonadin kanssa. Perheet olivat sonnustautuneet parhaimpiinsa; muistan etenkin rouvasväen pitkät, kauniit leeningit.

Juhannusta vietettiin Apteekinsaaressa. Sinne kokoонуimme ensin aattona, jolloin komeat kokot poltettiin. Juhannuspäivänä oli ohjelmallinen päiväjuhla. Siellä oli torvisoittoa, kaikenlaisia kilpailuja, mm. tikanheittoa ja pussitappelua aikuisille. Lapsille järjestettiin omaa ohjelmaa, mm. kaikenlaisia pelejä ja onkimista. Suuri tapahtuma kylässä oli Dallapé-orkesterin saapuminen suojeluskunnan talolle pitämään konserttia, solisteinaan Jori Malmsten ja Vili Vesterinen. Tämä tapahtui muistini mukaan viimeisenä Raivolan kesänämme. Minäkin pääsin konserttiin vanhempieni mukana. Sali oli ääriään myöten täynnä ja ilma tuntui loppuvan. Malmsten lauloi iskelmiä, joita vielä tänä päivänäkin kuulee. Ne ovat niitä ikivihreitä, samoin Vesterisen hanurikappaleet.

Raivolan aikoja ajatellessa muistuvat mieleeni vielä kahdet hautajaiset. Koulutytöstä tuntui, että koko kylä oli saattamassa tehtailija Sorinin poikaa Borista hänen viimeiseen leposijaansa, pieneen hautausmaalle rakennettuun mausoleumiin. Hänet haudattiin ortodoksisen kirkon lähelle. Nuorena päätyi myös tehtailija Viktor Rämön pojan Joukon elämä: hän kaatui sodassa vuonna 1939. Molempien äidit jäivät kovin suremaan ainoan poikansa kuolemaa eivätkä koskaan toipuneet menetyksestään.

Syksyllä 1939 koimme kaikki suuren menetyksen, kun Raivolasta oli lähdeittävä. Oli jätettävä koti, rakkaat paikat, tutut tantereet. Nousimme junaan, joka vei kohti tunteimatonta, meidän tapauksessamme Joroisiin. Äiti itki kovasti ja se järkytti meitä lapsia. Emme ymmärtäneet, mitä tapahtuu. Jokaisella oli mukanaan vain välttämättömmimmät tavarat, esimerkiksi minulla silmänsä sulkeva nukke. Tuo nukke on seurannut minua kaikki nämä "evakkovuodet" ja on edelleenkin tallella. Isäni jäi meidän muiden lähdeyttä vielä Raivolaan pakkaamaan kodin ja kaupan tavaroita rautatievaunuun, joka lopulta monien mutkien jälkeen saapui Joroisiin. Pitkä on ollut taival Joroisten jälkeen

Faina Surenkin, Alli Kuntola ja Liisa Halonen.

moniin kyliin ja kaupunkeihin, mutta se onkin jo toinen juttu.

Näin on silloinen koulutytty kulkenut pitkin Raivolan raitteja. Muistoista muodostuu arvokas helminauha, joka pysyy ja säilyy aina. Joskus se on kyynelten kostuttama, useimmiten kirkas ja auringon kultaama, kuten pitääkin.

Kauko Äikäs

Raivolan asemalta kuljetusten kulttuuriin – Sallisen kuljetusliikkeen alku

Puutavarakuljetusta ja Raivolan romantiikkaa

Olavi Sallinen 2-vuotiaana.

Toivo Sallisen perustama kuorma-autoliikennettä hoitava kuljetusliike ja sen muut yritysryppäät nousivat 1960-luvulla eräiksi maamme suurimmista yrityksistä. Raivola oli alkuvaiheissa 1920-luvulla keskeisesti kuvassa mukana. Koko toimintakin sai alkunsa Raivolan asemalle suuntautuneista puutavarakuljetuksista.

Toivo Sallinen ei kuitenkaan vielä aavistellut näitä asioita, kun hän 1920-luvun loppupuolella seisoj Kerimäeltä tulleen Raivolan rautatieasemalla. Veljensä neuvoa noudattaen hän oli tullut haeskelemaan metsätöitä. Erinäisten vaiheiden jälkeen hän pääsi ajamaan Viipurin ja Kivennavan väliä liikennöivää linja-autoa. Ajatus oman auton hankinnasta kypsyi vähitellen. Eräänä aamuna vuonna 1928 Raivolan asemalla ajettiin junavaunusta Toivolle ensimmäinen kuorma-auto, joka oli uutuuttaan kiitävä Chevrolet Capitol Truck. Tämä automalli on sittemmin entisöity automuseoon Kangasalle liikkeen symboliautoksi samanlaiseksi kuin se Raivolan aseman puutavarakuljetuksissa oli.

Lautojen ja lankkujen kuljetukset Ahjärven sahalta Raivolan asemalle olivat oman auton hankinnan jälkeen Toivon arkipäivää. Myös propsia, tukkeja, halkoja ja rata-pölkkyjä kuljetettiin Kivennavan alueelta ja laajemmaltikin. Puutavarapinot olivat olennainen osa Raivolan aseman maisemakuvaa. Asemalta puutavara matkasi Suomenlahden satamiin ja lastattiin edelleen laivoihin.

Puutavaran ajo oli rankkaa, mutta jossain välissä syntyi romanssikin. Kaunis karjalaisyttö Aino pyysi kyytiä Ahjärveltä Raivolaaan. Aluksi harvemmin, sitten useammin. Oma huomattava osuutensa asioissa oli Ainon evääksi tekemillä herkullisilla karjalanpiirakoilla. Tilanne eteni niin, että Aino ja Toivo vihittiin karjalaishäissä Kivennavan kirkossa kesällä 1931. Perheen ensimmäinen asuinpaikka oli Ahjärven kylässä.

Välirauhan aikana Sallisen autot ajoivat Suomelle elintärkeitä kuljetuksia Rovanie-

Toivo Sallisen R.E.O. Speedwagon vuosimallia 1925, omistaja itse lokasuojalla. Kuvan kuorma on tuotu Kivennavan Ahjärven sahalla Raivolan asemalle lastattavaksi junaan ja kuljetettavaksi satamaan. Kuva on vuodelta 1930.

Toivo Sallisen puutavarankuljetusta Raivolassa 30-luvun alkupuolella. Auton vieressä keskellä Sallinen, kuorman päällä istumassa Heino Nokkonen noin 8-vuotiaana.

meltä Petsamoon ja takaisin. Liinahamarissa oli ainoa ulkomaanliikenteen satama, josta tuolloin ulkomaankauppaa voitiin harjoittaa. Toivo ja Aino Sallisen tiet johtivat sitten sodan päätyttyä useiden vaiheiden ja kuljetus- sekä myös maanrakennustoiminnan laajentumisen myötä Kangasalle. Salliset omistivat useita alan yhtiöitä. Toiminta päättyi vuonna 1984, jolloin viimeinenkin omistuksessa ollut yritys myytiin.

Kulttuuria

Toivo Sallisen vuonna 1932 Viipurissa ”syntymässä käynyt” Olavi-poika oli tietysti mukana kaikessa. Varusmiespalveluajan jälkeen Olavi Sallinen siirtyi kuorma-auton ratin taakse. Sukupolven vaihdos ja päävastuu kuljetusliikkeestä ja sen kehittämisestä siirtyi Olaville 1960-luvun alussa.

Harrastuksesta alkaneesta ajoneuvohistorian tallentamisesta ja autojen entisöinnistä syntynyt automuseo avattiin Kangasalle Vehoniemenharjulle 1983. Taustaksi perustettiin Vehoniemen Automuseosäätiö 1986. Kangasalan Kisarannan alueelle Längelmäveden rannalle nousi 1990 Tieliikennemuseo Mobilia. On arvioitu, että Sallisen

suvun laajat ajoneuvohistorian tallennukset ovat ainutlaatuisia. Näin oli kuljettu vuonna 1928 alkanut pitkä taival Raivolan rautatieasemalta ja päädytty kuljetusten kulttuurihistoriaan Kangasalle. Olisiko kaikki tuo tapahtunut ilman Ainon maukkaita karjalampiirakoita?

Jutun on Olavi Sallisen kertomasta koonnut Kauko Äikäs.

Kaskuja ja loruja Raivolasta

Kahvila Juoma Pirtu

Tapahtui kieltolain aikana. Räsäsen Liinu piti ”sainoita” Pienellä kadulla eli Malenkaja ulitsalla siinä Miikkulaisen kaupan kohdalla. Liinu oli päättänyt vähän modernisoida liikettään ja antoi sille nimeksi Kahvila Oma Pirtti.

Muuan huonosti suomea osaava venäläissyntyinen nainen tavasi Liinun liikkeen uutta kylttiä ja ryhtyi siunailemaan: Oi Boshe moi (Herra Jumala). Nyt on jo kahvilankin nimeksi pantu Juoma Pirtu!

Lempise koira

Lempisen koira oli puraissut venäläismiestä takapuoleen. Tämä meni valittamaan nimismies Nuutti Rädylle asiasta. Valittaja ei oikein hallinnut suomen kieltä. Hänen käsityksensä mukaan kaikki suomen kielen sanat päättyivät äänteeseen –shee (jossa soinnillinen s). Niinpä hän puki valituksensa seuraavaan muotoon:

”Herrashee nimismieheshee, Lempishee koirashee purashee minushee” – mutta hän ei muistanutkaan, mitä pyllä on suomeksi ja niin hän pani sen tilalle venäjänkielisen sanan shopa – ja jatkoi ”shoopashee”. Nimismies luuli hänen tarkoittavan saapasta ja sanoi tälle: ”Näytähän saapastas.” Silloin valittaja pyllisti, jolloin nimismies suuttui ja ajoi ukon ulos.

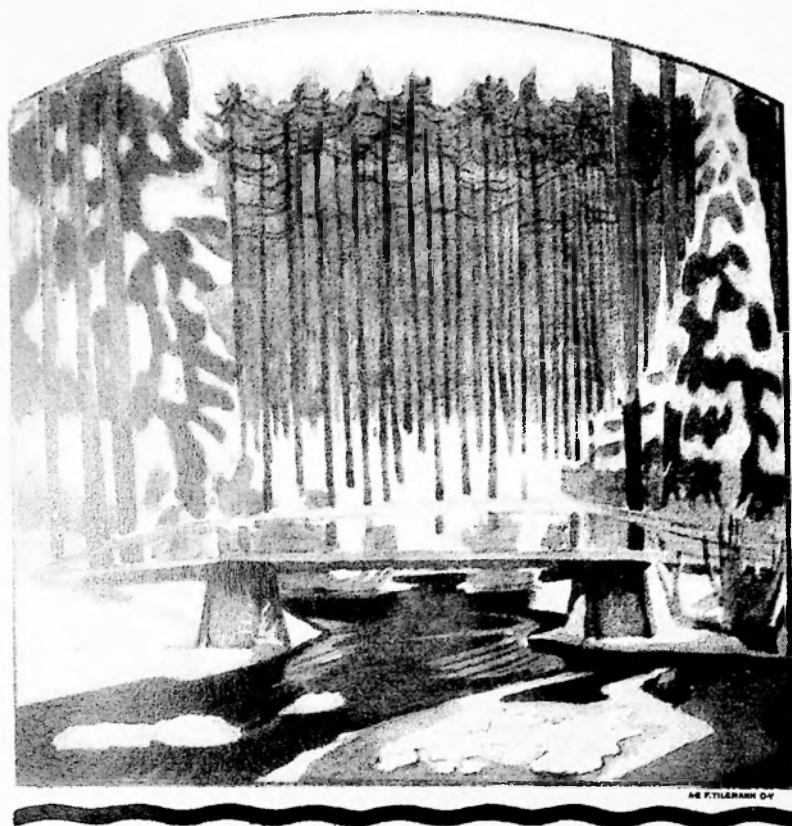
Kalakauppias Konsta

Raivolan raitilla ajeli usein hevosellaan Konsta-niminen kalakauppias. Hän esitteli tavaroitaan sekä suomeksi että venäjäksi huudellen: ”Kaloja! Riibaa!”

Konsta oli kova yskimään, ja vähän väliä kuului hänen suustaan yskähdys ”äh hää”. Kun vielä hevonenkin päästeli sekaan ”pup pup” -ääniä häntäänsä nostellen, ryhdyimme me pikkupojat matkimaan Konstan ja hevosen duettoa seuraavasti: ”Kalojaa – riibaa – äh hää – pup pup.”

Mei pojat

Mei pojat on nii järettömmii jot.
Hyö sen ku kipuvelloot ja kapuvelloot.
Sit ko hyö putuvelloot
ni hyö viel kirovelloot.

AE P. TILERANN OY

RAIVOLA

Lennart Segerstråle: Näköala Kiviotkon rannalta; edessä Lintulanjoki. Professori Segerstrålen tekemä kansikuva Raivolan lehtikuusimetsän opaskirjaa varten vuonna 1927.

Kaksi Marcus Collinin maalausta Raivolasta vltä 1936 (Karjalan seinäkallenteri, Matti Ruotsalainen).

Mitalistit Raivola-Seuran 25-vuotisjuhlassa 1997. Edessä vas. pj Yrjö Ilonen, Kirsti Kondelin, Eila Ilonen. Takana vas. Olavi Kondelin, Lauri Murtonen, Meeri Tuokko-Mansikka, Tenho Määttänen, Helmi Laurasvaara (miehensä puolesta), Ritva Sainio, Kalevi ja Airi Moisander sekä Eino Moisander.

Raivolan lehtikuusimetsän uljasta pylväikköä vuonna 1994 otetussa kuvassa.

Roshinin (ent. Raivola) asema 1990.

Raivolaan (nyk. Roshino) on rakennettu vuonna 1996 uusi ortodoksinen kirkko entisen kirkon paikalle.

↓ *Kuva on Raivolasta Kosensillan luota Patrikin suuntaan. Kuvan ottaja on Kangasalla syntynyt henkilö, joka astui ensimmäisen kerran isänsä kotikylän maaperälle tällä paikalla vuonna 1997. Tämä kuva todistakoon osaltaan nuoremalle sukupolvelle, kuinka kaunista Raivolan seutu oli.*

Puusovenkankaan hiekkarantaa 1983.

Raivolan lehtikuusimetsässä Kauko Äikäs ja Arja Lehto v. 1996.

Vuonna 1960 pystytetty Wäinö Aaltosen veistämä Edith Södergranin muistomerkki Södergran-puistossa.

Raivola-Seuran matkalla kesällä 1995 olleet Ylä-Raivolan koulun entiset oppilaat "oman" koulunsa portilla.

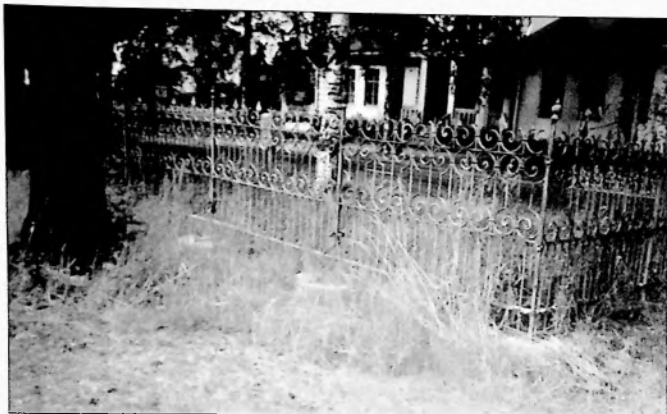
Ikuisuuden portilla 1996.

Gatkinin pato. Kuva on otettu vuonna 1966.

Vihannesten myyjiä entisen Paavolaisen kaupan edustalla v. 1992.

Raivolassa Olga Weidlen huvilan ympärillä sijainnutta aitaa uudessa sijoituspaikassa Törnävän sairaalan alueella Seinäjoella 1999.

Väinö Munnan perheen 1943 rakennettu talo. Siinä ehdittiin asua vain 8 kk ennen Raivolan menetystä. Kuva on otettu talon nykyisten asukkaiden aikana.

Torikan perheen kotikaivo v. 1966. "Nyt sitä ei enää ole", kirjoittaa Yrjö Torikka.

Osta kukko!

Osta kukko kuulit sie.
Paljo se maksaa kuulit sie?
Kymmenä markkaa kuulit sie.
Liian kallis kuulit sie.

Raivola on ko kaupunki

Raivolan kylä on ko kaupunki.
Siell' on viisi polliisii:
Hollo, Kekki, Tikkerti,
Narinen ja Reimanni.

(Riimi on peräisin 1900-luvun alkuvuosilta.)

Neljä ensimmäistä "juttua" oli lähettänyt Yrjö Torikka ja kolme viimeistä Felix Torikka.

Maire Nordström

Lapsuuteni Raivola

"Lapsuusajan leikkikentät mielessäni on, sekä parvi sisarusten nuorten... Ei koskaan häivy kaipuu synnyinseutuun kaukana kangastavaan, käyn sinne unelmissain yhä uudestaan." Näihin laulunsanoihin on meidän, jotka jouduimme lapsuuskotimme jättämään, helppo yhtyä. Aina kun teen ajatuksisani matkan synnyinseudulleni ja turvalliseen lapsuuteni kotiin, tulvattaa mieleeni lämmin kiittolisuus siitä, että juureni ovat juuri tuolla karjalaisessa omaperäisessä kylässä.

Perheeni elämää

Perheemme koti sijaitsi Paavolaisten suuren kivi-talon vieressä, poliisiputkaa vastapäätä. Kotiväkeni muodostui seu-

Viljo, Tenho, Maire, Alla ja Katri Lunttila (ent. Lund). Keskellä Viihelmiina Lund (o.s. Kansonen). Kuva on päivätty 24.4.1942.

raavista henkilöistä. Minä, Maire, olin perheen kuopus. Isäni oli Viljo Lunttila, entinen Lund (nimi muutettiin vuonna 1935). Äitini Katri oli Paajasen tyttäriä Ylä-Raivolasta. Aila oli sisareni ja Tenho veljeni. Perheeseemme kuului myös isäni äiti Vilhelmiina Lund sekä isän sisar Toini Lund. Hänen rippijuhlansa olivat lähestymässä juuri silloin vuonna 1927, kun minä synnyin. Koska pastori Leo Pennanen oli tulossa silloin vierailemaan kodissamme, päätettiin minun kastamiseni suorittaa samalla. Tähän onnelliseen päivään liittyi kuitenkin myös suuri suru: vuonna 1926 syntynyt ”isosiskonni” Maire kuoli vain kaksi päivää minun syntymäni jälkeen ja hänet saatiin haudattua lepoon tuona rippi- ja kastajaispäivänä. Olen myöhemmin ajatellut, miten ristiriitaisen ilon ja surun aikaa tuo aika oli erityisesti äidilleni. Hyvin ymmärrettävää onkin, että sain kasteessa saman etunimen, joka oli ollut sisarenikin nimi.

Äijäni oli Karl Wilhelm Lund. Juvalla syntynyt savolaispoika. Vilhelmiina-mummoni taas oli Kansosen tyttöjä Raivolasta. Muistikuvani kodistani liittyvät enimmäkseen siihen aikaan, kun äijäni oli jo kuollut. Seppä oli poissa, mutta paja jäljellä, niin että näin, miten isä teki siellä töitä. Isä teki tarvittaessa myös puutöitä, ja silloin usein sivutuotteena tuli kiharaisia höylänlastuja, jotka minusta olivat aivan sopivia leikkeihini: niissä oli niin hyvä tuoksukin. Suksemme olivat tietysti isän tekemät, kuten potkuritkin. Vielä nytkin minulla on käytössä isän noin 50 vuotta sitten tekemä potkuri.

Navetassamme oli muutama lehmä, vasikka, hevonen, varsa ja kanoja sekä tietysti joskus pieniä kananpoikasia. Vili-koira oli isän metsästyskaveri ja pystykorva Temu pihakoira. Näin tuli tämä eläinpuolikin lapsille tutuksi. Kesäaikaan liittyvät muistot

Maire noin 7-vuotiaana ”rinkelkukkii käes”.

pellolle tehdyistä heinäleikkuu- ja viljan-korjuuretkistä. Mukana piti olla ja töitä opetella tekemään kykyjensä mukaisesti. Peltoja meillä oli kolmessa eri paikassa, ja pelolle mentiin hevosella tai kävellen. Paras hetki lapsen mielestä usein oli se, kun eväskori otettiin esille ja piirakat ynnä muut levitettiin syötäväksi. Pellon pientareelta löytyivät mehevät marjat jälkiruoaksi.

Tiilruukin pellon mäellä kasvoi ihania ulpukoita, joita nykyään sanotaan kulle-roiksi, päivänkakkaroita, kissankelloja ynnä muita kukkia. Uuttulan pellolle kun menimme, niin Lempisen täti oli usein pihalla ja sanoi meille lapsille: ”Mänkää sieltä me maal kasvavist pähkinäpensaist syömää pähkinät pois, ei myö niist enää välitetä.” Kahta kehoitusta me emme tarvinnut. Kotipihallamme kasvoi nimittäin vain yksi pähkinäpensas, ja meitähän oli monta suuta syömässä niitä herkuja. Kivien päällä hakattiin kovia kuoria rikki, että sisus saatiin suuhun pantavaksi.

Lähdin kerran nousemaan polkua Kirkkorannasta joentöyrästä ylös kotiini päin. Kukat ovat lapsesta saakka olleet suuri

Ala-Raivolan koulun oppilaita sekä opettajat August Pääkkönen ja Lyyli Poutiainen vuonna 1938.

heikkouteni. Tällä kertaa löysin siinä kuljeksiessani ihania akileijoja. Havahduin äkkiä olevani väärässä paikassa, kun vastaan tuli touhukkaasti venäjää haastava nainen. Kipitin äkkiä kotiin akileijat tiukasti kädessäni. Kiitosta en kukistani saanut, vaan tuomio kuului: anteeksipyyntöireissulle ja heti ja kukkaset mukaan! Äiti lähti mukaani asiaa selittämään ja tulkiksi. Olin poiminut kauniit kukkanit Södergranin puutarhasta.

Hevonen kun ajoi heinäkuorman kuuriin pantavaksi, niin se tiesi lapsille heinäkasas tallomisen riemua. Ei yhtään haitannut, vaikka sen jälkeen oli heiniä hiuksissa ja vaatteissa. Kotiin tultua saatoimme vielä käydä Roslivoon lämpimässä vedessä uimassa. Kotikylämme kaunista luontoa opin tarkkailemaan esimerkiksi silloin, kun veneessä kuuntelin vanhempieni huomioita vaikkapa joen rantamaisemista mennessämme Vur-tin suolle karpaloita poimimaan. Suomenkylän pelloilla ollessamme äitini kertoili, mitä missäkin ilmansuunnassa oli nähtävissä. Nehän olivat hänelle tuttuja maisemia jo lapsuus- ja nuoruusajoilta. Hän kertoi istuneensa monet illat kotinsa verannalla katsellen kuunsiltaa Suomenlahden laineilla.

Kun kotikylän palvelut eivät riittäneet tarpeita tyydyttämään, matkustettiin junalla Terijoelle tai Viipuriin. Jos aikoi jatkaa koulunkäyntiä kansakoulun jälkeen, oli mentävä oppikouluun Terijoelle. Terijoella toimi myöskin erikoislääkäreitä, joiden vastaanotoilla käytiin. Lääkärin tutkiessa keuhkoja, joutui seisomaan ”lasisen apataarin” takana, joka tuntui aina kylmältä. Suuremmat vaateostokset tehtiin joko Terijoella tai Viipurissa. Sairaalahoidoa haettiin Viipurista asti. Mari-kummini esimerkiksi kävi siellä saamassa sädehoitoa rintasyöpänsä. Matkustin kerran sinne hänen mukanaan, koska sain jotain hoitoa samassa sairaalassa. Sisaruksilleni sain tuoda tuliaisiksi karkkeja, jotka meinasivat siinä junan puupenkillä istuessa mennekin kaikki omaan suuhun.

Muistan mummoni kertoneen oman isänsä käyneen keräämässä muurahaisen munia, silloin kun ei ollut muuta työtä tai rahanlähdettä. Apteekkari niitä oli ostanut.

Saaduilla rahoilla hankittiin perheelle ruokaa. Mummo kertoi myös, kuinka tiukkaa ruuasta oli: joskus ei ollut muuta panna pöytään kuin leipää, suolaa vähän ripoteltiin leivän päälle. Kun mummo meni ensimmäiseen työpaikkaansa, ei hänellä ollut edes kenkiä jalkaan laittaa. Isänsä kuljetti kengättömän tytön tätälään lapsenliekuttajaksi reppuselässään.

Kotimme talvi-illoista tulee lämmin, hyvä olo vieläkin muistellessa. Kaikki uunit hohtivat lämpöään. Mummo lämmitteli selkäänsä kyökin muuria vasten, ja kaikilla aikuisilla oli käsityöt käsissään ja pöydällä laulukirjat avoimina. Etenkin sisareni ja tätini lauloivat paljon, mutta kyllä siihen toisetkin oman äänensä mukaan toivat. Koulun laulukirjat olivat käytössä, samoin kirja nimeltä "Hengellisiä lauluja ja virsiä". Viimeksi mainittu on käytössä niin kulunut, että lehdet ovat jo osittain irronneet.

Juhlapyhien viettoa

Joulua meillä vietettiin varmaankin samalla tapaa kuin monessa muussakin perheessä. Kuparipannut ja -kattilat hangattiin Sampo-pulverilla kirkaiksi, ja toki muukin siivo tehtiin tarkkaan. Meillä keitettiin lihaliemi kotona. Hienoksi jauhetusta lihasta ja riisistä tehtiin täyte pieniin piirakoihin. Ne säilyivät hyvin verannalla, jota ei talven aikana lämmitetty: siellähän ne olivat kuin pakastimessa ainakin. Savpotissa niitä sitten uunissa lämmitettiin, eivätkä ne kuivuneet, kun päälle laitettiin märkää voipaperia ja pyyhettä. Tämän perinteen olen säilyttänyt omassakin perheessäni, ja näkyy se periytyneen tyttärenikin perheeseen.

Joulun tuntu tuli kotiin silloin, kun isä kantoi suuren kuusen saliin. Koristeisiin kuuluivat tietysti kuusenkaramellit ja lippusiimat. Toki se oli suuri hetki, kun kynttilät sytytettiin ja perhe kokoontui niitä ihaillen katselemaan. Jouluvirsi ja muut joululaulut laulettiin. Joulurunon esittämisen olin aina varannut itselleni. Tapaninpäivänä isä valjasti hevosen reen eteen ja silloin mentiin tädin luokse Puhtulaan kylään. Sisarukseni eivät aina olleet mukana, mutta minä nuorimmaisena sain tehdä matkaa lumisessa talvimaisemassa kulkusten helistessä aisoissa. Silloinkin kuuntelin vanhempieni huomioita erilaisista metsistä, joita matkalla ohitimme. Poikkesimme matkalla myös enolassa Ylä-Raivolassa.

Tenho, Katri, Viljo ja Maire Luntila sekä Viljon toisesa kainalossa serkku Helmi Kansonen. Kuva otettu Luntilan pihalla 1930-luvun alkupuolella.

Palmusunnuntai tuo mieleen virpomisen, meillä vain oman perheen keskuudessa. Pääsiäisen ruokapuoleen kuuluivat vasikanpaisti, jamakkapiirakka sekä pasha. Ja kananmunat tietenkin, joita sitten litsattiin. Heinäkuuriin oli tullut jo tyhjää tilaa, kevätpuolella kun oltiin, joten isä saattoi veljeni kanssa tehdä sinne naruista ja laudasta kiikun. Kerrankin serkkuni olivat meillä kylässä ja kyllä siellä kiikuttiin kovasti. Kotini

Viljo Luntila oli Roslivon innokkaimpia kalamiehiä. Hänellä oli venevaja Kirkkorannassa.

lähellä oli kreikkalaiskatolinen kirkko. Pääsiäiseksi se koristeltiin kauniiksi värivaloilta ja muilla koristeilla. Kirkonkelloja siellä soitettiin pyhien aikana päivittäin. Olimme itse luterilaisia, mutta tuo kotimme lähellä sijaitseva kreikkalaiskatolinen kirkko opetti minulle jo lapsena voimakkaasti sen, että maailmassa on erilaisia uskontoja. Pääsin joskus sinne kirkkoon sisällekkin katsomaan esimerkiksi joitakin avioliittoon vihkimisiä. Poikkean nykyisinkin mielelläni nykyisen kotipaikkani Lappeenrannan kauniiseen ortodoksiseen kirkkoon – vaikkapa, kun retkeilemme vunukkani kanssa kirkon läheisyydessä.

Keskikesän suuren juhlan tulosta kertoi se, että isä kävi metsästä hakemassa nuoria koivuja, jotka sijoitettiin ovien ja rappujen molemmille puolille. Juhannusaattona saunoimme jo normaalia aikaisemmin illansuussa. Lippulaulu oli tullut varsin tutuksi pikku-lotta-illoissa. Se palautui mieleen, kun isä nosti kauniin siniristilipun tankoon juhlistamaan juhannusta. Apteekin saarella oli kokkojuhlat. Juhlissa oli kisailuja, soittoa, tanssia, ja puhvetista sai ainakin punaista limonaadia. Kokot olivat tosi suuria ja paloi-ivat lämmittävästi. Kesä kääntyi kohti loppuaan juhannuksesta. Lähestyvä koulun alkaminen muistui mieleen viimeistään siitä, kun opettajatar Lyyli Poutiainen palasi kesänvietosta takaisin kyläämme

Sotaa pakoon

Loppukesä 1939 toi elämäämme levottomuutta ja pelkoa. Linnoitustyömaaporukat liikkui-ivat autoilla, lentokoneita lenteli ja yleinen ilmapiiri oli jännittynyt. Isä oli ollut taas kerran suojeluskuntatalolla kokouksessa; päivämäärä oli lokakuun kuudes. Siellä oli aluepäällikkö ja muita henkilöitä neuvottelemassa asioista. Tuosta päivästä alkaen isä siirtyi suojeluskunnan paikallispäälliköksi, jota tehtävää hän hoiti 31.7.1940 saakka. Hän toimitti myös suojeluskunnan arkiston ja lipun suojeluskuntien selvittelykeskukseen, josta arkistoaineisto siirrettiin sota-arkistoon ja lippu sotamuseoon.

Tuon lokakuun 6. päivän neuvottelun jälkeen isä sanoi, että nyt on osan perheestä lähde-ttävä pois. Aikuiset siinä miettimään, että mihin sitä mennään. Suunnaksi päätettiin ottaa Mikkeli ja sieltä mahdollisesti Juva, josta äijä oli kotoisin. Vaatteita laitettiin siinä vähän pussiin. Minäkin pakkasin koululaukkuuni omia tärkeitä tavaroitani. Mum-

moni, tätini ja minä lähdimme. samoin veljeni, jonka isä lähetti pitämään huolta meistä muista. Äiti lähti meitä saattamaan. Kansosen Mari ja hänen miniänsä Hanna pikkuisen Ritva-tytön kanssa lähtivät kanssamme samaa matkaa. V. Rämö vei meidät autolla asemalle.

Asemalla oli jo silloin paljon kotoa pois lähtijöitä. Ilta oli pimeä ja kylmä. Juna tuli ja oli jo tullessaan melkoisen täynnä ihmisiä. Istuimme ja seisoimme, kuka mistäkin paikan löysi itselleen. Tunnelma vaunussa oli ankea, vain hiljaista puheensorinaa kuului. Junan pysähtyessä erään aseman kohdalla, erottui muiden yli Hanna Kansosen kova ääni: "Toivo, Toivo on tuolla. Ritva, tule sukkela, isä on tuolla." Aivan sattumalta näki Hanna miehensä asemalla ja sai kerrottua hänelle, että he olivat lähteneet pois kotoa.

Lokakuinen kylmä aamu Mikkelin asemalla karisti unet silmistä, jos nyt kuka oli nukkunut. Siinä lähdettiin sitten kävelemään kaupungille päin peräkkäin kuin Sakkolan porsaas. Äiti ja muut aikuiset kyselemään ihmisiltä torilla ja kaduilla, tietäisikö kukaan sellaista paikkaa, mihin pääsisimme majoittumaan. Monien kyselyjen ja puhelinsoittojen jälkeen sai äitini vihdoin tietoonsa sopivan talon Hirvensalmelta. Matkantekeo jatkui taas, päämääränä Syväsmäki, Antti ja Saara Pasosen omistama Kotamäen talo. Talo oli suuri, emäntä napakan tuntuinen ihminen, isäntä kunnan luottamushenkilöitä. Tuvassa oli kyllä tilaa. Pöytä oli suuri ja penkit kiersivät seinustoilla. Illoisuus oli kyllä mielestä kaukana. Kaikki oli niin vierasta. Edes "tsaikkakaan" ei maistunut. Itkin elämäni ensimmäisen suuren surun aiheuttaman itkun ensimmäisenä aamuna herättyäni vieraan tuvan lattialla. Tiesin, että äiti lähtisi takaisin Raivolaaan, ja meidän toisten piti jäädä tänne vieraaseen taloon. Vähitellen kuitenkin sopeuduimme olemaan suuren talon suuressa tuvassa. Kirjeet kulkivat kotoa ja meiltä sinne. Etenkin sisareni, joka oli viestillottana Raivolassa, kirjoitteli piristäviä kirjeitä meille.

Talvisota syttyi. Saimme kuulla, että kotimme oli palanut. Joulukuun alkupuolella veljeni ja minä sairastuimme ja matkamme vei Hirvensalmen kirkolle sairaalaan. Minä pääsin sieltä pois joskus helmikuun alussa, mutta veljeni siirrettiin vielä toiseenkin sairaalaan. Muutamia päiviä ennen joulua ilmestyivät isä ja äiti yllättäen luoksemme pikakäynnille. Heidän tulonsa varsinainen syy olivat Kansosen Mari-mummon hautajaiset. Vasta perillä he saivat kuulla, että veljeni ja minä olimmekin sairaalassa. Isän ja äidin mukana saimme viimeiset terveiset Raivolasta. He olivat lähteneet sieltä kun sota alkoi. Kevättalvella mummoni, tätini ja minä jouduimme muuttamaan naapurikylään asumaan. Siellä, Utelan talossa, asuimme pitkän aikaa. Sitten talvisota päättyi.

Vuonna 1941 muutimme Lappeenrantaan, mutta sieltä jo kesällä matkasimme takaisin Hirvensalmelle. Kaikkien näiden muuttojen jälkeen tuli vakituiseksi asuinpaikaksemme lopulta Lappeenranta. Raivolaa emme isän työn vuoksi päässeet palamaan silloin, kun sinne paluu oli mahdollista. Toive toki oli pitkään, että pääsisimme vielä kotiin. Tuosta toiveesta kertonee sekin, että kun veljeni kuoli vuonna 1943, saatoimme hänet hautaan Kivennavan kirkolle eräänä helteisenä päivänä. Korvikkeet joimme tuolla matkalla Rosliven rinteen laella. Saman vuoden keväällä oli isä käynyt kylvämässä viljaa pelloillemme. Olin äidin ja mummon mukana, kun he kävivät sitä niittämässä. Äidin ja mummon mukana sain olla myös "Pajarin kirkon" vihkiäisjuhlassa. Mieleeni on pysyvästi painunut voimakkaasti veisattu virsi: "On isät täällä taistelleet ja uskoneet ja toivoneet. Me saimme saman asunnon ja samat vaiheet meidän on."

Sitten päättyi jatkosota. Rauhanteossa luovutetut alueet evakuoitiin. Yhtenäinen jono karjalaista kansaa ja eläimiä vaelsi Lappeenrannan kautta kohti uusia asuinpaikkoja.

Ei niitä tunteita osaa sanoin kuvata, mitkä mielessä silloin olivat. Paljon olen elämältä lahjaksi saanut. Paljosta olen myös joutunut luopumaan vuosien varrella. Kaikki kotiväkeeni kuuluvat, jotka alussa mainitsin, olen saatellut haudan lepoon. Aina on kuitenkin eteenpäin menty. Avioiduin Åke Nordströmin kanssa vuonna 1954. Meillä on kaksi lasta, tyttö ja poika, ja heidän perheissään yhteensä kuusi lasta, meidän iki-ihanaat vunukkamme. Heidän kasvamisestaan ja kehittymistään on ilo seurata. Ehkäpä he ovat saaneet hivenen myös karjalaisuutta verenperintönä. Karjalainen on hetken lapsi, kuten koulussa opetettiin, itkee ja nauraa samaan aikaan.

Tenho Luntila siunattiin Kivennavan kirkkomaahan vuonna 1943. Tuo hautapaikan valinta kuvasti varmaa luottamusta siihen, että Kannas vielä saataisiin takaisin.

Posteljooni Johannes Nokkonen

Ala-Raivolan posteljoonina toiminutta Johannes Nokkosta muistelee ensin Maire Nordström, sitten hänen serkkunsa Ritva Sainio.

Vierailuja Lappeenrannassa

Ala-Raivolan posteljooni Johannes Nokkonen oli tottunut liikkumaan polkupyörällä postia jakaessaan. Niinpä hän sotien jälkeenkin jatkoi pyöräilyharrastustaan. Eräänä päivänä saapui tämä pyöräilijä Lappeenrantaan serkkunsa perheen ovelle. Matkalauku kulkijalla oli pyörän tarakalla. Matkaa (Pälkäneeltä) oli takana satoja kilometrejä. Tulija viihtyi viikon, pari. Aikansa kuluksi hän halusi askarrella jotakin, raivasi mm. pientä polkua Luntilan kesämökin rantaan. Sopivaksi katsomanaan päivänä hän pakasi laukkunsa ja jatkoi taas matkaa seuraavaan pysähdyspaikkaan.

Vierailuja Tampereella

Myös toisen serkkunsa, isäni Toivo Kansosen, luona Johannes Nokkonen vieraili monta kertaa viipyen viikon tai pari taitettuaan tuon matkan Tampereelle polkupyörällään. Meidän nelihenkisen perheemme asutti yhtä hellahuonetta. Siihen sovitettiin tila myös Johannekselle. Vuoroin vieraisissa, niinhän sanotaan: me taas olimme asuneet hänen pihatalossaan lähellä Raivolan asemaa vuosina 1934–39. Olen syntynytkin siinä talossa. (Erkki Suikkaselta Kemijärveltä sain valokuvia; hän oli asunut vanhempineen sa-

Ala-Raivolan posteljoonina toiminut Johannes Nokkonen Lappeenrannassa 7.6.1950.

massa talossa ennen meitä.) Johannes itse asui isommassa talossa samassa pihapiirissä.

Johanneksen piti tehdä kapistella aina joutain, hän ei malttanut olla koskaan joutilana. Kansoselle tultuaan hän katsasteli paikkoja ja kohta kahvit juotuaan alkoi kysymättä puhdistaa rakennuksen sokkelin teossa käytettyjä lautoja. Parhaat laudat hän kantoi rehulatoon siistiksi pinoksi ja sahasi huonot polttopuiksi. Hän kulki ja katseli: olivatko työkalut kunnossa, mitä vielä voisi tehdä. Hyvällä sahalla olisi aina käyttöä. Johannes teki sahanpuut valmiiksi ja lähti Eugen Pelkosen kauppaan hankkimaan sahanterän ja narua. Samalla lie ollut mukava jutella kauppiaan ja hänen äitinsä Elisabeth Nikitiinin kanssa entisistä muistoista ja nykyisistä oloista; he olivat myös entisiä raivolaisia. Kauppareissusta palattuun ja sahan valmiiksi saatuaan ryhtyi Johannes sahapukin tekoon. Sen hän naulasi kokoon omista taskuistaan ottamallaan nauloilla. Hänellä oli nimittäin sellainen tapa, että hän keräsi huolellisesti talteen kaikki löytämänsä naulat. Kun sahapukki

oli valmis, hän veisteli vielä kirveeseen uuden varren ja teroitti kirveen – kaikki tämä yhden iltapäivän aikana. Valmistu saatuaan hän kutsui äidin katsomaan sen päivän urakkaansa ja sanoi: ”Nää on siul, Hanna. Näil siu on vähä mukavamp tehähä polttopuita.”

Muistan hänen tehneen meille myös kaksi haravaa: toisen isomman aikuisten käyttöön ja toisen pienemmän minua ja sirtani varten. Lapioihin ja kuokkiin syntyi Johanneksen käsissä uudet varret. Vastoja, luutia, patasudin ja hierimen sai Hanna-äiti. Minulle hän opetti miten luuta tehdään: ”Vitsat pittää ottaa suomaalt ja just sillo, ku lehet on lähenteet syksyl.” Se oppi ei mennyt ojaan: vieläkin on metla omakotitalomme autokatoksessa ja kunnan ripsumisluuta joka ovenpielessä. Luutia olen lahjoitellut sukulaistenkin käyttöön.

Johannesta kuvaavat hyvin myös seuraavat muistoni. Kun maidon hintaa oltiin nostamassa, totesi Johannes: ”Nostakoot hyö hintaa. Miul hyö ei maha mittää. Tähä ast mie oon ostant maitoo litran päiväs, a nyt mie ostan vaa puol.” Toinen muisto liittyy erääseen Johanneksen vierailukäyntiin. Kyselimme häneltä, miksei hän ollut tullut linja-autolla, vaan oli tupsahtanut pihalle tutulla pyörällään kovin loskaisella syyskelillä. Omaan verkkaisaan tapaansa selitti Johannes kulkuneuvon valintaansa näin: ”Enhä mie mite ois ilent sannoo kulettajal, et mie jäisin pois Messukylä kirko kohal. Ja sit miu ois pitänt männä Tampereen linja-autoasemal ast ja kävellä sit sielt takasii päi tää kuuve kilometri matka.” Tämä juttu kertonee sekä Johanneksen vaatimattomuudesta että huumorintajuisuudesta. Viimeiset pari elinvuottaan Johannes Nokkonen vietti Hauhon vanhainkodissa. Hänen kuoltuaan meille kerrottiin hänen kuolleen yhtä hiljaa ja huomaamattomasti kuin oli elänytkin.

Meeri Tuokko-Mansikka

Tule enkeli

Tule lapsuuden suojelusenkeli,
Tule, mennään Raivolaan.
Minun paljaat jalkani pyrkivät
Niitä polkuja kulkemaan.
Kun ollaan yhdessä kuljettu
koko elämän pituinen tie,
niin mennään vielä matkalle,
joka Suomenkylään vie.

Voi eiväthän sinun siipesi
vain ala väsymään,
kun päästään Nuutisen mäelle
niin istutaan lepäämään,
sinne hakaan missä varjojaan
isot pähkinäpensaat luo
ja missä tervakukista mehiläiset mettä juo.

Sinä lapsuuden suojelusenkeli
voit yksin ymmärtää,
miten pieni lapsi minussa
sinne tuntee ikävää.
Tule lapsuuden suojelusenkeli,
tule, mennään Raivolaan.

Sinikka Luutonen (o.s. Rintala)

”Ko siel ei ikkunatkaa likkaantunneet niiko tääl”

Olen puoliksi karjalainen. Äitini on lähtöisin Kivennavan Raivolasta, josta hän 6-vuotiaana joutui lähtemään evakkoon. Mummolani oli Kangasalla, jonne isovanhempani asettuivat asumaan, mutta pienestä pitäen olen tiennyt, että mummola olisi ollut Raivolassa, jos historiankulku olisi ollut toinen. Lapsena kuulin Karjalasta paljon – ja sävy oli hyvin ihannoiva. Raivolassa kun eivät ikkunatkaan likaantuneet samalla tavalla kuin muualla. Isovanhempani olivat viettäneet nuoruutensa ja nuoren aikuisuutensa Raivolassa, mikä varmaanakin antoi vielä lisähohtoa heidän kertomuksilleen kotiseudusta. Ammatiltaan he olivat maanviljelijöitä, joten he menettivät hyvin konkreettisesti leipäpuunsa joutuessaan lähtemään. Luulen, että suhde kotiseutuun voi maanviljeli-

jällä olla syvempi kuin jonkin muun ammatin harjoittajalla.

Minulle välittyi kuva äärimmäisen kauniista paikasta, jossa kulttuuri kukoisti ja elämä oli kansainvälisempää kuin muualla Suomessa. Toki kuulin surullisistakin asioista: isoäitini kertoi kansalaissodan tapahtumista lapsen näkökulmasta. Hän puhui myös miniänä olemisen vaikeudesta ja ensimmäisen lapsensa kuolemasta. Isoisä saattoi jalkaa sotamuistoja muiden sodassa olleiden miesten kanssa, mutta meille lapsille hän ei niistä asioista juurikaan kertonut. Kuvaani karjalaisuudesta sekoittuvat aina isoäitini realismi ja sisukkuus sekä isoisäni laaja sydän ja eläinrakkaus.

Karjalan murteesta olen aina pitänyt. Tiesin aina, milloin äiti puhui puhelimessa isovanhempieni kanssa, koska hänen puheensa muuttui tuolloin karjalan murteeksi. Merkittäviä henkilöitä minulle olivat myös isoäitini sisar ja veli, jotka olivat kummejäni. Lapsena oli erityisen mieluisaa, kun nämä Helsingissä asuvat sukulaiset tulivat Kangasalan mummolaan kylään. Silloin oli iloa ja elämää ja karjalan murre pulppusi.

Kävin Kannaksella vuonna 1991 vanhempieni, sisareni ja tuolloin 5-vuotiaan poikani kanssa. Eniten minua hämmästytti se, että Raivola oli todella hyvin kaunista scutua. Kävimme isovanhempieni kotitalossa, jossa asui kaksi venäläistä perhettä. Poikani oli tuolloin lähes samanikäinen kuin äitini oli ollut joutuessaan kotinsa jättämään. Isoäitini ei huonon sydämensä takia tälle Raivolan matkalle lähtenyt. Isoisää ei enää ollut.

Joitakin vuosia sitten luin Eeva Kilven Karjalasta kertovan romaanitriologian, jossa hän kuvaa talvisotaa, välirauhan aikaa ja jatkosotaa. Eeva Kilpi on lapsena joutunut kokemaan samaa kuin äitini. Minun piti jättää kirjan lukeminen välillä kesken – niin ahdistavalta se tuntui. Silloin tiesin, että 6-vuotiaan kauhu kaiken turvallisen hajoamisen edessä on myös minun sisälläni. Kirjassa kuvattu lähdön tunnelma oli minulle aivan tuttu, vaikka en ole itse vastaavaa kokenutkaan. Eräs ystäväni, jonka isä on karjalainen, sanoo pitävänsä aina huolta siitä, että hänellä on olemassa hyvät, käytännölliset, pitkien matkojen kävelyyn soveltuvat kengät siltä varalta, että olisi pakko yhtäkkiä lähteä kotoa. Viime aikojen järkyttävin maailmantapahtuma on ollut Kosovon sota, jonka yhteydessä lukemattomat albaanit joutuivat jättämään kotinsa. Olen miettinyt, mahtoiko avustuskeräyksen hyvä tuotto Suomessa liittyä myös siihen, että meillä on ollut vastaavanlainen kokemus lähimenneisyydessä.

Lapsena ja nuorena olin välistä suorastaan kyllästynyt kuulemaan Karjalasta. Viime syksynä täytin 40 ja huomaan olevani yhä kiinnostuneempi Karjalasta ja karjalaisuudesta. Olen tajunnut, että Karjala on aina ollut pala minua itseäni.

Siinä ”nuoremman polven” edustajan ajatuksia äitinsä kotiseudusta Karjalasta ja karjalaisuudesta. Seuraavaksi Sinikan äiti, Maija-Liisa Rintala, kertoo siitä, miten joutui vain 6-vuotiaana lähtemään kodistaan raskaalle evakkottelle.

Maija-Liisa Rintala (o.s. Hakapelto)

Iäksi mieleenjäännyt lokakuun ilta

Raivolassa kotini oli Suomenkylässä, neljän tien risteyksessä. Tiet johtivat asemalle, Ruukille, Suomenkylän mäelle ja Tervasmäelle. Äiti tuli miniäksi isän kotiin. Olimme maanviljelijäperhe ja asuimme punaisessa talossa; isovanhempani, vanhempani ja minä ainoana lapsena. Olin 6-vuotias, kun sota alkoi, joten en käynyt vielä koulua. Hämääriä muistikuvia minulla koulusta kuitenkin on; varmaankin äiti vei minua koulun juhliä katsomaan.

Kesästä 1939 muistan itäisellä taivaalla olleen tähytyspallon. Se oli pelottava. Lokakuun alkupuolella tuli sitten lähtö evakkoon. Siitä olen saanut koko elämän kestävän painajaisen, koska yhä vieläkin näen unia tuosta tapauksesta. Odotimme junaa Raivolan asemalla koko päivän. Tuli ilta ja pimeä. Asemalaiturin molempiin päihin tehtiin isot nuotiot. Kaikki näytti pelottavalta. Ihmiset istuivat nyyttiensä päällä hämmennyksissään, ja tulen liekit loimottivat kohti pimenevää taivasta.

Vihdoin juna tuli ja meitä alettiin lastata härkävaunuihin. Isä oli jo kutsuttu suojajoukkoihin sodan varalta. Äiti oli lotta ja jäi Raivolaan, josta pakeni vasta sodan alettua. Lähdin evakkoon mummojeni ja tätieni perheiden kanssa. Raivolassa Ida-mummo otti minut, itkevän tytön, syliinsä ja siinä istuin Mikkeliin asti. Ensimmäinen sijoituspaikka oli Anttolan pappila. Sinne tulivat äiti ja isä sodan loputtua keväällä -40. Kesäkuussa -40 meidät vietiin Pälkäneelle ja sitten keväällä -41 Kangasalle, josta tuli lopullinen kotipaikka. Perheemme ei enää palannut Raivolaan, koska kotimme oli armeijan käytössä. Toista evakkomatkaa ei näin ollen meidän tarvinnut kokea.

Maria ja Paavo Hakapelto (ent. Hiiri) kotipihallaan 1930. Takana vas. Lempi, Toivo (Maija-Liisan isä) ja Meeri.

Kivennavan seitsemän kirkkoa

Kivennavan kirkkojen ja kirkolliseen toimintaan liittyvää historiikkaa on koonnut Ritva Sainio. Tietoja on poimittu mm. Paavo Kiurun teoksesta "Kivennapa", J. A. Mannun kirjasesta "Kivennavan kirkko 1812–1912" ja kahdesta Aamulehdessä julkaistusta kirjoituksesta.

Viisi ensimmäistä kirkkoa

Kivennapa, jonka vanha nimi on Hanttula, kuului ennen Muolan eli Pyhäristin pitäjään. Itsenäinen seurakunta siitä muodostui vuonna 1352. Sata vuotta myöhemmin tavataan nimitys Kivinapa ensi kerran. Ensimmäinen kirkko lienee rakennettu noin 1445. 1500-luvun keskivaiheilla on toinen kirkko sijainnut Hanttulan kylässä Vuotjärven rannalla. Siitä johtuu pitäjän nimi Hanttula, jota yksinomaan on käytetty vuosina 1539–1561. Asiakirjoissa mainitaan vuonna 1672 kirkko, jota silloin rakennusmestari Olof Sigfridsson'in johdolla sisältä rakennettiin. Se lienee sijainnut sillä kummulla. Hanskasuonmäellä, missä kirkot sittemmin ovat torninsa taivasta kohti kohottaneet. Sen jälkeen Kivennavalle rakennettiin kirkko vuonna 1726. Tämä ristikirkko oli lyhytaikainen, koska uusi kirkko, järjestyksessä jo viides, vihittiin 12 p:nä toukokuuta 1756.

Kuudes kirkko

"Se työ mitä sadan vuoden aikana on tässä Pyhän Pietarin kirkossa, sen kautta ja sen yhteydessä Kivennavan evankelisluterilaisen seurakunnan hyväksi tehty, ei suinkaan ole vähäinen. Henkisten harrastusten virittäjänä, kristillisen uskonnon istuttajana, kansen kasvattajana, opetuksen antajana ennen kansakoulujen perustamista, leskien, orpojen ja vanhusten auttajana, yhteiskunnallisen kirjanpidon suorittajana ja yksityisen ihmisen elämänvaiheitten seuraajana kehdestä hautaan saakka on kirkko työtä tehnyt. Kiitollisuudella muistelemme tätä kulu-

neen vuosisadan työtä ja työntekijöitä." Tähän tapaan saarnasi Kivennavan kirkkoherra Johan Abraham Maunu jumalanpalveluksessa, joka pidettiin Kivennavan kuudennen kirkon sata-vuotisjuhlan kunniaksi vuonna 1912.

Pyhän Pietarin kirkon vihki heinäkuun 11 p:nä 1812 Viipurin kirkkoherra Jaakob Schröder avustajinaan 6 lähiseurakuntien pappia. Vihkimisen jälkeen pidettiin tavallinen jumalanpalvelus, jossa saarnasi Kivennavan oma kirkkoherra Henrik Borenius. Hänet oli valittu virkaansa kirkon valmistumisvuonna 1808. Uusi, kaunis, hiukan venäläiseen malliin rakennettu kirkko kohoutui viisitornisena taivasta kohti. Keskimmaisessä päätornissa oli vino-risti. Kirkon piirustusten tekijästä eikä rakennusmestarista ole tietoa. Kirkon valmistumisvuonna hankittiin entiseen kellotapuliin 220 ruplaa maksanut kello ja seuraavana vuonna toinen pienempi kello, jonka hinta oli 40 ruplaa.

Kirkkoherra Borenius toimi innokkaasti kirkon kaunistamiseksi. Vuosi-

Kivennavan kirkko 1930-luvulla.

Kirkkorakennus sisältä
21.11.1939.

na 1810–11 kirkkomaalari Müller Pietarista maalasi 33 raamatunaiheista maalausta kirkon lehtereitä kiertämään, alkaen maailman luomisesta ja päättyen ehtoollisen asettamiseen sekä Jumalan karitsan syntien sovittamiseen ristipuulla. Kattoon tehtiin myös maalauksia. Altaritaulun molemmin puolin olivat 1,5 metrin korkuiset, harvinaisen kauniisti maalatut puuveistokset. Ne esittivät Mariaa ja Johannes Kastajaa. Niiden tekijää ei varmuudella tiedetä, mutta arkkitehti Meinander arvelee ne myös saman Müllerin tekemiksi kuin lehterimaalauksetkin. Lisäksi hankittiin kruunuja ja veistokuvia, jotka kuitenkin vähitellen katosivat kirkon korjausten yhteydessä. Maalaukset sen sijaan säilyivät niin kauan kuin itse kirkkokin.

Kirkkoa jouduttiin korjaamaan, kattamaan ja paneloimaan 10–20 vuoden välein lämpötilan vaihtelun aiheuttamien vaurioiden vuoksi, samoin kellotapulia. Salaman sytyttämä kellotapuli paloi, ja jouduttiin rakentamaan uusi. Myös kirkonkellot uusittiin muutamia kertoja. Isot kellot kuuluivat sitten kaikkiin Kivennavan kyliin, joita oli viitisenkymmentä, myös Raivolaan, vaikka matkaa oli noin 18 kilometriä. Vuosisadan vaihteessa kirkkoon hankittiin urut. Tämä Pyhän Pietarin kirkko toimi Kivennavan hengellisen elämän keskuksena lähes 130 vuotta. Talvisodan liekeissä se tuhoutui vuonna 1939.

Kivennavan seurakunnan papit kuudennen kirkon aikana

Kirkon rakentamisen pani alulle kirkkoherra Johan Bergstein (kirkkoherrana 1785–1807) Hänen aloittamansa työn viimeisteli kirkkoherra Henrik Borenius (1808–1841). Hänen kuoltuaan virkaan valittiin Adam Höijer, joka ehti olla Kivennavan kirkkoherrana 23 vuotta (1842–1864), ja Höijerin jälkeen hänen apulaisensa Aleksander Björkqvist muutaman vuoden, kunnes hänet erotettiin juopottelun vuoksi. Seuraava kirkkoherra oli Johannes Hertz (1871–1888), ja jo edellä mainittu tri Johan Abraham Maunu oli viimeinen vakituinen kirkkoherra. Hän kuoli 19.12.1939. Viimeisenä pappina toimi Kivennavalla vt. kirkkoherra Otto Viktor Autere (ent. Appelgren). Autere vihittiin

papiksi vuonna 1931. Hän toimi pappina Sakkolassa ja Pyhtäällä. Kivennavalle hänet määrättiin vuonna 1934.

Kirkollisesta toiminnasta ja hallinnosta

Kivennapa oli suuri pitäjä. Etäisimmistä kylistä oli kirkkoon matkaa 20–30 kilometriä. Sen vuoksi Raivolassa oli oma rukoushuone kirkollisia toimituksia varten. Ainoastaan hautaus oli pakko suorittaa kirkonkylän hautausmaahan. Hautausmaa sijaitsi varhaisempina aikoina kirkon läheisyydessä. Sen täytyttyä otettiin käyttöön uusi hautausmaa. Kankaan hautausmaan vihkimisen suoritti vuonna 1916 Mikkelin sunnuntaina piispa Colliander. Kankaan hautausmaan kappeli valmistui vuonna 1933.

Vuonna 1870 uuden kirkkolain tultua voimaan perustettiin kirkkoneuvosto. Raivolasta kirkkoneuvostoon kuuluivat 1908 alkaen Matti Munne ja hänen jälkeensä 1923 lähtien Pekka Paavolainen. Ensimmäinen kirkkovaltuusto Kivennavalle valittiin vuonna 1920. Siihen valittiin Raivolan kylästä Mikko Termonen.

Pajarin sotakirkko – Kivennavan seitsemäs kirkko

Aamulehti

1942

Sunnuntaina 18.10.

Kivennavan kirkon rakentaminen Tampereella "Kirkkoja Karjalaan" keräyksen kohteena.

Lokomo lahjoittanut kirkonkellot, myös rahalahjoituksia jo saatu.

Tietoja yhdistyksen ja toimikunnan työstä kertoi lehdellemme Kirkkoja Karjalaan yhdistyksen paikallisasiamies, tuomiokapitulin notaari Martti Lehtosalo.

— Karjalan kirkoista suuren osan tultua hävitetyiksi on nyt elämän jälleen alkaessa Karjalassa seurakunnallinen tila täysin kestämaton.

— Miten Tampereen toimikunta aikoo avustuksensa kirkkojen saamiseksi Karjalaan antaa?

— Toiminta on aiotti keskittää seuppealle alalle: Kivennavan kirkon jälleerakentamisen hyväksi. Huomattavia lahjoituksia on Tampereella jo saatu: Oy Lokomo on lahjoittanut kirkonkellot, tåkäläinen Karjalaseura 5.000 mk, tuntematon lahjoittaja Pispalasta 10.000 mk ja kunnallisneuvos Heikki Tiitola joukon pikkukirkkojen piirustuksia.

Eräässä joukko-osastossa on kerätty Karjalan kirkkojen jälleerakentamiseksi lähes 70.000 mk.

18.10.1942 tamperelainen Aamulehti otsikoi seuraavasti: "Kivennavan kirkon rakentaminen Kirkkoja Karjalaan -keräyksen kohteena Tampereella." Asiaa käsittelevässä kirjoituksessa Kirkkoja Karjalaan -yhdistyksen paikallisasiamies Martti Lehtosalo kertoo, että Tampereella keräystoiminta on tarkoitus keskittää Kivennavan kirkon jälleerakentamisen hyväksi. "Huomattavia lahjoituksia on Tampereella jo saatu. Oy. Lokomo on lahjoittanut kirkonkellot, tåkäläinen Karjalaseura 5 000 mk, tuntematon lahjoittaja Pispalasta 10 000 mk ja kunnallisneuvos Heikki Tiitola joukon pikkukirkkojen piirustuksia."

Jukka Tyrkkö käsittelee eräässä Aamulehdessä julkaisussa kirjoituksessaan Kivennavan sotakirkkoa. Tyrkkö arvelee, että mahdollisesti juuri Kirkkoja Karjalaan -yhdistyksen menestyksellisistä keräyksistä kenraali Pajari sai ajatuksen rakennuttaa sotilailaan kirkko Kivennavalle. Tuo ajatus syntyi hänen ollessaan Helsingissä sotasairaalaissa. Hänelle ominaisella ripeydellä pidettiin Linnanmäellä Kivennavan pappilan raunioilla neuvottelukokous jo toukokuun 12. päivänä 1943. Kokouksessa kenraali esitteli arkitehti Lampénin tekemät kirkonpiirustukset ja rakennussuunnitelman. Rakennustyötkin vietiin läpi "pajarimaisella" vauhdilla vain kolmessa kuukaudessa. 26.8.1943 Kivennavan kaunis sotakirkko vihittiin käyttöön.

Rakennus oli kolmiosainen: varsinainen kirkko, pappila ja niitä yhdistävä katos. Kirkkorakennus oli 3 000 neliömetrin laajuinen, satulakattoinen ja hirsistä rakennettu. Kirkkosalin vallitsevana värinä oli vaaleanharmaa. Penkit olivat polttamalla pintakäsiteltyä honkaa. Istuinpaikkoja

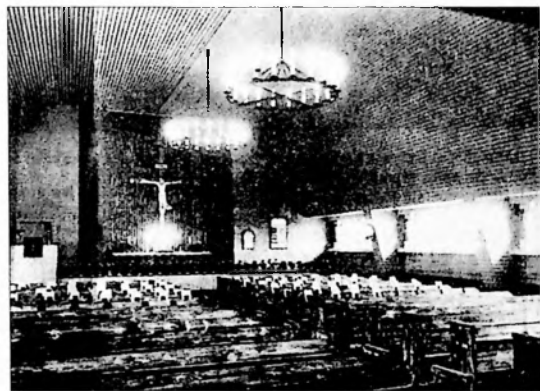
kirkossa oli 500 sekä lisäksi lehteri ja sakasti. Kattoholvi teki juhlanan vaikutuksen, samoin alttarin säleikköseinämä. Sen hopeanhoitoisella pohjalla oli hirrestä tehty valtavan suuri risti, jolla riippui ristiinnaulitun kuva. Kirkon kaikki koristelutyöt oli tehty sotatoimialueella ja pääosin paikallisista materiaaleista. Suurissa pyöreissä kehissä olleet kattokruunut olivat pakotettua rautaa, samoin sivulampetit. Altarilla ollut seitsenhaarainen kynttilänjalka oli valmistettu kirkonmaella kasvaneesta lehtikuusesta. Kirkon ulkopuolella oli Raivolan lehtikuusimetstä tuodusta 36 metrin korkuisesta puusta tehty risti. Kirkonkellot oli sijoitettu kirkkoa pappilarakennukseen yhdistävään katokseen.

Kenraali Pajarin allekirjoittamassa lahjakirjassa sanotaan: "Tällä kuvin varustetulla lahjakirjalla luovutan minä Kivennavan takaisin viholliselta elok. 29 p:nä 1941 vallanneitten joukkojen komentajana ja puolesta kapteeni Matti Lampénin piirtämän ja sotilaitten Linnanmäelle rakentaman kirkon ja pappilan Kivennavan seurakunnalle."

Kirkko tuhoutui Neuvostoliiton suurhyökkäyksen toisena päivänä 10.6.1944. Marmorinen muistolaatta Kangasalan kirkossa on kivennapalaisten ainoa muisto ainutlaatuisesta sotakirkostaan. Vuonna 1993 paljastettiin Kivennapa-seuran toimesta Kivennavan kirkkomäelle Ikuisuuden portti -niminen muistomerkki kertomaan entisten kirkkojen ja hautausmaan sijainnista tulevillekin polville.

Kenraali Pajarin 1943 rakennuttama kirkko.

"Pajarin sotakirkko" sisältä (Aamulehti).

Rukoushuone Apteekinkujalla

Vilkaasti elämää sykkivässä kotikylässämme oli myös hengellistä toimintaa. Evankelis-luterilaisen seurakunnan tapahtumat keskittyivät suurelta osin Rukoushuoneelle, joka oli apteekin nurkalta lähtevän kujasen varrella oleva hirsinen rakennus. Kylässämme oli sellaisia asukkaita, jotka halusivat elvyttää ja edistää hengellistä toimintaa. Niinpä 13.11.1922 perustettiin Raivolan Rukoushuoneyhdistys. Ensimmäiseen johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Pekka Paavolainen – tätä tehtävää hän hoiti vuoteen 1948 saakka –, varapuheenjohtajaksi Uuno Malinen sekä jäseniksi Juho Sällinen, Tuomas Nousiainen, Nikolai Berg, Kustaa Helminen ja K. W. Lund. Johtokunta lienee

Rukoushuoneyhdistyksen viimeinen kokous Kangasalla 9.8.1858. Vas. Pauli ja Lahja Nokkonen, Viljo Luntila, Uuno Malinen ja Juho Sällinen.

hoitanut tunnollisesti sille annettua tehtävää, koska uusia jäseniä valittiin harvoin.

Vielä sotien jälkeenkin pidettiin johtokunnan kokouksia uusilla asuinsijoilla muutaman kerran. Luntilan perheen vieraskirjassa on seuraava kirjoitus: "Olemme viettäneet tänään historiallisen päivän yhdessä Raivolan Evank.Luteril. Rukoushuoneyhdistyksen kokouksen johdosta. 6.3.1949. Uuno Malinen, Kangasala. J. Sällinen, Kuhmoinen."

Muut johtokunnan jäsenet eivät silloin päässeet kokoukseen tulemaan. Kangasalla 9.8.1958 pidetystä kokouksesta on otettu valokuva. Tämä lienee ollut johtokunnan viimeinen kokous, jossa on mahdollisesti päätetty varojen lahjoittamisesta sekä yhdistyksen lopettamisesta.

Rukoushuoneella pidettiin jumalanpalveluksia, joita kävivät toimittamassa oman seurakunnan papit ja kanttori. Voimakkaan panoksen kylämme hengelliseen toimintaan antoivat aikoinaan sotilasyksikön papit, joista mainittakoon Arvo Salminen, Matti Tuominen ja Leo Pennanen. Kuokkalaan sijoitettu rajaseutupastori ulotti toimintansa myös Raivolaan pitäen Rukoushuoneella jumalanpalveluksia ja kylämme nuorisolle rippikouluja. Ainakin vuosina 1937 ja 1938 olleet rippikoulut olivat rajaseutupastori Tauno Vuorisen pitämiä. Myös konfirmaatioita pidettiin Rukoushuoneella.

"Tahdon", on moni hääpari siellä alttarin edessä sanonut, ja tilanteen jännityksestä kertonee se, että sormus on joskus kilahten lattialle vierähtänyt. Kanttorin tehtäviä hoitelivat oman seurakunnan kanttorien lisäksi Pekka Paavolainen ja Lahja Nokkonen. Voimakkaasti siellä virsiä veisattiinkin. Rukoushuoneen tarpeellisuudesta kertonee sekin, että aina kun siellä oli jokin tilaisuus, niin huone täyttyi sanankuulijoista. Kir-

*Veneri ja Impi
Airikan häät
ilmeisesti
vuonna 1938.
Morsiuspari ja
hääväkeä
rukoushuo-
neen portilla.*

konkylällehän oli meiltä sentään aika pitkä matka. Tosin kirkonkylälle jumalanpalvelukseen meno oli suuri tapahtuma, silloin kun sinne pitkienkin matkojen takaa jalkaisin taivallettiin. Hevosilla ajettaessa lienee joskus tullut pientä kilpailuakin ajajien kesken. Ainakin 30-luvulla tulivat jo autotkin mukaan kirkkomatkoihin. Etenkin jouluaamuna olivat taksit hyvin kysyttyjä ja täynnä kirkkoon matkaavaa kansaa.

Pastori Leo Pennanen tuli papiksi valmistuttuaan suorittamaan asevelvollisuuttaan Raivolaan P.P.P.2:een. Kylän nuorisolle hän piti pappisuransa ensimmäisen rippikoulun. Konfirmaatio oli 27.11.1927. Samana päivänä pastori Pennanen kävi Lundin kodissa kastamassa perheen vauvan. Rippikoulunsa päättäneiden joukossa oli vauvan täti Toini Lund. Hän saikin kunnian päästä lapsen kummiksi. Pastori Pennasen siirtymässä pois Raivolasta Ihantalaan ensimmäiseen virkaseurakuntaansa lahjoittivat kyläläiset hänelle muistoksi seinäkellon. Uskollisesti on kello saajansa mukana matkaa tehnyt ja monet vaiheet nähnyt. Tänäkin päivänä se vielä raksuttaa ja mittaa aikaa, nykyisin Pennasen perikunnan ajannäyttäjänä. Leo Pennasesta tuli myöhemmin rovasti. Monien suomalaisten tietoisuuteen hän on tullut maamme ehkä kuuluisimpana grafologina eli käsialantutkijana.

*Raivolan
rippikoululai-
set rukous-
huoneessa
1927 sekä
pastori Leo
Pennanen.*

Raivolan ortodoksinen seurakunta ja kirkko

Aloitettuaan suuren Pohjan sodan (1700–1721) ja valloitettuaan Inkerinmaan ja Retusaaren ja miehitettyään lopulta koko Suomen (isoviha) alkoi tsaari Pietari I jakaa Karjalan maita läänityksinä suosikeilleen. Yksi läänitys oli Lintulan lahjoitusmaa, koko silloinen Kivennavan pitäjä. Lahjoitusmaan isäntä asui kartanossaan Lintulan kylässä, jonne oli tietenkin hetimiten kirkkokin rakennettava. Myöhemmin Lintulan lahjoitusmaa kulki kädestä käteen. Vuodesta 1780 se oli kreivillisen Soltikov-suvun hallussa. Raivolan kylään Soltikovit perustivat kosken niskaan suurehkon sahan (joki padottiin ja silloin syntyi Roslivoon savanto). Kun myöhemmin ilmeni, että läheisistä soista ja vesistöistä löytyy rautamalmia, perustivat Soltikovit vuonna 1800 sahan paikalle rautatehtaan, josta tuli aikoinaan suurin Suomen alueella rautaa tuottava laitos. Työntekijöiksi tuotettiin ammattitaitoisia ihmisiä Orelin kuvernementistä. Heitä oli noin 200. Lähteissä ei mainita, ovatko luvussa mukana myös perheenjäsenet.

Valimon väen hengellisen elämän tarpeiksi Soltikovit siirsivät kartanokylänsä Lintulan vähäkäyttöisen kirkon Raivolaan, missä se pystytettiin aivan liki tehdasta, keskelle kylää. Kivetyt ”Ison tien” varteen. Iso tie sai nopeasti venäläistyyliset talot molemmille puolilleen ja näin syntyi oudoksuttava venäläiskylä ja seurakunta supisuomalaisen viljelijäväestön keskelle. Rautatehtaan ansiosta sai jokivarren asutus nimekseen Ruukki. Käyttämästäni lähteistä ei ole löytynyt tarkkaa vuosilukua, milloin Lintulan kirkko siirrettiin Raivolaan, mutta uunit kirkkoon muurattiin vuonna 1829. Ei ole tiedossani sekään, kuka kirkon oli piirtänyt ja kuka valvoi siirron, mutta luulenpa, että talkootöillä oli melkoinen osuus ja välttämättömät kustannukset rahoitti kreivitär Soltikova. Ensimmäisen kirkon ovet antoivat kronikoitsijalle aiheen merkitä jotain muistiin. Pohjoisella, itäisellä ja läntisellä sivulla oli kaksoisovet, sisemmät, sisään avautuvat puoleksi lasia, ulos avautuvat ulko-ovet pelkkää puuta.

Vuonna 1863 rakennettiin Systerbäckin kivääritehtaan kustannuksella kirkkoalueen ympärille puinen aita. Kirkkoa kutsuttiin pitkään ”Lintulan Nikolain kirkoksi”, mutta vuoden 1826 rippikirjasta löytyy jo nimi ”Raivolan

Raivolan Pyhän Ihmeitätekevän Nikolaoksen kirkko 1920- ja 30-lukujen vaihteessa (Karjala – muistojen maa).

Pyhän Ihmeitätekevän Nikolain Kirkko". Kirkon alttari oli tietenkin Nikolaille pyhitetty; pyhittämisen toimitti Räävelin (Tallinnan) piispa Natanael talvella 1847. Alttarilla oli 2 naulaa ja 17 solotnikovia painava kullattu hopearisti. Kirkon arvoa lisäsivät pyhien marttyyrien Lukianoksen, Vasilin, Ihmeittentekijä Mooseksen, Isak Zatvornikovin, Johanna Paastoajan sekä diakonien Makariuksen, Benjaminin, Agatonin, Merkuriuksen ja Akilleen pyhänjäännökset. Alttarilla oli lisäksi kaksi evankeliumia: Kiovassa vuonna 1733 ja Moskovassa 1748 painetut.

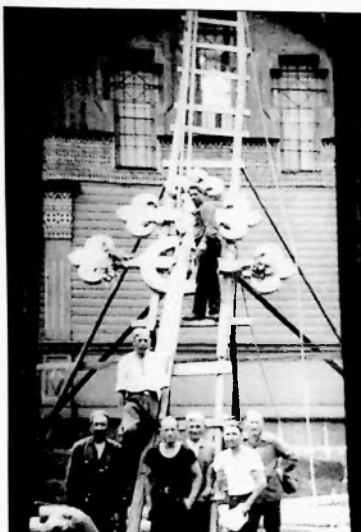
Tämä puinen kirkko purettiin lahoamisen vuoksi, mutta jo vuonna 1881 valmistui uusi puinen kirkko. Arkkitehti Bogomolovin laatimat piirustukset hyväksyttiin senaatin talousosastolla kesäkuun 27. päivänä 1878. Kirkko pystytettiin täsmälleen entisen paikalle, alttari itään, pääovi länteen. Eteläinen sivuovi oli Isolle tielle ja läntinen siihen puutarhaan, jossa sijaitsi aivan kirkkotarhan vieressä Södergranien koti. Koristeellisen, yhdeksän sylvä leveän (noin 16 metriä) julkisivun keskellä oli avaran portaikon kannattama pääsisäänkäynti vieressään sivuovet. Keskuskupoli oli suuri ja kellotornin päällä oli kolme samantyylistä pienempää kupolia. Kirkko oli aluksi uunilämmitteinen, mutta myöhemmin uunit korvattiin kahdella kookkaalla valurautakamiinalla.

Kumean pääkellon lisäksi oli toinen, melkoisesti pienempi, mutta hyvin voimakasääninen kello, jota käytettiin palohälyttimenä. Sen naru ylty kellotornista maahan asti, joten hälytyksen saattoi tehdä kuka tahansa. En ole kuullut kerrottavan, että olisi tehty ikkivaltahälytyksiä. Pikkukellojen sarja oli luullakseni viritetty johonkin sävellajiin, sillä pääsisäissoiton yhteydessä muuan taitava kellojen käsittelijä soitti niillä tunnistettavia sävelmiä.

Sisältä kirkko oli vaalea, kupoli sininen ja tähditetty. Kookas Pyhän Nikolauksen (Nikolain) ikoni oli hallitsevasti esillä alttarin oikealla puolella. Kattoon oli maalattu neljän evankelistan kuvat tunnuseläimineen. Kylän miehet koristivat pääsiäiseksi kirkon yläristille asti sähkölampuin, jotka sytytettiin hetkellä, jolloin pappi ensimmäisen kerran lausui: "Kristus nousi kulleista..." On syytä mainita, että kirkko sai jo varhain sähkövalot, sillä rautatehtaan lopetettua toimintansa perusti insinööri, myöhemmin kauppaneuvos, Ilja Galkin paikalle jo vuonna 1898 sähkövoimalan. Kylä sai heti katuvalot ja kirkko valaistuksensa.

*Raivolan
kreikkalais-
katolinen
kirkko
sisältä.*

Raivolan kirkon ristin kultaaminen (mahdollisesti kirkon 50-vuotisjuhlaa varten).

teki vuonna 1894 lahjoituksen Pyhälle Synodille perustamalla haltuunsa jättämälleen kartanoalueelle Pyhän Kolminaisuuden Naisyhdistyksen Suomessa. Se oli Lintulan luostarin alku.

Raivolan kirkon papit

Raivolan kirkon ensimmäisenä pappina toimi mies, jolla ei ollut papin toimeen asianmukaista koulutusta. Hän oli nimeltään Johan Jakovlev (s. 1759 – k. 1829). Hänen

Maria Iltonovan hautajaiset Raivolassa.

Kirkon piirtäjän tiedämme, mutta kuka vastasi kustannuksista? Vuonna 1820 Lintulan lahjoitusmaa ostettiin Soltikoveilta sotaministeriön alaiselle tykistöhallitukselle, joka tarvitsi loputtomasti puuta ja hiiltä Systerbäckin kivääritehtaalleen. Koska Raivola kuului lahjoitusmaan kyliin ja toimitti aikoinaan metallia tehtaalle, on varsin ilmeistä, että tehdas ”sponsoroi” seurakuntaa. Kun Suomen senaatti ryhtyi lunastamaan lahjoitusmaita edelleen talonpojille annettaviksi, ei tykistöhallitus ollut alkuunkaan kiinnostunut myymään Lintulan maita, vaan myi koko alueen vuonna 1862 ruhtinas Uhtomskijlle. Onkin siis mahdollista, että Raivolan kirkkoa ja seurakuntaa avusti Uhtomskij. Hän myi myöhemmin alueen Neronoville ja tämä edelleen ranskalaiselle puutavara-yhtiölle. Näin alue vaihtoi omistajaa, kunnes Suomen senaatti sai tämänkin alueen haltuunsa ja jakoi sen oikeille omistajilleen, Kannaksen talonpojille. Rautatielaitoksen palveluksessa ollut Neronov joutui syytetyksi eräästä onnettomuudesta ja välttääkseen tuomion hän

Leonid Schavikin (s. 10.6.1910 Raivolassa) vihittiin munkiksi Valamossa 1934; hänen nimekseen tuli isä Mark. Kirkkoherrana isä Mark toimi Pielaveden, Tampereen, Lahden ja Kotkan ortodoksisissa seurakunnissa. Vuonna 1954 hän muutti USA:han. Hänet nimettiin ensin igumeeniksi, sitten arkkimandriitaksi ja vuonna 1969 Edmontonin piispaksi. Kuvassa isä Mark on äitinsä kanssa Valamossa 11.7.1937.

seuraajakseen tuli hänen poikansa ja tämän jälkeen Konstantin Knjasev. Kun tämä erotettiin hengellisestä säädystä, tuli Jakovlev "junior" taas työhön. Teodor Samsonjevskijn jälkeen oli pappina Pietarin hengellisestä akatemiasta valmistunut Johan Kotshanovskij vuosina 1829–1840. Seuraavat kahdeksan vuotta papin tehtäviä hoiti Matvei Weselovskij ja vuodesta 1848 Johan Svetlov. Seuraavat järjestyksessä olivat Gavriil Rosanov, Aleksei Lebedev ja Vladimir Bogojavlenskij; viimeksi mainittu oli erityisen pidetty seurakunnassa.

Vuodesta 1925 toimi Raivolan pappina eestiläissyntyinen Jevtropij Shilov. Osa seurakuntalaisista arvosti häntä suuresti, mutta kaikille hän ei kelvannut. Hän palasi Vieroon ja kuoli matkalla tavalla, joka jäi arvoitukseksi: selitettiin, että hän putosi junanvaunujen väliin, mutta uskottiin, että hän heittäytyi sinne itse. Hänen jälkeensä ei seurakunta saanut enää vakinaista pappia. Lyhyillä komennuksilla toimittivat papin töitä pappismunkit Valamosta tahi Konevitsasta. Heistä muistetaan Nifont, Gavriil, Gennadij ja Mihei, jonka aikana syttyi talvisota. Raivolan vähäväkinen ortodoksinen seurakunta liittyi hieman väkirikkaampaan Terijoen seurakuntaan vuonna 1938. Talvisodassa Raivolan kirkko tuhoutui.

Kaija Tuunanen (o.s. Ikävalko)

Raivola – sukuni kotipaikka

Minä en ole koskaan varsinaisesti asunut Raivolassa. Tänne Joensuuhun muutimme Sortavalasta tammikuussa 1933. Isäni, Viljo Ikävalko sen sijaan on syntynyt Raivolassa ja viettänyt siellä lapsuus- ja nuoruusvuotensa. Hänen kauttaan Raivola on tullut minulle erittäin läheiseksi ja rakkaaksi. Vaikka asuimme Joensuussa, vietimme paljon aikaa myös Raivolassa. Isäni entisessä kotitalossa asui hänen nuorempi veljensä Aatu.

Kauppias Adam Ikkävalko lastensa ja liikeapulaisensa kanssa 1922. Liikeapulaiset asuivat kauppiaan kotona.

Hänen luonaan vietimme joulu- ja pääsiäispyhiä sekä suurimman osan kesästä. Isäni isä, Adam Ikkävalko, oli aikoinaan kauppiaina Raivolassa. Rautatieaseman lähellä olevaa liikettä hoiti isäni ja toista liikettä, joka oli kodin lähellä, hoiti iso-isäni. Terijoella oli jonkin aikaa vielä yksi liike. Siellä oli myös äitini isä Kannaksen Osuuskauppan johtajana. Tuo talo on edelleen pystyssä.

Siihen aikaan, kun isoisälläni oli liikkeen Raivolassa, asui henkilökunta kauppiaan kotona täysihoidossa. Muistan, kun isäni aina jouluaattoiltaan syödessämme kertoi mieltensä jääneen tapausten eräästä jouluaaton ateriasta. Heillä oli tapana, että joulunpyhinä talonväki ja kaikki apulaiset söivät yhdessä. Ensin syötiin voileipäpöydän antimia. Sen jälkeen tuotiin pöytään lihaliemi ja lihapiirakka. Silloin yksi renkipoika purskahti itkuun. Kaikki ihmettelivät, mikä oli hätänä. Selvisi, että poika oli syönyt niin paljon rosollia, ettei jaksanut enää muuta syödä. Hän oli ajatellut, ettei muuta ruokaa tulekaan. Rosolli oli pojan mielestä ollut kovin hyvää eikä hän ollut sitä koskaan aiemmin syönyt. Lihaliemen jälkeen pöytään kannettiin vielä kinkku tykötärpeineen, lipeäkala, riisipuuro ja luumukiisseli. Ja aivan lopuksi kahvi torttuineen. Oli siinä vatsaparalla sulatteleminen. Jouluaaterian syöminen saattoi kestää useamman tunninkin.

Raivolassa oli aikaisemmin paljon venäläistä huvila-asutusta. Venäläisillä oli komeita pitsihuviloita. Joka ilta oli jossakin huvilassa juhlat. Isäni kierteli poikamiehenä ollessaan huviloissa kaupaten ruokia seuraavan illan juhlia varten. Huvilan omistajat saattoivat ostaa jopa 200 kananpoikaa yhdeksi kerraksi tai useita kymmeniä pikku possuja.

Isoisän lopetettua liikkeen pidon hän myi heidän kotitalonsa suojeluskunnalle. Raivolassa ollessamme kävimme usein tässä talossa. Lotat pitivät siellä kahvilaa. Kesällä 1990 käydessäni Raivolassa oli talo vielä pystyssä vihreäksi maalattuna, mutta sitä oli alettu purkaa, ja seuraavalla matkallani 1994 ei taloa enää ollut. Talon myynnin jälkeen isoisäni osti toisen talon, josta tuli sitten Aatu-setäni talo. Myös muut sisarukset saivat pitää taloa kotinaan. Siellä asuin minäkin vanhempieni kanssa Raivolassa ollessamme. Talo on edelleen pystyssä, mutta kovin huonossa kunnossa. Muistan kuinka siellä oli iso kaunis sali valkoisine pitsiverhoineen. Huonekalut olivat mustat ja niiden toppaukset punaiset. Yhdessä nurkassa oli kattoon ylettyvä peili ja lattialla oli valkoiset matot. Talossa oli myös iso ruokasali, jossa oli mm. flyygeli. Makuuhuoneita oli kaksi. Talon isossa tuvassa emännöi Bertta-täti. Hänet vihittiin Aatu-sedän kanssa Kivennavan kirkossa. Olin heille morsiuystytönä.

Serkkuni Lea kävi Raivolassa ollessaan koulua. Minun mieleni teki myös kovasti päästä hänen mukaansa kouluun, vaikka en ollut vasta kuin 5-vuotias. Niinpä Lea sit-

Ylimmässä kuvassa Ikävälön kaupan sekatarvareosasto, keskimmissä kangasosasto ja alimmassa lihaosasto. Vuonna 1922 otetuissa kuvissa myös liikeapulaiset Pimiä ja Loippo.

ten kysyi opettajalta, saisisinko tulla pariaksi päiväksi hänen mukaansa. Ja niin sitten lupa saatiin. Mutta voi surkeutta: siellähän piti istua hiljaa. Se oli minulle kovin vaikeaa. Lopulta opettaja antoi minulle kynän ja paperia, että saisin käydä piirtelemään ja olisin hiljaa. Luulenpa, että opettaja huokasi helpotuksesta, kun ne kaksi päivää olivat kuluneet.

Kun tulimme Raivolaaan junalla, oli asemalla usein autoilija Kopyloff, jonka kyydissä menimme sedän luo. Kun olimme majoittuneet sinne ja juoneet tulokahvit, sanoi setäni usein minulle: "Kaija, mennäänpäs katsomaan miten Virkku voi." Meillä serkuksilla, Jukalla, Lealla ja minulla, oli kaikilla omat nimikkohevokset. Setä nosti minut Virkun selkään. Pidin sen harjaksista kovasti kiinni sedän taluttaessa hevosta, etten olisi pudonnut.

Sedän talon aidan toisella puolella oli Kondyrovon talo. Tuon talon rouva oli hyvä ompelija, ja äitini ompeluttikin hänellä usein itselleen leninkejä. Erikoista oli se, että rouva teki ensin mallin paperista ja sovitti sitä asiakkaan päälle. Kun se oli sopiva, hän leikkasi vasta kankaan ja ompeli vaateen valmiiksi. Tätä taloa vastapäätä tien risteyksessä oli Albrei-tädin kioski. Sieltä isäni osti minulle punaista limonaadia ja vaaleanvihreän bebe-leivoksen. Maantien yli mentäessä olikin siinä jo uima- ja pyykkiranta. Minäkin opettelinkin siellä uimaan auton sisärenkaan avulla. Apteekinsaari siinä lähellä oli hyvä pieni lepopaikka. Kosensillalle mennessä oli Baranovskin talo. Siellä kävin vanhempieni kanssa joka kesä. Talon omistaja oli muistaakseni armeijasta eläkkeellä oleva upseeri. Muistan, kuinka hän poislähtiessämme suuteli äitiäni kädelle ja samoin myös minua. Voi, miten olin ylpeä tuollaisesta huomionosoituksesta. Olinhan sentään vielä pikkutyttö.

Runoilija Edith Södergran eli äitinsä kanssa Raivolassa hyvin köyhissä oloissa. Isäni on kertonut, kuinka tämä äiti tuli kerran isäni luo kauppaamaan hopeista tarjotinta, johon kuului hopeinen viinikarahvi ja 12 pikaria. Isäni oli silloin vielä poikamies ja hän tuumi, että mitäpä hän sellaisilla tekee. Mutta auttaakseen edes vähän noita hädässä olevia, hän osti kuitenkin yhden myytävänä olleista pikareista ja lisäksi kaksi mesinkistä teelasin kannaketta. Nämä ovat nyt poikiemme hallussa.

Olen ollut kahtena kesänä vanhimman tyttäremme Sirpan kanssa Raivolassa. Hänen tyttärensä Minni oli myös kerran mukanamme. Toivon, että saisin kerran näyttää kaikille lapsillemme ne paikat, joissa olen pienenä ollut.

Sergei Kirtola

Tykkitulta rauhalliseen Raivolaaan

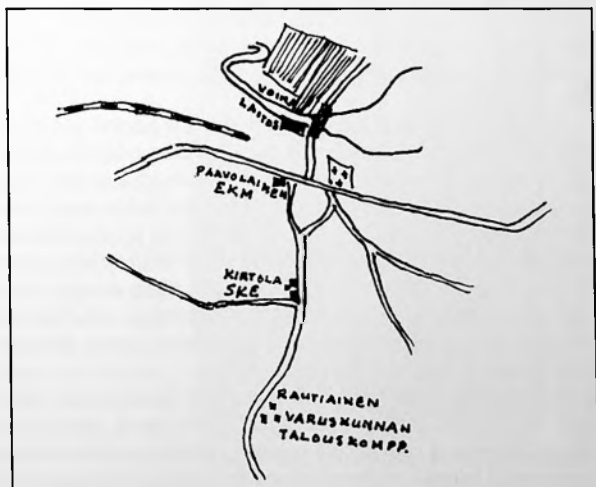
Elettiin syksyä 1942. Lunta oli maassa vielä niukanlaisesti, mutta Suomenlahti jo pohjukastaan jäässä. Olin jotakin tekemässä kotini viereisen tyhjän talon tuvassa, joka oli verstaanani, kun yhtäkkiä jyrähti ja maa vavahti. Ensimmäinen ajatukseni oli, että nyt se Veki-peijakas räjäytti käsikranaatin; sellaisen teko meidän porukalla oli nimittäin suunnitteilla, siis Vekillä (Veikko Virolainen), Kymäläisen Kaukolla ja minulla. Mutta kun pääsin pihalle, jyrähti taas; olikin tosipaiikka kyseessä. Kotona lomalla oleva veljeni komensi minut, äitini ja Sotilaskodin naiset pihan betonikellariin. Sinne kellariin

kuulimme vaimeasti vielä kymmenkunta räjähdystä.

Tässä vaiheessa lienee tarpeen kertoa vähän tilanteen taustoja. Raivolan varuskunnan talouskompaniassa, joka sijaitsi Suomenkylässä Antti Rautiaisen talossa, oli työmiehinä joukko sotavankeja, ja sieltä oli lähetetty vankiryhmä Inoon suorittamaan jotakin työtehtävää. Äkkipakkaset olivat vahventaneet meren jään, ja jokunen vanki lähti tuolta reissulta ”omalle lomalleen”. Kotlinin saarelle eli Kronstadtiin oli matkaa vain 18 kilometriä; ei siis matka eikä mikään. 6–7 kilometrin päähän ehti jo pimeään aikaan. Sitten kuvittelen, miten asiat etenivät.

”Lomalaisten” kuulusteluissa Kronstadtissa tietenkin kerrottiin, että Antti Rautiaisen maatila on varuskunnalle tärkeän talouskompanian sijoituspaikka. Kerrottiin varmaan sekin, että siitä puolisen kilometriä rinnettä alas on Sotilaskotien keskuselin (SKE) eli minun kotini (itse asuimme viereisessä mökissä). Siitä vajaan kolmesataa metriä ja edessä on elintarvikkeitten kenttämakasiini (EKM), kylän komein talo, Pekka Paavolaisen asuntokenttä. Siitä vielä vähän yli sata metriä, niin löytyy voimalaitos, Galkinin paikka. Kostetaan! Ammutaan tykillä!

Suunnitelma pantiin toteen, sen tiedämme varmuudella. Oli tyyni syystalvinen päivä: ei ollut sää esteenä kranaatin pitkälle lentoradalle, eivät haitanneet sivutuuli eivätkä pyörteet. Matkaa Kronstadtista Raivolan sähkövoimalaitokselle on melko tarkkaan 24 kilometriä ja Rautiaisen kartanolle kilometrin verran vähemmän. Ensimmäinen kranaatti lienee ollut tarkoitettu SKE-taloon. Lentoradan pituus oli melko tarkkaan oikea, mutta suuntaus 50–60 metriä liikaa oikealle: ammus päätyi Mechin mahoniapeltoon. Seuraava jäi lähes sata metriä lyhyeksi ja meni vieläkin enemmän oikealle. Kaksi seuraavaa olivat tarkoitettu Talouskompaniaan. Jälleen oli pituus oikea, mutta pahasti meni oikealle, melkein Kyllästisen pellolle. Sitten oli vuorossa Pekka Paavolaisen talo: tulos oli sama kuin edellä. Voimalaitos taisi saada osakseen peräti neljä tervehdystä, mutta kaikki pahanlaisesti liian pitkiä. Myöhemmin me kuljimme kolmikolla Veki, Kake ja mie näitä osumakohtia tarkastamassa. Pommitettu alue näkyy oheisesta kartasta.

Kertomuksen tapahtumapaikkoja esittävä kartta.

© Keskustelualueen käyttöön. Keskustelualueen käyttöön. Keskustelualueen käyttöön.

Raivolasta ja sotavuosilta

Perhe ja kouluvuodet

Vanhempani olivat Mikko ja Johanna (Hanna) Termonen. Meitä lapsia olimme minä, Heimo, Helvi ja Tyyne. Perheemme asui Suomenkylän mäellä. Talomme oli viimeisiä taloja Tyrisevälle päin. Asuimme koko ajan samassa paikassa. Vanhempani viljelivät noin 30 hehtaarin maatilaa. Vuonna 1929 isäni kuoli ja äiti jäi huolehtimaan meistä neljästä lapsesta. Äidin elämä oli raskasta, kun talon työt piti tehdä yksin. Kolmekymmentäluvun puolivälissä hän sairastui lisäksi reumatismiin ja oli useita kertoja Viipurin sairaalassa. Tähän tautiin hän lopulta kuolikin vuonna 1944.

Meidän naapurustostamme on jäänyt mieleen koko joukko nimiä, joita seuraavassa luettelen: Tuomas ja Anni Ronkainen ja lapset Kauko ja Kerttu; Virolaiset Steenarit (Virolaisen mummo), joilla oli 1 poika ja 3 tyttöä, jotka kuolivat kaikki keuhkotautiin; Toivo ja Lempi Kaipainen; Katri Ronni ja hänen poikansa Väinö, Johannes ja Saska; Mikko ja Kristiina Susi ja lapset Iida, Alma, Viljo, Lilja ja Sylvi; Juhana ja Anni Pokkinen, joilla oli kuusi poikaa (nuorimmat olivat Tauno ja Alpo) ja tytär Meeri. Joskus vuoden 1930 maissa naapurustoon muuttivat Saksasta kotoisin olevat Wagnerit. Heidän poikansa Rikhart (Riku) oli suunnilleen minun ikäiseni ja kävi samaa koulua.

Kävin kansakoulun Ylä-Raivolan kansakoulussa, jossa opettajana oli Lahja Huuh-tanen (Nokkonen). Koulun joulujuhlista muistan erityisesti sen, että kaikki oppilaat saivat omenan ja karamellin lahjapussissa. Koulu päättyi vuonna 1932. Kävin koulussa vielä 2 vuotta ns. jatkoloukkia. Kouluun kuljettiin yleensä Heimon ja Wagnerin Rikun kanssa. Ollessani vielä koulussa olin kesinä 1931 ja 1932 paimenpoikana Paavo Hiirellä, Murtosella, Lempisellä ja Kovasella. Asuin viikon kerrallaan kussakin talossa. Tehtäväni oli joka aamu kello seitsemältä ajaa 13 lehmää Raivolan aseman kohdalta rautatien yli ja siitä Vanhansahan tietä jonkin matkaa; sieltä alkoivat metsäiset laidunmaat. Paimensin lehmii päivän ja toin ne takaisin noin kuuden maissa illalla. Sain palkkaa 25 markkaa lehmää kohti eli 325 markkaa kesältä. Se oli erittäin tärkeä tulo meidän perheelle.

Kun olin lapsi, toimi äitini usean vuoden pyhäkoulun opettajana. Tuota pyhäkoulua pidettiin Palomäen taloissa vuorottain. Niissä me lapset olimme aina mukana. Pokkinen Alpon kanssa harrastimme oravien ja lintujen metsästystä, vaikkakin yleensä huonoin tuloksin. Ikimuistoisia olivat uintireissut Valklammelle Heimon ja Suden tyttöjen kanssa. Harrastin myös onkimista Kaskjärvestä ja Likolammesta. Nuo onkirannat olivat Puhtulan tien varrella. Pula-aikana 1930–1933 kulki kylässämme hyvin paljon kerjäläisiä, mm. eräs kuuromykkä, sekä sitten aivan terveitä yksinäisiä ihmisiä ja sitten tietysti mustalaisia. Meilläkin oli usein kerjäläisiä yöstä. Kieltolain aikana muistan puhutun, että se ja se henkilö olisi ”pirtukulassi”, mutta varsinaisesti syytteitä en tiedä kenenkään saaneen.

Meiltä päin käytiin ruokatarvakaupassa Tyrisevän asemalla Reimannin kaupassa, josta sai Reimannin Armin paistamaa erittäin hyvää paksua pullaa ja setsuuria. Sinne äiti vei tekemänsä voin ja siitä saadulla rahalla hän osti ruokatarpeita. Meillä oli koto-
na yleensä 2 lehmää, joiden maidosta äiti teki voita. Tyrisevän aseman lähellä oli myös-

kin Junnisen sainoi, senaikainen kokoontumispaikka. Sainoissa sai teetä ja joskus kai kovaakin teetä. Siellä oli ensimmäinen lähialueen radio, isolla torvella varustettu, ja meidän kulman väkeä kävi usein siellä sunnuntaisin kuuntelemissa jumalanpalvelusta. Radioita alkoi kylän taloissa olla vasta joskus vuoden 1938 jälkeen, jolloin meidänkin mäelle saatiin sähköt. Meille kotiin sähköt otettiin syyskuussa 1939.

Meidän kulmilla ihmiset liikkuvat jalan, polkupyörillä, suksilla tai hevosella. Kun teiden kahta puolta oli peltojen kohdalla yleensä aidasaidat, niin aina talvella olivat tiet tukossa ja paljon kuljettiin silloin suksilla pelloja pitkin. Päällyysvaate- ja kenkäostokset tehtiin Terijoella juutalaisten vaatetusliikkeissä, joita oli kolme kappaletta, Terijoen osuusliikkeessä tai Viipurin juutalaisliikkeissä. Ronnin Katri kävi Viipurissa myymässä maataloustuotteita. Hän myi tuolloisella reissulla myös minun ampumani neljä teettä, joista sain 5 markkaa kappaletta.

Koulun jälkeen

Kun koulu päättyi vuonna 1932 olin kotona ja äidin apuna maanviljelystöissä ja kotiaskareissa. Meidän kulman lapsista minun kanssani suunnilleen samanikäisiä olivat Rikun lisäksi Suden Sylvi ja Lilja, joiden kanssa vietin paljon aikaa sekä leikeissä että muissa touhuissa. Erityisesti mieleeni on jäänyt Liljan kanssa noin 12–14-vuotiaina talvisin tehty käpyjenkeräyshomma. Kävimme eri työmailla keräämässä männynkäpyjä. Kun niitä saatiin kokoon muutama kymmenen kiloa, niitä lähdettiin viemään itsehdtyllä kelkalla vetäen ensin Tyri-sevän asemalle ja siitä rataa pitkin Terijoelle. Matkaa kertyi noin 7 kilometriä yhteen suuntaan. Tuosta myynnistä saatu raha tuli molemmissa perheissä tosi tarpeeseen. Myöhemmin olimme Liljan kanssa Galginin sahalta rimoja latomassa. Tämä tapahtui talvella 1934.

Rippikoulussa olin vuonna 1935 Rai-volan rukoushuoneella. Rippipappini oli pastori Vuorinen. Rippipuvun saamiseen liittyi seuraava tarina. Ronnin Sulo oli edellisellä vuonna päässyt ripille. Hänelle oli sitä varten ostettu uusi puku. Kun Sulo sitten talvella 1935 kuoli tapaturmaisesti hevosen potkusta, osti äiti minulle Sulolta jääneen puvun. Koulun juhlien ja rippijuhlien lisäksi on mieleeni jäänyt muitakin muitakin juhlia ja tapahtumia. Tärkeimmät juhlatilaisuudet olivat suojeluskunnan itsenäisyyspäivän paraati ja sankarihaudalla käynti sekä iltajuhla suojeluskunnan talolla, jossa juhlapuheen piti yleensä Pekka Paavolainen. Häättilaisuuksista muistuvat mieleeni Ronnin Väinön ja Saiman häät, Kukkosen Toi-

Jouko Termonen ja Kauko Ronkanen 1938 Raivolan ampumaradalla Russovankankaalla.

von ja Suden Alman häät – joissa isot pojat vähän tappelivatkin – sekä Ronkosen Kaukon ja Pimiän Viljamin häättilaisuudet.

Keväällä 1934 pääsin vakituiseen työhön Rämön kotelotehtaalle ”maasijapojaksi”. Sitä työtä tein noin vuoden verran. Sen jälkeen pääsin konehuoneen puolelle erilaisiin aputöihin ja joskus vuoden 1937 aikana siirryin koneenkäyttäjäksi aihioiden leikkaukseen ja kokoonpanoon. Tämä työ jatkui aina 6.10.1939 saakka. Veljeni Heimo oli kotona koulunkäyntinsä jälkeen äidin apuna. Sisareni Helvi oli suunnilleen vuodesta 1938 lokakuuhun 1939 opettaja Lahja Nokkosen lapsien vahtina.

Kun aloin 14-vuotiaana käydä säännöllisessä työssä, niin kovin suuria vapaa-aikojakaan ei ollut käytettävissä. Työaika oli klo 7–16 ja matkaa tehtaalle oli noin 3 kilometriä, joka talvella taitettiin usein hiihtäen umpihangessa. Unen tarve oli suuri ja varsinkin talvisin käytiin nukkumaan jo noin klo 19. Varttuneemmalla iällä, noin 16–18-vuotiaana, oli tapana käydä kesäisin polkupyörällä Raivolan asemalla klo 21.12 rajalta tulevalle junalla. Sitten tulivatkin jo tavaksi tanssit suojeluskunnan talolla sekä suojeluskunnan eri urheiluharrastukset.

Raivolan suojeluskuntaan liityin vuonna 1937 ja kävin aktiivisesti erilaisilla kursseilla ja kilpailuissa. Lajeina olivat mm. ampuminen, hiihto, pesäpallo ja sotilasottelu. Heimo liittyi suojeluskuntaan 1939 ja Helvi oli pikku-lotissa. Kun liikekannallepano alkoi 7.10.1939, kutsuttiin kaikki suojeluskuntamiehet aseisiin ja majoitettiin suojeluskuntatalolle, jossa lotat toimivat muonittajina. Niinpä minä ja Heimokin muutimme kotoa suojeluskuntatalolle. Äiti ja Helvi jäivät kotiin. He lähtivät evakkomatkalleen Raivolan asemalta junalla suunnilleen 15. päivä lokakuuta 1939.

Tehtävänäme suojeluskuntatalolla oli vartiointi. Meitä oli kaikkiaan noin 20–25 poikaa ja meidän lisäksi 3–4 sellaista, jotka olivat saaneet kutsunnoissa lykkäystä tai olivat nostomiehiä. Suoritimme vartiotehtäviä Kosensillalla, Galkininsillalla ja puhelinkeskuksessa. Vartiointivuorot olivat 2-tuntisia; välissä oli 4 tuntia vapaata.

Talvisota ja jatkosota

Olin 30.11.1939 aamukuudesta kahdeksaan kestäväällä vartiovuorollani Kosensillalla, kun kello 6.57 alkoi kuulua Kivennavalta päin hevosen juoksuaskelten ääntä. Kohta näinkin hevosen tulevan siltaa kohti noin 50 metrin päässä minusta. Klo 7 alkoi rajan suunnasta kuulua tykkien laukausten ääntä ja kaakkoinen taivaanranta muuttui hetkessä punaiseksi. Mieleeni tuli heti ajatus, että nyt se sota alkoi. Samassa hevosemies oli kohdallani, pysäytti hevosen ja sanoi: ”Mie oon Ikolast ja meinasin männä Terijoelle vehnämyllyyn, et näinköhän sinne viel pääsöö.” Sanoin, etten osaa sanoa, mutta huonolta näyttää. Mies sanoi siihen: ”Kyl mie ainakii yritän männä.” Sitten hän patisti hevosen juoksuun ja ajoi sillan yli seuraavan mäen päälle. Siinä hän pysäytti hevosen, kuunteli hetken ja käänsi sitten hevosen takaisin ja tuli juoksuvauhia takaisinpäin. Minun kohdallani hän totesi: ”Tää on vissii nyt sota. Mie mään nyt kiireest takasi Ikolaa.” Sitten mies hevoseineen häipyi Kivennavan suuntaan, ja koko ajan voimistui tykkien tulitus kaakossa ja taivaanranta muuttui yhä laajemmalla verenkärvaisen punaiseksi. Vartiovuoroni päättyi kello 8, kun seuraava vartiomies tuli tilalleni.

Sinä samana päivänä kävin kotona tuossa puolen päivän seutuvilla. Matkalla kuulin ja näin, kuinka pioneerit räjäyttivät rataa Tyrisevän aseman ja Tervasmäen välillä. Kotoa lähtuessäni jouduin ampumaan kissan, kun en halunnut sen jäävän sodan jalkoihin ilman hoitoa. Vielä samana iltana 30.11. koko suojeluskunta lähti polkupyörillä vetäy-

tymismarssille vs. paikallispäällikkö Viljo Luntilan johdolla. Luntila itse istui perheineen hevosen reessä. Marssireitti kulki seuraavien paikkakuntien kautta Antrean: Kuuterselkä, Mustamäki, Sykiälä, Uusikirkko. Antreassa viivyimme jonkin aikaa, mm. joulun ajan. Osa meistä oli jonkin aikaa Kuukaupin siltavartiosta. Sieltä meidät siirrettiin Antrean pitäjän Hannilan kylään, jossa tehtävänämmä oli puhekeskuksen vartiointi ja partiointi radalla. Miehiä myös koulutettiin.

Raivolan poikia Inkeröisissä 1940: vas. Yrjö Pulakka, Arvi Kopra, Nestori Miikkulainen, Jouko Termonen ja Kauko Pimiä.

Olin helmikuun 1940

alkupuolella käymässä Joroisissa, jossa äitini oli evakossa. Hän oli tuolloin sairaana ja hoidossa Joroisten sairaalassa. Palattuani vierailulta takaisin Hannilaan havaitsin, ettei ketään miehistä ollut paikalla. Lotilta sain kuulla, että suojeluskuntamiehet oli viety rintamalle Kannakselle. Muutaman päivän päästä pojat palasivat tuolta komennukselta, mutta palaamatta jäivät veljeni Heimo ja eräs Miettinen-niminen mies. Jälkeenpäin selvisi, että Miettinen oli kaatunut, mutta Heimo oli vain haavoittunut oikeaan polveen. Polvi kuitenkin vaurioitui niin pahasti, että hän kulki koko välirauhan ajan sairaalasta sairaalaan, eikä jalkaa saatu sellaiseen kuntoon, että hän olisi kelvannut jatkosodan rintamajoukkoihin.

Hannilassa olimme majoittuneina erääseen isohkoon taloon, johon oli tehty toinen kerros jälkeenpäin laudasta ja eristetty se sahanpurulla. Siellä viettämämme aika oli rauhallista, mitä nyt joitakin lentokoneita lenteli, mutta pommituksia oli vain yksi aseman seudulla. Eräänä aamuna helmikuun lopulla vähän yli kahdeksan olin lähdössä Kauko Pimiän kanssa noin 300 metrin päässä sijaitsevaan taloon aamuteelle. Siellä oli lottien pitämä ruokala. Kun pääsimme majoitustalomme tuvan ulkoeteiseen, tuli pihalla ollut vartiomies meitä vastaan ja sanoi lentokoneita olevan ilmassa. Lähdimme Kaukon kanssa kävelemään maantielle päin. Kun olimme noin 60 metrin päässä talosta, kuulimme lentokoneen ääntä ja huomasimme, että kaksi puolitoistatasaista konetta oli tulossa taloa kohti.

Seurasimme koneiden kulkua siitä tieltä ja näimme, kuinka ensimmäinen kone lähti syöksymään majoitustaloamme kohti ja pudotti syöksyessään pommin. Kauko ja minä syöksyimme lähimpään ojaan lumikinokseen ja kuulimme kovan räjähdysten aivan läheltä. Säikähdyksestä selvitetyämme näimme, että koneet suuntasivat kulkunsa takaisin rintaman suuntaan. Talomme kohdalla näkyi valtava keltainen pölypilvi. Kun pöly

3. KATKONNAN TILANNUKSEN OIKU-ITIT / Asepuolue

Is-komppaniassa Liikalan koululla 1943. Kuvassa vas. Väinö Kankainen, Mikko Kopra, Kauko Kymäläinen, Reino Henttinen ja Olavi Kondelin, kaikki raivolaisia.

hijalleen häipyi, jouduimme toteamaan, ettei taloa enää ollut. Juoksimme siitä paikasta ruokalalle ja kerroimme, mitä oli tapahtunut. Nyt alkoivat kaikki muistella ja laskea, ketä oli poissa. Joukostamme olivat poissa sk. alikersantti Johannes Nokkonen ja Ronnun sk. sotamiesveljekset. Sitä emme vielä tienneet, oliko heille käynyt huonosti vai missä he olivat olleet pommin räjähtäessä

Lähdimme ottamaan selvää heidän kotalostaan. Kun tulimme pommituspaikalle, huomasimme pommin osuneen aivan keskelle taloa. Seinät olivat levinneet ympäriinsä ja katto oli pudonnut alas. Se keltainen savu tai pöly, jonka olimme nähneet, oli lähtöisin yläkerran lämpöeristeenä oleesta sahajauhosta. Kaikki kolme kateissa ollutta miestä löytyivät talon raunioista. Johannes Nokkosen taskukello oli pysähtynyt aikaan 8.06. Vainajat haudattiin Antrean sankarihautaan.

Kun talo oli mennyt alta, meille järjestettiin uusi majoituspaikka naapurikylistä. Siellä ollessa tuli tieto: rauha oli solmittu 13.3.1940 kello 11. Rauhan tultua lähdettiin hihtomarsseille uuden rajan taakse. Ensin autoitiin Lappeenrantaan ja sieltä sitten autoilla Inkeröisiin, jossa valittiin aliupseerikouluun lähtijät ja siirrettiin nämä valitut Kytäjän kartanon koululle. Meitä oppilaita oli kymmenkunta, mm. Kauko Pimiä, Reino Närvänen ja Arvi Kopra; muut nimet ovat minulta unohtuneet. Kytäjältä meidät kuljetettiin toukokuun 1940 lopulla Kuusamoon, jossa aliupseerikoulu jatkui.

Jouko Termonen ja Kauko Pimiä Kuusamossa jatkosodan lopulla.

Koulu päättyi 1.7.1940 ja pääsimme korpraaleiksi. Kuusamossa majoilimme Kurkijärven varuskunnassa aina jatkosodan alkamiseen saakka.

Jatkosodassa olin Kuusamosta hyökättäessä ensin Kiestingin suunnalla, sitten Uhtuan suunnalla ja lopuksi 6.6.1944 lähtien Karjalan kannaksella. Sodan loputtua 5.9.1944 tuli Rajapataljoona 2 rajan yli Rautjärven Immolanjärven pohjoispuolitse Vuoksenniskalle. Marraskuussa 1944 tein sopimuksen pohjoiseen rajavartiostoon palvelukseen jäämisestä. Sijoituspaikkoinani olivat Uukuniemi, Immola, Sodankylä, Inari, Kajaani, Ivalo, Ylitornio, Utsjoki sekä Miehikkälä, josta jäin eläkkeelle 1.11.1968 kapteenina ja Miehikkälän rajakomppanian päällikkönä.

Veljeni Heimo tuli elokuun 1945 alussa Sodankylään miinanraivaukseen. Tuossa miinanpurkutyössä hän kuoli elokuun puolivälissä. Hänet haudattiin Lammin hautausmaahan äidin viereen. Lammilla asui myös Helvi-sisar, joka meni siellä naimisiin. Hänellä on kolme lasta ja hän asuu nykyisin Heinolassa. Minä itse muutin vaimoni Inkerin kanssa eläkkeelle päästyäni Tampereelle 1968. Nykyisin vietän eläkepäiviäni Tampereen Vehmaisissa.

Raivolan nuorisoseuran historiikkia

Raivolan nuorisoseuran lyhyttä historiikkia on koonnut Maire Nordström Paavo Kiuurun kirjan "Kivennapa" pohjalta. Lainausmerkein varustetut kaksi viimeistä tekstikappaletta ovat Mairin äidin Katri Luntilan jäämistöstä löytyneitä muistiinmerkinöjä nuorisoseuran toiminnasta. Seura lienee ollut hengissä vielä talvisodan aattohetkinäkin.

Raivolan nuorisoseura lienee perustettu jo 1900-luvun alkuvuosina. Ainakin vuoden 1909 helmikuulta on tieto eräästä pidetystä vuosikokouksesta. Tuossa kokouksessa valittiin seuran esimieheksi Kaarlo Pimiä. Johtokuntaan jäseniksi valittiin seuraavat

Raivolassa toimi nuorisoseura jo 1900-luvun alkuvuosina; yhdistysrekisteriin seura merkittiin 1924. Nuoret harjoittelivat näytelmiä, kuvaelmia ja kansantanssua, joita he sitten esittivät iltamissa ja muissa juhlissa. Kuvassa nuorisoseuralaisia 1910-luvulla.

Näyteltiin ja juhliittiin

Raivolan työväenyhdistyksen näyttämöharrastus ylsi huomattaviin saavutuksiin. P. Kiuru mainitsee mm. näytelmät "Tuukkalan tappelu", "Nuori luotsi", "Murtovarkaus", "Nuori mylläri", "Häät Rymättylässä", "Anna-Liisa", "Kovan onnen lapsia", "Kui-voslakko", "Roinilan talossa", "Kun poika naitettiin", "Piika, jonka minulle annoit", "Tukkijoella", "Saituri", "Seikkailu junamatkalla", "Seitsemän veljestä", "Nummi-suutarit" ja "Ryöstetty kaunotar".

Raivolan työväenyhdistyksen tanhuryhmä esiintyi työväenyhdistyksen tiloissa. Kuva 1920–1930-lukujen taitteesta.

Kuvassa työväenyhdistyksen huvitoimikuntalaisia v. 1935 uuden työväentalon pihalla; edellinen rakennus poltettiin v. 1928.

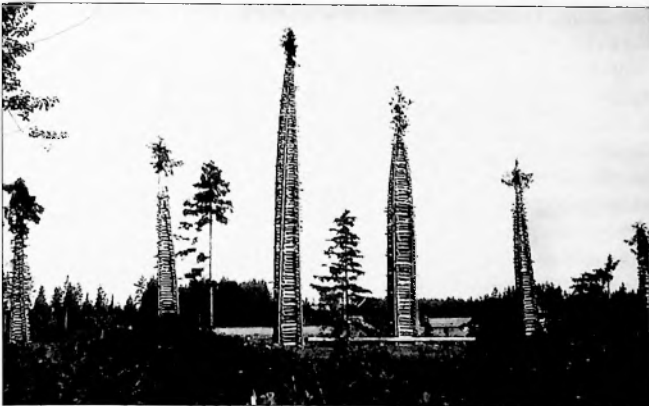
Pikkulottien ja suojeluskuntatapoikien kuvaelma noin vuodelta 1936. Suojeluskuntatalossa järjestettiin myös tanssiaisia ja vierailivat orkesterit pitivät konsertteja.

Äitiänpäiväjuhla Ylä-Raivolan koululla 1936.

Työväenyhdistyksen rakentamia säärinkokkoja juhannuksena 1936 Huviniemessä.

henkilöt: P. Paavolainen, A. Karvinen, W. E. Saari, K. W. Lund, V. Rämö, varalle T. Käppi ja A. Lehikoinen. Tilintarkastajiksi valittiin J. Virolainen ja J. Heiskari. Raivolan nuorisoseura on rekisteröity yhdistysrekisteriin 14.9.1924. Silloin puheenjohtajana toimi Anatolius Laakko, varapuheenjohtajana Tilda Munne, sihteerinä Lyyli Munne ja rahastonhoitajana Tuomas Karvonen. Muita jäseniä olivat Hanna Lampinen, Antti Pimiä, Juho Seppänen, Einar Saharinen ja Anna Paajanen.

”Raivolassa oli nuorisoseuratoimintaa samasta ajasta lähtien, kun Kivennavalle perustettiin nuorisoseura. Muistan kuinka nuoret ylioppilaat Antti Sarvi ja Pimiän Sasu olivat Raivolan nuorten mukana seura perustamassa. Kokous pidettiin Antti Paajasen talossa eräänä kauniina kesäisenä pyhäpäivänä, päivä- ja vuosiluku ovat jo mielestäni unohtuneet. Taloon oli kokoontunut vanhempaa sekä nuorempaa väkeä. Seuran toiminta siinä aloitettiin, koskapa kansakoululla pidettiin tapaninpäivänä ensimmäiset illmat. Siitä alkaen on seura toiminut.”

”Toiminta on ollut ajoittain virkeämpää, välillä taas vähän laimeampaa. Seuratalon puute haittasi suuresti toimintaa. Räsäsen talo oli monta vuotta seuralla vuokrattuna, ahdasta siellä oli, mutta vilkkaasti toimittiin. Harjoiteltiin näytelmiä, kuvaelmia ja kansantantuja. Iltaamia pidettiin kesäisin myöskin Rumatsevskin teatterissa. Siellä olikin maskeeraushuoneet näyttämön takana naisille sekä miehille, niin kuin pietarilaisten kesäteatterissa olla pitikin.”

Yrjö Torikka

Tykkiasemiin kotipihalle

Olin keväällä v. 1943 saanut kutsun tulla suorittamaan asevelvollisuuttani. Kutsunnassa pyrin ilmavoimiin, mutta jouduinkin ilmatorjuntaan. Syyskuussa meidät katsottiin täysin oppineiksi tykkimieheksi ja meitä ryhdyttiin siirtämään rintamalle. Tässä vaiheessa muistutin viskaaleille, että minulle oli kutsunnassa luvattu pääsy Lentosotakouluun alokaskoulutuksen jälkeen. Vastaus oli, että sotilas menee sinne, mihin hänet määrätään. Harmiani lievensi huomattavasti, kun kuulin tulevan määränpäini, se oli RAIVOLA!

Joukkojemme kuljetusjuna saapui Raivolaan yöpimeällä. Junasta poistuessamme meidät majoitettiin pienessä kuusikossa oleviin telttoihin. Kun aamulla heräsin, jotkut kavereistani sanoivat, että tuolla on pihakaivo, siellä on hyvä pestä kasvonsa. Kaivo oli tutun näköinen, se oli ihan samanlainen kuin meillä ennen. Yritin muistutella mieleeni, kenellä aseman seudulla oli ollut samanlainen kaivo kuin meillä, mutta en vielä unenpöpperössä päässyt siitä selville.

Myöhemmin minulle valkeni, että kaivo oli meidän kaivomme ja että olin nukkunut ensimmäisen yön kotipihassani! (Valokuva kotikaivosta, johon Torikka viittaa, löytyy värikuvaliitteestä.) Olin ollut siinä uskossa, että juna oli yöllä tuonut meidät asemalle ja että teltat sijaitsivat jossakin Kunitzinin kaupan ja Sobolevin välisessä kuusikossa. Todellisuudessa olimme jääneet pois Bessonovan Olgan ylikäytävän kohdalla ja telttamme olivatkin Petzin pihassa Pöyryn talon ja meidän talomme välisessä metsikössä. Kotiympäristön tunnistamista vaikeutti myöskin se, että kaikki entiset rakennukset ja

pihpuut olivat poissa, ja tilalla oli sotilasparakkeja. Kun tilanne sitten selvisi minulle, löysin kotini rauniot ja aikani potkittuani multaa ja tuhkaa, nousi sieltä joitakin tuttuja esineitä mm. Voitto-suksisiteet ja kahvimyllyn veivi. En vaan älynnyt ottaa niitä silloin muistoksi, kun luulin tulleeni lopullisesti kotitänhuville.

Tykkipatterimme meidän jaoksemme tykit olivat melkein entisen kotimme ikkunan alla Kopperin lautatarhan puolella. Tehtävämme oli suojata rautatie- ja maantieliikennettä ilmahyökkäyksiltä. Patterimme toinen jaos oli Suomenmäellä. Sinne näkyivät iltaisin kuin ilotulituksena saksalaisten Leningradiin tekemät ilmapommitukset. Tilanne Raivolassa oli tuolloin rauhallinen. Liikenne oli vilkasta, asemalta rahdattiin suuria teräskupuja Kivennavan suuntaan linnoitustyömaille ja henkilöliikenteen pääosan muodostivat lomalaiskuljetukset.

Tunnetilani Raivolassa ollessani oli unenomainen. Jotain tuttua, jotain vierasta. Tuttua oli mm. se, että ”Muna-Maija” eli Mikkasen Maija oli palannut naapuriimme ja että häneltä sai ostaa maitoa ihan kuin ennen vanhaan. Lemmetyisen Saima piti parturiliikettä keskikylällä ja elokuvatkin toimivat. Outoa oli se, että lähes kaikki asemanseudun talot olivat poissa ja poissa olivat tutut ihmiset. Olin ajatellut tutustua Raivolaan tarkemmin vapaa-aikanani, mutta sitten sainkin yllättäen toivomani kutsun Kauhavalle lentokoulutukseen. Niin Raivolassa oloni jäi vain vajaan kuukauden mittaiseksi, mutta edellä kuvaamani tulo Raivolaan ja herääminen kotipihallani on jäänyt pysyvästi mieleen. Yhtä hyvin olisin voinut joutua Syvärille tai Karhumäkeen tai minne tahansa muualle, mutta suopea sattuma johdatti minut kotikylääni Raivolaan, vaikkakin vain kuukaudeksi.

Irja Airaksinen (o.s. Murto)

Lapsuusvuodet Raivolassa

Tässä kirjoituksessa Olavi ja Irja Murto (nyk. Airaksinen) muistelevat elämää Raivolassa. Sisäruukset ovat koonneet muistikuviaan yhteen; varsinaisen kirjoitustyön on hoitanut Irja. Olavi Murto asuu nykyisin Pälkäneellä ja Irja Airaksinen Helsingissä.

Perheemme elämää Raivolassa

Onni Murto (ent. Hyyryläinen) syntyi vuonna 1895 Viipurissa. Hän solmi avioliiton vuonna 1896 syntyneen Elviira Holopaisen kanssa. Avioliiton solmimisen jälkeen pariskunta asui Raivolassa. Vanhemmillamme oli (ilmeisesti häälahjaksi saatu) noin 3,5 hehtaarin emigranttitala junaradan ja maantien varrella Raivolan aseman ja Tervasmäen välillä. Vanha, pitsikoristeisin ikkunoin ja suurella lasiverannalla alastuloportain varustettu huvila oli tilava asua ja elää. Isä oli paljon lukenut ja itseopiskellut, myös talon- ja tilanhoidosta. Hän viljeli erilaisten vihannesten lisäksi myös muita lajikkeita kotikäyttöön. Varsinainen ”rahasampo”, jos näin voi sanoa, oli suuri kaksikerroksinen kanala, johon vieressä olevasta saunarakennuksesta saatiin sähkövalo (samoin asuinrakennukseen). Joskus voimanpesä ”ryppyili” ja isämme uurasti sen korjaamiseksi monet tovit.

Ylä-Raivolan koulu 8.6.1930. Koulu valmistui 1928.

me pyörivätkin tyypillisissä ”pahanteon” touhuissa – kuinka sitä osasikaan keksiä kai-kenmoisia.

Siihen aikaan rahaa oli vähän, elämä oli yksinkertaista eikä uusia tavaroita osteltu. Osattiin iloita siitä mitä oli. Voileipä ja maito, puurot ynnä muut, ja herkkujen herkku: perunamuusi, jonka päälle voi suli...se oli juhlaa. Ja ne lapsuuden joulut. Jouluna kuusi kynttilöineen toi juhlaa. Oikea joulupukkikin oli, mutta oli ihmeellistä, ettei isä ollut koskaan pukkia näkemässä – hän aina vähän myöhästyi. Äiti luki meille joulusatuja, jotka aina päättyivät hyvin. Lahjoja ei siihen aikaan voitu paljoakaan ostaa, mutta oli rusinoita ja pähkinöitä ja oikean joulun tunnelmaa. 1930-luvun pula-aika tuntui myös Raivolan elämässämme. Emme muista tarkkaan vuotta, miltä tällainen muisto on: erään huoneen seinustalle oli varattu tarjolle juustoa, kaalia, puolukkaa ja ainakin yksi tonkka heraa. Silloin oli ilmeisesti tosi tiukkaa, mutta nälkää emme muista koskaan kokeneemme, vain hyvää ruokahalua.

Koulunkäyntiä Raivolassa

Koulunkäynti Ylä-Raivolan kansakoulussa opettajien ohjaksissa meni muistaaksemme tavanomaisella menestyksellä turvallisen keskitasoisesti. Aamuinen koulumatkamme kulki ensin Anni ja Pekko Kirjavaisen talon kautta, josta talon tytär Ella (hänenstä jäi mieleen erityisesti hyvä lauluääni) liittyi joukkoon. Seuraavaksi noukittiin mukaan Iivosen Pentti (mitä mukavin ja ystävällisin poika, jäi todella mieleen). Tietysti myös Tuitun Viljo oli ilman muuta mukana monin tavoin näinä vuosina (se oli hänen Leikki-aikainen kutsumanimensä; oikea nimi oli Svinhufvud). Muutamia muitakin kouluajan nimiä on jäänyt mieleen: Signe ja Kauko Pimiä (mukavat sisarukset), Amalia ja Armas Kyyrö, Elvira Mörö, Irja Pokkinen, Eino Moisander, Hilikka Loginoff, Helli Savolainen, R. Wagner ym.

Raivolan kylä käsitti oikeastaan kaksi kylää: ns. Suomenkylän (pohjoinen rinne) ja Ryyssänkylän (eteläinen rinne), jonne katsoessa kaukana välkehti Kivennavan kirkko ja iltaisin vähän oikealle viistäen loistivat Kronstadtin valot jännittävinä ja kiehtovan

Roslivon
uimarannalla.

pelottavina. Äitimme kuljetti meitä joskus niitä katsomaan muiden ohjelmasuunnitelmien ohessa (mm. lastenjuhlia järjestettiin). Kahden kylän välillä oli myös hyppyrikipailuja, joissa mielestämme Suomenkylän puoli aina voitti – olikohan se niin? Mitään kahnauksia kylänpuoliskojen välillä emme muista havainneemme. Kylät elivät elämänsä hyvässä yhteishengessä päivittäisine tapahtumineen ja ihmiskohtaloineen.

Retket vanhempiemme kanssa

Vanhempamme veivät meidät usein retkelle eväät mukana joen rannalle Ryssänkylän puolelle. Sinne kuljettiin Sorinin kotelotehtaan vieritse sillan yli toiselle rannalle, jossa taivalsimme mäntykangasta pitkin joen varteen hiekkaisen rantatöyrään leppien varjostamaan suojaan. Ne olivat juhlaletkiä, mehu ja voileivät maistuivat niin! Usein leikimme omalla palstallamme lammen rannalla, jonne isä oli laittanut myös lautatelineet veteenmenoä varten. Meidän mielestämme lampi oli niin "musta", enkä minä ainakaan siihen mielelläni mennyt, Olavi kyllä rämöpäänä meni. Lammesta sai ruutanoita onkimalla. Niitä sitten kypsyteltiin isän laittaman leikkimajan tulisijalla. Olavi ja minä leikimme usein myös omalla pikkulammellamme, joka oli vaaleampipohjainen eikä niin syvä. Palstalla oli myös kolmas lampi, mutta se oli outo ja uhkaavan syvä: siinä emme koskaan uineet, mutta talvella isä veti ja pyöritti meitä mahakelkassa tuon lammen jäällä.

Naapurit ja kanssakäymiset

Ruokatarvikkeita hankkiessamme lähinaapurit Kirjavaiset myivät meille kotileivottua leipää, se oli jännän makuista, useasta viljalajista leivottua, ja muistaaksemme heiltä saatiin ainakin joskus myös maitoa. Raivolan aseman lähellä piti ruokakauppaa Kunitsin-niminen mies. Sieltä kaupasta saimme elämämme ensimmäiset karkit: kiiltäväpaperisia makeita namusia ja punaista limonaattia. Aseman lähellä oli myös Petch-niminen talo, josta haimme joskus maitoa. Muutoin ei suurempia kauppareissuja siihen aikaan tehty. Suutarilta tilattiin tukevat kengät meille lapsille, ainakin jonkun kerran. Ne kuitenkin tahtoivat mennä linttaan tai kallellensa. Kalaöljyäkin vanhemпамme meille

järjestivät, emme tiedä mistä, mutta pahaa se oli... ja terveellistä.

Raivolana asemalta Tervasmäelle mentäessä oli Michelsson-niminen talo. Se oli hienon näköinen, muuta emme siitä muista. Tervasmäen ja aseman välillä ei muistaaksamme muita taloja siihen aikaan ollutkaan kuin Michelsson ja meidän kotitilamme. Pikkuautoja ja joskus suurempiakin kulki maantiellä molempiin suuntiin. Tervasmäen ylikäytävän veräjällä oli kylän lapsia "lanttia vastaan" aukaisemassa veräjää autoille. Kerran yksi tytöistä näytti peltirasiaa, joka oli täynnä lantteja. Niillä Hilkan perhe päätti ostaa hänelle vihdoinkin uudet ja ehjät valkeat kumitossut. Sellaisista muuten haaveilin usein itsekin. Leikkikovereista lähin oli Tuitun Viljo (Svinhufvud), jonka kanssa veljeni viesti metsän halki viheltämällä. Myös Ella Kirjavaisen kanssa olimme paljon yhdessä.

Meille on jäänyt mieleen erityisesti Mari ja Vilppu Munne tyttäreineen. He asuivat Ryssänkylän puolella siellä mäen takana alhaalla, jossa mutkaileva kylätie põlisevänä kaartuili talojen tieltä syrjään. Sillä puolella oli enemmän hälinää, pupinaa ja pulputusta, koska asukkaita oli tiheämmässä ja hekin ilmeisesti puheliaampia. Munnen perhe, varsinkin emäntä Mari, oli todella loistoesimerkki siitä, miten yksi henkilö, vielä pieni ja hento, pystyi pitämään pesueen järjestyksessä, kurissa ja Herran nuhteessa. Hän saatteli hartiavoimin väsähtäneet yöllä palaavat punkkaan ja liiat väet portailta alas. Mari Munne oli kulttuurihenkilö, ja ilman häntä Raivola olisi paljon hailakampi muisteltava. Mari Munne oli myös hyvä ihminen ja lähimmäinen.

Kovin paljon ei lapsina jäänyt mieleemme tavallisista kytöelämän ilmiöistä. Kotona oli kirjoja ja erilaisia lehtiä. Posti haettiin asemalta. Autojen kanssa emme joutuneet tekemisiin, niitä kyllä kulki lähitiellä, kuten aiemmin mainitsimme. Radiona meillä oli vanha kidekone, josta kuului kaikenlaista, enimmäkseen kuitenkin surinaa ja rätinää. Raivolana vuotemme elimme enimmäkseen omavaraisina. Isän vanhemmat vierailivat joskus luonamme, ja varsinkin vanha vaari kuljetti meitä lapsia mukanaan Vammelsuuhun ja Raivolana lehtikuusimetsäänsä. Hän kertoi meille paljon historiasta ja muusta, mutta meitä taisi kiinnostaa joku muu asia enemmän. Vammelsuuo oli lumaovan kauris, ja Rakkauten hauta viehätti meitä jo silloin sekä patsaana että kertomuksena.

Vuoden 1932 syksyllä perheemme muutti Viipuriin. Käsituksemme mukaan tämä tapahtui siksi, että vanhemmamme ajattelivat tulevaa koulunkäyntiämme.

Mieleenjääneitä raivolaisia

Riikokset

Se Riikose talo ol siel Terjooe tie varres. Mie luulen, et se ol viimeine Raivola talo enne Terjokkee. Siin hyö eelliit: isä-Matti ja poika-Matti. Pojal ol kaatumatauti ja hää ol jotekii henkisest jälkeejäänt. Vähä narrattavaks sanottii sellast siihe aikaa. Usjast mie oon nyt aikuisen miettint, et mil hyö eelliit, ko eihä sillo olt sosiaalihuoltoo. Se isä-Matti kyl ol iha selväjärkine. Myö ko mäntii jalkasii sitä metsätietä Terjooel, ni meitä lapsii alko väsyttää, ja mei äit sano, et männää Riikosel leppäämää. Myö sanottii, et meitä hirvittää, ko se poika-Matti on nii suur ja punakka ja se haastaakii nii ouvost. Mut mäntiihä myö heil.

Miu lapsemielehein on jäänt, et heil ol erikoise siistii ja paljo ol ruukkukukkasi ikkunal. "Poikaha se niitä kasvattelloo", sano se isä. Koton mei äit kuulu selittää isäl, et se Riiikose isäntä ol oikei mukava ja haastava mies. Sitä mie en jaks millää muistaa, kuoliks se isä-Matti enne sotti, mut poika-Matti ainakii tul evakkoo ja ol hoijettavan Kellokosken sairaalas. Hää käi myös miu isäjään katsomas, ko isä ol kipijä. En tiije mihi hää sit joutu. Johokii aikaa hää ainakii ol Kangasal.

Suomekylä Saara

Suomekylä vanhoil ihmisil ol kaikil sellast tarinaa takanaa, et ois syntynt monta romani. Eikä hyö olleet umpimielisii eikä katkeroituneit: kyynele viel kiils silmänurkas, ko hyö jo nauroit entisii haastellessaa. Yks sellane ol justii Saara. Myö ko oltii lapsii ni meil ol tapan laskii häne sormijaa, ja vaik kui laskettii, ni molemmist käsis tul yhtehee vaa kuus sormee. Ei myö sitä pelästytyt eikä hää siint pahastunt, silitti sil yksormisel käjellää meijä päitä ja selitti: "Voi hyvät lapset, ko ymmärtäisittä kui hyvä teil on olles, ko teijä isännä tekköö työtä yötä päivää et teilt ei leipä loppus. Miu lapsein ko olliit tuos ijas, ni heil ei olt enää issää huolehtimas. Mie mänin sit itse sahal töihe, ko siel ol tienaavinnaa paremmi. Ja siel miul tää vahinko sit sattu, et sormet männiit, mut olha se hyvä ko toine käs jäi terveeks. Sil mie näät saan poimittuu marjat ja sienet ja kävyt ja morskit. Niitä ko Jumala kasvattaa metsis iha ilmaseks. Vissii hää on ne tarkottantkii köyhii ihmisii avuks." Tähä miu on selitettävä, et nää kaik marjat, sienet ja morskit (korvasienet) männiit hyväst kaupaks. Miu issään ost niitä ja laitto sit eellee Viipurii. Käpylöi taas kerättii siemenii tähe, mut sitä mie en enää jaks muistaa, mihi niitä myöti.

Ne meije marjareisut, ne on ja muistamise arvosii. Marjaa lähettii joka aamu siint ast ko mustikat kypsyit, ja käyti sit iha syksyy myöhää viel ko pakkane ol purt maan komeehe. Sillo vast kerättii ne omat puolukat eikä missää oltkaa nii makjio marjoi ko "Nouvoi miestas" ja Myllysuol. Se meije kotmökki ko ol siin teihe risteykses, ni meil ain kokkoonnuttii aamusil. Sit lähettii sakil paljai jaloi. Kengät pantii jalkaa vast ko lähettii pois tielt oikee, siinki pit olla nii nuuka. Sama juttu se ol pois tulles: tiel ko päästii ni kengät pit riisuu ja niitä kannettii käsis, ja marjakorit riippuit kahta puolta olkapääl.

Saara ol pien ja laiha mut metsäs män ko hirvi ja raappas ain parraist mättäist marjat korihee matkal. Mut enneko tul poislähö aika, ni hää alko huhuta luikata ja tul meije ääniä kohti. Parves sitä tultii pois, ja Saaran korit olliit ain täyvenmät. Sit Myllyjoja täl puolel ol hiekkakuopat, niil istuttii ja levättii. Saaral ol oikei oma paikkaase, mihi ei kukkaa muu pyrkintää. Se ol sellane, et siihe ko istu ni se seläs riippuva kori jäi justii mukavast penkereel. Saara ain sano miu äitillein, et hääkö kuoloo ni miu äitiin saap sen häne istumapaikkaase. Mut sinhä se sit jäi; kuka hänes istunoo.

Saara käi meil saunas, ko hänel ei olt itsellää saunaa ja miu vanhempain sannoit et eihä myö voija tätä löylyy säkkii säästää, tule pois vaa samoil variloil. Saara ol nii kova kylpemää, et ei hää millokaa jaksant oikei kunnollee pessä itsijää. Viimiseks hää kaatel lämmin vettä päälleese ja hoppus: "Oh hoh jo tyrkkii ja huiputtaa", millä hää tarkotti pyörryttämistä. "Herra Jeesus teit siunatkoo", hää toivottel ja läks siint metsikö lävitse kotihe. Nyt hää on jo kauval olta Herraa levos, mut hää ol just yks niitä Suomekylä ihmisii, ketä ei helpol unehuteta.

Penu Mari

Penun Mari Tuokon tyttöjen Salmen ja Meerin kanssa.

nöks tään sarvipussin ja sit sie saat käyvä kuppariks." Salme ol iha onnelline ja alko oikee uotella Penu Mari kuolemaa.

Mari ol meije mielest mahottoma hieno näköne ain Raivolaa tullessaa: hänel ol musta takki, musta paksu silkkihuivi ja siin olliit pitkät ripsut (=hapsut). Käsissää hänel ol sen sarvipussi lisäks verkkokassi, eikä sellastakkaa olt joka mummol. Sielt kassist hää kaivo pussin ja anto meil karamellii; ne olliit pienii linnumunnii. Mut kaikist hienommat olliit häne kenkääse. ne olliit tiukast nyöritetyt nauhakengät ja ne ylettyit melkei polvii ast.

Raivola Sipraattovat

Kastehelmi Karjalainen sano kerra, et hää ei oo missää näht nii kauniita vanhoi ihmisiä ko Karjalas, ja mie ko oikee muistelen niitä meijekii kylä ihmisiä, ni miun on sanottava iha samalviisi. Täs muistuit taas Sipraattovatkii miu mielehein. Hyö paastosiiit ain yhtä uskollisest pääsiäisee ast. Ja kirkos hyö käivät joka pyhä. Heije kottiise ol siel kankaal Suomekylän ja Terijoen välil, ja kotontaa hyö ei paljo muuta poistuneet ko sillo kirkkoissullee Raivola venäläisee kirkkoo.

Lapsii kohtaa hyö olliit mahottoma hettaita, ja myös oltii ko pienet ketupojat sillo lapsen ja yritettii ain olla heil mieliks, mut siin välil ol ankara kielmuuri, ko hyö ei

Hänest vast riittäskii haastamista vaik kui paljo. Mari ol Suomekyläs parantaja mainees – eikä suotta. Jos kel olliit sivut kipijät, ni Mari ko painel vähä aikaa, ni kipu parantu. Jos taas jollekkii män roska silmää eikä lähtent millää pois, ni Mari kääns sokerpalasel silmäluomen yllää ja otti roskan pois. Hieromaa hää ol iha verraton sekä kuppamaa. Virret hää osas ulkoo, nii uuet sekä vanhat; Hengelline laulukirja ja Siioni kantele – nekkii hää osas melkei ulkoo.

Mari möi mökkiise meil ja ol siint ast talvet Viipuris mut tul ain kesäajaks Raivolaa. Hää ko tul Suomekylä tietä, ni myös lapset huutaa luikattii toisillee, et "PENU MARI TULLOO" ja juostii häntä vastaa. Kaik myös riiputtii kahta puolta häne käspuolissaa ja välist myös tapeltii ki siint, et kuka saap kantaa häne sarvipussijaa. Mei Salme ko ol kaikist pienemp, ni hää ei saant millokaa, mut sit Mari lupas hänel: "Mie ko kuolen ni mie jätän siul perin-

haastaneet suomee eikä myö venättä. Mut myö opeteltii muutama vennäi sana, niiko esimerkiks "raastuit". Suntaiaamuloin myö kuunneltii korvat höröllää ko kirko kellot alkoit soija, ja sit alettii vahtii ikkunast, et joks Sipraattovat tulloot. Heitä ko vaa alko näkky, ni juostii vaik paitasillaa tiepuolee niijaamaa ja sanomaa "raastuit", ja joka kerra heije ilmeheese kirkastuit, joka kerra hyö seisattuit ja taputtelliit meitä päälajel, ja sit se mummo avas auk sellase helmil koristellu musta samettikukkaro nyörit ja pist meije jokahise kättee kaksymentviis pennii. Sil rahal myö taas päiväl ostettii pienet tötteröt jäätelöö.

Sen mummo kääjet olliit nii ihmee pienet ja kauniit, häne hiukseese olliit vuosii valkasemat ja haurastamat, häne pienis kasvoissaa ol varmast sata ryppy, mut joka ainoval rypylläki hää hymmyil meil just sellasta kaunist hymmy niiko vaa sellane ihmine osajaa, mikä on oikein hyväs sovinnos kohtaloose kans. Pääs hänel ol pitkärop-syne kirkkosilkki ja päällysnuttun puhvihihane krimiturkki. Vast miul on nyt jällestpäi valent. et se ol krimiturkki, sillo myö ain vaa haasteltii Sipraattova mummo sorjast paltost.

Sil äijäl taas ol musta paltto, krimihattu ja hopijapäine keppi, ja mite kauniist hää sitä keppijää käyttelkää. Häne ylimyksellissii piirteitä korist viel valkija pujoparta. Meije lapsii silmis hää muistutti eläväst venäläise kirko ikonii. Paastoaja lopul hyö olliit ain nii heiko näkösi, et melkei horjuit kirko ovest sissää, mut kessää männes hyö taas tanakoituit. Meil siel Raivolos ol sellane kirjottamato laki, et kuka tahto ellää omis oloissaa, häne annettii rauhas ellää; kuka taas tahto olla yhteyves muihe, hänet otettii mielellää vastaa.

Sipraattovat olliit yksinnää eläjii. Mut kenekää mielee ei millokaa juolahtant ihme-tellä, mist hyö olliit aluperi tulleet tai mil hyö tulliiit toimee. Vanhat ihmiset Suomeky-läs haastoit, et Sipraattova äijä ol olt entises keisari armeijas korkija upseeri ja kulkeu-tunt vaimoinee vallankumoukse jalois Suomee. Mut nii paljo heije yksityiselämäijää kunnioitettii, et kukkaa ei kyselt heilt mittää! Ykskertase kansaihmise vaistol ne Kan-nakse ihmiset ymmärsiit, et sotapakolaisil ol takannaa monelkii nii kipijät muistot, et niihe ei ikännää saant millää viisii kajota.

Papuse Antti

Hää ol ja kaikil tuttu Raivolos, ja Tyriseväl viel ehkä paremmi. Tyrisevält kotosii oleva Toini Lahti (o.s. Penttinen) kerto, et Antti asu hyvi huonokuntoses talos melkei Junnise sainoit vastapäätä. Olick se talo Antti oma, sitä hää ei muista. Sen hää kyl muistaa, et kevväil ol Antti piha ain sinisennää villiorvokkii ja et Antti käi avvaamas porttii, mikä ol tehty sitävarte, ettei lehmät päässeet ratal. No Antti ko avas tiel kulkijoil portin, ni ainha ne antoiit hänel jonkuu kolikon. Jos lapset joskus yrittiit tienata ja männä porttii avvaamaa, ni Antti ajo heijet hyvi äkäsee pois.

Miul itsellään on hänest sellane muisto, et hää ko tul Raivolaa, ni hää tul sielt Ter-vasmäaje kautta ja koulu sivu, ja jos myö oltii sillo välitunnil, ni myö juostii tiepuolee häne kanssaa haastamaa. Hänel ol jonkuulaine pitkä takki ja se ol köytetty narul vyö-tärölt. Toista jalkajaa hää liikkas, ja sitävarte hää käytti keppii. Kääjessä hää kanto pussii, mis kilisiit ne häne kolikkoose. Mei isä kerto, et Antti tapas istuskella Nousiaise sainois ja haastel siel ukkoloi kans, ja et öitäki hää makas usjast siel sainoi penkil. Sen mie viel oon Antist kuult, tään kerto Nokkose Heino, et sunnuntaiaamusi ol Antil tapan seisoo Raivola ortodoksikirko etteises hatu kouras.

Nämä "henkilökuvat" oli pannut paperille Meeri Tuokko-Mansikka. Raivolaisista juuri Antti Papunen, jota Meerikin muisteli, on jäänyt myös Maija Uotilan (o.s. Munne) mieleen. Tässä hänen muistojaan "Papuse Antista".

Mistä lienee kulkumies nimeltä Antti Papunen tullut Raivolaan. Hän kulki talosta taloon ja yöpyi milloin missäkin. Ollessani pikkutyttö oleili Antti paljon kotini saunakamarissa. Hän avasi portteja herrasväille Tervasmäellä ja Tyrisevän ylikäytävällä. Saamansa kolikot hän laittoi kankaaseen pussiin. Sitten Antin pussi meni rikki, ja hän pyysi äitiäni ompelemaan hänelle kankaasta uuden pussin. Isäni sanoi silloin Antille: "Männää, Antti, Rämö kauppa ja ostetaa siul nahkane pussi." Antti oli mielissään ja kiitteli pitkään isääni, Munnen Väinöä.

Antin kulku oli vaikeaa, sillä hän liikkasi pahasti jalkaansa. Tuo vaiva on saattanut hänellä olla jo lapsesta saakka. Poskessa Antilla oli iso kasvain, mutta ei hän kohtaloon mitenkään valitellut. Olin monta kertaa Antin kanssa kahdestaan kotiosalla, kun muu väki oli pellolla. Oli oltava kiltisti, sillä Antti sanoi: "Jos sie huuvat, nii mustalaiset tuloot ja vievät siut mukahee." Hyvin hiljaa minä olinkin. Ennen sotia Antti alkoi sairastella, ja lopulta hänet vietiin vanhainkotiin. Sitä en tullut tietämään, minne hän joutui evakkoon.

Sergei Kirtola

Kahdet sankarihautajaiset

Maaliskuun 13. päivänä 1940, talvisodan rauhan päivänä, siirrettiin Savon sydämessä Juvalla eri kouluilla asuneet raivolalaiset evakot uuteen sijoituspaikkaan. Siirtämisestä jonnekin tiesimme toki ennakkoon, muttemme sitä mihin. Aamuvarhaisella siinä pakkailimme parikymmenasteisessa pakkasessa vähäiä nyyttejämme rekiin. Silloin iski joukkoon uutinen: on tehty rauha! SOTA ON OHI! Uutinen oli iloinen, koska verenvuodatus oli päättynyt, mutta myös murheinen, koska paluuta kotiin ei enää olisi.

Meidät siirrettiin Saimaan rantamilta Päijänteen seuduille pieneen Luhangan pitäjään, sen eri kouluille, vähän jaotellen niin, että esimerkiksi Lintulan luostarilaiset asutettiin kaikki Judinsalon koululle. Ja aivan pian tapahtui tässä vähäisessä kunnassa, tai paremminkin seurakunnassa, varsin merkittävä tapahtuma. Sankarihautajaiset eivät sinänsä olleet enää erityisen suuri tapahtuma merkittävyystään huolimatta, mutta tällä kertaa oli toisin. Sodan päätyttyä kotiutettiin sotavainajat kukin kotiseurakuntansa kirkkomaahan siunattaviksi. Luhankaankin tuotiin neljä arkkua: pojat olivat palaamassa viimeisen kerran kotiin. Mutta yksi vainaja oli kaukana kotoaan, Raivolan poikia, uskonnoltaan ortodoksi, niitä raivolalaisia joiden kotikieli oli enimmältään venäjä, vaikka monet olivat Suomen kansalaisia. Ei ole salaisuus, että niin aikaisemmin Juvalla kuin nyt Luhangallakin heitä mainittiin varsin yleisesti Raivolan ryssiksi. Nyt oli yksi Raivolan ryssä Luhangan poikien joukossa. Sitä sieti kummastella.

Sankarihautajaiset Luhangalla

Hautajaisten järjestely vaati myös käytännön toimenpiteistä päättämistä. Lintulan luostarin sihteeri, nunnna Johanna, neuvotteli Luhangan kirkkoherran kanssa asiasta. Johanna-nunnna oli igumenia Arsenian apu ja toimeksiantojen täytäntöönpanija, entinen pietarilaisen tyttökoulun rehtori, kielitaitoinen henkilö. Kirkkoherra ehdotti käytännön ekumeniaa: kaikki sankarivainajat siunattaisiin Luhangan kirkossa yhtä aikaa. Hän siunaisi oman seurakuntansa miehet ja luostarin rippi-isä Illirik Raivolan nuorukaisen. Näin myös tapahtui.

Molemmat papit olivat alttarilla samaan aikaan edessään Suomen lipuilla verhotut arkut. Kirkkoherra siunasi vainajat, kanttori veisasi ja soitti urkuja, ja lottakuoro kunnioitti laulullaan seurakuntansa kaatuneita nuorukaisia. Sitten oli vuorossa isä Illirik. Suomen kieltä taitamattomana hän toimitti ruumiinsiunauksen kirkkoslaaviksi. Vähäinen nunnaryhmä lauloi niin ikään kirkkoslaavilla. Luhangan kirkkoherra lausui tutut sanat: ”Maasta Sinä olet tullut...”, ja isä Illirik vuorollaan: ”Maasta sinä olet, ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman” sekä ”Herran on maa ja kaikki mitä siinä on, maailma, ja ne, jotka siinä asuvat”. Urkusoolo kunnioitti vainajien uloskantamista, ja sen jälkeen nunnat lauloivat, nyt suomeksi: ”Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä kuolematon, armahda meitä.”

Arkkuja haudaan laskettaessa ampui ryhmä suojeluskuntalaisia kunnialaukaukset. Nunnat lauloivat: ”Saata, oi Kristus, palvelijasi sielu lepoon...” Ekumeniaa jaloimillaan. Neljä kristittyä suomalaista sotilasta oli saatettu siunattuun multa. Tämä oli ilmeisen ainutkertainen ja merkittävällä tavalla yhdistävä tapahtuma sisäsuomalaisen kirkonkylän asujaimiston ja heidän luonaan tyyssijansa saaneiden siirtolaisten elämässä.

Hautajaiset Kuhmalahdella

Keväällä jäiden lähdettyä siirrettiin Luhankaan majoitettuna olleet raivolalaiset Hämeeseen, mm. Sahalahdelle ja Kuhmalahdelle. Syttyi jatkosota. Tuli uusia uhreja, uusia sankarivainajia. Myöhään syksyllä 1941 pidettiin Kuhmalahdella sankarihautajaiset. Kirkkoherra toimitti kuhmalahtelaisien sankarivainajien siunauksen asiaankuulluvalle tavalla kirkossa, ja vainajat saatettiin sankarihaudata. Samaan aikaan hautausmaan ääri laidalla toimitti isä Illirik raivolalaisen nuorukaisen Vasili Dementjefin siunauksen. Kuultiin kunnialaukaukset kirkon vierestä, ja kohta suojeluskuntalaisen pastorin asepuvussa tehtävänsä suorittava kirkkoherra johdatti kivääriryhmän myös korpraali Dementjefin haudalle, luki muistosat, ammutti kunnialaukaukset! Vielä puutoman hautausmaan yli kantoi hyytävä marraskuinen viima nunnien hennot äänet: ”Ollos muistettu, iäti muistettu...”

Raivolan sankarivainajat 1939 – 1945

Danilotskin, Leo (Leonid)
Demendjev, Vasili
Glumov, Georg (Yrjö)
Glumov, Pavel
Halonen, Leo
Halonen, Keijo Olavi
Homborg, Nestor Unto
Huuhtanen, Reino Edvard
Huuhtanen, Tauno Joel
Hynninen, Armas Fredrik
Hänninen, Aleksander (Aleksi)
Kaitala, Paavali Mikonpoika
Karunki (Sahlsten), Pekka
Karvanen, Keijo Kullervo
Kauranen, Pauli
Kauranen, Vilho
Kekki, Niilo Tapio
Kirjavainen, Pekka
Korkkinen, Pekka
Korkkinen, Urho
Kotilainen, Leo
Kuisma, Eino
Kuisma, Pekka Olavi
Kukkonen, Johannes
Kyyrä, Armas
Laakkonen, Albin Armas
Lattunen, Hjalmar (Jalmari)
Lilja, Huugo Mauri
Lounatkari (Lofinoff), Väinö
Matvejeff, Johannes (Ivan)

Miettinen, Johannes (Juho)
Moisander, Tommi
Munne, Touko
Mustonen, Jorma Juhani
Nokkonen, Antti
Nokkonen, Johannes
Nykänen, Huugo
Panasoff, Vladimir
Panschin, Eugen
Pimiä, Esa
Pimiä, Simo
Pokkinen, Kaarlo Julius
Pulakka, Pekka
Rautiainen, Tauno
Rautiainen, Tenho
Rautiainen, Toivo
Rontu, Armas
Rontu, Rikhard
Räikkönen, Pentti
Rämö, Jouko
Rämö, Matti
Schutschkoff, Mikael (Mihail)
Surenkin, Eugen
Susi, Viljo
Tapanainen, Otto
Termonen, Heimo
Teronen, Eemil
Torikka (Krascheninin), Aleksander
Torkkeli, Toivo Anatol
Vallman, Jurij (Yrjö)

Raivolan apteekin historiaa

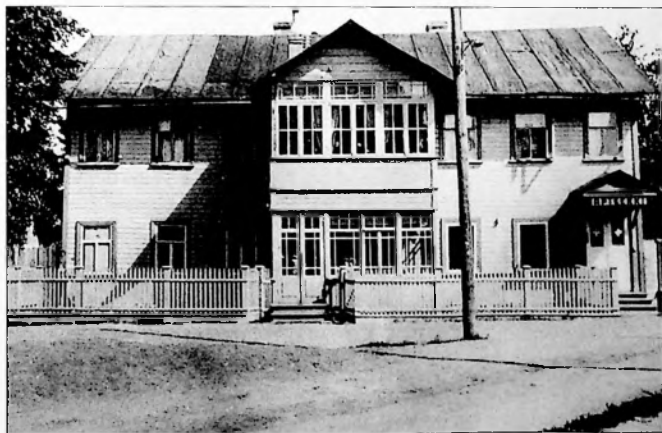
Apteekin varhaisimpaan historiaan liittyvät asiat on Ritva Sainio poiminut Paavo Kiuurun teoksesta "Kivennapa". Sen jälkeen Raivolan apteekkiin liittyviä asioita muistellee Teuvo Vuorela, jonka äiti toimi Raivolan viimeisenä apteekkarina. Apteekin "historian" päättää pari apteekkiin ja sen henkilökuntaan liittyvää juttua. Tarinat on kertonut Ritva Sainion äiti Hanna Kansonen (o.s. Piirainen), joka hoiti 30-luvulla apteekkariperheen lapsia.

Lääkeaineiden myynnin Raivolassa aloitti Muolaan Kyyrölän apteekkari Elias Hillman. Myymisen hoiti nk. apteekkilaatikosta farmasian oppilas G. Wargentin ja 1.4.1871 alkaen proviisori Holmqvist. Elias Hillmanille myönnettiin apteekkioikeudet Kivennavalle vuonna 1872, mutta hän perustikin apteekkinsa Raivolaan, koska apteekkilaatikkomyynti oli osoittautunut siellä kannattavaksi. Hillman sai pitää apteekkia Raivolassa vain pari vuotta. Hänen pidettäväkseen jäi Kyyrölän apteekki, mutta Raivolan apteekkioikeudet häneltä peruttiin ja annettiin ne proviisori Thure Sundsvallille. Sundsvallin jälkeen Raivolan apteekkariksi tuli Berndt Bask (1893–1899). Hänen jälkeensä apteekin pitoa jatkoi 9.11.1903 alkaen Voldemar Wallman. Hän myi sairastuttuaan apteekin proviisori Antti Hyttiselle vuonna 1917. Seuraava apteekkari oli proviisori Toivo Kauppi. Hän hoiti apteekkia vuosina 1921–1928.

Apteekin viimeiset vaiheet

Viiipurilaisen apteekkitavaratukuliikkeen toimitusjohtaja proviisori Paul Vuorela osti vuonna 1928 Raivolan apteekin kiinteistön. Kiinteistöön kuuluva tontti oli suuri, sillä siihen oli liitetty myös Semjon Gromoffin aikaisemmin omistama tontti. Tontilla sijaitisi varsinainen apteekkirakennuksen lisäksi myös suurehko huvilarakennus.

Paul Vuorela kuoli 24.11.1929. Miehensä kuoleman jälkeen tuli apteekin omistajaksi ja hoitajaksi proviisori Siiri Vuorela. Hän sai apteekkarinoikeudet vuonna 1933

Raivolan
apteekki
1930-luvulla.

ja toimi sitten apteekkarina sodan syttymiseen saakka. Hän poistui Raivolasta viimeisten suojeluskuntalaisten ja lottien kanssa. Vuonna 1940 Siiri Vuorelalle tarjottiin apteekki oikeuksia Honkajoelta, ja hän perustikin sinne aptekin. Honkajoella toimissaan hän avasi myös sivuapteekin Uuraaseen ja lisäksi ns. lääkekaapit Raivolaan ja Kivennavan kirkonkylään. Tällaisissa lääkekaapeissa sai myydä vain valmiita reseptivapaita lääkkeitä. Raivolassa myynnistä vastasi Hilma Lauronen ja kirkonkylässä Hilja Keinänen.

Vuorelan apteekkariperhe ja aptekin henkilökunta

Isäni oli vuonna 1894 Seinäjoella syntynyt Paul Vuorela, äitini Joensuussa syntynyt Siiri Vuorela. Minä itse olen syntynyt vuonna 1926 Viipurissa; nykyisin asun Porvoossa. Minulla oli vanhempi sisar, Eeva-Kaarina, joka oli syntynyt vuonna 1925 Riihimäellä. Hän kuoli vuonna 1994 Saarijärvellä. Perheeseemme kuului kiinteästi myös kotihengettäremme Lyidia, joka oli kotoisin Heinjoelta. Lyidia solmi avioliiton Johannes Havistolan kanssa. Vihkiminen tapahtui apteekilla. Lyidia oli perheessä korvaamaton. Häneltä syntyivät maittavat ruuat niin arkeen kuin juhlaankin. Hänen miehensä puolestaan auttoi perhettämme monin tavoin niin kutsutuissa miesten töissä. Lyidia tuli perheellemme rakkaammaksi kuin monet sukulaiset. Pidimmekin häneen yhteyttä vielä talvisodan jälkeenkin.

Varsinaiseen aptekin henkilökuntaan kuului terijokelainen farmaseutti Inkala. Hänen miehensä oli Terijojeen varuskunnan eversti, ja niinpä kuulumme hänen kauttaan lokakuussa 1939, kuinka vaaralliseksi tilanne oli muodostunut rajanaapurin suhteen. Apteekissa toimi ennen sodan syttymistä oppilaana Helga Sonck, joka oli kotoisin Viipurista. Myös hänestä tuli meille kuin perheenjäsen. Hän asuu nykyisin Porvoossa kuten minäkin, ja ystävyttemme jatkuu edelleen. Kun sisareni ja minä olimme alle kouluikäisiä, meillä oli lapsenhoitajana mm. Hanna Piirainen. Me lapset kutsuimme häntä "Hanna Pynnytykäksi" hänen pehmeitten muotojensa vuoksi. Hän meni myöhemmin naimisiin raivolalaisen Toivo Kansosen kanssa (vuonna 1934). Heidän tytärtään Ritvaa tapaan vielä nykyisinkin Raivola-seuran kokouksissa ja kotiseutumatkoilla.

Apteekin pihaa 21.7.1929, taustalla raput rantaan.

Hannan tarina

Äitini Hanna Piirainen oli monien vaiheidensa kautta tullut kerrospalvelijaksi Terijoelle Hotelli Puistolaan. Siellä hän palveli mm. marsalkka Mannerheimia ja hänen seuruettaan heidän usein toistuvilla

vierailuillaan. Äidin veli, kuhmolainen Eetu Piirainen, oli suorittanut asepalveluksensa Raivolassa. Häneltä äiti oli kuullut Raivolan kylän kauneudesta ja vilkkaasta elämästä. Niinpä kun Raivolan apteekkari Siiri Vuorela tarvitsi hoitajaa lapsilleen Eevalle ja Teuvolle, äiti haki paikkaa ja sai sen.

Apteekin palveluskuntaan kuului myös Aili Rouhiainen -niminen sievä ja iloluontoinen nuori nainen. Äidin ollessa ensimmäistä iltaa apteekilla, pyysi Aili häntä mukaansa asemalle, nuorten kokoontumispaikalle. Aili esitteli siellä äidille kylän nuorisoa. Äiti kysäisi Aililta: "Kukas tuo pyörään nojaileva poika on?" "Se on Kansosen Toivo", vastasi Aili. Siitä alkoi Hannan ja Toivon, siis äitini ja isäni, yhteinen taival: se oli rakkautta ensi silmäyksellä. Noin vuoden kuluttua heidät vihittiin (18.2.1934).

Hanna Piirainen (myöh. Kansonen) ja Aili Rouhiainen (myöh. Ahtonen) apteekin pihamaalla.

Ailin tarina

Hanna Piiraisen eno Otto Ahtonen oli työssä Helsingissä ja kulki sieltä usein Kuhmossa omaisiaan tervehtimässä. Eräällä tällaisella matkallaan hän päätti poiketa Raivolan apteekilla Hannaa tapaamassa. Apteekilla Otto tutustui myös Aili Rouhiaiseen – tutustui ja ihastui. Otto kihlasi Ailin, ja heidät vihittiin vajaan vuoden kuluttua ensitapaamisesta. Kotinsa he perustivat Oton kotiseudulle Kuhmoon. Otto kuoli melko nuorena, mutta Aili eli Kuhmon Lauvuskylässä pitkän elämän.

Kepponen apteekilla

Aili Rouhiainen oli nuorena apteekilla työskennellessään kovin kujeilunhaluinen. Eräänä sunnuntaina, kun apteekkari Vuorelan perhe oli sukulaisten luona kyläilemässä, oli Aililla määräys hoitaa myynti, jos apteekkiin sattuisi tulemaan ostajia. Siiri-rouva oli antanut ennen lähtöä Ailille tarkat ohjeet. Ailia ei apteekissa päivystäminen kovin kiinnostanut ja hän päättikin lähteä kylälle kavereitaan tapaamaan. Apteekin päivystämisen hän jätti vasta vähän aikaa talossa olleelle Hannalle. Tämä ei olisi uskaltanut jäädä yksin apteekkia hoitamaan, sillä hän ei osannut sanaakaan venäjää ja apteekissa kävi myös venäjänkielisiä asiakkaita.

Aili neuvoi Hannaa: "Jos tulee joku venäjää puhuva, niin sanot vaan "mosna mortu", sen ymmärtää jokainen." Hanna jäi yksin ja eikö vain tullutkin kohta asiakkaaksi pieni mummo, joka kysyi jotakin venäjäksi. Hanna sanoi, kuten Aili oli neuvonut: "Mosna mortu." Mummo sen kuultuaan perääntyi kauhistuneen näköisenä takaperin ovelle ja juoksujaalkaa pois apteekista. Hanna oli nimittäin kysynyt venäjäksi, tahtoiko

mummo turpiinsa. Kun Aili palasi luvattomalta vapaaltaan, hän löysi Hannan itkemästä. Hauskaksi tarkoitettu kepponen oli mennyt liian pitkälle. Aili saikin kuulla kunniansa, kun Vuorelan perhe palasi sukuloimasta. Sitä ei tarina kerro, vieläkö se pikkuihin mummo rohkeni hoitaa ostoksiaan apteekissa.

Edellä kuvattiin Raivolan apteekin historiaa ja apteekkiin liittyviä tarinoita. Seuraavassa Vuorelan apteekkariperheen poika, vuonna 1926 syntynyt Teuvo, muistelee omaa ja perheensä elämää Raivolassa.

Teuvo Vuorela

Raivola – lapsuuteni paratiisi

Isäni osti Raivolan apteekin kiinteistön vuonna 1928. Tuossa talossa perheeni asui sodan syttymiseen saakka – paitsi isäni, joka kuoli jo vuonna 1929. Lähimmät naapurimme olivat länsipuolella liikemies Armas Tolonen ja itäpuolella Schamarinin, joihin lapset olivat leikkiverreitämme. Vastapäätä meitä tien toisella puolella oli Kirjavaisen kauppa- ja asuinrakennus, joka paloi 30-luvulla. Raivolan VPK:n ripeän toiminnan ansiosta tulen leviäminen apteekkirakennukseen onnistuttiin estämään. Muistan kun-ka mm. Aleksanteri Torikka (ent. Krascheninin) oli valelemassa talomme kattoa vedellä.

Meistä itään oli rouva Schamarinin veljen talo, joka rajoittui vuolaaseen puroon. Puro virtasi Suomenkylän mäeltä ohi Ikävalon maatilan ja laski sitten joen muodostamaan mutkaan. Sen varrella oli Huvisaari, jonne pääsi siltaa pitkin. Puron muodostaman notkelman itäpuolella oli suojeluskunnan komea talo, joka toimi Raivolassa kulttuurikeskuksena. Minäkin sain lausua siellä runoja ja esiintyä lastennäytelmissä. Näy-

Vuorelan rantahuvilan kahvipöydän ympärillä 21.7.1929 perheen lisäksi rva Vuorelan äiti ja sisar.

telmässä Mikki-hiiri ja Susi-hukkanen esitin suden roolia sudentaljaan puettuna.

Varsinaisesti suojeluskunnan talo oli toki aivan muuta kuin lastennäytelmien esityspaikka. Isänmaallisuus oli perheessämme jo edellisiltä sukupolvilta perittyä. Isä kuului Raivolassa koko elinaikansa suojeluskuntaan. Hän oli osallistunut vapaussotaan ja käynyt silloisen ns. Vöyrin sotakoulun, joka koulutti johtajia vapaussodan armeijalle. Äitimme johti paikallisten lottien lääkintöosastoa. Eevisareni kuului ensin pikkulottiin ja toimi myöhemmin rintamalottana jatkosodassa. Minä itse kuuluiin Raivolan suojeluskuntapoiikiin ja sain myöhemmin käydessäni koulua Joensuussa IS-mieskoulutuksen vartiotehtäviin. Vuonna 1944 jouduin armeijaan. Kävin myös alitupseerikoulun. Rintamalle joutuakseni olin liian nuori.

Suojeluskuntatalosta eteenpäin vastapäisellä puolella oli paja ja sen edessä kioski, josta sai ison pussillisen maapähkinöitä 25 pennillä. Kioskin kohdalta haarautui sivutie Ikävalon ohitse. Ikävalon haassa oli vihainen pässi. Haan läpi oli polku ja kummassakin päässä veräjä. Tuohon hakaan ja pässiin liittyä seuraava muisto. Pojathan, kuten tiedetään, ovat aina valmiita kepposiin. Olimme liikkeellä poikasakissa. Osa pojista houkutteli pässin veräjälle ja he tarttuivat sitä sarvista kiinni. Toiset yrittivät sillä aikaa juosta haan poikki toiselle veräjälle. Olikin juostava lujaa, sillä pässiä pidelleet päästivät sen irti. Me juoksimme ja pässi pinkoi perässä. Niin lujaa en muista koskaan juosseeni. Onneksi pässi ei tavoittanut ketään.

Kosensillan Raivolan kylän puoleisella rantatöyräällä muistan taidemaalari Mikko Oinosen (myöh. professori) maalanneen jokimaisemia yhdessä erään japanilaisen taiteilijan kanssa. Apteekin vastapäisellä rannalla sijaitti eräs komea huvila, jonka tontin kautta oli aikaisemmin kulkenut Kivennavantie. Tietä oli myöhemmin siirretty kulkemaan hiukan tonttia kiertäen. Tuosta huvilasta on jäänyt mieleeni eräs erikoinen tapaus: huvilan yksi tornirakennelma lensi jokeen ja jäi sinne ajelehtimaan.

Samalla puolella oli Rämön (ent. Weidlen) huvila. Se oli autiona, koska Rämö oli rakennuttanut aivan joen rantaan uuden, käytännöllisemmän huvilan. Tien toisella puolella oli silloin jo ränsistynyt Venäläinen koulu (internaatti). Sillalta kylälle päin sijaitti tehtailija Sorinin huvila. Apteekilta länteen, joen suuntaisen kujan oikealla puolella, oli Tolosen talo, jossa asui aikaisemmin tohtori Bremer. Kujan vastapuolelle rakensi Armas Tolonen komean autotallin. Vähän eteenpäin mennessä vasemmalla puolella oli Kirjuntsevin talo. Heidän suurperheeseensä kuului toistakymmentä lasta. Kujan

Paul, Siiri, Eeva ja Teuvo Vuorela. Taustalla Apteekinsaaren (eli Huvisaaren) silta.

Taiteilija Mikko Oinonen esittelee maalauksiaan japanilaiselle kollegalleen Rosliron rannalla. Oinonen kuului uusimpressionistiiseen Septemryhmään 1910-20-luvuilla (Rakas entinen Karjala).

oikealla puolella oli rukoushuone, Pekka Inkisen asuma talo, konstaapeli Laurosen talo ja sitä vastapäätä Koppanan mummon mökki.

Konstaapeli Rautiaisen pojat Arvi, Tenho, Tauno, Eino ja Toivo olivat Teuvo Vuorelan ystäviä ja koulutovereita.

Päätietä apteekilta kylälle päin mennessä oli oikealla puolella Kruglovin kauppa ja vasemmalla Hantmannin leipomo, jonka hyviä, suuria leivoksia joskus ostettiin ja kilpailtiin, kuka eniten jaksoi syödä. Seuraavaksi oli Kannaksen Osuusliikkeen Raivolan päämyymälä. Sen hoitajana oli Antti Uotila, jonka poika Martti oli luokkatoverini Terijoen oppikoulussa. Seuraavassa talossa asui Sorinin tehtaan lääkäri. Hän oli kansallisuudeltaan tšeremissi ja hän oli toiminut Venäjän armeijassa välskärinä. Hän kirjoitti Kannaksella ylioppilaaksi ja opiskeli lääkäriksi. Nimensä hän suomensi Hovenheimoksi.

Eteenpäin kuljettaessa Päätietä pitkin oli VPK:n talo ja Nousiaisen kahvila ja kauppa kalatoreineen. Tien toisella puolella piti Sällinen lihakauppa. Sen vieressä oli Toiviaisen suuri liiketalo naapurinaan Tapanaisen suutarinliike ja Diominin taksi. Ennen Syvänotkoa olivat vielä pitäjän nimismiehen Nuutti Rädyn talo ja puhelinkeskus, jonka hoitajana toimi Kekki. Ortodoksikirkon ympärillä oli kaunis hautausmaa, jossa oli

Wäinö Aaltosen veistämä Edith Södergranin muistomerkki. Venäläiset tuhosivat sodassa kirkon ja hautausmaan kauniine hautamuistomerkkeineen. Hautausmaan paikalle pystytettiin mahtipontinen kivirakennelma. Myöhemmin Suomenruotsalainen kirjailijayhdistys sai vuonna 1960 luvan pystyttää paikalle uuden Södergranin muistomerkkin.

Vastapäätä kirkkoa oli Miikkulaisen tulipalon jälkeen uudelleen rakennettu liiketalo. Kirkolta lähti tie oikealle Galkinin sahalle ja sähkölaitokselle. Sieltä tie jatkui Galinin sillan yli Russovan kankaalle, jossa sijaitsi vapaussodan sankarihauta ja muistomerkki. Kirkolta vasemmalle johti tie Ylä-Raivolaaan. Sieltä olivat tovereitani mm. konstaapeli Antti Rautiaisen lapset, tytär ja viisi poikaa. Pojista nuorin, Tenho, toi usein meille maitoa. Toivo ajoi pirssiä ja otti minut joskus kyytiin, kun olin junalle menossa matkalla kouluun Terijoelle. Rautiainen itse kyyditsi perhettämme virmalla hevosellaan joulukirkkoon Kivennavalle. Kirkosta takaisin ajettiin kilpa-ajona, jossa Rautiainen pärjäsi yleensä hyvin. Rautiaisen pojista kolme uhrasi henkensä sodassa isänmaan puolesta. Vielä mainitsen keskeltä Raivolaa kylää Pekka Paavolaisen jugendtyylisen kivitalon, joka on säilynyt tähän päivään saakka. Ennallaan se ei ole säilynyt, mutta on niitä harvoja kylän taloja, jotka eivät tuhoutuneet sodassa.

Jatkosodassa Raivolaa venäjänkieliset viestimiehet paljastivat neuvostojoukkojen suunnitelmia yhdistämällä vihollisen viestilinjoja suomalaisten linjoihin. Tämän kuulin sairaalassa kanssani samassa huoneessa olleelta 80-vuotiaalta Kopyloff-nimiseltä sotaveteraanilta. Hän oli asunut Raivolassa lähellä Sorinin huvilaa. Hän muisteli, että sana Raivola tarkoittaa paratiisia. Sitä se meidän perheemme mielestä olikin.

Kukkulan Iita

Helvi Junnonen, Tenho Määttänen ja Heino Nokkonen muistelivat Ida Kukkulaa (o.s. Karlsson), jota raivolaiset kutsuivat Kukkulan Iitaksi. Näiden entisten naapureiden muistelujat kokosi yhteen Ritva Sainio.

Iita oli kylässä kaikkien tuntema omalaatuinen persoonallisuus. Hänen mökkinsä sijaitsi aseman lähellä ns. Pikkuutiellä Hetti Hännikäisen ja Joska Kajanderin talojen välissä. Muita lähinaapureita olivat Kukkolat, Hakalat, Urpelaiset, Tuitut, Määttäset, Kiisket ja Junnoset. Iitan ja Junnosten takapihat olivat vastakkain. Iita asui yksin mökissään. Hänen miehensä oli kuollut ja hänen poikansa Kalle oli portsarina viipurilaisessa hotellissa. ”Mei Kalle on Viipuris hienos hotellis herroil pääl panemas”, kuten Iita asian ilmaisi. Kalle oli fiksi poika ja hyvä urheilija. Hänellä oli hienot vaatteet yllään, kun hän kävi Raivolassa äitiään katsomassa.

Määttäsen Tenho teki kerran Iitan kanssa ”lähempääkin tuttavuutta”. Tapahtuma oli seuraavanlainen. Tenho oli 7-vuotias ja opeteli ajamaan isolla miesten polkupyörällä, rungon välistä, eihän hän muuten yltänyt. Kerran hän sattui vahingossa ajamaan Iitan päälle pyörällään, ja molemmat lensivät ojaan kuusiaidan alle. Iita oli ”törmäilystä” kovasti vihainen.

Iitalla oli lehmä, jolle hän kävi kerjäämässä ruokaa ympäri kylää. ”Onks teil yhtää potatikuorii miu lehmällein?” kysyi Iita heti ovesta astuttuaan. Avusta huolimatta kuo-

li lehmä lopulta nälkään. Iita kyllä sanoi, ettei se nälkään kuollut, vaan suureen ikävään. Iitan mökissä tapasi vierailta sotilaita. Hän lämmitti heille saunaa sekä kestitsi heitä muutenkin. Iitalla itsellään oli jalassaan sotilassaappaat. Noiden sotilassaappaitten jäljet johtivat kylässä talosta taloon, joskus jopa Junnosen kellariinkin. Junnonen koitti kovistella Iitaa: "Jos sie millo käyt mei kellaris, nii paa oltukku ove ettee, ettei pakkane pääse sissää. Muute siel ei oo koht potattii siul eikä meil." Iita siihen: "Kyl mie tavallisest käynkii etempääl."

Meeri Tuokko-Mansikka

Yks tie, kaks asjaa

Tää koko juttu alko siint ko Tammiko Hilta tul meil iltavariloil ja hänel ol manerkka keral. Hää alko sit haastaa, et eiks tuo Meeri käis tuomaa meil Paajaselt maitoo koulust tullessaa. "Ne mei lehmät ko on kevätpoikivii, ni nyt ne on yhtaikaa ummes. Pääsisihä mie mei Miko kyyvis itsekii, ko Mikko väättää puita ruukil, mut vaik mie mänisin häne reessä sen alkumatkan, ni miun pitäs kavuta ne Paajase kujaset yllää, enkä mie näil raniloil jaloillain jaksas." Mei äit kerkes jo enne minnuu sanomaa, et miksei hää: vähemmä lyöp leikarii koulust tullessaa. Järkinääh miekii aattelin, et pittää tuuva. Se Paajase emäntä, se Serahviina, on louhka ihmine. Se voip antaa otrakakkarapalasen kättee, ja jos oikei hyväst sattuu ni vehnastakkii. Sillee se rahti alko. Hilta toi iltasil manerkan meil, mie vein sen aamusil Paajasel ja koulust tulles otin sen heije porstuvastaa.

Mut sit sattu se onneton päivä, et meil ol olt maantietotunnil kysely Keski-Euroopa vuorist, eikä myö kukkaa oikei niitä osattu. A myökö tultii sit Ronni Eila kans niitä Paajase kujasii allaa ja katseltii, ko lunta ol oikei pöpryttänt sin pellol kinoksiks, ja nyt ne kaik kinokset ol jäätyneet nii et ne oikei kiilteliit. Eila sit sanokii, et käyvää leikkimää, et nuo on niitä Keski-Euroopa vuorii. No mie siihen et tavai, käyvääkii. Miul ol toises kääjes se maitomanerkka, mut olha se kans hyväst kii. Toises kääjes miul ol sellane koulupussi, minkä äiti ol ommelt isä vanhast lyysisihhast, mut ei se nii paljo haitant.

Myö hypyttii siin hankiloil ja luveteltii: "Täs on Harts, Ertsepirk, Varsvalt, Pöömervalt, Suteit, Karpaatit, Alpit." Siihe loppuit meilt nimet, mut yhä ol uusii kinoksii. Ykskii ol sellane kellertävä, iha kermavaaho näköne. Mie siihe sanomaa, et leikitää sillee, et tuo on kermavuor ja meije on syötävä siihe tunneli. Mikäs siin: leikittii. Ei myö kuitekaa sitä lunta syöty, mut kaivettii tunnelii. Eila kaivo käsillää, mie jaloillain. Se ol jo aika pitkäl, ja mie sanoin Eilal, et tuleha pois, ni mie tellään päällän. Mut voi surkija: mie ko tömähytin kaikki voimi, ni se lumi alkokii lomota miu niskahein. Mie mänin rumituu, manerkka nuri, majot maaha ja kaik miu nopsuinkii töntyryötyit. Eila viel huus, et akkiloil maitoo. Mut mite siin akkiloit.

Mieko kömmin siint yllää, ni kyl miul itku maistu. Eila sano, et älä nyt itke, itke vast likempän kotijais, ni sit et saa nii kovast selkäheis. Se ol vanha hyvä konsti. Mie lope-tinkii paikal itkemisen. Ronnilaisii veräjäl myö erottii. Mieko siin marmn yksinnään kottii päin, ni väkisel tahto alahuul vipattaa. Munnelaisii kohal mie seisatuin. Siin ol

viel välil Ilmarlaisii talo ja sit vast meije mökki. Mie aloin siin kehitellä sitä itkuu, eikä se ettääl oltkaa. Mitä likemmäs kottii mie pääsin, sitä enemmän mie itkin; omal portil mie jo huusin niiko ois kulkkuu leikattu.

Hilta ol tult jo meil uottelemmaa sitä maitoo. Hyö lähätäsiit mei äiti kans yhtäikaa ovest – hyvä ettei toisijaa kaataneet – ja huusiit: “Hyvä laps, mikä siul on?” Mie itkin et maito kaatu. Silloha mei äit tarttu jo minnuu letist kii ja kysy et mihi. Mie sanoin, että sinnehä se Keski-Euroopa vuoril. Hää haivens oikei hyväst minnuu ja sano, et haastaha selkijäst. Mie siin tyrskämissein välis haastoin sit koko saahkunan.

Hilta sit tul miu avuksein. Hää sano tälviisi: “Kuuleha sie Lyyti, tään asja tähe ei lasta kuriteta. Siul ei mää kauva, ko sie huuhtoo hulahutat nuo ryvettyneet vaatteet puhtaaks, ja jos annat miul sen verra maitoo, et mie saan Miko kahvikuppii, ni kylhä myö selvittää huomisee, aikaihmiset. Mie käyn pesemäs manerkan ja tuon Meeril niiko ennekii. Sie Meeri muista vaa, et sin Keski-Euroopa vuoril ei oo manerkan kans asjaa.” “Muistan”, mie sanoin. Ja oonkii muistant nii hyväst, et en oo mänt manerkan kans enkä ilma enneko kuuskymmentvuotisen, ja sillokii vaa pistäisin Itävalla Alppi-loil. Mää tiije vaik siel ois olt se kermavuorikii, ko oisin mänt tarpeeks ettääl.

Alpo Mannonen

Muistikuvia

Kerron aluksi hiukan omasta taustastani. Äijäni, siis isoisäni, oli entinen kauppias Antti Lempinen. Kun hän kuoli, oli lapsista elossa enää kaksi tyttärtä, joista toinen oli äitini Anna Mannonen. Perinnönjaossa hänelle jäi kaikki Raivolassa oleva maaomaisuus: pari joripalstaa, metsää joen toiselta puolen, kaksi tonttia kylässä ja peltoa Suomenkylän rinteeltä. Kerron tämän siksi, että lukiessani eräästä luovutettuja alueita koskevasta kirjasta sen Raivola-osuutta, jossa oli myös kylän kartta, ei siinä mainittu Mannosia ollenkaan. Pari Lempi-sen nimellä olevaa tonttia oli näkyvissä.

Luulen, että se mitä osaan kertoa Raivolasta, on muutenkin tiedossa. Tässä kuitenkin omat vähäiset muistoni. Kylässä oli kolme kotelotehdasta: Sorinin, Rämön ja Reitaman (ent. Rubanin). Takseja oli myös kolme: Döminin, Kekin ja Kabulovin. Oli suojeluskuntatalo ja työväentalo, ja kesän kohokohta oli Dallapé-orkesterin vierailu suojeluskuntatalolla. Venäjänkielisiä oli Raivolassa paljon. Pääsiäisenä he kulki-vat kylän raitilla julistaen Kristuksen ylösnousemista ja pussailivat toisiaan; taise sinne joku venäjäntaitoinen suomalainenkin ängetä mu-

Antti Lempinen vaimoineen.

Anna ja Alpo Mannosen vieraana Antton Miikkulainen.

kaan tyttöjä halaamaan.

Meillä suomalaisilla pojilla oli tällainen "harrastus": kuljetimme taskuissamme kovaksi keitettyjä kananmunia ja löimme niitä kaverin kanssa vastakkain. Kenen muna jäi ehjäksi, sai toiselta munan. Oli meillä oikeitakin harrastuksia, kovasti esimerkiksi urheiltiin. Roslivan ympärijuoksu Galkinin ja Kosensillan kautta oli yksi urheilutapahtuma. Myös palloilua ja yleisurheilua harrastettiin. Urheiluseurakin oli ja sen puheenjohtaja oli muistaakseni kelloseppä Hollo.

Kovin hajanaisia ja vähäisiä ovat loput muistikuvat. Yksityisautoja en muista olleen kuin Rämön pojalla. 30-luvun alusta muistan jäätelökauppiaan, joka kiersi kylää hevosen vetämällä kärryillä. Kauhalla annosteltu jäätelö oli erinomaista. Lopuksi pari mieleeni jäänyttä sanontaa, jotka lapsuudesta muistan. Toinen kuului: "Joka paljon kävelee, se kauan kävelee." "Eihä se rahhaa puista (=vaadi)", taas lohduteltiin, kun joku asia ei onnistunut.

Kivennappoisii sananlaskui

- *Eihä ihmine vaivas pahene.
- *Laur' lampaat keritsöö, Pärttyl' humalat silpii.
- *Hullu valleel nauraa.
- *Siithä vast kaal' kasvaa ko tulloot pimiät yöt.
- *Mie oon mie ja sie oot sie ja työ o mikä tehhää.
- *Heinänlyönti o helppoo työtä, senko lyöp ja luiskajaa (= hioo).
- *Nii o totine ko tuohekettäjä.
- *Tekijält tulloo jottai, tekemättömält ei mittää.
- *Nii on silmii ko kalapiirakas.
- *Ei hinta hevojssta korota, pitkä matka morsijanta.
- *Mil se köyhä ostaat ko sill ei oo ko sielu.
- *Ryysyshä raha ryppöö, kala risukos.
- *Oma laps on laps, mut lapse laps on lapsukaine.
- *Laps on laps kuninkaankii.
- *Nii on äkäne, et lapsii syöp ja luita sittuu (=kakkii).
- *Sitä ei voi haastattaa ku hevojse seläst halko kääjes.
- *Mitä sie kirkkoo määt, ethä sie siel siivo (=kunnon) unta saa.
- *Kyl kylmä kyssyy mihi kulkku panj kasukan.

- *Kissa ni kissa, ei kohota kantta eikä kasta kápälää.
- *Hosestha ellää pittää, vaik päivää vähemmä!
- *Ilo pintaa vaikk syvän märkänis.
- *Hyvä se o vähä itkeekii, lähtöö paha ves silmist pois.
- *Ota veits vyöltäis, akka vierestäis!
- *Nii on totine ku Pokkine kyykkiissä.
- *On siin hättää myyväkkii.
- *Paljoks pahal maal hallaa huolii.
- *Veell on notkijat niskat.
- *Niin on kiire ettei lähtee kerkii.
- *Tolkku pittää olla toista kylvettäiskii, kyssyy et polttaaks.
- *Mein pojat ko tekkiit astuvan ni siint on oksat pois.
- *"Hulluha se on joka ommaase polttaa", sano Voutila ko tupaka söi.
- *Voi voi ku Luoja loi eikä teht terva kans.
- *Mitä surma sorjuuvest, koha tarkkaa henk lähtöö.
- *Tasavalta tappelus, lyöp kuka kerkijää.
- *Lanko on lanko, asja on asja.
- *Ainaha tää männöö: vähä päiväs, äijä (=paljon) viikos.

Muut kivennapalaisista:

- *Minkä kyläst saap, sen koton syöp ja hyväst tulloo toimee ko Kivenava kerjäläine. (Vuoksenranta)
- *Tulloo ominée aikoi ko Kivenava kerrääjä. (Muolaa)
- *Ei kivenappoisil raha oo ko lastupalajne. (Terijoki)
- *Eihä sitä miestä pelätä vaik se ois kotojsi Kivenavalt. (Sakkola)

Äijääni muistellen

Kaarlo ja Vilhelmiina Lund 1900-luvun alkuvuosina.

Karl Wilhelm Lund syntyi Juvalla 31.7.1871. Perhe oli köyhä ja monilapsinen. Poika lähti jo varsin nuorena maailmalle elantoansa etsimään. Monenlaisien mutkien kautta kuljetti elontie hänet lopulta Kivennavan pitäjän Raivolan kylään. Sinne hän, savolaispoika, kotiutui. Kylän tytöistä löytyi mieleinen: nuori Vilhelmiina Vilpontytär Kansonen. Niin taluti 21-vuotias sulho 19-vuotiaan morsionsa kirkkoherra Relanderin eteen vihille. Kaksi tyhjätaskua alkoi yhdessä rakentaa kotia. Perheeseen syntyi seitsemän lasta, joista neljä kuoli erilaisiin tauteihin jo hyvin pieninä: Verner-poika menehtyi sairauteen 19-vuotiaana.

Työtä riitti kovasti tässä perheessä. Äijää eivät vastoinkäymiset lannistaneet, vaan hän yritti aina uudelleen. Kotia rakennettiin ja suurennettiin sen mukaan kuin varoja oli ja tarvetta kodin suurentamiseen ilmaantui. Tarpeen mukaan rakennettiin myös pihapiiriin kuuluvat muut rakennukset. Jossakin vai-

heessa tuhosi tulipalo puusta tehdyn pajarakennuksen. Tuon palon jälkeen äijä aloitti tiilien valmistuksen. Noita tiiliä tehtiin pellolla, jota perheemme kutsui aina ”Tiilruukin pelloksi” ja siellä olevaa suurehkoa kuoppaa ”savkuopaksi”. Siellähän niitä tiiliä tehtiin.

Apuna äijällä oli ulkopuolisia työntekijöitä. Tiilet menivät myyntiin, mutta osa omaankin käyttöön: pihapiiriin rakennettiin niistä uusi ulkorakennus. Kaksikerroksisen rakennuksen alakerrassa oli sepälle paja, ja toiseen kerrokseen äijä hankki koneet ja laitteet puutöitä varten. Sitten perustettiin ”Raivolan Pyörä- ja Ajokalutehdas Oy” -niminen yritys. Kärrynpyörää siellä ainakin valmistettiin. Pajassa oli ajoittain hyvinkin paljon työtä. Yksi veli Juvalta kutsuttiin Raivolaan, ja vähän aikaa siellä työskenteli myös toinen velipoika, joka asettui asumaan Ollilaan. Vilhelmiinan veli Juho Kansonen perheineen houkuteltiin Perkjärveltä takaisin Raivolaan. Heille rakennettiin pieni mökki asunnoksi pihapiiriin.

Leikinlasku kuului asiaan kiireisen työnkin keskellä. Miehet olivat kerrankin eräänä aprillipäivänä lähettäneet nuoren oppipojan apteekista ostamaan kirpun länkiä. Poika kulki tuon vajaan kilometrin matkan apteekille asti. Vasta perillä hänelle selvisi, että aprillipilahan tuo ostosreissu vain olikin. Mummon kertoman mukaan äijä teki urakal-

la töitä silloin kun niitä oli. Yöunetkin saattoivat jäädä joskus vain kolmen tunnin mittaisiksi. Luonteessa hänellä oli vähän savolaista lupsakkuutta, mutta myös tuota päällysmiestäkin. Ruokailun jälkeen hänellä oli tapana kokeilla vunun masukkaa, ja hän löysi sieltä aina kuopan, johon olisi mahtunut vielä lisääkin ruokaa.

Perheen tytär Toini noin vuoden ikäisenä vuonna 1913.

Koti ja pihapiiri olivat äijälle tärkeitä, ja niiden rakentamiseen ja kaunistamiseen hän paneutui utterasti. Puutarhasta ja pihalta löytyi todella monta erilaista puuta ja pensasta. Myös kotikylän kehittäminen oli äijän sydäntä lähellä. Hän osallistui monen eri yhdistyksen toimintaan aina johtokuntia myöten. Tuli sitten aika, jolloin sairaus hiljensi menevän miehen askeleen ja sitoi hänet kodin seinien sisälle. Kotona kävi lääkäreitä ja ystäviä häntä tervehtimässä. 10.3.1933 päättyi työelämään, uurastavan miehen elämä. Pajassa oli tuli ahjossa sammunut, seppä lepäsi laudalla hiljaa, kiire oli loppunut. Lippu laskettiin puolitankoon, reki koristettiin pienillä kuusilla ja viimeinen taival alkoi.

Ruonilija on sanonut: "Lukemattomista esivanhemmistasi riippuu ulkonäkösi aina varpaitasi myöten. Kauan sitten eläneillä oli omat tapansa, oma makunsa ja oma naurunsa. Olet tietämättäsi perinyt paljon." Olemme jokainen osa sukupolvien ketjua omine polkuinemme; kaikista meistä voisi kirjoittaa muisteloa. Tässä eräs.

Aleksander Torikka

Kaksi käyntiä Raivolassa

Talvisodan alettua venäläiset miehittivät Raivolan heti sodan alussa. Kun muutaman kuukauden kuluttua tehtiin rauha, jäi kotikylämme yli 100 kilometrin päähän uudesta rajasta. Runsaan vuoden kuluttua talvisodan päättymisestä alkoi jatkosota. Sen alkupuolella suomalaiset joukot valtasivat luovutetun alueen takaisin. Itse jouduin armeijaan syksyllä 1941. Mielessäni pyöri usein ajatus: kunpa pääsisin käymään kotiseudullani. Toiveeni toteutui, kun kesällä 1942 sain ensimmäisen lomani ja samalla mahdollisuuden käydä Raivolassa.

Ensimmäinen matka Raivolaan

Kun juna Viipurin suunnalta saapui Raivolan asemalle, näin, ettei entistä asemarakennusta enää ollut. Rakenteilla oli uusi asema, mutta työ oli jäänyt pahasti kesken. Monet rakennukset aseman seudulla oli hävitetty, mm. asemapäällikkö Bergin talo, kaupat ja Petzin talot lukuun ottamatta sitä, jossa he itse aikanaan asuivat. Näin ollen myös se Petzin taloista, jossa me ennen sotaa asuimme vuokralla, oli tuhoutunut. Lähellä ollut Kopperin sahan lautatarha oli kokonaan tyhjennetty lautatavarasta. Niin ikään oli Kuolemajärven Puuliikkeen lautatarha tyhjä ja saharakennus poissa. Myös Galkinin teollisuuslaitoksista osa oli purettu.

Kuljin kylän halki rautatieasemalta noin 4 kilometrin matkan Kosensillan toiselle puolelle. Talot kulkureittini varrella olivat säilyneet lähes kaikki, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Tehtailijoitten Rämön ja Sorinin upeat kodit oli poltettu, mutta ainakin Rämön kotelotehdas oli säilynyt. Apteekki oli palanut jo talvisodan aikana. Jokunen kaupparakennus oli pystyssä, ainakin keskikylän osuuskauppa. Lähellä apteekkia Rantakadun varrella sijaitseva rukoushuone oli säilynyt. Samoin kylän päässä Kosensillan toisella puolella sijainneet huvilat olivat kaikki ehjiä.

Sain käydä myös siinä Baranovskin pihamiehen kodissa, jossa perheemme oli asunut vuosina 1932–35. Siinä majaili nyt sotilas, joka todennäköisesti oli töissä armeijan varastolla. Lapsuuden ja nuoruuden muistoja sain verestää myös käymällä uimassa

Rämön asuinrakennus tuhoutui sodassa kokonaan, kotelotehdas osittain.

Raivolan "Roslivassa" yhdessä erään tutun pojan, Martti Lifländerin, kanssa, joka iän perusteella ollut vielä armeijassa.

Raivolassa oli vain vähän siviiliasukkaita. Heitä ei päästetty sinne paljon, koska kylä oli vain runsaan 20 kilometrin päässä rintamalta. Minusta sota tuntui kuitenkin olevan kaukana. Ajattelin, että uusi aika koittaa vielä Suomelle ja Karjalan heimolle. Valoisin ajatuksin lähdin jatkamaan matkaani äitini ja veljeni luo. He asuivat tuohon aikaan siirtolaisina Lammilla. Olin niin onnellinen, etten kunnolla huomannut olevani sairastumassa keltatautiin, jonka saattoi saada siihen aikaan rintamalla. Jouduin muutamaksi viikoksi sairaalahoitoon Hämeenlinnaan. Kotona oli toipumislomaa vielä kolme viikkoa.

Valoisat ajatukseni eivät sellaisinaan toteutuneet. Suurin osa taloudellisessa mielessä parasta Karjalaa jouduttiin jälleen luovuttamaan “suurelle naapurille”. Pääsy katsomaan entistä kotiseutua näytti lopullisesti kariutuneen. Mutta sitten tuli vuosi 1956, jolloin turistimatkat Leningradiin alkoivat. Se ei kuitenkaan merkinnyt vapautta käydä Raivolassa, mutta koska monet kuitenkin pistäytyivät omin luvin kotiseuduillaan, halusin minäkin tehdä samoin. Voimakkaana lisämotiivina minulla oli halu näyttää Raivolaa vaimolleni Railille, joka oli kotoisin Hämeestä eikä koskaan ollut käynyt Karjalassa.

Toinen matka Raivolaan

Toteutimme aikeemme. Ilmoittauduimme turistimatkalle Leningradiin. Eräänä päivänä lähdimme sitten sieltä sähköjunalla kohti varsinaista määränpäättä, Raivolaa. Raivolan asemalta kävelimme entisen kotini pihalle. Muutaman kymmenen metrin päässä oli parakki, jonka portailla istui sotilas kivääri kädessään. Minulla oli kamera mukana ja otin muistoksi valokuvan kotini raunioista. Mutta sitä en olisi saanut tehdä: sotilas tuli, otti kamerani ja pidätti meidät. Kuljimme hänen perässään pitkin teollisuusrautaa. Kun saavuimme ortodoksiselle hautausmaalle, alkoi Railia sen läpi kulkiessamme kovasti pelottaa. Sotilas huomasi sen ja sanoi: “Ne bajatsa, ne bajatsa” eli “Ei tarvitse pelätä”.

Tulimme isohkolle parakille, jonka edustalla oli 10–15 sotilasta. Minun oli mentävä sinne sisälle. Raili, joka oli jo vähän rauhallisempi, jäi ulkopuolelle. Sotilaat ympäröivät Railin, joka oli opetellut matkaa varten kaksi venäjänkielistä lausetta. Ne kuuluivat: “Ja ne uumeju gavarit paruski. Ne ponimaju, turist Finlandia” ja tarkoittivat “Minä en osaa puhua venäjää enkä ymmärrä sitä. Olen turisti Suomesta”. Raili toisti niitä moneen kertaan sotilaille. Pojilla oli oikein hauskaa ja he puhuivat vilkkaasti. Raili koki voimakkaasti sen, miten kauhealta tuntuu, kun ei osaa kieltä.

Minä olin siis sisällä parakissa kuulusteltavana. Pöydän takana istui upseeri, jolle pidättäjämme antoi tilanneselvityksen ja minulta ottamansa kameran. Sotilaan poistuttua minä kerroin upseerille olevani Suomesta ja turistimatalla Neuvostoliitossa. Viittasin myös siihen, että presidentti Voroshilov oli käynyt äskettäin Suomessa ja että

Pekka Paavola-
laisen asuin-
ja liiketalo on
edelleen
pystyssä,
tosin pahasti
rapistuneena.
Kuvassa talo
1930-luvulla.

Suomen ja Neuvostoliiton välillä oli hyvät suhteet. Kerroin myös, että kävin vaimoni kanssa katsomassa paikkaa, jossa kotini oli ollut. Upseeri suhtautui minuun ystävällisesti. Hän sanoi, etteivät Neuvostoliitossa vielä kaikki, esimerkiksi poliisit ja sotilaat, ymmärrä, että aika on nyt muuttunut. Hän toivotti meille hyviä päiviä turistimatkallemme ja ojensi kamerani takaisin. Hyvällä mielellä lähdimme jatkamaan matkaa.

Kävellessämme katsomaan kylää näimme entisen koulutoverini Leo Tannerin (ent. Tsernishoff) ja hänen äitinsä vanhan ja uuden talon sekä monia muita. Rämön kotelo-tehdas oli paikallaan ja ennen sitä Pelkosen talo. Kylän ainoa kivitalo, Paavolaisen omistama, oli pystyssä, samoin poliisiasema. Venäläinen kirkko oli tuhoutunut jo talvisodan alussa. Siitä eteenpäin olivat melkein kaikki talot tuhoutuneet, niin myös Kosensillan toisella puolella sijainneet upeat huvilat. Koin syvän pettymyksen, koska Raivolasta ei ollutkaan juuri mitään näytettävää. Vasta vuosia myöhemmin sain tietää, että jatkosodan loppuvaiheessa vuonna 1944 olivat suomalaiset sotilaat polttaneet kylän ennen perääntymistä. Tämä siksi, etteivät armeijan suuret varastot olisi jääneet vihollisen käsiin.

Kun palasimme Leningradiin, kuulimme eräiltä matkakumppaneiltamme, etteivät he olleet aikomuksistaan huolimatta rohjenneetkaan lähteä katsomaan kotiseutujaan. Jotkut toiset taas kertoivat, että heidät oli viety kuulusteltaviksi jopa 15–20 kilometrin päähän. Meillä siis oli onnea, kun tarpeeksi korkea-arvoinen kuulustelu-upseeri löytyi kävelymatkan päästä. Raivolassa oli silloin vuonna 1956 todennäköisesti meneillään paikkakunnan varustaminen sotilaskäyttöön. Ainakin näimme siellä kymmeniä kuorma-autoja kulkemassa jatkuvasti edestakaisin.

Vuodet ovat vierineet. Olen kiittollinen siitä, että sain elää Raivolassa lähes 17 vuotta. Lukeudun niihin, jotka toivovat, että Karjala voitaisiin palauttaa Suomelle rauhanomaisesti. Itse en enää kuitenkaan sinne voisi muuttaa, mutta kiitän Jumalaa siitä hyvästä, mitä olen saanut lapsuuteni kotiseudulla ja myöhemmin täällä nyky-Suomessa.

Polkupyöräpataljoona 2:n vaiheita

Onni Kiema on muistellut vuonna 1995 Karjala-lehdessä julkaistussa artikkelissa "erään kannakselaisen joukko-osaston vaiheita". Tästä kirjoituksesta on Ritva Sainio poiminut Raivolassa sijainnutta P.P.P.2:ta koskevat kohdat.

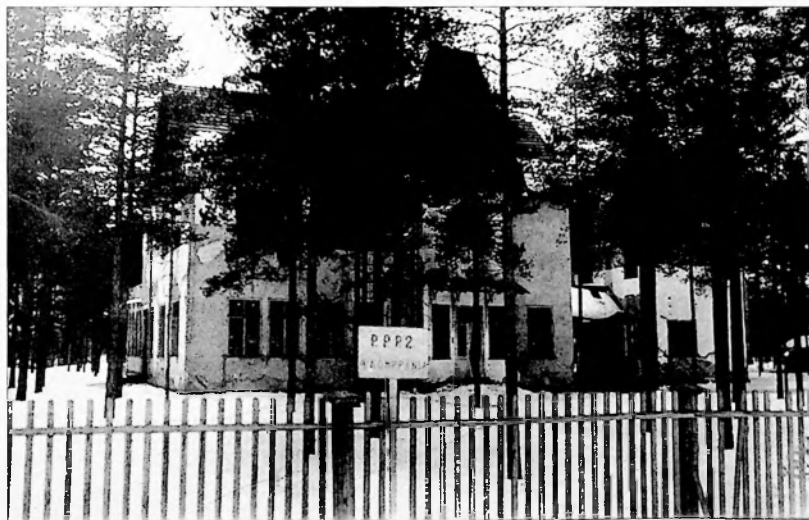
Sotaministeriön käskystä määrättiin Käkisalmen läänin Rykmentin esikunta hajotettavaksi, III pataljoona siirrettäväksi Savon Jääkärirykmenttiin sekä I ja II pataljoonista muodostettavaksi I ja II Polkupyöräpataljoonat, jotka siis jäivät edelleen Kannakselle normaaleina joukko-osastoina. Näistä joukko-osastoista II Polkupyöräpataljoona sijoitettiin Raivolaa ja I Polkupyöräpataljoonan sijoituspaikaksi tuli Terijoki. II Polkupyöräpataljoonan nimeksi vahvistettiin Polkupyöräpataljoona 2 ja ensimmäiseksi komentajaksi määrättiin 27-vuotias jääkärimajuri A. Heikinheimo.

Majoitusolot eivät olleet kovin hyvät tsaarinajan huvilayhdyskunnassa. Koulutus kuitenkin saatiin käynnistettyä ja pataljoonaa vahvistettiin eri tavoin, sillä pataljoonan tehtävä kaaderijärjestelmän mukaisessa liikekannallepanossa edellytti huomattavan suurta miesvahvuutta. Valtiovallan myötävaikutuksella siihen aikaan mittavat raken-

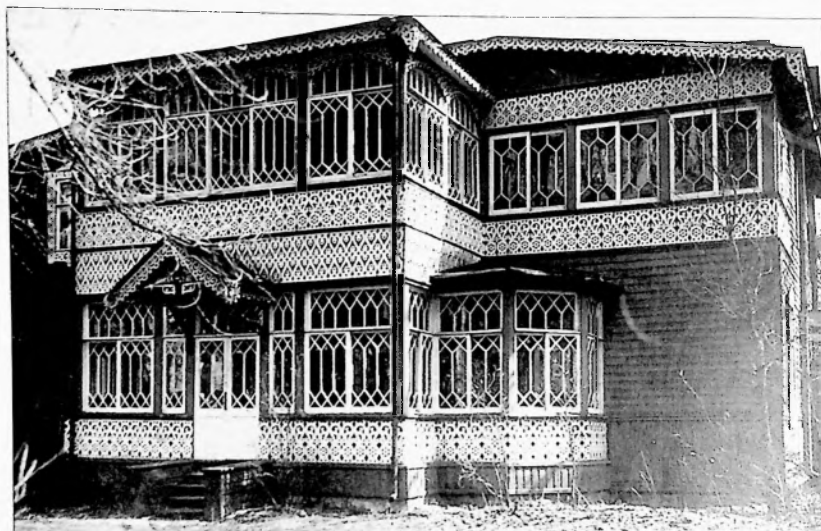
nustyöt Keski-Kannaksella Valkjärvellä saatiin päätökseen siten, että pataljoona pääsi muuttamaan uusiin hirsikasarmeihin lokakuussa 1928. Polkupyöräpataljoona 2:n nimeksi vahvistettiin 16.5.1936 Jääkäripataljoona 2.

PPP2:n upseereita 1924.

4:nnen komppanian alokkaiden majoitusrakennus Russovankankaalla.

Sotilaskoti Raivolassa.

90-vuotias Margaretha Happonen muistelee

Vuonna 1923 perustettiin Raivolan Polkupyöräpataljoonaan (P.P.P.2) soittokunta. Isäni Grigori Jegoroff (myöhemmin Jartola) sai tämän tehtävän. Silloin jouduimme muuttamaan Viipurista Raivolaan. Muistan elävästi tämän ajan. Olin silloin 13-vuotias. Asuimme suuressa huvilassa joen rannalla. Kantahenkilökunta asui kylässä, mutta soitto-oppilaat asuivat meidän huvilamme yläkerrassa. Siellä oli pieniä huoneita kahden puolen käytävää. Kotimme oli entinen venäläisten huvila. Soittokunta harjoitteli huvilan isolla verannalla. Yksi oppilaista oli Arvo Uro, josta tuli myöhemmin armeijan ylikapellimestari.

P.P.P.2:n soittokunta 1924. Kapellimestarina toimi Grigori Jegoroff (myöh. Jartola).

Talveksi muutimme kylään lämpöisempään taloon. Sen omisti rouva Shalina. Hänen tyttärensä Suura oli hyvä ompelijatar. Vastapäätä oli Telefooniceentraali, jossa sain käydä sisällä – se oli ihmettä. Äidilläni oli pieni

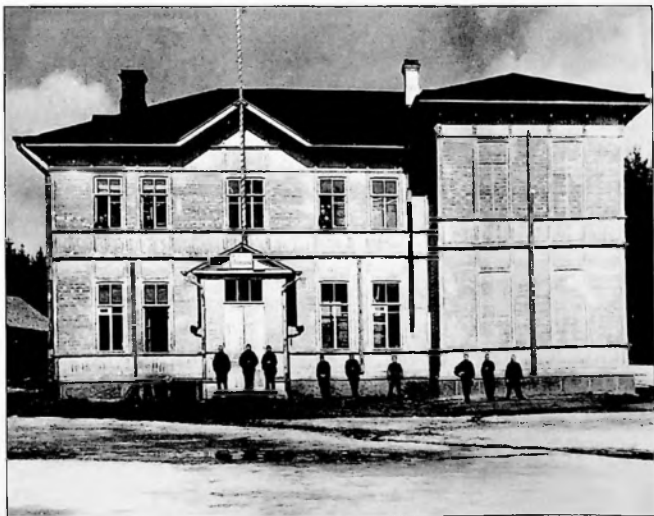
käsityökauppa, jossa myytiin kankailla piirrettyjä käsitöitä, kuten pöytäliinoja, sohva-tyynyjä, pyyheliinoja, peittoja ja niihin (merkkauk)lankoja. Äiti kävi ostamassa niitä Viipurista. Myytävänä oli myös nappeja, neuloja, neppareita, hakasia, pitsejä, silkkinauhoja ja muita käsityötarvikkeita.

Raivolasta on jäänyt mieleeni Rämön omistama Raivolan kotelotehdas. Sodan aletua tuo tehdas muutti Lappeenrantaan ja toimi siellä pyöreässä rakennuksessa. Myös Galkinin saha ja silta ovat jääneet mieleeni, samoin Kirjavaisen kauppa ja asemalta Kunitzinien sekatarvakauppa. Myöhemmin Kunitzinin muuttivat nimensä Kuntolaksi ja asettuivat asumaan Lappeenrantaan. Kävin Raivolasta junalla Terijoella koulussa. Lähimpiä leikkitovereitani Raivolassa olivat Tellervo Kirjavainen, Aili Munne ja Hilja Savolainen. Kävimme yhdessä mm. Apteekin rannassa uimassa.

Raivolassa oli paljon venäjää puhuvia asukkaita. Oli osattava puhua venäjää kauppoissa ja muissa asiointipaikoissa. Opin puhumaan "venettä" toisten lasten seurassa. Osaan venäjää vieläkin, mutta taito tahtoo ruostua, kun ei ole puhekaveria. Palokunnan talolla muistan pidetyn juhlia, tanssiaisia, naamiaisia ja konsertteja. Itse olin vielä liian nuori pääsemään noihin tilaisuuksiin. Upseerit daameineen olivat juhlien hienostoa. Muutimme Raivolasta takaisin Viipuriin, kun isäni sai siirron Rannikkotyöstörykmentin kapellimestariksi.

Sotilaslauluvihkosta poimittua

Seuraavassa kahden laulun sanat Leo Tannerin Raivola-seuralle lahjoittamasta Kaarlo Salmisen sotilaslauluvihkosta, jossa on merkintä "17/10 23 – 13/4 24 klo 2.20 ap 2/ P.P.P.2 Raivola"

Kasarmi-
rakennus
Porussa
15.4.27.

Raivolan kasarmilla (laulu nro 2; sävel "Aseman kello löi...")

Lauletaampa me nuoret pojat tämän talon kunniaksi.

Ettei kävisi täällä olo meille tukalaksi.

Sinisilmälammen rannalla on tämä poika kasvatettu.

Raivolan kasarmin vartiaksi olen minä opetettu.

Ai sano pappa ja ai sano mamma kun pojat ovat hajallansa.

Kun niitä on tukkijoella ja Raivolan kasarmilla.

Liian ankara Suomen pojille oli ruunun sotaherra.

Kun se ei antanut arpaa nostaa kuin yhden ainoan kerran.

Terveistä nuorista pojista tehtiin ruunulle satureita.

Vaan noista ruunun raakkiloista tytöille riireita.

Eikä meitä poikia sotahan vietä vaikka meitä opetetaan.

Yhdeksi vuoteksi heilinsä kanssa riiaus lopetetaan.

Läheppäs pappa nyt viimeisen kerran varsaasi valjastamaan,

Kun poikasi viedään yhdeksi vuodeksi päätänsä paljastamaan.

Pappa ja mamma ja nuorin veli jäi kotiani varjelemaan.

Itse mä lähdin yhdeksi vuodeksi ruunua palvelemaan.

Raivolan kasarmi on rakennettu paikalle parahalle.

Kun se on jokitörmällä ja hietikkokankahalla.

Eikä sieltä Raivolan kasarmilta kuulu itku eikä nauru.

Vaan sieltä kuuluu se haitarin soitto ja sotilaspoikain laulu.

Ei täällä herroja hellitä eikä poikia pahoin piellä.

Sama on kohtalo kaikilla ja ruunun puku yllä.

Yhdeksältä kun iltasella siknalisti soittaa.

Silloin kaikki kaupunkilta kasarmille koittaa.

Päivystäjä harjoittaa asentoo ja ojennusta.

Silloin seison suorana ja kuuntelen komennusta.

Raivolan poikain olkapäälle on numero kaksi lyöty.

Kyllä se on vähä mitä toinen poika mun heilastani hyöty.

Pojat ne marssii Raivolan jäällä komeassa asennossa.

Lomalla ne kättänsä levähdyttää heilinsä kainalossa.

Ei meitä surulla ruokita, se on ilo joka elättelee.

Kun maantietä kuljen ja kivääriä kannan niin laulu se helähtelee.

Kivääri on kirkas kuin aurinko jota kantelen olallani.

Hei, tyttö on nätti kuin taivahan tähti joka kävelee mun rinnallani.

Astele poika iloisesti ja huolesi kauvas jätä.

Kun kivääri välkkää ja torvet soi ompi iloista elämätä.

Täällä me olemme ottamassa sitä oppia oikeata.

Että me voisimme puolustaa sitä armasta isänmaata.

Isämme verellä on Suomen maata niin monasti kostutettu.

Urhojen maassa on näitäkin poikia miehiksi opetettu.

Harvoimpa nähdään näin komioita poikia ajalla kuluvalle.

Kun niitä nähdään tukkijoella ja Raivolan kasarmilla.

*Raivolassa
Suomen-
mäellä
18.4.27.
Kuvan
takana
teksti:
muisto
tanssipai-
kasta.*

*Suksien
tervausta
keväällä
1927
Raivolassa.*

*Perunoiden
kuoriminen
alkaa.*

Pyöräilijän laulu (laulu nro 29)

Minä pyöräiliäst ilosesta laulun tein,
ne komeata väkeä on, hei, hei, hei.
He Suomenkylän neitosia rakasti
ja Raivolan neitosia tarkasti.

Pyöräiliää suru paina ei, ei, ei,
vaikka saakin olla harjoituksis, hei, hei, hei.
Kun pyörän seläs poikia harjoitetaan,
välillä kotikylän tyttöjä muistellaan.

Raivolan tytöt pyöräiliäst tykkäsivät,
kun pyöräiliät läksivät, niin tytöt itkivät.
Waan kauan tätä surua kestänyt ei,
kun rekryytit saapuivat, hei, hei, hei.

Hyvästi nyt Raivolan tyttäret
hyvästi nyt Suomenkylän neitokset.
Hyvästi nyt lähdemme hei, hei, hei,
ja juna meitä kotipuoleen vei, vei, vei.

Ei silloin suru paina, ei, ei, ei,
kun pyöräiliät kotiin saapuu, hei, hei, hei.
Siellä silkit, kihlat esille nyt otetaan
ja kotikylän tyttöjä muistellaan.

Aurinkona paistaa naama Korpraalin,
messinkillä suu on itse Wääpelin.
Ja Kersantit laulaa hei, hei, hei,
kun juna meitä kotipuoleen vei, vei, vei.

R.J. kurssin toimisto
Päivystäjänä 7/2 24 Salminen K.

Faina Lavyröw (o.s. Surenkin)

Lapsuuteni mummolassa

Isäni Jevgenij Surenkin oli syntynyt vuonna 1904 Raivolassa. Äitini Anastasija Surenkina (o.s. Solomonova) oli myöskin syntynyt Raivolassa vuonna 1905. Tähän äitini syntymävuoteen liittyy pieni tarina: äitini oli pyrkimässä töihin ollessaan vasta 11-vuotias, mutta vasta 12-vuotiaana oli töitä mahdollista saada; niinpä pappi muutti kirkonkirjoihin äitini syntymävuoden vuotta aikaisemmaksi (13.12.1904), ja äitini pääsi töihin.

Minä itse olen syntynyt Helsingissä, mutta Raivola on minulle tuttu, sillä vietin lapsuuteni mummolassa aina kouluun menoon asti (vuoteen 1936) ja senkin jälkeen vielä loma-ajat, viimeisen kerran kesällä 1939. Leikkikaverinani oli Halosen Hiikka, joka asui ihan naapurissa. Kävimme onkimassa ja uimassa joessa ja paluumatkalla joskus poikkesimme Södergranin pihalle pihistämään pähkinöitä puista. Sieltä äiti-Södergran ajeli meitä pois.

Monia muitakin muistoja minulle jäi Raivolasta. Ensimmäisen saamani joululahjankin muistan: sain 5-vuotiaana Eugen Kirtolan tynnyrinlaudoista tekemät sukset – voi että ne olivat hienot. Miikkulaisen kaupassa kävin joskus mummon asialla ostamassa kerosiinia tai sitnikkiä (valkoista leipää). Tottakai muistan myös Liinun leivoksineen: vaarihan osti aina minulle, silmäterälleen, Liinun ihania leivoksia – voi kun niitä saisi vieläkin. Minulle on jäänyt mieleen myös mummoni kideradio, jota kuunneltiin kuulokkeilla. Senkin muistan, että kun kuljimme polkua pitkin Galkinin kaupalle, vei reitti Sorinin tehtaan ohi. Siellä tehtaan pojat niittasivat meille hatut. Usein kävelimme mummon kanssa Kunitzinien (Kuntola) kaupalle; siellä leikin pikkuserkkuni Allin kanssa. Allin mummo Jelena oli vaarini sisar.

Tullessani junalla Helsingistä lomaajaksi Raivolaan tuli vaari aina Mustamäen asemalle minua vastaan, etten vain ajaisi Raivolaa ohi. Asemalta ajet-

Fainan isoisän Ivan Surenkinin talo Pienelläkadulla (kuva vltä 1957). Apteekin sisäänkäynti ja aita on tehty sodan jälkeen. Kuvan oikeassa laidassa on Jelena-mummon omaa arkkuaan varten istuttama tammi.

Faina Surenkin noin 1½-vuotiaana; potkurin ohjaajana serkku Sergei Kirtola.

Vas. Senja Firsova, Leonid Schavikin, Anastasia Solomovna (myöh. Surenkina, Fainan äiti) ja Valentina Surenkina.

käveli meidän talon ohi, emmekä me Hilkan kanssa sanoneet heille päivää. Mummo kun tämän huomasi, hän pani meidät tytöt istumaan tien viereen ja odottamaan, kunnes tädit tulivat takaisin; sitten heitä piti tervehtiä. Olinhan minä kotiarestissakin; sieltä karkasin ikkunan kautta leikkimään Hilkan kanssa. Hilkan kanssa teimme muutenkin pahojamme: kiipesimme mummon istuttamaan tammeen, mutta alas emme sieltä uskaltaneetkaan tulla, vaan piti kutsua mummo tuomaan meille tikapuut. Ja vielä yksi lapsuuden ymmärtämättömyydessä tehty pahanteon yritys. Mummolla oli pieni karitsa, jolle olivat kasvaneet vasta pienet sarvenalut. Minäkös niitä kaivamaan pois pienellä rautalapiolla; onneksi ehti mummo tulla hätiin.

Miikkulaisen kaupan tulipalo on myös jäänyt mieleeni. Meiltäkin kannettiin silloin tavaroita pihalle siinä pelossa, että palo leviää, mutta onneksi niin ei käynyt. Kymmenisen vuotta sodan jälkeen, vuonna 1957, kävin salaa Raivolassa. Silloin mummolan talossa toimi apteekki; sisäänkäynti apteekkiin oli tehty Pienen kadun puolelta. Nyt ei sitäkään taloa enää ole, sillä paikalle on rakennettu uusi apteekki. Tässä nyt joitakin muisteloita, etupäässä "tuhmia". Olen noiden aikojen jälkeen yrittänyt kovasti parantaa tapojani, kiitos ankaran mummoni.

Meeri Tuokko-Mansikka

Tuoko poikii kakkarapaisto

Yhe kerra ko mei äijä tul meil Suomekylällä saunaa, ni hää sano, et pojat jäit paistamaa potatkakkaroi. Hyö näät elliiit sillo kolmee miehee: äijä, Joska ja Mikko. Mei äit vähä eppäil, et tullookoha niist kakkaroiist mittää, mut ko Mikko tul meil ja toi muutaman kakkaran tuomisiks, ni ne olliit iha hyvvi. Mikko sano et Joska jäi viimisii paistamaa ja tulloo sit jälest. Hää tul jo etukättee saunavettä kantamaa. Viimisellää tul Joskakiä ja

tiin hienosti taksilla Pienelle kadulle. Lapset pilkasivat minua aina Helsingistä tuloni jälkeen, kun puhuin kirjakieltä. Takaisin Helsinkiin palattuani naurettiin taas, kun olin ehtinyt tottua "haastamaan".

Jostakin pahanteosta muistan mummon pistäneen nokkosia housuihini ja käskeneen seisomaan pimeään porstupaahan. Toimenkin saamani rangaistus on jäänyt mieleeni, ja siihen muistan syynkin: kaksi vanhaa Davidovin tättä

ol melkei äkäne Mikol. Joska haasto sillee juroviisii harvakse ja alotti sit.

“Mitä sie jätit miut yksinnäi, kyl minnuu nii iletti ko alko sattaa vettä, ja Ikola työtöt ko tulliit tehtaalt, ni hyö lappasiit meil sattee pittoo, ja mie siel hosuun leipälapijo kans ja mätin kakkaroi uunii. Kõrmyläis-Sylvikii viel kehu, et ompas sorjast rypyttetty ja oikei on kahvelil piirrelty viirutkii. Mie sanoin, et nää on nuoremma velje tekemii ja sit miult putos yks raaka kakkara lattijal ja kaik mattokii ryvetty. Yks tyttö koittel siivota ja sano, etä anna tää vaik tei kanoil; niiko meil nyt mitä kannoi ois. Mie aattelin et mie syötän siul sen, minnuu nii hävetti. Siin hõtäkähä se vissii pääs uunikii jäähtymää ja ne kakkarat jäivät iha valkijoiks. Yks tyttö kurkist uuniikii ja sano et siul on liija vieno uuni. Onneks se vessaje loppu ja työtöt läksiit pois. Mut nii läksin miekii, ettei vaa ennää kukkaa kerkijäis tulla. Viimiset kakkarat mie jätin uunii ja aattelin, et paistukoot nyt rauhas. Mut sen mie päätin, et kakkara paistoo että minnuu ennää saa vaik limotte-lisitte mil viisii.”

Kannaksen ammattikoulukodin vaiheita

Aluksi Helvi Junnonen ja Heino Nokkonen kertovat Raivolan lastenkodin edeltäjän eli ”privuutin”, lapsille tarkoitetun huoltokodin toiminnasta.

Varsinaisen ammattikoulukodin vaiheita käy läpi Helvi Junnonen artikkelissaan, joka on kirjoitettu laitoksen toiminnan lakkauttamisvuonna. Tuo artikkeli on tässä sellaisenaan siitä ajanjaksoa koskien, jolloin toiminta tapahtui Kannaksella. Ammattikoulukodin myöhempiä vaiheita on Junnosen artikkelin pohjalta lyhyesti koonnut Marja Saanilahti otsikon ”Valtion ammattikoulukoti” alle.

Huoltokodin toiminnasta

Venäjäen vallan aikana tuolla paikalla lehtikuusimetsän vieressä oli Taivaallisen Kuningattaren yhdistyksen ylläpitämä huoltokoti mielenvikaisia ja kaatumatautisia lapsia varten; nykyisin puhuttaisiin kehitysvammaisista ja epilepsiaa sairastavista lapsista. Huoltokodin toiminta oli lahjoitusten varassa. Siellä oli hoidettavia Viipurin läänin alueelta ja myös Pietarista; jopa aatellisperheiden lapsia oli hoidokkien joukossa. Huoltokotiin kuului myös oma sairaala, kirkko ja papisto. Toiminnasta mainitaan jo vuoden 1906 Kirkkokalenterissa, ja se jatkui vuoteen 1917. Huoltokodin perintönä siirtyivät rakennukset vuonna 1918 perustetun Raivolan lastenkodin käyttöön.

Kannaksen ammattikoulukoti – Valtion ammattikoulukoti

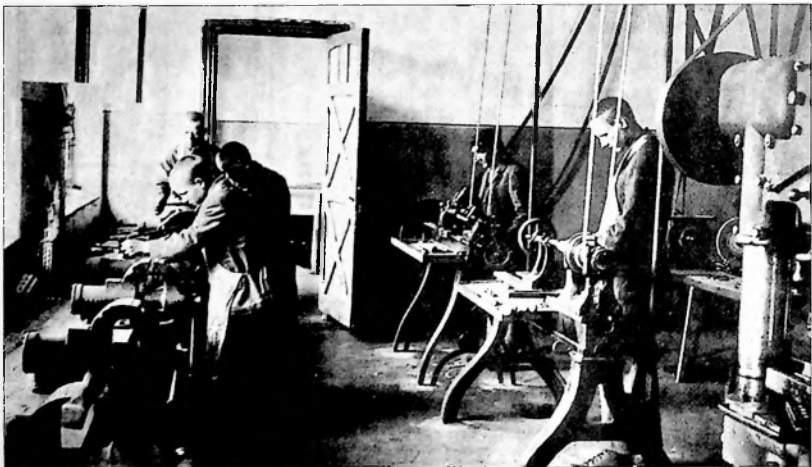
Valtion ammattikoulukoti, entinen Kannaksen ammattikoulukoti, lopettaa valtioneuvoston päätöksellä toimintansa 31. päivänä heinäkuuta 1972 lukien. Koulukodin entisiä opettajia ja oppilaita kutsutaan kokoontumaan viimeisille toveripäiville ”oman koulun orren alle” helatorstaina 11. pnä toukokuuta klo 13. Seuraavassa historiikkia karjalaisperäisen oppilaitoksen 50 vuoden taipaleelta. *(Tällaisella ilmoituksella ja kutsulla alkaa Helvi Junnosen lehtiartikkeli.)*

Raivolan lastenkoti

Ammattikoulukodin vaiheita selostettaessa ei voida jättää mainitsematta sen edeltäjää Raivolan lastenkotia, jonka toiminta loi edellytyksen ja perustan Kannaksen ammattikoulukodin synnylle. Vuonna 1918 lokakuun 8. päivänä sijoitettiin Viipurin läänin Uudenkirkon pitäjän Vammelsuussa olleeseen entisen venäläisen Taivaallisen Kunin-gattaren Veljeskunta -nimisen yhdistyksen huoltolaitoksen rakennuksiin yli 300 sodan johdosta orvoksi jäänyttä 2–15 vuoden ikäistä lasta Viipurista ja sen lähiympäristöstä. Näin sai alkunsa Raivolan lastenkoti, jota ylläpiti Viipurissa samana vuonna perustettu Lastensuojeluyhdistys. Sääntöjensä mukaan sen tarkoituksena oli ”huoltaa ja kasvat-
taa Viipurin ja sen ympäristön varattomia ja turvattomia lapsia”. Yhdistys onnistui saamaan kodille erittäin tarmokkaan ja aloitekykyisen johtajan rouva Hilma Turusen, joka antautui koko sydämeästään tehtäväänsä ja jonka johdolla lastenkoti kehittyi vaikeasta ja puutteellisesta alusta vakiintuneisiin toimintamuotoihin.

Raivolan lastenkodissa toimi lastentarha ja täydellinen kansakoulu. Kun kasvatit olisivat kansakoulun käytyään joutuneet liian nuorina ja ammattitaidottomina lähtemään kodin suojista maailmalle, heräsi laitoksen johdon taholla ajatus ammattiopetuksen järjestämisestä heille. Suunnitelma erityisen työkoulun perustamisesta lasten kodin yhteyteen toteutui, kun sosiaalihalitus myönsi varat kyseiseen tarkoitukseen. Työkoulu aloitti toimintansa marraskuun 1. päivänä 1921. Sitä kehitettiin vuosien myötä niin, että siinä voitiin antaa opetusta pojille maatalous-, metalli- ja puutyölinjoilla sekä tytöille kotitalous- ja ompelulinjalla.

Kun alun perin lastenkotiin tulleet nuoret työelämään siirtyessään jättivät koulun eikä uusia oppilaita entisin perustein tullut enää tilalle, oli edessä kysymys laitoksen vastaisesta käytöstä. Lastensuojeluyhdistys ei varojen puutteessa voinut lähteä jatkamaan koulutoimintaa uudelta pohjalta, jolloin sosiaaliministeriö päätti muuttaa laitoksen ammattikouluksi varattomia, hyväkäytöksisiä nuoria varten.

Raivolan lastenkodin ensimmäiset oppilaat v. 1921 metallityövästävällä. Vasemmalla ed. Albert Vuorisalo, Lauri Kerilä ja Viljo Someroja, taustalla metallityön opettaja Samuli Neuvonen, oik. Oskari Lampinen.

*Kannaksen
ammatti-
koulukodin
tyttöjen
asuntola.
Alakerrosta
kutsuttiin
Peippolaksi
ja yläker-
rosta
Sirkkulaksi.*

*Talous-
keittön
2. luokan
tytöt
työskente-
lemässä
opettajan-
sa Veera
Kuntin
johdolla
1931.*

*Talousskoulun
rakennus
Raivolan
lehtikuusi-
metsän
laidassa.*

Kannaksen ammattikoulukoti

Toukokuun 1. päivänä 1929 Raivolan lastenkoti siirtyi valtion hoitoon ja sen tiloihin perustettiin sosiaaliministeriön alaisena toimiva uusimuotoinen ammattioppilaitos. Sijaintinsa perusteella se sai nimekseen Kannaksen ammattikoulukoti. Koulukodin tarkoituksena oli sisäoppilaitoksena antaa maatalouden, käsiteollisuuden ja kotitalouden alaan kuuluvaa sekä tietopuolista että käytännöllistä ammattiopetusta etupäässä Viipurin läänistä kotoisin oleville kansakoulukurssin suorittaneille 14 vuotta täyttäneille nuorille. Oppijakso oli kaksivuotinen, mutta hyvin arvosanoin suoriutunut oppilas voitiin hyväksyä vielä kolmanneksi vuodeksi jatkoluokalle saamaan perusteellisempaa opetusta ammattialallaan.

Kannaksen ammattikoulukoti toimi väliaikaisena vuoteen 1935, jolloin se eduskunnan päätöksellä 25. päivänä tammikuuta vakinaistettiin. Johtajana oli vuodesta 1931 alkaen toiminut opettaja Antti Kekki. Syyslukukauden 1935 alkaessa tuli johtajaksi maisteri Niilo Hukkinen. Entiset huoltolaitoksen rakennukset, joita oli koulu- ja asuinrakennuksineen yhdeksän ja jotka olivat enimmäkseen suuria kaksikerroksisia hirsirakennuksia, peruskorjattiin ja useimpiin laitettiin keskuslämmitys ja vesijohto. Erikoiden maininnan ansaitsee juuri koulun oma vesijohtoverkko, joka sai paineveden suoraan 75 m syvästä putkikaivosta. Jo lastenkodin ammattikoululle oli rakennettu tilavat metalli- ja puutyöhuoneet sekä hankittu ammattiopetuksessa tarpeelliset työkonet ja välineet. Maatalouden käytännön opetukseen oli koululla noin 35 ha viljelys- ja puutarhamaata sekä 46 ha metsää.

Hyvien koulusaavutusten johdosta oppilaitos herätti ansaittua huomiota. Oppilaitosi pyrkivien lukumäärä kasvoi vuodelta, niin että pyrkijöistä voitiin ottaa vastaan vain noin 30 prosenttia. Oppilaita oli keskimäärin 100 vuositain. Koulun sijainti Kannaksella oli sikäli erityisen maininnan arvoinen, että se liittyi läheisesti neljän eri pitäjään. Varsinainen koulualue kuului Uuteenkirkkoon, mutta osa koulun metsämaista ulottui Kanneljärven pitäjän puolelle. Koulua nimitettiin paikkakunnalla yleisesti Raivolan ammattikouluksi, osaksi sen edeltäjän nimestä johtuen, osaksi sen vuoksi, että koulun posti- ja rautatieosoite oli Raivola, joka kuului Kivennavan pitäjään. Koulun puhelimet taas oli liitetty Terijoen puhelinkeskukseen.

Ammattikoulukoti toimi Kannaksella talvisotaan asti. Syksyllä 1939 se siirrettiin Joroisiin ja siltä seuraavana talvena edelleen Padasjoelle, jossa viimeinen kurssi sai päästötodistuksensa keväällä 1940. Kannaksen ammattikoulukoti lakkautettiin kesäkuun 1. päivänä 1940. Toimenpiteen perusteeksi ilmoitettiin vain, ettei koululle löydetty sopivaa paikkaa mistään. Jatkosodan aikana joutuivat Kannaksen ammattikoulukodin rakennukset ja tilat sosiaaliministeriön hoitoon. Vuonna 1943 koulun entinen johtaja Antti Kekki sai siltä tehtäväkseen tutkia koulun toiminnan käyntiinsaattamisen mahdollisuuksia. Karjalan menetys toistamiseen muutti suunnitelmia sikäli, että laitokselle ryhdyttiin etsimään paikkaa säilyneen Suomen alueelta. *(Kannaksen ammattikoulukodin rakennuksissa toimi sota-aikana sotasairaala; toim. huom.)*

Vuoden 1945 alussa maataloushallitus luovutti ammattikoulukodin käyttöön ja hallintaan entisen Mäkkylän sotilaskatalon Espoon Leppävaarassa. Häytössä kunnossa ollutta päärakennusta ja muutamaa ulkorakennusta lukuun ottamatta siellä ei ollut mitään tiloja koulutyötä varten. Muun siirtoväen tavoin oli tämän siirtolaiskoulunkin lähdeittävä miltei tyhjästä. Koulutyön aloittamista ryhdyttiin valmistelemaan heti, ja jo maaliskuun alussa voitiin ottaa ensimmäiset 22 oppilasta. Oppilaat olivat sotaorpoja ja enimmäkseen siirtoväkeen kuuluvia.

Joulu 1942 Jsp:n kenttäsairaalassa Kannaksen ammattikoulun tiloissa Raivolassa (Hii-tonen: Rintamaelämää).

Valtion ammattikoulukoti

Vuoden 1947 alussa Kannaksen ammattikoulukodin nimi muutettiin Valtion ammatti-koulukodiksi. Vielä 50-lukukin oli ahkeraa rakentamisen ja kunnostamisen aikaa. Tuol-loin valmistuivat mm. oppilaiden asuntolarakennukset ja uusi koulu- ja talousraken-nus, joka vihittiin käyttöön koulun 30-vuotisjuhlan yhteydessä. Vuonna 1961 siirtyi johtaja Kekki eläkkeelle, ja koulun johtajaksi tuli agronomi Kauko Helenius. Kun koulu valmistautui viettämään suurin toivein ja kehittämissuunnitelmin 40-vuotisjuhlansa, saatiinkin tieto, että toiminta oli päätetty lakkauttaa. Keväällä 1972 sai viimeinen vo-sikurssi koulusta päästötodistuksensa.

Yli 40 toimintavuoden aikana ammattikoulukodista sai päästötodistuksen yhteensä 1944 oppilasta. Raivolan lastenkodin ammattikoulussa sai opetusta 617 nuorta. Am-mattikoulukoti joutui, kuten monet muutkin karjalaiset laitokset ja järjestöt, kokemaan monenlaisia vaiheita ja vaikeuksia. Sillä oli kuitenkin erityinen onni saada sellaisia opettajia, jotka ottivat koulun asian todella omakseen. Näistä henkilöistä Helvi Junnonen nostaa artikkelissaan esille koulun pitkäaikaisen johtajan Antti Kekin, jonka tär-kein elämäntehtävä oli karjalaisen nuorison tulevaisuuden turvaaminen, sen siveel-lisen ja henkisen ryhdin luominen. Toinen tärkeä kasvattaja oli maatalousopettaja Ville Tapanainen, joka itse rajan takana syntyneenä ja vaiheikkaan elämän kokeneena loi kasvatteihinsa isänmaallisuutta ja kotiseurakkautta. Hän otti eläkkeelle siirryttyään sydämenasiakseen saada talletetuksi koulun vähäinen jäämistö ja siirtää se nuorem-man polven hoidettavaksi. ”Tämä tehtävä jääköön karjalaisperäisen ammattikouluko-din velvoittavana perintönä sen kasvatteille”, päättää Junnonen artikkelinsa.

Pentti Antila

Hämäläissotilaan muistoja Karjalan kannakselta

Varhaisimman tuntuman sain Kivennavan pitäjään ja Raivolaan Hilja Kuortin ja hänen serkkunsa Hetti Kuortin välityksellä. Hilja tuli setäni maatilalle töihin vuonna 1935 ja Hetti vähän myöhemmin. Lehdissä oli siihen aikaan paljon kirjoituksia vakoilusta ja muista rajan läheisyyteen liittyvistä seikoista. Tytöillä oli mukanaan kuvia kotiseudultaan, mm. Terijoelta ja Kuokkalasta, ja niiden välityksellä sain ensivaikutelmani Kannaksen länsiosasta.

Elokuussa -39 oli Kannaksella suuret sotaharjoitukset. Olin siihen aikaan asevelvollisena Hämeen Ratsurykmentissä Lappeenrannassa. Eskadroonamme jaettiin eri tehtäviin. Jotkut ryhmät seikkailivat harjoituksissa aina Uudellakirkolla saakka saaden erinomaista paikallistuntemusta tulevaisuutta silmällä pitäen. Maailman tapahtumat etenivät pelottavaan suuntaan. Seurasimme tilanteen kehittymistä tuvan seinällä olleesta Euroopan kartasta. Syyskuun lopussa kutsuttiin elokuussa siviiliin päässyt ikäluokka aseisiin, ja pian seurasi suojajoukkojen liikekannallepano. Yksiköstämme tuli päämajan alaisena toimiva Ratsuväen Täydennysyksikkö.

Talvisota syttyi 30.11.1939, ja yksiköstä muodostettiin osastot Sissi P3 ja Sissi P4. Pian koitti rintamallelähtöpäivä: marssimme Lappeenrannan asemalle, josta meidät lastattiin kohti Laatokan Karjalaa matkaavaan junaan. Minun tieni vei Kannakselle vasta kesällä 1941, jolloin alkoi Kannaksen takaisinvaltaus. Lähtö tapahtui Kangasalan asemalta, ja ehdimme kokea monta koettelemusta ennen Kivennapaa. Uupunee kangas oli jo Kivennapaa. Se oli erittäin paha vallattava, alueet olivat tiheään miinoitettuja ja tappioita tuli paljon. Vähitellen lähestyimme Kivennavan kirkon seutua. Ennen kirkkomäen tienoota sijaitsevalle alueelle olivat venäläiset rakentaneet talon tapaisia kyhäelmiä, joissa oli hautuueilta ryöväytyt hautakivet nurkkien alla. Se oli

Asemasodan aikana Raivolassa. Kuvassa kolmas vas. Eino Haapa-saari.

masentavaa katseltavaa, barbaarien hommaa, mietimme. Erityisesti tuo näky satutti paikkakunnalta kotoisin olevia miehiä, joiden omaisten lepopaikat oli häväisty.

Marssi jatkui ohi Lintulan luostarin vanhalle rajalle Tonteriin. Jokunen yhteenotto käytiin ”puskaryssien” kanssa. Saavuimme Valkeasaaren korkeudelle ja pääsimme lepovuoroon. Pystytimme leirin Mainila – Pietari-tien tuntumaan ja rakensimme jopa pienen saunan Öljymäkeen pienen puron reunaan. Vapaa-ajalla pääsimme tutustumaan Mainilan kylään, jossa talvisodan alkamispaikat ammuttiin.

Toivo Munnen kanssa sovimme retkestä, joka tehtäisiin Joutselkään ja vielä siitäkin eteenpäin. Toivo oli mainio opas, Raivolän Suomenmäellä syntynyt ja kasvanut. Joutselän muistomerkin luota käännymme Terijokea kohti. Ihme ja kumma: vanjat olivat jättäneet patsaan paikoilleen. Topi huolehti ympäristöopetuksesta matkan varrella. Terijoen asutusalue tuli eteemme. Alitimme rautatien aseman tulumassa, ja ajelimme hiljalleen katuja alaspäin: luterilainen kirkko, Kannaksen Osuusliike, kreikkalaiskatonlinen kirkko, rantatie, Terijoen kasino, jossa oli myöhemmin elokuvateatteritoimintaa.

Lähdimme tutustumaan lähemmin merellisiin näkyisiin. Hiekkarantaa näkyi silmän kantamattomiin ja rannassa oli pitkä ja korkea aallonmurtaja, joka osoittautui hyväksi näköalapaikaksi. Eteläisessä horisontissa näimme Kronstadtin linnakkeet. Montakaan tovia ei ehtinyt kulua, kun kuului tykinlaukaus, toinen ja kolmas, ja kranaatit iskeytyivät rantatien varteen. Silloin meitä vietiin suojaisempiin maisemiin. Oli vennään pojilla hyvä tähytys, kun kahta miestä järeillä rannikkotykeillä tulitettiin. Palatessamme ajoimme Antinkatua ohi ”Kuusisen palatsin” poltetun JP:n kasarmialueen ja tuhotun sotilassairaalan välistä kohti Mainilaa.

Asemasotavaiheen alettua saimme päivän tai parin lomaa, joilla kiertelimme lähikylissä. Siviiliasukkaitakin alkoi vähitellen saapua entisille asuinsijoilleen. Raivolaan olivat tulleet Munnet, Ikävalot ja monet muut evakossa olleet. Kävimme Toivon kotona Suomenkylänmäellä monet kerrat ja kyläilimme myös Ikävaloilla. Ikävalon Aatu oli vanhuimpia ikäluokkia ja hänet oli vapautettu toistaiseksi. Erään kerran Ikävaloille tullessani oli heille juuri syntynyt poika. Tälle ”Jaakko-vauvalle”, nyt jo yli viiskymppiselle, olen kertoillut näistä Raivolän vaiheista.

Puhtulan kylässä meillä oli vakituiset maitopaikat, muistini mukaan Hiilinen ja Veijalainen. Niukkaa oli eläminen heilläkin: tarvikkeita ei ollut saatavissa ja talotkin tosi huonossa kunnossa. Elämä jatkui kuitenkin paremman huomisen toivossa. Itse paikan päällä olleena koin hyvin kouriintuntuvasti, miten vieras suurvalta saattaa säälimättä toteuttaa omia tarkoituksiperiään. Toivottavasti vääryys tulevaisuudessa korjataan.

P.S.

Se sukupolvi, joka joutui jättämään Karjalan, on suurimmaksi osaksi jo manan majoil-lase. Toimiessani kauppiana Kangasalla olin päivittäin tekemisissä Lihasalussa ja Havisevalla asuvien kivennapalaisten ja raivoläläisten kanssa. Kiitoksella ja kunnioituk-sella muistelen heitä erittäin rehteinä ja ystävällisinä asiakkaina ja naapureina.

Lukittu portti

Käynti lapsuuden kotikylässä Raivolassa

Johdanto

Oliko isäni sellainen atleetti tai machomies? Ei ollut.
Harteikas ja lihaksikas? Ei ollenkaan.
Sellainen vain, normaalivartaloinen, sitkeä ja sisukas,
entisajan rakentaja, kirvesmies, pihkakoura.
Rakenteli taloja, hirsistä veisteli.
Yksinkö? Kyllä niinkin
Useamman talon porukalla puursivat,
yhdessä urakan jakoivat:
Edvard, Mikko, Mauri, Antti ja Johannes.

Elettiin ennen sotia Kannaksella, raha liikkui.
Olin itse vielä silloin huoleton lapsi.
Muistan kuitenkin isän pihkaisten vaatteiden tuoksun,
ahavan kovettamat kätensä, väsyneet, toisinaan huolestuneet kasvonsa,
harvemmin nauravat silmänsä.
Vastuu painoi, perhe kasvoi, lapsiakin jo neljä.

* * * *

Teki Jussi uuden kodin vuonna kolmekymmentäkuusi.
Yksin hirret ylös kiskoi, omansa urakka oli.
Miksen ollut jo varttuneempi, apuna isän raadannassa.
Vuolee piilukirves hirren syrjää, pitkä lastu irtoaa,
viimein maahan putoaa.
Niitä alkaa kohta olla seinustalla kasapäin.
”A, vot! Kui hyvviä sytykkeitä ens talveks, koha kuivaat,
nyt viel ovat tuoreita, hikipisarat pinnal helmeilööt.”

Uusi koti vain kolmen vuoden onnen antoi, sitten sota poltti sen
- vaikka lastutkin oli jo loppuneet.
Evakkoon. Ja sitten takaisin Raivolaan.

* * * *

Koti pitää jälleen laittaa päälle ehjäksi jääneen kivijalan.
Honkaa sirpaleista justeerisaha puree.
Vuoroin vetää Jussi, vuoroin poika, nyt jo vähän varttuneempi.
Taas isä kiskoi köysillä, ähelsi, veisteli,
salvosi, piilusi ja rivesi.

"Ai, etteikö nurkat suorassa?
Tuos on luotilanka, soppii tarkastaa.
Mitä hitsii ne oikei höpäjää, ... ku ottaa miehen luonnolle."

* * * *

Ei Luoja liikaa suonut, vajaan vuoden vain.
Ja jälleen evakkoon.
Miksikö? Ehkäpä siksi, kun oltiin jo kerran harjoiteltu.
Kenraaliharjoitus oli jo ollut.
Jo Jussin nenä niiskaisi.
Käsin kuhmuraisin kyyneleet huitaisi.

Raivolassa 1996

"Miks kulkija tänne kärkyt, pihoihin toisten kaihoat?
Meidänhän tämä on ollut jo vuosikymmenet,
lastemme juuretkin ovat jo täällä."

"Niin. mutta kun tuo ruusu tuolla
maakellarin kummulla kukkien kutsui:
Tule! Tule paljain varpain kuin lapsena ennen.
Koeta ymmärtää, jätä katkera mieli, ajatus ja pyyteet."

Kolmasti tänne jo askeleet toivat etenkin pihalle
ja pirttiin, jonka ammoin isäni laittoi.
Ei portti lukittu enää aukene, ei näy avaimen haltijaa,
ei edes verho akkunassa heilahda hiljaa.

Seison bussikorokkeella vastapäätä taloa, entistä kotiani.
Sataa hiljalleen vettä, niinhän silloinkin,
kun toistamiseen tämän kotini jätin.
Katsoa saa vaan ei koskea.

Miksi tänne enää kaihoan?
On tämän kaiken jo kansa toinen vallannut,
kuin rikkaruohot valtais ryytimaan.
Mitä tunnen nyt, kaihoa vai ikävää?
Ei, en kumpaakaan, vaan sääliä tunnen.
Miks' isäni, raadoit ja reuhdoit, turhaanko tuon kaiken teit?
Siks' en ymmärrä sanontaa:
"Kärsi, kärsi, kirkkaamman kruunun saat."
Saitko? Tuskin, en usko.

"Niin, ne nurkat.
Kyllä ne näyttävät vieläkin suorilta 56 vuoden jälkeen.
Lepää, isä, rauhassa vain."

rakentajat Raivolasta:

Edvard Kondelin, Johannes Moisander, Antti Pokkinen, Mauri Pummi ja Mikko Tam-
mikko.

Isäni Aleksander Torikka (ent. Krascheninin)

Kapteeni Aleksander Torikka.

Kapteeni. Raivola. Syntyi Viipurissa 18.11.1886. Joutui venäläisten vangiksi Uukuniemellä välirauhan aikana 28.5.1940 uutta rajaa tehtäessä eikä hänestä sen jälkeen saatu mitään tietoja vuosikymmeniin. Siunattu pois-saolevana Lahden sankarihautaan. Vasta vuonna 1997 Moskovassa julkaistu tohtori Vladimir Galitskin kirja suomalaisista sotavangeista Neuvostoliitossa 1939-53 toi valaistusta isäni kohtaloon. Kirjan mukaan hänet on teloitettu Moskovassa 21.2.1941.

Päätettyään koulunsa Viipurissa isäni harjoitti ensin taideopintoja Pietarissa, mutta antautui sitten sotilasuralle. Hän osallistui ensimmäiseen maailmansotaan venäläisissä joukoissa haavoittuen vaikeasti jalkaan, minkä jälkeen sai anomansa siirron ilmavoimiin suorittaen ohjaaja- ja tähytäjätutkinnot Hatsinan ilmailukoulussa. Palasi lokakuun vallankumouksen jälkeen kotikaupunkiinsa Viipuriin, jossa liittyi Viipurin salaiseen suojeluskuntaan. Sai tehtäväkseen ottaa yhteyttä Pietarissa oleviin lentä-

jätövereihinsä tiedustellakseen mahdollisuutta hankkia lentokoneita Suomen valkoiselle armeijalle. Tämä uskalias ja vaarallinen tehtävä onnistui, ja huhtikuussa v. 1918 hän toi tovereineen viisi lentokonetta Antrean rintamalle, jossa toimi lentoaseman päällikkönä ja osallistui rintamalentoihin.

Vapausodan päättyttyä hän erosi Suomen armeijasta ja siirtyi Arkangelin rintamalle, jossa taisteli englantilais-ranskalaisissa joukoissa bolshevikkeja vastaan. Sotaonnen käännyttyä evakuoitui joukkojen mukana Ranskaan.

Takaisin Suomeen palattuun hän muutti ensin Tyrisevälle ja sieltä Raivolaan. Toimi puutavara-alalla metsänostajana ja työnjohtajana mm. Pyöreä Puu Oy:n, Kivennavan Saha Oy:n ja Kuolemajärven Puuliike Oy:n palveluksessa. Kielitaitoisena henkilönä joutui usein hoitamaan puutavaran kuljetuksia ja laivauksia Saimaan kanavalla sekä Uuraan, Koiviston ja Maksalahden satamissa.

Kuului Raivolain VPK:aan ja suojeluskuntaan erikoisharrastuksenaan kivääriammunta, josta hänellä oli useita palkintoja. Nuoruudessaan oli ollut hyvä hiihtäjä ja voimistelija ja heitti vielä ikämiehenäkin voltin taaksepäin. Muita harrastuksia olivat piirustus ja maalaus. Seurallisen luonteensa vuoksi hänen oli helppo tutustua ihmisiin, jonka johdosta hänellä oli laaja tuttavapiiri ulkomaita myöten.

Kannaksen linnoitustöiden alettua v. 1939 osallistui niihin ensin vapaaehtoisena ja YH:n alettua palkattuna asiantuntijana, missä yhteydessä sitten ohjautui yli 50-vuotiaana talvisotaan ja senjälkeiseen rajankäyntiin, joka koitui hänen kohtalokseen.

Torikalta jäi vaimo Helena o.s. Hietanen, synt. Uudellakirkolla 12.7.1893 sekä neljä poikaa: Aleksander s. 18.12.1922, Yrjö s. 27.6.1925, Woldemar s. 27.5.1928 ja Felix s. 9.6.1933.

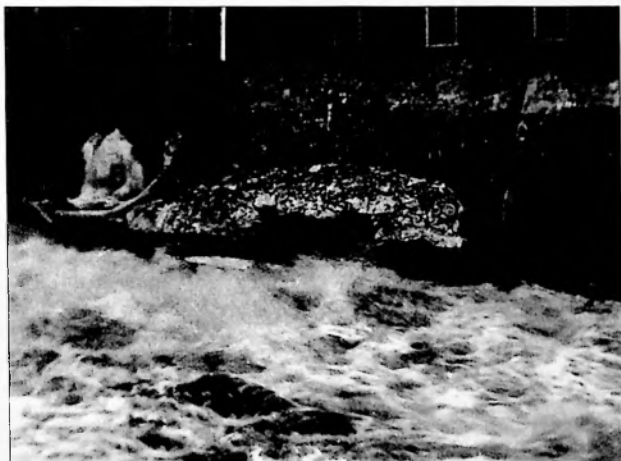
Isämme katoamisen jälkeen olimme tukalassa tilanteessa: ei isää, ei kotia, ei toimeentuloa. Elämän eväät olivat tosi vähissä. Vanhin pojista oli 17 vuotta ja nuorin 7 vuotta. Olemme suuresti kiitollisia äidillemme, että hän jaksoi kaiken puutteen keskellä viedä perhettä eteenpäin. Myös isämme henkinen perintö kantoi meitä. Isä oli laittanut meidät Terijoen yhteiskouluun ja oli aina korostanut oppimisen merkitystä ihmiselle. Isän henkisen perinnön avulla ja äidin sitkeällä tuella onnistuimme käymään koulumme loppuun evakossakin.

Aleksanderista tuli pappi, minusta metsänhoitaja ja Felixistä diplomi-insinööri. Woldemar kärsi isän menetyksestä eniten; hän ei jaksanut muuttuneissa olosuhteissa lähteä opintielle.

Raivolan elinkeinoelämä pähkinänkuoressa

Kauppaneuvos Ilja Galkin osti vuonna 1895 C. Roseniuksen Raivolan ruukin paikalle perustaman sahan. Siinä oli voimantajana heikko turbiini, ja saha oli kaksiraaminen. Galkin rakennutti uuden padon. Sen jälkeen Raivolan kyläkin sähköistettiin, kun siihen saakka oli sähköä riittänyt vain sahan omiin tarpeisiin. Galkin perusti myös myllyn. 1900-luvun vaihteessa ostetun 100 kilowatin turbiinin ja korkeajännitemuuntajien ansiosta sähköä voitiin myydä Terijoellekin. Galkinin teollisuusalueelle tuli haararata Raivolan asemalta, joten kuljetukset rautateitse oli helppo järjestää. Lisäksi kuorma-autot kuljettivat raaka-aineita ja valmiita tuotteita.

Galkinin ohella suurimmat työnantajat Raivolassa olivat Viktor Rämön ja Filip Sorinin kotelotehtaat. Näiden kolmen tehtailijan teollisuuslaitoksissa ja kaupalliikkeissä

Tästä Onkamojoen koskesta koko Raivolan kylän teollisuus ja hyvinvointi saivat alkunsa (SLS:n arkisto).

*Lypsyllä Raivolassa
1927 (Karjala 3).*

työskenteli parhaimmillaan yli 1 000 henkeä. Suurten teollisuuslaitosten lisäksi kylässä oli lukuisia pienempiä yrityksiä: sahoja, Yrjö Reitaman kotelotehdas, saippuatehdas, huonekalutehdas ja leikkikalutehdas. Lisäksi Raivolassa saatiin nauttia mm. omassa kylässä valmistetuista virvoitusjuomista, makeisista, kekseistä ja rinkeleistä.

Suuret kauppapuutarhat, matkustajakodit ja yksi hotelli sekä leipomot, kaupat, kahvilat, sainoit (= teetuvat) ja lukemattomat muut palveluyritykset työllistivät kylämme asukkaita ja lähipaikkakuntalaisia. On muistettava myös VR:n suuri matkustaja- ja rahtiliikenne. Tarvittiin paljon väkeä vastaanottamaan ja varastoimaan raaka-aineita ja lähettämään maailmalle Raivolan, koko Kivennavan sekä ympäristöpitäjienkin tuotteita.

Edellä kuvatun perusteella voisi luulla, että Raivola oli pelkästään teollisuuspaikkakunta. Näin ei asia kuitenkaan ole. Kylän pinta-alasta suurin osa oli maa- ja metsätalosaluetta, ja maataloudesta sai elantonsa merkittävä osa väestöstä.

Elinkeinoelämää pähkinänkuoressa oli koonnut Ritva Sainio.

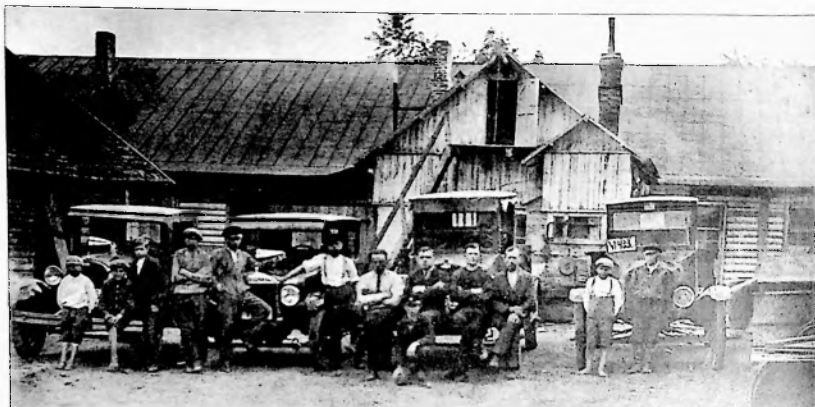
Ilja Galkin Oy:n teollisuuslaitokset Raivolassa: saha, mylly ja sähkölaitos (Kiuru: Kivennapa).

Puunuittolaitureita 1900-luvun alkuvuosina Kirkkorannassa Raivolassa. Helena Södergran ja Olga Fabritius seisovat laiturilla (SLS:n arkisto).

Tukkilautta Roslivossa odottaa uittoa Galkinin sahalle (SLS:n arkisto).

Henkilökuntaa ja kuljetuskalustoa Filip Sorinin tehtaan edustalla.

Sorinin tehtaan väkeä. Lumiauran päällä Aleksej Glumoff, auton puskurilla Boris Sorin, vas. konttorin työnjohtaja ja auton lavalla Sorinin talonmies Stanislav Danilov. Tehtailija Sorin huolehti tien avaraamisesta Raivolasta Kivennalle asti.

Tehtailija Filip Sorin poikansa Boriksen kanssa lautatarhallaan.

*Rämön
kototehdas.*

*Tehtailija
Viktor
Rämön 50-
vuotisjuhla
1929.*

*Koposen leikkikala-
lutehtaan henkilö-
kuntaa. Takana
tehtailija Koposen
vieressä Mihael
Babitsin (Kirkan
setä), tuntematon
hlö ja Leo Hollo;
istumassa vas.
Georg Panschin,
Hoffmann, Antoni-
na Koponen,
tuntematon hlö ja
Leo Danilotskin.*

Rämön kotelotehtaan tyttöjä ruokatunnilla 1935. Edessä vas. Hilma Kanninen, Salmi Pyykkö, Sanelma Pyykkö, takana vas. Elna Majuri, Aili Pulakka, Anna-Mari Oinas.

Kivimiehiä Raivolasta ennen vuotta 1939.

Kuva Koposen leikkikalutehtaalta. Monenlaisia leluja tarjottiin lapsille jo silloinkin.

Lapsuuteni Raivola ja lähtö sieltä

Aloitan tässä tarinan kertomisen kertomalla vähän vanhemmistani ja itsestäni. Isäni Jooseppi Murtonen syntyi 1887 Pihlaisissa monilapsiseen perheeseen; heitä oli muistaakseni 7 lasta. Isän isän nimi oli Hioppi, hänen äitinsä nimeä en muista. Isäni muutti 12-vuotiaana Raivolaa töihin. Hän oli mm. renkinä eri taloissa. Äitini Ida Murtonen (o.s. Rämö) syntyi Raivolassa 1892 Mari ja Mikko Rämön ainoana lapsena. Äidin isän kuoltua Mari meni uusiin naimisiin Paavo Hiiren kanssa, joka tuli taloon kotivävyksi.

Ida ja Jooseppi menivät naimisiin vuonna 1911. Heille syntyi kolme poikaa: Tauno 1912, joka kuoli nuorena, Eero 1921 ja minä 1929. Me asuimme Suomenkylässä neljän tien risteyksessä. Tiet tulivat asemalta ja Tervasmäeltä, yhtyivät meidän kohdalla ja menivät toinen Ruukille ja toinen Suomenkylään. Vanhempani omistivat pienen maatilaa, jota he viljelivät perheen elannoksi. Heillä oli myös muutama lehmä ja yksi hevonen. Äiti hoiti karjaa kotona ja isä kävi ilmeisesti muuallakin töissä, omien maanviljelijöiden lisäksi. Muistelen nimittäin isän kertoneen sellaista, että vuoden 1932 helmikuussa hän olisi ollut ajamassa propsia nelipyöräkärriillä Raivolaa asemalle, joka oli suuri puutavaran lastauspaikka. Aivan varma en tuosta muistosta ole, mutta sen ainakin muistan varmaksi, että ajoimme yhdessä isän kanssa vuoden 1939 kesällä kauppiaille tavaraa asemalta – minä nimittäin sain melkein aina olla isän mukana.

Mieleeni ovat jääneet erityisesti kesät kun oltiin toisten lasten kanssa, juostiin pitkin mäkiä ja käytiin Tervasmäellä availemassa autoille rautatien portteja ja saatiin siitä rahaa. Välillä olimme paimenpojan kanssa paimentamassa lehmä, jotka ajettiin aamulla rautatien yli Muotolan metsiin ja illalla taas takaisin. Kolmella, neljällä talolla oli yhteinen paimenpoika, joka asui vuoroviikoin noissa taloissa. Yksi heistä oli Termosten Jouko, joka oli paimenena kaksi kesää. Kesällä käytiin myös Ruukilla katsomassa kilpailuja ja muuta nähtävää; juotiin limonaatia ja syötiin "paakkelsii". Taivella taas laskettiin hankikantosilla mäkeä. Muistan erään tapauksen: Kymäläisen Kauko otti kotoaan etureen ja sillä mentiin heiltä alas mäkeä. Alhaalla olevien talojen piikki-lanka-aidat vaan rutiisivat.

Koulunkäyntini aloitin Suomenkylän koulussa. Olin toisella luokalla, kun koulunkäynti lokakuussa -39 jouduttiin lopettamaan. Jo silloin lokakuussa oli ollut pakkasia

Jooseppi ja Ida Murtonen ja heidän poikansa Tauno.

ja maantie oli kova. Siinä kymmenennen päivän seutuvilla alkoi kärryn kolina kuulua aina vähän väliä, kun ylämaalaisia tuotiin tietä myöten asemalle "junnaa uottelemaa"; siitä alkoi matka sisä-Suomea kohti. Itse lähdin äitini kanssa matkaan, ellen väärin muista, lokakuun 12. tai 13. päivä. Jo aamulla menimme asemalle, mutta vasta illalla pääsimme lähtemään matkaan, joka vei meidät muitten kanssa Mikkelin asemalle. Sinne saavuimme vasta seuraavana iltana. Olimme siellä koululla yötä ja päivällä jatkoimme matkaa linja-autolla Anttolaan, jossa meidät majoitettiin pappilaan. Meitä oli siellä kahdessa huoneessa kaikkiaan noin 10–11 henkeä.

Elämä jatkui Anttolan pappilassa omaa uomaansa useita viikkoja. Sitten isä kävi hakemassa meidät sieltä ja me menimme Antrean Hannilaan, jonne isä oli tuonut jo Raivolasta lehmät; sitä en muista, mihin aikaan tämä tarkalleen tapahtui, mutta sota oli jo syttynyt. Ihmisiä alkoi vurrata Kannakselta kohti sisä-Suomea mukanaan esimerkiksi lehmiä joskus isompikin joukko. Sitten uudenvuoden aattona -39 lähdimme isä, äiti ja minä hevosella kohti Lappeenrantaa ja sieltä edelleen Mikkeliä kohti. Tammikuussa päivät olivat kirkkaita ja pakkasta oli 30 asteen molemmin puolin. Matka edistyi aina päivä kerrallaan ja aina oli yöpaikka eri talossa. Mikkelin maalaiskunnan Parkkilan kylään jäimme sitten aina toukokuun 1940 puoliväliin saakka.

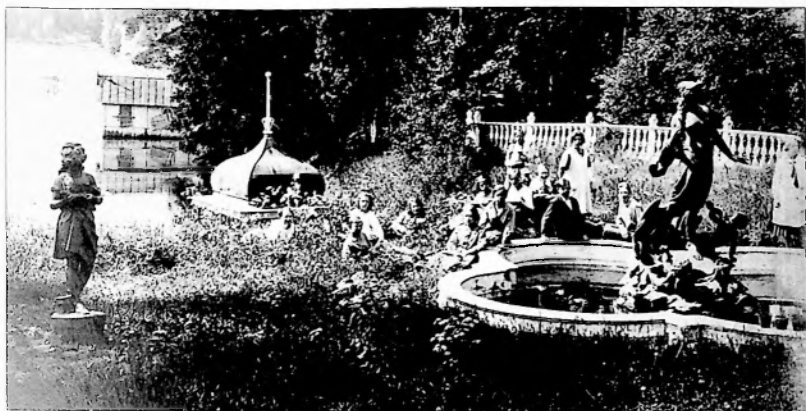
Sitten piti tavarat pakata taas kasaan ja viedä maantien varteen uutta siirtoa varten. Mikkelissä astuimme junaan; matkan päätä ei kai edes sanottu, mutta Tampereelle juna meidät vei. Siellä alkoi tavaroiden purkaminen junasta ja lastaaminen linja-autoon, joka kuljetti meidät Pälkäneelle. Siellä meidät jaettiin eri taloihin. Meidät sijoitettiin kuuden kilometrin päähän Aitooseen menevän tien varrella olevaan taloon. Siellä aloitin sitten kesken jääneen koulunkäynnin uudelleen. Koulumatkaa minulla oli viitisen kilometriä. Siellä asustimme kesästä -40 talveen -41.

Kevättalvella 1941 tuli tieto, että meille tarjottiin maapaikkaa Kangasalta. Maaliskuussa kävimme katsomassa paikkaa ja tekemässä sopimuksen valtion kanssa. Isä ja vanhempi veljeni lähtivät huhtikuussa tukkien kaatoon: tarkoitus oli aloittaa heti uuden kodin rakentaminen. Minä jäin äidin kanssa Pälkäneelle käymään koulun loppuun. Toukokuun lopulla isä tuli hevosella hakemaan meidät pois Pälkäneeltä. Niin muutimme taas kohti uutta paikkaa, Kangasalan Lihasalua. Siitä meille tulikin sitten se lopullinen kotipaikka.

Valjakan hovi

Ei se varsinainen hovi ollut; olipahan vain varakkaiden helsinkiläisten kesä-huvila. Joskus he viettivät siellä jonkun lyhyemmän ajan talvellakin. Huvila oli todella upean näköinen ylhäisessä yksinäisyydessään puiston keskellä Valkean Lammin rannalla. Sillä oli nimikin, Mieliö; se luki portissa. Siitä lähti leveä kuusien reunustama hiekkatie huvilalle. En tiedä, miksi sitä sanottiin hoviksi, mutta meille se oli hovi ja sen kesäasukkaat edustivat joutilasta herrasväkeä. Se oli ollut ennen rajan sulkeutumista rikkaan venäläisen upseerin Aspeleffin kesähuvila. Lähellä tenniskenttää olivat rauniot, missä oli aikaisemmin ollut Aspeleffin veljen halera.

Meille järjestyi etuoikeus saada tutustua tähän salaperäiseen miljööseen, kun Nuutiset muuttivat ainakin kahtena syksynä asumaan hovin autonkuljettajan asuntoon, joka

Näin upeita puistoja oli huviloiden ympärillä. Kuvassa Baranovskin puistoa loistonsa päivinä. Baranovskit joutuivat myymään kuvassa näkyvät veistokset rahanpuutteen vuoksi. Samoin alkoi monen muun huvilan rappeutuminen, kun kauppa Pietariin katkesi Suomen itsenäistyttyä.

sijaitsi lähempänä tietä. Nuutisen tati toimi hovin vartijana talvet. En kyllä muista, että siellä olisi koskaan tapahtunut mitään pahaa. Me saimme leikkiä Nuutisen lasten kanssa heidän kotinsa lisäksi kasviansarissa, joskus autotallissa ja vieläpä saunallakin, samoin kuin rannalla ja puistossakin. Mitään paikkaa ei saanut vahingoittaa eikä puistosta taittaa oksaakaan. Tuskin me ihan sataprosenttisesti kaikkia kieltoja noudatimme, mutta suurin piirtein, koska emme ainakaan saaneet porttikieltoa.

Salme-sisareni ja Heikki-veljeni pääsivät kerran kesällä herrasväen mukana hoville, kun nämä olivat hakemassa postia meidän sarajan seinällä olevasta laatikostaan. Äiti sattui olemaan juuri pihalla, ja Raakel-rouva, sukunimeltään Hammar, kysyi saisiko hän viedä Salmen ja Heikin mukanaan leikkimään heillä olevien tyttöjen kanssa. Nämä tytöt olivat autonkuljettajan tytär Lili ja Hammarien Helsingistä mukanaan tuoma tyttö nimeltä Tellervo. Tuolloin Salme ja Heikki saivat olla hovissa sisällä ja saivat siellä mehua. Sitten Raakel-rouva vei kaikki lapset ulos leikkimään ja hovin rantaan uimaan. Illalla hovin auto toi väsyneet leikkijät kotiin.

Nuutiselta vietiin hoville maitoa; joskus kävin näillä asioilla Toinin mukana. Silloin seisoi kiltisti keittiön ovensuussa ja pelkäsimme kuollaksemme hovin suurta Panunimistä koiraa, joka vihasi lapsia. Sitä piteli aina joku palvelijoista kiinni. Nuutisen tati hoiteli sivutyönään myöskin hierojan virkaa. Kerran hän oli tulossa illalla myöhään hovilta Lyydia-rouvaa hieromasta, ja Löytölammin mäeltä hän näki ikäänkuin tulipisteen lähestyvän itseään. Hän ehti jo ajatella tulijaa Löytölammin kummitukseksi, jollaisen huhuttiin liikkuvan suolla. Kylliksi lähelle tultuaan hän tunnisti tulijan kuitenkin Pummin Mauriksi ja tulipisteen palavaksi tupakaksi; taisi olla Mauri tulossa riijuureissulta.

Nuutisen tädin kokemuksia on kertoillut hänen tyttärensä Toini (nykyisin Kervinen). Kirjalliseen muotoon muistelukset on siirtänyt Meeri Tuokko-Mansikka. Myös seuraa-va juttu on Toini Kervisen kertoma.

Ala-Tolosen mummo ja Ylä-Tolosen äijä

Nuutisen perheen naapureita olivat Ylä-Tolokset ja Ala-Tolokset. Ala-Tolosen äijällä oli ihmeellinen piippu: siinä oli läpinäkyvä varsi, jossa näkyi kaunis nainen, ja kun piipun käänsi ylösalaisin, nainen pudotti muut vaatteensa ja seisoi pelkässä uimapuvussa. Se oli sen ajan rohkea pornokuva, ja meitä lapsia kiellettiin sitä katsomasta. Ala-Tolosen mummo tapasi antaa aina lapsille jotakin; jos ei hänellä muuta ollut, hän antoi vaikka perunankukkia. Yhtenä pääsiäisenä ei ollut ketään isoa poikaa tekemässä meille keinaa ja me vali-timme sitä. Siihen Ala-Tolosen mummo sanoi: "Tulkaa meille, meidän kujassa on niin matalat kurkiaiset, että te yletätte itse heittää narut niiden yli." Niin teimme, ja mummo katseli onnellisena kiikkumistamme.

Kun tulivat Kristiinan-päivät, niin Ala-Tolosen mummo antoi poikansa tyttarelle Irjalle luvan kutsua nuoria ystäviään heidän pihalleen tanssimaan. Kerrottakoon, että Irja oli autteellensa isovanhempiaan ja asui näiden luona. Mummo itse päivänsankarin ominaisuudessa seisoikin meidän pikkutyttöjen kanssa nurmikolla ja katseli tanssia. Gramofoonista tuli tanssimusiikkia, ja ellen väärin muista, oli silloin muotitanssina lambethwalk. Kun mummo kuoli, vietiin hänen ruumiinsa heinäsarajaan toiselle puolen tietä taloa vastapäätä. Kun tuli arkkunlaitto, seisoiimme me Suomenkylän lapset vakavina ja itkui-sina sarajan ovelta surren aidosti ystävämmen menetystä.

Ylä-Tolosen talo oli ylempänä mäen rinteessä – kuten nimikin sanoo. Ylä-Tolosen äijä oli halvaantunut ja siksi hän liikkui hieman haparoiden. Puhekin hänellä oli sel-laista, että oma väkikään ei aina saanut siitä selvää. Vielä terveenä ollessaan hän oli ollut innokas Nousiaisen sainoissa istuja ja saskin pelaaja. Nuutisen 5-vuotias Reino ymmärsi kuitenkin hyvin hänen puhettaan ja kävi jokseenkin joka päivä häntä katso-massa.

Eräänä päivänä Reino ja äijä hävisivät ja kaikki Nuutisen ja Tolosen väki kulki heitä etsimässä. Silloin Nuutiselle sattui tulemaan kylään sukulaismies Ruukin suunnasta. Hän kuuli tapauksesta ja kysyi, oliko pojalla villahattu vedettynä syvälle päähän. Arveltiin että oli. Mies virkköi: "Sellainen poika tuli minua vastaan ja sanoi vielä hyvin reippaasti päivää. Hän talutti huonosti kulkevaa miestä." "Mihin päin he olivat menossa?" kysyttiin nyt häneltä. "Ruukille", vastasi vieras. Nyt osasivat etsijät lähteä oikeaan suuntaan. He poikkesivat myös Nousiaisen sainoissa, ja sieltähän karkulaiset löytyivät ylen tyytyväisinä istumasta.

*Nousiaisten
sainoi, jossa
Ylä-Tolosen äijä
monen muun
tapaan mielel-
lään istuskeli
haastamassa
kylän miesten
kanssa.*

Aki Mäki

Aidan matka Raivolasta Seinäjoelle

Seuraavan kirjoituksen on poiminut Karjala-lehdestä (14.5.1992) Ritva Sainio. Hän on myös hiukan muokannut tekstiä kirjoittajan luvalla.

Törnävän sairaala-alueella Seinäjoella ympäröi 440 metriä pitkä ja 160 cm korkea koristeellinen takorautainen aita. Se on kokonaan käsin taottu ja kannakselaisen sepäntaidon mestarinäyte. Lakeudelle varsin erikoislaatuinen aita kulkeutui silloisen Piirisairaalan tontin rajaksi ja koristeeksi rouva Olga Weidlen huvilan ympäriltä Kivennavan Raivolasta. Aikakirjat eivät kerro, oliko aitaidean isä sairaalan puutarhasuunnittelusta vastannut puutarha-arkkitehti Ossian Lundén vai tarjosiko omistaja itse aarrettaan sairaalalle.

Sairaalan taloudenhoitajana oli Pietariissa 1890 syntynyt Otto Viktor Appelgren, joka myös saattoi tietää aidan olemassaolosta. *Mainittakoon tässä välissä, että tämä samainen Otto Appelgren muutti myöhemmin nimekseen Autere; hän valmistui papiksi vuonna 1931, toimi pappina Sakkolassa ja Pyhtäällä ja vuodesta 1934 alkaen Kivennavalla toimien myös viimeisenä kirkkoherrana (tiedot Ritva Sainion lisäämiä).* Hänet sairaala lähetti alkukesällä 1925 ostamaan aita Raivolasta rouva Weidleltä 250 metriä. Aidan metrihinta oli 75 markkaa. Sairaalan tilipapereista selviää, että aidan purkaminen, lastaaminen ja kulje-

Olga Weidlen huvila Raivolassa 1918. Sen takorautainen aita myytiin Törnävän sairaalaan Seinäjoelle vuonna 1925.

Törnävälle ostetun aidan pituus on 440 metriä ja siinä on kaksi tällaista porttia.

tus Seinäjoelle tulivat maksamaan yhteensä 2080 markkaa.

Samalta matkaltaan Appelgren osti kymmenen rautapenkkiä, jotka sijoitettiin sairaalan puistokäytävien viereen. Aita pystytettiin ensin kesällä 1925 betonijalustalle. Seuraavana kesänä aita rakennettiin uudelleen, koska betonijalustaa oli jostain syystä korotettava. Ensimmäisen pystytysvaiheen suorittajista ei ole aikakirjoissa merkintää. Perimätiedon mukaan aidan rakentajia olisivat olleet Korven sepät, joiden kerrotaan kulkeneen työmaalleen aina jalkaisin metsien halki.

Raivolaisen huvilakulttuurin muistomerkki hiveli sairaalan väen ja sen johdon silmiä niin paljon, että jo vuoden 1926 syksyllä päätettiin aitaa hankkia lisää 200 metriä. Aitaa ostamaan matkasi nyt uusi taloudenhoitaja Antti Hannula. Hän toi mukanaan vaunulastillisen tätä karjalaisen sepäntaidon tuotetta. Sairaala-aluetta laajennettiin vuoteen 1933 saakka. Aidan pystytysurakka annettiin rakennusmestari Manne Muoniovaaran johtamalle Oy Constructor Ab:lle, jonka urakoimia ovat myös sairaalarakennukset suurimmaksi osaksi.

Värikästä elämää rajan kummankin puolen on aitanvanhus nähnyt ja vartioinut. Nykyisellä paikallaan Törnävällä se on reunustanut luonnonkaunista kulttuurimaisemaa jo 75 vuotta. (*Värikuvaliitteessä kuva pitkän taipaleen tehneestä aidasta sen nykyisellä sijoituspaikalla.*) Aita alkaa Huhtalantien ja Vuorensmaanrinteen kulmauksesta ja päättyy Ruutipuiston päiväkodin kupeeseen. Aidan sisäpuolelle pääsee kahdesta, todellista taideteosta muistuttavasta portista. Huhtalantietä levennettäessä aitaa siirrettiin muutama metri. Samalla Huhtalantietä myös jatkettiin. Siinä yhteydessä aidan kappaleita jouduttiin viemään Seinäjoen kaupungin varastoon. Ehkä nekin kappaleet saadaan vielä yhdistetyksi vaikkapa sille kohdalle, missä nyt on teräsverkkoaitaa. Myös ruostesuojauksen ja uuden maalin aita kaipaisi pintaansa. Toivottavasti tulevatkin sukupolvet huomaavat aidan ainutlaatuisuuden ja historiallisen sekä kauneusarvon ja hoitavat sitä kuten aarretta konsanaan.

Kylämme kohtalonhetket

Seuraavassa otteita 15:nmen kevyen ilmatorjuntapatterin (15.Kev.It.Ptri) sotapäiväkirjasta vuoden 1944 kesäkuulta. Näistä otteista on luettavissa kotikyläämme Raivola koskien kolmen viimeisen vuorokauden tapahtumat it-patterin päällikön ja sotapäiväkirjan pitäjän luutnantti H. Viljasen kuvaamina. (Huom. Teksti on kirjoitettu huonolaatuisesta valokopiokappaleesta.)

9.6.44

klo 8.00	+21 °C	3/10	2 m/sek	5 km
klo 12.00	+25 °C	5/10	2 m/sek	5 km
klo 16.00	+24 °C	8/10	2 m/sek	5 km

Aamupäivällä kovaa jyrinää rajalta päin ja tiedustellakseni asiaa Kuokkalasta luutn. Siimekseltä, sain tietää siellä olleen tykistö- ja lentotoimintaa, mutta ei mitään erikois-

ta ollut tapahtunut, joten päätin lähteä VT linjan rakennuspuuhiin Kaukjärvelle pstopista saaman kirjallisen käskyn mukaisesti.

11.55: Useita PE-2, IL-2 ja DB-3 laivueita lännestä itään H 1500 m – 2000 m pommittaen Raivolaa ja etenkin rataa ja ratapihaa. Koneet tulivat 5:nä 8 konetta käsittävänä laivueena välittömästi toisiaan seuraten. Jaokset tulittivat vain tulevalle lentosuunnalla, koska kranaatteja oli todella vähän. I jaos sai useita osumia samoin kuin II jaos, a-kulutus S-66 26 kpl; S-67 68 kpl; S-50 253 kpl. Koneet lensivät suoraviivaisesti. 3 laivuetta saatiin hajaantumaan osumien lisäksi.

14.00: Rakennusryhmä VT linjalle lähti luutn. H. Viljasen johdolla aikomuksenani oli jättää kok. Collanus johtamaan rakennustöitä siellä (2 + 2 + 6).

14.52: 2 LA-5 lännestä itään H 2200 lähin kalt.et. I jaokseen 3800, mutta vain hävittäjiä rajaet:llä ei kranaattitilanne salli ampua.

15.45: 6 IL-5 + 4 AC koillisesta kaakkoon aivan pinnassa lähin kalt.et. 2700 ei voitu ampua.

16.44: 6 IL-2 + 4 AC kierteli etelässä. E 5500 m.

17.16: Lukemattomia DB-3, IL-2 ja AC laivueita idästä länteen jaosten itäpuolelta I jaoksen lähin kalt.et. 1500 m. I jaos tulitti saaden 1 IL-2 alas kaakkoon.

18.00: Rakennusryhmä Kaukjärvellä paikalla ja teltta pystyssä. Illalla suoritettiin työnjako ja luutn. Viljanen kävi Perkjärvellä katsomassa metsätöitä ja otti yhteyden vänr. Sarpilaan, jotta pysyisi jotenkuten selvillä tilanteesta.

10.6.44

klo 8.00	+16 °C	5/10	2 m/sek	10 km
klo 12.00	+17 °C	8/10	2 m/sek	10 km
klo 16.00	+17 °C	10/10	2 m/sek	10 km

5.00: Alkoivat saarilinnakkeet tulittaa Raivolan kylää ja Suomenkylän mäelle tuli useita kymmeniä kranaatteja mm. koulutuskeskukseen ja I jaoksen varastoon tuli osumia.

10.43: II jaos tulitti 4 PE-2 ja 8 AC, jotka lensivät pohjoisesta etelään II jaoksen yli 1 PE-2 putosi Vammelsuon kartanon kohdalle ja 1 AC putosi jaoksesta n. 2 km etelään. A kul. 214 kpl S-50.

11.05: I jaos tulitti DB-3 laivuetta saaden 1 alas jaoksesta kaakkoon n. 4 km päähän ja hieman myöhemmin PE-2, joka syöksyi Suomenlahteen. Koko päivän vilkasta lento-toimintaa PE-2, SB, DB-3, IL-2 ja AC laivueita. Osa lensi Raivolan yli pommittaen ja tulittaen Raivolaa ja varsinkin IL-2:t suorittivat matalahyökkäyksiä.

Электронная библиотека имени Г.И.Соболева

14.00: I jaos alkoi kuulla Joutselän suunnasta kk ja pk sarjoja ja tulipalot leviävät samassa suunnassa. Koko päivän oli jv miehiä virrannut aseistettuina ja osa aseistamattomina luoteeseen ja pohjoiseen kertoen kauhujuttuja ryssän hyökkäysvoimasta.

7.00: VT linjan rakentajat alkoivat työt Kaukjärvellä, ripeästi työt sujuivatkin, siellä ei tiedetty sodasta mitään.

14.00, 16.00: Luutn. H. Viljanen sai tietää, että kok. Collanuksen piti mennä Raivolaan, että hänen piti mennä Raivolaan, ei sanottu minkä takia.

18.20: Luutn. Viljanen ja kok. Collanus Perkjärven asemalla odottaen junan lähtöä Raivolaan, mikä ei enää kuitenkaan liikkunut sinne.

19.20: Vänr. Kopran luota puh.soitto kapt. Rahialalle ja sai tietää ryssän hyökkäyksen ja ev.luutn. Pietarinen käski I jaoksen Neuvolaan ja II jaoksen Vanha-Mylly maastoon. Samat käskyt olivat menneet samoihin aikoihin myös Raivolaan ptrin toimistoon.

21.00: Rakennusryhmä lähti Kaukjärveltä kohti Raivolaa 1 autolla.

21.00: II jaos siirtyi Vanha-Myllyn Rasvaton kylään 2 autolla.

21.30: I jaos alkoi siirtyä Suomenkylän mäeltä Neuvolaan 1 autolla (tykki 154).

22.00: Huoltojaos alkoi siirtyä pois Raivolasta 1 autolla. Ptrilla oli siis Raivolassa käytettävänä 4 k-autoa ja 2 varsinaista autonkuljettajaa, joten ylik. Linnanen joutui ajamaan autoa, samoin tkm. Seppälä.

23.30: Olin Vanha-Mylly maastossa ja tapasin kers. Hilpisen tiellä ja määräsin II jaoksen asettumaan aseisiin Vanha-Mylly Rasvaton kylään.

11.6.44

00.30: Tapasin ylik. Linnanen ja määräsin hänet autoineen ajamaan Neuvolan kylän mäelle.

00.45: I jaoksen tykki 153 siirrettiin pois Raivolasta Neuvolan kylään. Kaikki autot olivat aivan ylikuormitettuja.

02.00: II jaos torjuntavalmiina Vanha-Mylly Rasvaton kylässä.

02.30: I jaos torjuntavalmiina Neuvolan mäellä, jossa myös huoltojaos majoittui.

02.30: Luutn. H. Viljanen + 4 miestä lähti Raivolaan tarkastamaan, jäikö aseisiin mahdollisesti jotain. Raivola täydelleen hiljainen ja evakuoitu.

Kivennavan kunnan hoitokunnan jäsenten matka Kivennavalle

Matkaa koskeva kirjoitus on julkaistu alun perin Karjala-lehdessä vuonna 1941. Teksti on seuraavassa hiukan lyhennettynä.

Kivennavan kunnan hoitokunnan jäsenet kävivät ensimmäistä kertaa tarkastamassa kotikuntaa 30/9–4/10. Kirkkoherra Appelgren piti hartauspuheen entisen kirkon rauniolla. Eri puolilla kunnan alueella on ollut pienempiä metsäpaloja. Venäläiset ovat rakentaneet uusia asuin- y.m. rakennuksia Kirkonkylään 6–7 kpl., Ikolaan 7–8 kpl., Raivolaan 10–12 kpl. Ja useampia parakkeja ja muita vajoja ja keskeneräisiä rakennuksia. Uusi asemarakennus oli menossa, kaikki rakennukset oli kovin hatarasti tehty, aitovenäläiseen tapaan. Raivolan kylä oli ollut niin tiheään asuttua, että tallit ja navetat olivat osaksi käytössä. Ryssät ovat myös koettaneet kylää sähköistää, kun on kaikkiin pikkumökkeihin ja talleihin ja navetoihin vedetty sähköjohtot. Galkin Oy:n tehdaspaikalle on tehty pieni sähkölaitos, mutta se ei ollut vielä antanut sähköä kyläkunnalle.

Raivolan kyläkeskukseen ryssät ovat rakentaneet isonpuoleisen votkakaupan ja votka kai on kauppa tehnytkin, koska on pitänyt laittaa kylään kaksi putkaa lisää. (Huvittavaa on, että bolshevikit ovat putkien kaltereiksi panneet vanhoja rautasänkyjä.) Raivolan kuuluisa lehtikuusimetsä seisoo koskemattomana ja mahtavana paikallaan, mutta Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen kauniit rakennukset on tuhottu.

Useimmissa kylissä on viljelty perunaa aika runsaasti. Ryssiä on haudattu kunnan alueelle eri kyliin. Kivennavan kirkkomaahan on kaatuneista ensimmäiseksi haudattu Johannes Hippeläinen 14/9 1941. Koska Kivennavan kuntalaiset odottavat kotipaikkakunnaltaan tietoja tuhotuista rakennuksista, koetamme tässä luetella, mitä olemme pikaisella käynnillä nähneet. Kivennavan kunnan rakennuksista on säästynyt mielisairaala ja viisi

Uskoen sodan onnelliseen päätökseen tuli siirtoväkeä runsaasti takaisin kotitililleen. Raivolan asema 23.5.1942 (Hiitonen: Rintamaelämä).

kansakoulua. Kansakouluja oli kunnassa kaikkiaan 18 kpl.

Raivolan kylässä ovat seuraavat asuinrakennukset tuhoutuneet (mahdollisesti ulko-y.m. rakennuksia säilynyt osittain): Adam Halisen, Tilda Munnen, Uuno Malisen, Vilppo Munnen, Loviisa Munnen, Kristiina Ahvenaisen, Adam Korhosen, Juho J.p. Moisan-derin, Juhana Iivosen, Joos. Ronnin karjakart., Joos. Tolosen per., Kristiina Knuutisen, Mikko Tammikon, S. Andrianovan, Matti Sappisen, Hilja Karhun, Velj. Pimiän kuja, Laaksosen, Väinö Munnen, Antti Paajasen, Juho Kukkosen per. kuja, Paavo Nokkosen kuja, Joos. S.p. Munnen, Pelkosen talot kumpikin, Panssinin talo, Sorinin talo, Kannaksen Osuusl., Miettisen liikkeen vuokrattu talo, Juho Bisterin, A. Laurosen, Kruglovin, Juho Sällisen, Einari Toiviaisen, Elsa Rämön, Juho Galkinin, Tuomas Nousiaisen per., Mooses Mannosen, suojeluskunnan, Joonas Vesterisen, Väinö Pimiän, Svetoffin, Elsa Nokkosen, Heikki Loipon, Juho Riukan, Tussan, Surenkinin, Toivo Vesterisen kuja, A. Miiikkulaisen kauppa- ja tehdasrakennukset (pikkutalot pystyssä ja osa ulkorakennuksia kaupan vieressä), N. Bergin, aseman rakennukset kaikki, Joos. Kruusin, Wahlmanin, Anni Mäkeläisen, Talvion, Eero Kolehmaisen, Akseli Rissasen, Aleks Kotilaisen, Mikko Suikkarin, Helena Kunitsin, Juho Kopyloffin, Kannaksen Osuusl. As. myymälä, Hannes Sihvosen, Olga Bessanoffin, Oskari Sihvosen, Kiipan, E. Eske- lin, Laura Miettisen kumpikin talo, Anna-Maija Nikkasen, Antti Lautamiehen, Saksan per., Topias Poussin, Wegedinin, Tahvo Käpin, Niemen, Antti Ellosen per., Teittisen, Tenerin, Otto Hakalan, Juhana Kiiskin, Raivolan työväenyhdistyksen, Lindforsin, E. Kajanderin, Otto Urpelaisen, Kutilaisen, Ala-Raivolan kansakoulu, Viktori Moilasen osittain, V. Rämön, Pekka Räikkösen, Ilja Galkin Oy:n kaikki rakennukset paitsi myllyä. Raivolassa on palanut vielä 20–30 asuintaloa, joita ei ole tässä luettelossa. Viljaja perunaa on vielä paljon korjaamatta.

Hoitokunta ei kerinnyt kaikkia kyliä tarkastaa ja tehdä havaintoja. Yleensä niitty-ladot ja muut rakennukset, jotka sijaitsivat kaukana asuinrakennuksista ovat ryssät käyt-täneet polttopuiksi taikka vieneet pois toiselle paikkakunnalle. Hoitokunta pyytää kaik-kia työkuuntoisia miehiä ja naisia ilmoittautumaan k.o. kuntaan työvelvollisuutta suo-rittamaan.

Kivennavan hoitokunta

Seuraavassa hiukan epävirallisempi "selvitys" samasta asiasta: Toivo Kansosen tä-
dillisen Hanna Pokkiselle lähettämä kirje "Tuliasemissa 8.10.1941".

Tuliasemissa 8/10.41.

Täti: hyvä!

Hiutas kartistasi joka tuli aikanaan. Ei kukaan erikoisempaan,
nieltään ryssä viikkoa vaan, niinkun savolaiset sanoo.
En muinulta vähän uutisiaakin, olin Raivolassa 3:n vuorokan-
ten lomalla 3-5 päivään, ajoin pyörällä ja suurimmaksi osaksi au-
tolla. Helmiltä sain muu päivä kirjje, hän oli kunnut että Raivolassa
on paljon ejiä, innertuin hommaamaan loman jonka sainkin
ja takasi omni sitomin katsomaan, sain tyydyttävän yleiskuvan,
miten ejiänä säilynyt kyllä koko tämän matkan varrella,
alleista. Hoetaan tässä tehdä vähän selkoa. Riveunan vanha kirkon
kyllä melko tarkkaan joltetta, ja kirkko. Ihola samoin, ryssä on kysän-
nyt asi unta taloa siinä, Raivolassa, palaneet rakennukset, apteekki
osustokangas, molemmat, kouvolaisten, Ruklovan, Toivolaisten kungunin,
Kirkkelaisten, Kunttilainin, Raapolainin. Saarain tehdas ja asuin-
rakennukset ja Halkkainin kauppa. Venäläinen kirkko. Leuna, Paavolaisten
ulkorakennukset ja tulina sisästä. Lundin pihasta kaikkii, ja itti
kellari, ja tili rahoitusta sisältä, palaneet. Katakoren Jussilla kaikkii
parona, siinä koko talo ryymä matalla, kavinlin sieltä rannista
siitä työkaluja, täyri pari vasaraa ja messelä jätin sitten sen
hommun, ajattelin että paremmiin ne sieltä säilyvät,
Makki jos: a Helmi arsi, on ejiä, suomalaiset siinä ovat viimeeksi
majailleet, tiiin puolisien ulkonurkkaan ol' kiinnitetty vaneri

overijäälle,

levy, johon oli kirjoitettu Helmi Rairola ~~on~~ oli työtty kanta, sitä en välttämättä irrottaa, joten en päässyt sille, akkua-
masta katelin, pari tuolia kirjoitustyöistä ja ryssä sänkyjä
oli useampia, ei näkynyt mitään Helmin tavaroita.
Rännön huoneja ja tehdas ovat ehjät. Harvoin suomenkyläisiä,
ne teidän mäkit ovat huomattavan ehjät ei mitään erikois-
semmiksi ole rikattu, Antti enon asunnosta on helppo rautapain
ja varma on ulos syötetty reunojaan myöten maahan,
sisällä ei olla mitään kahustoa, irronnassa oli pari pöytää
ja yksi kirja kappeli, nekään ei ollut akkuperäisiä. Muuta ryssä
on viijeltetty maata rairolankin senduilla, siellä on perunaa
isot pellot, kaata kauraa ja vaikka mitä, kun nyt vaan saissit
ne maasta pois. Muuromon haudatta ja siinä läheltä olevilla
oli ristit työtty kirkolla, jaikki. Rantasen Esterin hiri oli haudatta
ja muutamia hiriä pilkolla. Jään haudatta on ristit, vaikka
en varmaan muistannut paikkaa, siinä on läheltä kaksi samallaista
sistä Martin haudan en löytänyt ristit oli pois. Staffel listä oli lattia
revitty pois. Rairolassa on 100 vuotta rautatie Toivon Terveisessä
välillä. Hannalle kirjoitin Toivon päivänä Helmiin silm huomena
Kigalle, sillekin me alkaa kaikki ja tietää mitä siellä on ja mitä ei
pajon siellä vaan on ehjää mikä on ihan ushamattomaa
Helm kirjoitat Armas enelle niin kerro minulle pajon
Terveisiä, samoin kaikille kenelle kirjoitat.

Lapsia on niin ihana että tahota näihin iihottää, soha
saa sen vettä tamma että päiviksi katomaan.
Toivon hää. Hyvää vauhtia Terveisin Toivo

Kivennavan ja Raivolan murteesta

Suomen murteiden päämurrejako

Suomen murteet on jo kolmisensataa vuotta ollut tapana jakaa kahteen valtaryhmään: länsi- ja itämurteisiin. On lueteltavissa kymmenittäin kielenpiirteitä, joiden suhteen nämä päämurreryhmät ovat eri kannalla. Tällainen äännteellinen seikka on esimerkiksi kirjakielen *d:n* edustus: lännessä yleiskielen *d:tä* vastaa pääosin *r* (*pata* : *paran*), idässä *kato*, *v*, *j* tai *h* (*lehen*, *sovan*, *käjet*, *saa-ha*). Muita äännteellisiä erottavia piirteitä ovat esimerkiksi *ts*-yhtymän edustus (lännessä *mettä*; idässä *met-sä/mehtä/messä*) sekä *lk*- ja *rk*-yhtymien taivutusmuodot (lännessä *jälki*: *jäljet*, *hallo* : *halvot/ha(l)loor*; idässä *jälet*, *halot*). Länsimurteisiin kuuluvat myös vaikkapa muodot *kylpee*, *syö*, *aura*, *mennä*, *tyttöjä*, *tyämiäs*; itämurteissa niitä vastaavat *kylpöö*, *syöp*, *a(a)tra*, *männä*, *tyttölöitä*, *työmies*. Myös sanastoeroja on kahden päämurreryhmän välillä runsaasti; tässä niistä muutama esimerkki (länsi – itä): *ehtoo* – *ilta*, *nisu* – *vehnä*, *puhua* – *haastaa*, *tappaa* (riihtä) – *puida*, *räätikä* – *lanttu*, *vihta* – *vasta*.

Marja Saanilahti

Itämurteiden kahtiajako

Itämurteet – toisin kuin länsimurteet – muodostavat laajan, melko yhtenäisen murrealueen. Itämurteet jaetaan kahteen pääryhmään: savolais- ja kaakkoismurteisiin. Savolais- ja kaakkoismurteita yhdistävät hyvin monet piirteet, jotka samalla erottavat niitä länsimurteista. On olemassa myös joukko sellaisia piirteitä, jotka antavat aiheen vetää rajan savolais- ja kaakkoismurteiden välille. Nämä erot ovat pääosin sellaisia, että jokin savolaismurteissa tyypillinen piirre ei ulotukaan kaakkoismurteiden puolelle. Tällaisia, savolaisten puheessa suhteellisen taajaan esiintyviä piirteitä, ovat esimerkiksi välivokaalin käyttö (*kolome*, *jalaka*) ja *aa:n* ja *äa:n* asemesta kauempana sanassa käytettävät *oo* ja *ee* (savossa *kalloo*, *piimee*; kaakkoismurteissa *kallaa*, *piimää*). Kolmas tällainen savolaisuus¹ on ensimmäisen tavun *aa:n* diftongiutuminen: kun kaakkoismurteissa sanotaan *saatiin*, ”viäntävät” savolaiset tuon sanan joko muotoon *soatiin* tai *suatiin*.

Neljäntenä eroavuutena voisi mainita vielä ns. diftongien redusoitumisen, joka kuuluu savolais-² mutta ei kaakkoismurteisiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että diftongin jälkimmäinen vokaali ääntyy tavallista väljempänä (esim. *laiva* > *laeva*, *laulu* > *laolu* (jopa *laalu*).

Kahden itäisen murreryhmän välinen raja ei ole mitenkään jyrkkä, sillä savolais- ja

¹ Tätä ”savolaisuutta” tavataan kyllä paikoin myös kaakkoismurteissa.

² Vastaavanyppistä diftongien ”leveänä ääntämistä” tavataan Savon lisäksi myös Lounais-Suomessa.

karjalaisperäisen väestön välillä on ollut melko kiinteitä yhteyksiä, ja lisäksi erityisesti 1300-1600-luvuilla tehdyissä rauhanteoissa on savolaisasutus välillä levittäytynyt idemmäksi, ja toisinaan taas alun perin muinaiskarjalaa kielimuotonaan puhuneet karjalaiset ovat siirtyneet asumaan lännemmäksi. Vuoden 1940 rauhanteossa kaakkoismurteiden puhunta-alue liitettiin sitten lähes kokonaan Neuvostoliiton alaisuuteen, ja jättäessään kotiseutunsa kaakkoismurteiden puhujat joutuivat kielellisesti hyvinkin erilaisiin oloihin.

Kaakkoismurteet eli Etelä-Karjalan murteet

Kaakkoismurteet on ollut tapana jakaa kahteen pääryhmään: suomen kaakkoismurteisiin ja Inkerin suomalaismurteisiin. Tässä esityksessä keskityn edellisten esittelyyn. Käytän jatkossa tuosta murrealueesta mm. Veikko Ruoppilan käyttämää nimitystä Etelä-Karjalan murteet. Ruoppila jakaa Etelä-Karjalan murteet kahdeksaan alaryhmään, jotka ovat 1) Rantamura, 2) **Äyräpään murre** (Muolaa, Äyräpää, Valkjärvi, Vuokselaa, Kivennapa, Terijoki, Heinjoki), 3) Ylä-Vuoksen murre, 4) Suomenveden murre, 5) Lapveden murre, 6) Virolahden murre, 7) Ala-Vuoksen murre ja Luoteis-Laatokan murre. Keskityn seuraavassa koko murteistolle yhteisiin kielenilmiöihin. Mikäli alueella esiintyy jonkin piirteen suhteen vaihtelua, otan esille sen muodon, jota on käytetty Äyräpään murteessa, siis myös Kivennavalla ja Raivolassa.

Suurimmassa osassa kaakkoismurteita on sananloppuinen *n* kadonnut jäljettömiin. Loppu-*n*:ää ei kuule koskaan esimerkiksi passiivin preesensissä tai imperfektissä, illatiivissa, *nen*-loppuisissa nomineissa eikä jälkiliitteessä *-kin* (esim. *juostii etteepäi, hevone, hyvätapane, pojatkii*). Viimeinen linnakkeensa loppu-*n*:llä on ollut sellaisissa muotoryhmissä, joissa se kantaa merkitystä, nimittäin omistusmuodoissa ja yksikön 1. persoonan verbimuodoissa. Tällaisissa muodoissa on ennen sotia tehdyissä murretutkimuksissa tavattu myös säilynyttä loppu-*n*:ää (esim. *meijän/meijä kylä, mie haukkasin/haukkasi omenaa*).³

Sanan sisälläkin on *n* tietyissä asemissa joutunut uhanalaiseksi: esimerkiksi 3. persoonan omistusliitteelliset muodot ovat tyyppiä (*häne kissaase 'kissansa'*, *n*, *m* tai *l* on kadonnut sanan sisältä myös esimerkiksi muutamista taajaankäytetyistä pronomini- ja verbimuodoista (*mie, miun, sie, siul; tää, nää; oo(n), tuu tänne!*) Samat konsonantit - siis *n*, *m* ja *l* - sekä lisäksi *r* pyrkivät lyhenemään, milloin ne esiintyvät geminaattoina esimerkiksi pitkän vokaalin tai diftongin jäljessä tai painottomassa asemassa: saatetaan sanoa esimerkiksi *juhanus, ielimäine, ymmärän*; Kive: *pienar 'heinä'*). Näiden muotojen rinnalla esiintyy myös lyhentymättömiä muotoja.

Sananloppuinen *a* on kadonnut eräistä sijamuodoista (esim. inessiivistä, elatiivistä, adessiivistä ja ablatiivistä; *talos, talost, talol ja talolt*). Allatiivista taas sananloppuinen *e* on kadonnut, joten edellisessä esimerkkilistassa esiintynyt sananmuoto *talol* voi merkitä sekä 'talolla' että 'talolle'. Sananloppuinen *i* on yleensä kadonnut (esimerkkejä: *isoks pojaks; suuremp; hää tul', läks, sano; hää viep; hää tulis; yks, kaks, viis,*

³ Esimerkiksi Ruoppila merkitsee genetiivimuotoihin ja yksikön 1. persoonan taivutusmuotoihin loppu-*n*:n sulkeisiin merkiksi siitä, että se ei ole täysin kadonnut näistä asemista (s. 35-38, 43).

⁴ Merkillä ' (esim. *tul'*) kuvataan konsonantin liudennusta; tuosta ilmiöstä on selvitys hiukan edempänä.

⁵ Tämä merkintätapa viittaa siihen, että esimerkki on otettu suoraan Veikko Ruoppilan teoksesta Etelä-Karjalan murreopas.

kuus). Vokaali on voinut kadota myös sanan sisältä; näin on ”tapahtunut” II partisii- pin muodoille (*ei saant, mie oo(n) löy- tänt*).

Myös muunlaisia vokaalien muutoksia on tapahtunut. Sananloppuisissa vokaaliyhtymissä on laajalti tapahtunut yhtä- läistymistä eli assimilaatiota: esimerkik- si *oa, öä* -yhtymät esiintyvät muodoissa *oo, öö* (*maitoo, tyttöö*) ja yhtymät *ua, yä, ia ja iä* muodoissa *uu, yy ja ii* (*piippuu, öljyy*; Kive: *Hüilel haiiü pähä, kurvii koko halol⁶*). Myös vokaaliyhtymissä *ea* ja *eä* on tapahtunut muutoksia, esimerkiksi assimiloitumista (yksikön partitiivis- sa ja I infinitiivissä: *sormee* ’sormea’, *laskee* ’laskea’), mutta adjektiiveissa ja eräissä teonsanamuodoissa tapaa myös muutosta *ea > ia, eä > iä* (hää *rupi(j)aa⁶ laulamaa*; Kive: *Siithä vast kaal’ kasvaa ko nulloo pimiät yöt*).

Vokaaleja koskevista muutoksista mainitsen vielä monikon genetiivimuodot tyyppiä *poikii(n)* (< *poikien*) ja yksikön 3. persoonan preesensmuodoissa tapah- tuneen labiaalustumisen: *pääsee > pää- söö, kuulee > kuuloo, mänee > männöö*. Viimeisen esimerkkisanan kautta pääs- tään samalla tarkastelemaan kahta muu- ta Etelä-Karjalan murteille tyypillistä piirrettä: yleisgeminaatiota ja *mennä*-verbin ä:llistä muotoa. Yleisgeminaatiolla tarkoitetaan konsonantin kahdentumista tietyin ehdoin ly- hyen vokaalin jälkeisissä tapauksissa (esim. *kallaa, lukkee, pakenemaa*). *Mennä*- verbin sijasta käytettävä asu *männä* on eräänlainen itämurteinen erikoisuus, ”tunne- tuista äännesäännoistä riippumaton yksityistapaus”⁷. Toinen tällainen erikoisuus on kieltoimuodon *älä* esiintyminen *e*:llisessä muodossa: siinä missä länsimurteinen puha- ja pyytäisi *älä mee*, sanoisi karjalainen *elä mää*.

Yleiskielen *d*:n vastineita, joita Etelä-Karjalan murteissa käytetään, tuli esille jo länsi- ja itämurteiden rajankäyntiä tehdessä. Otan näistä esille vielä muutaman esi- merkin, jotka löytyvät myös tämän kirjoituksen jälkeisestä jaksosta ”Sanoja ja sanon- toja Raivolasta”⁸: *ahilauta, akkiloija⁸, kehata, saaha, ryvankuu, uottaa* (muita esimer- kejä: *sovassa, ka(v)ul, kää(j)et, maihen* ’maiden’, *ratio*⁹). Länsi- ja itämurteiden mur-

JOS KEVÄÄLLÄ SATTAA RYYN-
LUNTA NI TERVAA SUKSII,
JOS SYKSYLÄ SATTAA RYYN-
LUNTA NI TERVAA VENETTÄ.
”KEVÄÄLLÄ TALVI JATKUU
SYKSYLÄ KESÄ!”
KIVENNARA

”Tähä tappaa haasteltii enne Raivolas-
kii.”

⁶ Erityisesti verbimuotoihin on yleensä kehittynyt väliäänne *j* vokaalien välin.

⁷ Näin asian ilmaisee Martti Rapola teoksessa Johdatus suomen murteisiin.

⁸ Tällaisen sananmuodon ääntäminen saattaa esimerkiksi puhujittain vaihdella niin, että ainakin toisinaan olisi oikeampi merkitsemistapa kahdenkin *j*:n merkitseminen, siis *akkiloija*. Merkintätyyppi *akkiloija* on kuitenkin vakiintunut käyttöön kielitieteessä.

Digitized by Google

rejakoa esiteltäessä tuli esille myös *rs*-yhtymän edustus: siinä Etelä-Karjalan murre on ainoa suomen murre, joka edustaa yleiskielen kantaa; sanotaan siis *meisä, itse* (esim. hämäläismurteinen sanoisi *mettä ja itte*, savolainen taas *mehtä ja ite*). Kun samat konsonantit käännetään toiseen järjestykseen eli puhutaan *st*-konsonanttiyhtymästä, käytetäänkin taas yleiskielelle vieraita muotoja (esim. *pessä, juossa ja kipassa*). *sk*-yhtymänkin taivutusmuodot ovat osin yleiskielestä poikkeavia: koko murrealueella on joitakin¹⁰ *sk*-yhtymän sisältäviä sanoja taivutettu *poski : posen, laskea : lasen*. Raivolalaisille varmasti tutuin sana, jossa tällaista heikkoasteista taivutusta esiintyy, on *Kose(n)silta* (merkitys siis 'koskensilta').

Muutamaa riviä ylempänä esiintyi esimerkkinä yleiskielen *kädet*-muodon vastine *kää(j)et*¹¹. Tuo tapaus on siis esimerkki *t:n* astevaihtelusta, ja huomiota siinä kiinnittää ensimmäisen vokaalin pidentyminen. Vastaavanlaisia lyhyen vokaalin pidentymiä tavataan myös *k:n* astevaihtelutapauksissa: taivutetaan siis esimerkiksi *väki : vääden, joki : jooel*. Tällaista sijaispidennystä kuuluu vain tiettyjen vokaalien joutuessa eri tavuihin perätysten (esim. *a + e, o + e, ä + ö ja ä + e*). Samoista sananmuodoista on voitu tavata myös pidentymättömiä muotoja, siis rinnan esimerkiksi *sae ja saae*.

Monikon merkinä käytetään muiden kuin *a-* ja *ä-*loppuisten sanojen taivutusmuodoissa *loi*-liitettä. (Kive: *Niist pehkuloist taiteltii tukkuloi*.) Verbintaivutuksesta mainitsen kaksi esimerkkiä. Supistumaverbejä taivutetaan *makkaa(n), makkaat, makajaa; maataa, makkaatta, makajaat*. Imperfektin monikon 3. persoona muodostetaan ikivanhalla tavalla ilman yleiskielelle ja monille murteille tyypillistä *va*-ainesta: sanotaan siis *antoit 'antoivat', tullii*¹² 'tulivat'. Alkuperäisestä sananloppuisesta *k:sta* ei ole kuultavissa jälkeäkään edes sellaisissa tapauksissa, joissa esimerkiksi länsimurteisissa ja yleiskielisissä puheessa tuota kadonnutta loppukonsonanttia edustaa loppukahden-
nus: kaakkoismurteista ei siis sanota *Tulet tänne!* vaan *Tule tänne!* Jonkin verran esiintyy ns. liudentumista (konsonantin *j*-mäistymistä) *i:n* edellä (Kive: *tul 'kukka, var 'rii vettä*), osalla puhujista selvempänä, osalla heikompana. Omien havaintojeni mukaan tällainen ääntämys ei kuulu Raivolasta kotoisin olevien puheeseen; liekö piirre sitten kadonnut vuosikymmenten kuluessa vai onko liudentumisen alue ylipäättään ulottunut-
kaan kaikkiin Kivennavan kyliin¹³.

Persoonapronominit ovat Kivennavalla yksikössä *mie, sie ja hää* sekä monikossa *myö, työ ja hyö*¹⁴ (samoin lähes koko murteistossa). Juuri nämä puheessa taajaan esiintyvät ja länsimurteisista vastineistaan selvästi eroavat muodot ovat eräs sellainen merkki,

⁹ Kaikki muut esimerkissanat ovat esimerkkejä *t:n* heikon asteen vastineista (kuten *sota : sovan*), mutta viimeinen sananmuoto kuvaa yleiskieleen kuuluvassa sanassa esiintyvän *d*-äänteen korvaamista *t:l*lä.

¹⁰ Tämä murrepiirre on ollut katoamassa jo ennen sotia. Sitä on esiintynyt enää muutamissa sanoissa, ja lisäksi nuo sanat ovat vaihdelleet murrealueittain, jopa pitäjittäin.

¹¹ Sekä ääntämys *käätet* että *kääjet* (jossa *j* on siirtymä-äänne) ovat mahdollisia. Kivennavalla lienee ollut mahdollista kuulla myös lyhytvokaalista ääntämystä *kä(j)et*.

¹² Tapauksissa, joissa *i:n* edellä on konsonanti, *i* pitenee; muissa tapauksissa pelkkä loppu-*t* on monikon merkinä.

¹³ Kivennavan murrenäytteisiin liudentuminen on melko johdonmukaisesti merkitty, mutta näyteistä ei selviä, mistä Kivennavan kylästä haastateltu on ollut kotoisin.

¹⁴ Mainitsen tässä yhteydessä, että monikon persoonapronominien genetiivimuodot ovat yleensä muotoa *meijä(n), teijä(n), heijä(n)*, mutta mahdollisia ovat myös lyhentyneet muodot *mei, rei, hei*. Lisäksi Etelä-Karjalan murteissa tapaa *e*-loppuisia muotoja (*meije*), mutta Kivennavalla tuollaiset muodot ovat harvinaisia, joskin mahdollisia.

josta vaikkapa hämäläinen helposti havaitsee, että puhuja on ”karjalaisii”. Näin lienee käynytkin – eli että on selvästi erotettu paikallisesta väestöstä – kun sotien jälkeen joutui karjalainen kansa etsimään uutta kotipaikkaa outoine murteineen ja osin outoine tapoineenkin.

Etenkin länsimurteiden alueelle asettuneet karjalaiset ovat pitkälti luopuneetkin monista murteellisuuksistaan, osin ehkä tieteen tahtoen¹⁵, osin vähitellen ja huomaamattaan. Yleisesti ottaen näin on tapahtunut, mutta kun karjalainen tapaa toisen karjalaisen, ei mää kauvaakaan ko jo haastellaa niiko ihmiset ikkää, iha aiol murteel ja nuotil, ja ne kaik sanat ja paikat ja assiit, joist haastetaa, on niit vanhoi ja tuttui, joit jossai syväme sopukois viel kaikkiin näie vuosii jälest on säilyttänt ja vaalint. Tää ”murrenäyte” täs ol vaa miu, toise polve raivolaise, omast pääst, mut seuraavan oleva näyte on sit iha aitoo kivenapalaist 30-luvult.

”Yhe kerra ko oltii isä kans Viipuris markkinoil ni mie näin ko yks mies ajo hevosel nii et lum tuiskus kahe puole rekkee. Myö juostii rötköteltii peräst ja tavattii mies kii ko se seisatti yhtee kau kolkkaa. Isä katso hevose suuhu ja sano et tää ov vast neljä vuuve vanha. (Hevonen ostettiin ja tarina jatkuu:) Mie läksi Maariapain jollekii as jal toisee kyllää sil hevosel. Sil reisuil se sit tappaase näyttikii. Ko mie oli pääst Kytse alamakkee ni sillo se läks ryöstämää ja se män ainakii kolme virstaa nii et mie em mahtant sil yhtää mittää.” (Kivennavan murrenäyte on teoksesta Etelä-Karjalan murreopas.)

Käytetyt lähteet:

KETTUNEN, Lauri: Suomen murteet III A. SKST 188. Helsinki 1940.

RAPOLA, Martti: Suomen kielen äännehistorian luennot. SKST 283. Helsinki 1966.

RAPOLA, Martti: Johdatus suomen murteisiin. 3. painos. Tietolipas 4. Tampere 1969.

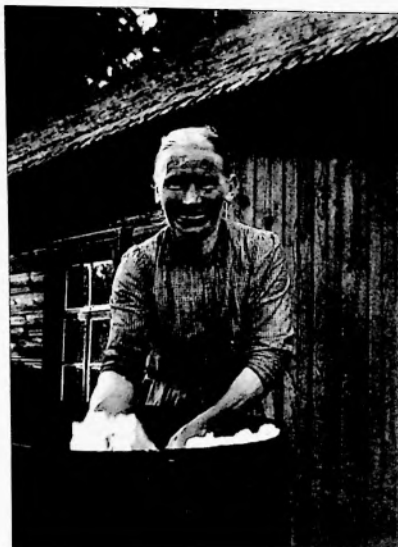
RUOPPILA, Veikko: Etelä-Karjalan murreopas. Karjalaisen kulttuurin edistämisseitijön julkaisuja. Helsinki 1956.

¹⁵ Keskustelin tästä asiasta, omasta synnyinmurteesta luopumisesta, juuri viime viikolla erään entisen ”Sortavalan pojan” kanssa. Ainakin hän sanoi, että ratkaisu oli tietoinen ja pakko tehdä, jos halusi olla erottumatta joukosta ja päästä eroon jopa suoranaisesta ”ryssittelystä”.

Sanoja ja sanontoja Raivolasta

Aakkoselliseen sanalistaan on koottu sellaisia sanoja ja sanontoja, joita on käytetty Raivolassa ennen sotia. Luetteloon on koottu sanoja, jotka nuoremmalle lukijapolvelle ja muillekin Raivolan ja Kivennavan murretta tuntemattomalle saattavat olla outoja. Sanastosta löytyy mm. entisajan maatalous- ja ruokakulttuuriin sekä muuhun arkiseen elämänmenoon liittyviä sanoja. Osa sanoista on alkuperältään selvästi venäläisiä, siis venäjän kielestä lainattuja, mutta osittain suomalaistettuja ääntämykseltään (esim. *ap-rakka*, *dvornisko*, *kasukka*, *kiisseli*, *lahantka*, *läsiä*, *pitskajässikkä*, *potska*, *serpa*, *vanari*). Joukossa on myös joitakin sanoja, joiden alkuperäkieli on ruotsi (esim. *kuuri*, *loota*, *lusti*, *potatti*, *rinkelkukka*, *tyykki*, *völjätä*). Enemmistö sanoista on alkuperältään suomalaisia, joko rajallisemmin tai yleisemmin itämurteissa esiintyviä.

Digitized by Google

Kuvan pyykkäri pesee valkopyykin lähtökassa Södergranin saunan seinustalla (kuva SLS:n arkistosta). "Illal pyykit pantii likkoomaa. Sit aamul ne pestii lahantka pohjal harja kans, sit keitetii paas lipiävees ja sit huuheeltii ainakii kolmel veel. Lahantka ol semmone puine, soikia, neljäljalkane pyykkisoikko. Sen toises pääs ol reikä pohjas ja siin tappi. Siit reistäst laskeettii tietyst likane ves pois."

Sanastoa on kerätty eri lähteistä, mm. kyläkirjaan aineistoa lähettäneiden kirjoituksista ja sanalistoista, joita jotkut olivat kirjaa varten vartavasten koonneet. Joidenkin sanojen osalta on eri henkilöillä hiukan eri käsitys tai muistikuva siitä, mikä sanan merkitys on. Kaikkien sanojen tarkkaa merkitystä ei ole voitu ryhtyä selvittämään, mutta jonkinlaisia tarkistuksia on mahdollisuuksien mukaan tehty. Jokin sana saattaa olla myös hiukan eri äänneasussa, kuin sitä itse on tottunut käyttämään ja kuulemaan; puheenparsi on saattanut vaihdella jonkin verran perhekunnittainkin esimerkiksi sen mukaan, ovatko puhujat Raiivossa vai muualla Kannaksella syntyneitä.

Sanalista on pyritty ymmärrettävyyden vuoksi tekemään suhteellisen yleiskieliseen asuun; joidenkin, erityisesti taivutukseltaan suuresti yleiskielestä poikkevien sanojen jäljessä on esitetty sulkeissa muoto, joka tarkemmin kuvastaa käytettyä ääntämystä. Joistakin sanoista on esitetty kaksi rinnakaista, ilmeisesti rinnan esiintynyttä muotoa. Kivennavan murteesta ja sille tyypillisistä piirteistä on oma kirjoituksensa juuri edellä; siitä lukija saa halutessaan lisätietoa ja siinä viitataan toisinaan myös sanalistsassa esiintyviin yksittäisiin sanamuotoihin.

Selvitystä murre sanoista teki Marja Saanilahti.

aahku
aatra, atra
ahilauta
akkiloida (*akkiloija*)
aprat
arvollee
astuva
asut
dvornisko
haasia
haastaa
haili
hairinki
he!

halu
aura
lyhteiden kuivatusparvi riihessä (ahdinlauta)
huolehtia, varoa
luonnontuotteina maksettava palkka; tulaiset
noin, suunnilleen
äes
aterimet, ruokailuvälineet; työkalut
(huviloissa) piharakennus, jossa "talonmies" asui
heinän kuivatusteline
puhua (vrt. murre sana puhua)
silakka
vahinko
kas tässä, ota!, ole hyvä

heija	kiikuteltava kehto
heretä	lopettaa, loppua
hersryynpuuro	hirssipuuro
hetas	sydämellinen, herttainen
hilpata	kulkea edestakaisin
hirvitellä	pelotella
hirvitä	uskaltaa, rohjeta
holkuta	hokea
hoputa	kiirehtiä
hulaska	väljä vaate
hupa	nopeasti kuluva; heikko, huonovointinen
hutja	vitsta
hävelikkö	ujo
hönttö	hassu, tyhmä, hölmö
hönttöillä	hassutella; narrata
höplittää	irrottaa, löysätä
ielimmäine	ensimmäinen
iletä	kehdata (vrt. kehdata)
ilka	kiusa; ilkeys
ilma aikajaa	itsestään, turhaan
jakku	jakkara
jamakka	kokkelipiimä, josta on hera erotettu
jonuta	moittia
joutsa	nopea, joutuisa
juomukka	juolukka
juska	savupelti
järkinnää, järkiää	heti; kokonaan
kaarittaa	valittaa
kaassa	puuron ja vellin välimuoto
kaivata	kannella, juoruta
kalapotti	saviruukussa uunissa kypsennetty kalaruoka
kalsu	säärys; terätön sukka
kanansilmä	valkovuokko
kanava	maantien oja
karmakka	kitkerä, väkevän makuinen
kartano	piha
kaskuta	keskustella, puhella
kasukka	kannikka, leivän kantapala; myös kirkollinen vaate
kavuta	kiivetä
kehdata (<i>kehata</i>)	viitsiä
kellätä	moittia
kerrääjä	kerjäläinen
keträtä	kehrätä
ketto, kettu	kuori, kalvo (esim. kiisselin päällä)
ketturoida (<i>ketturoija</i>)	piehtaroida, kelliä
kettuville	petollinen, viekas ("Hää ol aikamoine kettuville mieheksee.")

kettää	nylkeä; kuoria
kilkki	maustekala
kino	hämähäkinseitti
kipasta (<i>kipassa</i>)	juosta, käydä nopeasti
kirassi	lamppuöljy, paloöljy
kittilä (<i>hypätä kittilää</i>)	hypätä ruutua
kiusata	pyytää yhä uudelleen, ruinata
kivistää	särkeä, pakottaa
kolakka	kylmä, kolea
kopistaa	ravistaa, karistaa (esim. roskat tai lumi)
kopitsa	sinkilä, määräly
koppoli	kasvitarha
kopra	koura
kormanto	tasku
kosla	laidallinen reki, irroitettava puinen laatikko rekeen tai kärryihin
koussikka	vesikauha
kuharkka	keittäjä, palvelija
kuja	karjapiha
kujaset	hevostie, kärrytie, karjatie
kuksina	puinen maitoastia
kulkku	kurkku, kaula
kulppa	vesikuoppa
kuosti	luonnontuotteina maksettava palkka
kupsa	kauppias
kurmiekka	kukko (esim. kalakukko)
kurttu	ryppy; haitari (vrt. sirmakka)
kurvi	kuore
kussakko	vyö
kutsari	ajuri, huvila-asukkaiden hevuskuski
kuuri	liiteri
kuurne	kuuro
kymmenikkö	kuhilas, jossa 10 lyhdettä
kyntelöittää	pistellä (esim. käsiä kylmästä lämpimään tullessa)
käetä	nenän kutina, joka ennakoi esim. vieraiden tuloa: "Kukaha nyt tulloo ko nii käkijää?")
lahantka	puinen jalallinen pesusoikko
lainata, lainota	niellä
laki	katto
leipäressu	pannulla paistetut ruisleipäkuutiot maitoliemessä
lekatsu	lääke
lekko	nuotio
lekota	loimuta
leuhka	venäläinen kirves
liekku	nuorakiikku; katosta riippuva kehto
liikkiö	kinkku
liinavoi	pellavaöljy, siemenöljy

liitta	liesi, hella
limotella	houkutella, mairitella
lipata	juosta; kävellä nopeasti
lisahuttaa	lyödä (esim. varvas kiveen)
liuhki	kerma
loma	rautakanki
longottaa	raottaa
loota	laatikko
lotkotus	lihamakaronikeitto
louhka	sopeutuva, reilu; sukkelapuheinen
luiska	kovasin
luopua	haalistua
luosa	rapakko, lätäkkö
lusti	hauska
lyyssi	lyhyt miehen takki, pusero
lähtemä, -lehmä	hieho
lärppä	suulas
läsiä (<i>lässi</i>)	sairastaa
läsivä	sairas
maasia (<i>maasii</i>)	sutia, levittää maalia, liimaa tai muuta juoksevaa ainetta
maasla, masla	voi
malkoa (<i>malkoo</i>)	harmittaa
manerkka	maitokannu, -hinkki
marhata	kävellä edestakaisin
marnia (<i>marnii</i>)	hidastella, kävellä hitaasti
matrassi	patja
meilaiset	aviossa oleva viittaa näin omiin sukulaisiinsa (vrt. teilaiset)
metla	varsiluuta
milviisii	millä tavalla
morsee, morsei	morsian
morski	korvasieni
moruta	motkottaa
mutroa (<i>mutroo</i>)	rypistää
mynstikki	tupakan holkki
männä variloil	mennä lämpimille, löylyille
naperkka	pieni kori (esim. marjakori)
nappia	poimia (esim. marjoja yksi kerrallaan)
natsaiju	kaupan päälle annettava hyvitys, juomaraha
niettu	puute
nopsu(t)	vaateparsi
näkysä	riittoisa
näpliä (<i>näplii</i>)	kosketella, hypistellä
olottaa	heittää
osova	osaava, taitava
paataikka	siirappi
painostaa	väsyttää

paraski	vesirinkeli
pehko	pensas
peliin (<i>pellii</i>)	kimppuun
pelkka	lapio
penkkivelli	piimää talkkunan kera
petastua	nukahtaa uudelleen (heräämisen jälkeen)
petli	silmukka
pettäine	voinokare
piittinä	siirapilla makeutettu vesijuoma
pintsakki	takki
pits(ik)kajässikkä	tulitikkurasia
polsteri	patja
poltikaine	nokkonen
poslama(a)sla	siemenöljy
potatkakkara	perunapiirakka
potatti	peruna
potska	tynnyri
potti	saviruukku (myös ruokalaji, esim. kalapotti)
puhua (<i>puhhuu</i>)	puhaltaa (esim. kipeään sormeen)
puistaa	pyytää
pulikka	pyöreä puu; kaulin
pulkka	vehnänen
puola	puolukka
puolpielava	veteen tehty vaalea leipä
putilkka	pullo
putka	koju, koppimainen huone
putska	kimppu
pyytö	ansio
pääraha	henkivero
pölästyä (<i>pölästy</i>)	pelästyä, säikähtää
raatsia	hennoa, raaskia
raaenta, raenta, rainta	lypsyämpäri
raitio	reen jalasten tai kärrynpyörien jättämä jälki
ramppi	oven haka
riehtilä	paistinpannu
riepu	huivi
rikassikka	kauppa-apulainen
rinkelkukka	kehäkukka
risintka	kuminauha
risin(t)kat	kuminauharitsat
riusa	varsta
riuska	vahva, voimakas
rivakka	nopea
ropotti	päivätyö, taksvärkki
rosliva	suvanto; sulku
rosmo	rosvo

rostoi	huolimattomasti tehty, huono (esim. ”rostoi työtä”, ”rostoi sää”) vastasyntynyttä katsomaan tulevien tuomiset
rotinat	leivinpelti
rotveli	puolikova, puoliraaka (esim. perunoista)
rouhkea	rusto; myös sienilaji
rousku	perata (esim. marjoja tai kaloja)
ruokkia (<i>ruokkii</i>)	tuoppi
ruska	silitysrauta
ryykköörauta	saapua, tulla; tulla sijoitetuksi
saada (<i>saaha</i>)	reki
saahka	tarina, juttu
saakkuna	saukko
saarva	tee
saiju	teetupa
sainoi	ruoka
sapuska	suuri heinäväja
sarra(n)	vaja
saraja	tammipeli
saskilauta	keksi
seksi	silli
selti	tattikeitto, -muhennos
serpa	hiusverkko; naiseen naisen päähine
setka	mustaherukka(pensas)
siehtarlainen	liivit
silentkat	sillä hetkellä, heti
sil siunaamal	nahkiainen
silmu	hämmästyneenä
silmät raamalla	lattia
silta	sillä tavoin, niin
silviitsii	haitari
sirmakka	povi
sisälö	merkkikeppi (kylvötyössä)
sitkain	ulostaa
sittua (<i>sittuu</i>)	sateensuoja
sontikka	kuiskata
sopottaa	laji
sortu	kuiskata nopeasti
suhahuttaa	nopea
sukkela	ruokakomero
sulani	silkki
sulkku	sulhaspiiraat
sultsinat	keitto, soppa
suppi	haluta, tehdä mieli; olla samaa mieltä
syuvaia	tammikuu
sydänkuu (<i>syvänkuu</i>)	irtovarsi (riehetilään)
säplä	vedellä jatkettu kaljan mäski
taari	

taasa	pesuvati
taatsa	huvila
tantura	kuivunut lika (esim. ruoka)
tarkki	päällystakki
tattarkakkara	tattarijauhoista tehty pannukakku
tavai	heti, kiireesti; (anna) tänne!
teilaiset	nimityksellä viitataan puolison sukulaisiin (vrt. meilaiset)
tellit	kangaspuut
tellätä	laittaa, asettaa; pukea, koristautua, laittautua kuntoon
templata	leimata (esim. puita)
tikuttaa	palmikoida; kutoa puikoilla
tila	vuode, sänky
tili	pippeli
timakka	tiivis, kova
toimuuttaa	ajaa pois
tolkku	äly, ymmärrys
trekkoli	kasvitarha
tuima	suolaton
tukku	kerppu, lehdekset, lehtikimppu
tupanen	aitta
tupuretkä	reiällinen jakkara
turakka	tyhmä
turvikas	vanunut kinnas
tyhkäne	rasvaton (lihainen) osa lihassa
tyykki	pumpulikangas
tälviisii	tällä tavoin, näin
täppiä (<i>täppi</i>)	työntää tiiviisti, tiivistää (esim. ikkunanraot)
täyspietimine	täysilevyinen kangaskaista
töntyröittää	liata, sutata
ulpukka	kullero
uottaa, uotella	odottaa
uratniekka	urakoitsija
utala	(uhka)rohkea, uskalias; taitava; viekas, ovela
utsittaa	lyödä piiskalla, hakata
uus joul	uudenvuodenpäivä
vaapukka	vadelma
vanari	(öljy)lyhty
vanunta	rautalanka, metallilanka
varena	hillo
vari	kuuma, kuumuus
varistaa	kuumentaa, lämmittää, paistaa pannulla (esim. perunoita)
varma	ahkera, aikaansaapa
var(o)kki, varokuu	paistettu piimä, rahka
varokas	tukiriuku
varttua (<i>varttuu</i>)	odottaa; odottaa lasta
vasite	vartavasten
velohka	petollinen, ovela; suulas

vero	ruoka, ateria
verski, värski	tuore
viisikko	kuhilas, jossa 5 lyhdettä
vilkka	talikko
viluhine	viluinen, kylmissään
vinka	häkä; tuuli
virua (<i>virruu</i>)	venyä
visina	teräsnauha (esim. lautanippujen sidontaan käytetty)
viskata	heittää; erottaa jyvät viskurilla
vissii	ehkä, varmaankin
vokki	rukki
vormu	muotti (esim. ruoanlaitossa kakkuvormu)
vorniekkä	talonmies (dvornik)
vunksit	viikset
vunukka	lapsenlapsi
väljämetsä	aitaamaton metsä
vällee, välei	pian; ehkä
väättää, väätellä	kutsua (esim. kotieläimiä)
völjätä	kantaa, kuljettaa mukanaan
äijä	isoisä; paljon
äinöillä	olla ymmällään
äkiä	kuuma (esim. uuni)
äkkimäinen, äkkömäinen	outo
äpärikkö, ätelä	odelma
äärestvierii	laidasta laitaan

järjestysluvut:

ensimäinen, toine, kolmas, neljäs, vii(j)eis, kuu(v)eis, seitsemäs, kaheksäs, yhdeksäs, kymmenäs, yhdestoista (jne.), kaheskymmenäs (jne.), saa'ais, tuhanneis

Oskari Paavola / Bibliografinen keskus / Helsinki / 1910

Paikannimiä Raivolasta

Alajoki	Kyyrännotko	Raivolanjoki
Alakylä	Lehtikuusimetsä	Rosliva/Roslivo
Alapelto	Leppänenä	Roslivan uimaranta
Alatie	Leveäkatu/Levveekatu	Rugatsovan linja
Ala-Raivola	Leviälinja	Russovankangas
Apteekinkuja	Liekkuaho	Ruukki
Apteekinsaari	Likolammi	Rämön mutka
Asemankylä	Lintulanjoki	Saarelaisen kujaset
Asemantie	Löytölammi	Selkälinja
Asematori	Multala	Sepänkujaset
Davidovan alue/seutu	Muotola	Sikasuo
Galkinin rata	Mustajärvi	Suomenkylä
Galkinin silta	Mökinniitty	Suomenkyläntie
Galkinin sulku	Mökkikylä	Suopelto
Haapasuo	Nokkosen kujaset	Syvänotko
Helmisen kujaset	Noovoi Miestan suo	Syvänotkonmäki
Huviniemi	Nuutisenmäki	Tattar(i)mäki
Huvisaari	Onkamonjoki	Tohtorin seutu
Joensiviniitty	Paajasen kujaset	Tyriseväntie
Kaivopelto	Paavolaisen mutka	Uus(i)saha
Kasarmi	Palomäki	Uuttula
Kaskjärvi	Patrikinjoki	Uuttupelto
Kirjavaisen Pekon linja	Pelkisenmäki	Uudensahantie
Kirkkomäki	Pien(i)katu	Valkealammi/Valkeelammi
Kirkkoranta	Pien(i)saha	(-lampi)
Keskikylä	Pihlajapelto	Vammelsuuntie
Kiviaitapelto	Piliportin/Pilipartin haka	Vanhansahantie
Kosenaho	Pitkälinja	Venäjänkylä
Kosensilta	Poru	Vurtinsuo
Kotipelto	Puhtula	Ylä-Raivola
Kurepolvi	Puhtulankangas	
Kyllästisen kujaset	Puhtulantie	

Heikki vietii kouluu kahe tytö voimi

Siint meije Ylä-Raivola koulust tulloo mielee vaik millasii asjoi, niiko sekkii, ko se alakoulu alko syksyl aikasemmi ko yläkoulu, ja se kest vaa jouluu ast. Sama opettaja, Aino Niirane, män sit kevätlukukauveks opettammaa Ala-Raivolaa alakoululaisii. Sit seuraavan syksyn taas hää alottikkii Ala-Raivolast ja tul kevätlukukauveks Ylä-Raivolaa. Sinä syksyn hää alotti Ylä-Raivolast, ko miu Heikki veljein pit alottaa koulu. Mei äit ei olt älynt alkamisilmoitust lankatolpast. Sinä aamun ko pit ilmottautuu, läks äit jo aikasee marjaa. Myö lapset mäntii Pokkise metsää leikkimää. Meilt tul Kouhee Maire kysymää, et eiks Heikki ookkaa kouluu pyrkimäs. Miehä pölästyin paha kerra, ko mie näät aattelin, et jos hää ei oo tänä päivän pyrkimäs, ni hää ei pääse kouluu ensikää.

Maire pelast koko jutun. Hää sano, et otetaa ja viijääkii myö Heikki kouluu. Mie et, mihis tuo (5-vuotias) Salme panna? ”Otetaa keral.” Salme keikku riemuissaa yllääpäi

Ala-Raivolan alakoulu kevätlukukausi 1936

Alhaalta vasemmalta alkaen

1. rivi: Maire Luntila, Nadesta Kauritsalo, Toivo Kirjavainen, Aleks Glumoff, Leila Kauranen, Erkki Hukka, Aira Murtonen, Milja Jääskeläinen, Onni Lieri

2. rivi: Vadim Shavikin, Lilja Bister, Tatjana Schamarin, Annikki Jaatinen, Nikolai Kovaliev, opettaja Aino Niiranen, Sergei Kirtola, Irma Määttänen, Aarne Niemi, Hilikka Halonen

3. rivi: Jenny Naumoff, Arvo Urpelainen, Voitto Riukka, Leo Naumoff, Valdemar Galkin, Vasili Gromoff, Ludvig Otranen, Rudolf Tolonen, Teuvo Vuorela, Gela Kunitsin, Seena Tsukanoff

4. rivi: Hilikka Temonen, Kerthu Pohjolainen, Vasili Savin, Niilo Lemmetty, Seppo Toivaienen, Lahja Torkkeli, Meeri Otranen, Veikko Henttonen, Elma Kirjavainen, Aikka Bister, Helena Kiriloff, Reino Henttinen

ja hoppus: "Mie pääsen kouluu, mie pääsen kouluu." A Heikki sanokii, et hää ei lähe kouluu ensikää, mut myö Maire kans tassittii heijet kuiteskii tuppaa ja käytii miettimää, mitä pantas heil pääl. Meije äit pit kirstus sellasii Ameriika sukulaisii tuomii pyhäpäiväsii vaattei. Onneks se kirstu lukko ol mänt rikki. Maire kättee osu ensimmäiseks sellane suur pyörijä pitsikaulus. mihi ol viel ommeltu helmii koristeeks; sen hää

Ala-Raivolan kansakoulun yläluokat 1934-35

Ylhäältä vasemmalta lukien

1. rivi: *Hellin Saksa, Sirkka Mustonen, Lyyli Kirjavainen, Aira Kolehmäinen, Shura Shavikin?, Emmi Kanninen, Soini Siiriäinen, Annikki Kekkonen, Irja Tuittu, Irja Sihvonen, Eeva Vuorela, Laila Kauranen, Maire Lifländer, Anna Henttonen?, Maria Murigin*
2. rivi: *Maire Halonen, Eevi Halonen, Sylvi Munne, Valentina Paljakka, Reino Murtonen, Kauko Jansson, Erkki Kauranen, Valdemar Kunitsin, Jorma Mustonen, Kalevi Halonen, Martti Lifländer, Mikko Shavikin, Vasili Danilotshkin, Eino Hukka, Leonid Danilotshkin*
3. rivi: *Tenho Junnonen, Iia Batskoff, Katri Kiruntseff, Tanja Kubaröv?, Rosa Kaitala, tuntematon, Maikki Mironof, Irene Susi, Emmi Jaatinen, Tenho Lunttila, Arvo Tapanainen, Heimo Määttänen, Unto Kajander, Yrjö Krascheninin, Pentti Riukka, tuntematon, ? Jääskeläinen*
4. rivi: *Marina Schamarin, Sirkka Hollo, Sirkan yläp. Raisa Gavriloff, Sirkan vier. Linda Urpelainen, tuntematon, Paula Kemppi, Hellin Savolainen, Paulan ja Hellinin yläp. tuntematon, opettajat Lyyli Poutiainen ja August Pääkkönen, opett. välissä Irene Susi, Onerva Vilhelmsson, Martta Temonen, Oiva Riukka, Tenho Määttänen, Pekka Kuisma, Aleksander Krascheninin*
5. rivi: *Antti Tolvanen, Heikki Pitkäniemi, Pekka Pulakka, Heikki Urpelainen, Eugen Pelkonen, Antti Kanninen, Pentti Murtonen, Yrjö Paljakka, Eugen Kiriloff, Urho Suikkainen, Eino Kuisma*
6. rivi: *Elsa Kirjavainen, Kirsti Helminen, Hilikka Helminen, Onerva? Hyttinen, Marjatta Tepponen, Helmi Ketonen, Olga Shukov, Vieno Pyykkö, Liisa Vilhelmsson, Tamara Shukov*

pan Salme kaulaa. Siin ol sit kova työ enneko myö saatii vastaa rimpuileval Heikil pääl Ameriika puku ja sellane valmiiks solmittu rusetti kaulaa, paljai jaloi hää kyl ol niiko myö kaik.

Sit lähetti taluttammaa heit Tattarmääje kujasii myöte koulul. Heikki pist hanttii kaike aikaa, tarras välil kujasii varre leppiiki kiini: hää ei lähe. Mie sit aloin limotella, et miehä tuun siu kanssais, ja loppumatka män jo paremmi. Koulul olliit muut lapset pestyn ja kammattun saattajihhee keral. Maire jäi Salme kans seinä vieree seisomaa ja mie talutin Heikkii opettaja katetteril. Opettaja kysy Heikilt: "Mikä sinun nimesi on?" Sillo meinas Heikki käyvä itkemää. "Heikki se on", mie sanoin, ja lisäsin viel, et se on oikei hävelikkö. Kaikkii opettaja kysymysii mie osasin kyl vastata ja tiesin syntymäpaikat sun muut, mut sit tulkii vaikija paikka, ko opettaja kysy isän ammattii. Mie katsoin anovast Mairee päi. Ko opettaja sen huomaa, hää kysykii nii, et mitä hää tekköö. Mie kertomaa, et mei isä männöö aikasee aamusil mere rantaa ja ostaa kalastajilt tuoret kalat ja sit hää lastajaa ne pyörä pääl ja lähtöö ajamaa pitki kyllii ja huuteloo: "hailii, kurvii". Siin kohas opettaja keskeytti miut ja sano vaa: "Siis työmies." Mie kyl aattelin, et lieks tuo oikei mikkää ammatti.

Tälleehä se tehtävä tul suoritettuu. Ilial ko myö haastettii äitil tää juttu, ni hää ol kyl vähä hölmistynnee näköne, mut kovast hää kiittel Mairee ja minnuu. No sit ko tul ensimmäine koulupäivä, ni Heikki sanokii, et ei hää lähe yksinnää, kerra Meeri lupas tulla keral. Eikä siin muu auttant: tuntiloi ajat mie istuin tampuris halkoloota pääl ja välitunnit leikin häne kerallaa. Tätä ei kestänt kauvaa, jo toisen koulupäivän hää tul välitunnil ja sano miul: "Mitä sie tääl teet, painu kottii!" Heikki on jo aikaa kuolt, mut häne elläissää mie kyl muistutin hänel monta kertaa, et hänel ei ois minkäälait koulu-sivistyst, jos myö ei ois häntä kahe tytö voimi kouluu viety.

Uutta kiinnostusta Karjalaa kohtaan

Myös Venäjällä on viime vuosina herännyt kiinnostusta Karjalan entistä historiaa kohtaan. Tästä "Karjala-harrastuksesta" kertovat Yrjö Torikka ja Ritva Sainio. Torikan osuus pohjaa hänen Raivola-Seuran 25-vuotisjuhlassa pitämäänsä juhlapuheeseen (otsikoitu "Uusi kirja Kannaksesta"). Hänen tekstistään on tehnyt poimintoja Marja Saanilahti.

Uusi kirja Kannaksesta

Raivolassa käydessämme olemme itse voineet todeta, että kylän nykyiset asukkaat eivät tiedä vanhasta Raivolasta juuri mitään. Meidän käyntimme siellä ovat tapaamiemme ihmisten kohdalta hieman raottaneet historian ovea heille. Neuvostoliiton toimesta hävitettiin kaikki entiseen kulttuuriin viittaava muuttamalla paikannimetkin uusiksi, kuten hyvin tiedämme. Aivan viime aikoina on nuorten valistuneiden venäläisten keskuudessa herännyt kiinnostus Karjalan entistä historiaa kohtaan. Nämä nuoret historian harrastajat ovat perustaneet Karjala-yhdistyksen ja ryhtyneet keräämään tietoja Karjalan entisistä oloista. Tämän yhdistyksen puheenjohtaja Jevgeni Balasov on julkaissut Pietarissa painetun venäjänkielisen kirjan "Karjalan kannas – tuntematon maa".

Siinä on kirjoitukset mm. kaikista Kivennavan kylistä. Kirjan esipuheen on kirjoittanut professori Leonid Vlasov, jonka Mannerheimia koskevia kirjoja on käännetty suomeksikin.

Vlasov kirjoittaa esipuheessaan: ”Viime aikoina on Pietarin alueen asukkailla kasvanut harrastus saada tietoa Karjalan Kannaksen entisistä asukkaista. Valitettavasti tähän asti vain harvoilla on ollut käsitystä siitä, että Kannas on Karjalan kansan entinen isänmaa, josta he joutuivat pois kahden sodan (1939–40 ja 1941–44) seurauksena.” Vlasov korostaa Suomen historian ja kulttuurin arvostamista ja toteaa: ”Kirja, jota pidätte käsissänne, ei tavoittele aiheen yleispätevää kuvausta, vaan se luo valon niihin historian sivuihin, joihin lukijamme eivät ennen päässeet käsiksi tai ne olivat virallisen propagandan vääristämää. Tästä syystä kirjan nimi on ”Karjalan kannas – tuntematon maa.”

Raivolaa käsittelevässä kirjoituksessa on tekstiä neljä sivua ja lisäksi valokuvaa. Kirjoituksessa käsitellään Raivolan historiaa pääpiirteittäin aina 1500-luvulta alkaen. Koska Raivolan varhaisempaan historiaan liittyvät asiat ovat meille tuttuja tai tulevat esille muissa kirjoituksissa, referoidaan Balasovin tekstiä tässä vain vuotta 1939 koskien ja siitä eteenpäin. Vuonna 1939 Balasov mainitsee Raivolassa olleen 365 yksityistä tilaa. Hän kertoo, että myöhäissyksyllä 1939 väestö evakuoitiin, ja jo joulukuun 2. päivänä kylän miehittivät puna-armeijan etujoukot. Eräässä kaksikerroksisessa talossa sijaitti 7:nneen armeijan esikunta. ”Kesällä 1940 Raivolaan tulivat ensimmäiset siirtolaiset Neuvostoliitosta. Tuskin vuotta kesti heidän rauhallinen elämänsä. Syyskuusta 1941 kesäkuuhun 1944 Raivola oli Suomen etummaisen puolustuslinjan selustassa. Syksyllä 1942 monet Raivolan entisistä asukkaista voivat palata synnyinpaikoilleen. Mutta heidän aikansa siellä jäi vähäiseksi neuvostojoukkojen hyökättyä Viipuriin 1944. Tuskin he ennättivät asettua omille entisille paikoilleen, kun heille koitti uusi ja nyt viimeinen evakuointi heidän elämässään.”

Sodan loputtua entisten asukkaiden koteihin muuttivat venäläiset uudisasukkaat. He aloittivat jälleenrakentamistyön sodan runteleman talouden kohentamiseksi, ja 10 vuoden kuluttua oli kylässä vaikea tunnistaa – ei ainoastaan sen ulkokuoto vaan vieläpä nimikin oli muuttunut. Alusta asti oli Raivolan kylälle ajateltu nimeä ”Uljanovski”, sillä vain 10 kilometrin päässä, Jalkalan kylässä, oli piileskellyt maailman proletariaatin johtaja Lenin. Lopulta päädyttiin kuitenkin nimeen ”Roshsino”, koska Raivolan alueen territoriossa oli paljon koivu- ja haapalehtoja.

Vuonna 1959 Raivolan väestö oli muuttunut työväestövaltaiseksi. Hallinnollisesti Raivolaan oli alistettu läheinen Muhinon kylä (entinen Sahakylä) Merisuon laituriineen. 1.1.1988 työätekevän väestön luku Roshsinossa oli noussut 8800 henkeen. Nykyään keskeinen osa asutuksesta muistuttaa pikkukaupunkia. Entisestä Raivolan kylästä muistuttavat vain muutama kymmen säilynyttä vanhaa rakennusta, tehdasrakennukset ja sähkölaitoksen pato. Vuonna 1995 rakennettiin asutuksen keskelle uusi ortodoksinen kirkko, vieläpä samalle paikalle, missä sotaan asti kohosi vanha ortodoksinen kirkko.

Karjala-yhdistys ja sen toiminta-ajatus

Karjala-yhdistyksen puheenjohtaja, pietarilainen tutkija professori Jevgeni Balasov esiintyi joulukuussa 1999 TV2:n ”Silminnäkijä”-ohjelmassa. Sen aiheena oli ”luovutettu Karjala ja Karjalan kaipuu”. Kirjoituksessa on suorita haastattelukatkelmia tuosta

ohjelmasta. Balasov on kirjoittanut useita Karjalaa käsitteleviä kirjoja ja hän haluaa kertoa historiallisen totuuden Karjalasta maanmiehilleen: "Neuvostoliiton historiankirjoitus on kääntänyt asiat pääläelleen. Meidän mielestämme on velvollisuutemme kertoa historiallinen totuus. Suurin osa maanmiehistämme ei tiedä, mistä koko sodassa oli kyse, ketä vastaan se käytiin ja miksi."

"Kaikki nimet Karjalan kannaksella muutettiin. Olemme yrittäneet saada vanhoja nimiä takaisin käyttöön. Haluamme, että historia säilyy meilläkin muistissa: kuka täällä asui, keitä karjalaiset olivat, millaiset tavat heillä oli. Yhdessäkään neuvostoliittolaisessa kirjassa ei mainita, että täällä on asunut karjalaisia, vaikka seutu on saanut karjalaisista nimensäkin. Karjala-yhdistys on ryhtynyt keräämään tietoa oikaistakseen historiankirjoituksen Neuvostoliiton toisessa maailmansodassa valloittaman Karjalan osalta."

Lopuksi suora lainaus Ilmari Susiluodon teoksesta "Pieni Karjalakirja", jossa hän referoi Balasovia seuraavasti: "Toistan vielä Jevgenin (Balasov) viisaat sanat: Me olemme syvästi vakuuttuneita, että Venäjän kansakunnan uudestisyntyminen on mahdollista vain, jos se vapautetaan menneisyyden raskaasta perinnöstä, niistä synneistä, jotka sen entiset vallanpitäjät ja järjestelmät tekivät. Meidän asenteemme perustuu siihen, että Venäjän kansan velvollisuus on saattaa voimaan riistettyjen alueiden, erityisesti Karjalan kannaksen ja Laatokan Karjalan alkuperäisväestön oikeudet omaan historialliseen isänmaahansa."

Raisa Panisheva

Tervehdys nyky-Raivolasta

Me Roshinon (ent. Raivola) asukkaat olemme iloisia saadessamme täten tervehtiä Teitä, entisiä näillä mailla asuneita, nykyisiä ystävällisiä naapureitamme. Meidän syytämme ei ole, että kohtalo johti meidät sille maa-alueelle, johon olivat aikaisemmin kotiutuneet isänne ja isoisänne. Toivomme, että tulisitte vieraaksemme, huolimatta siitä, että elämme vaikeata kriisi-aikaa. Tulemme vastaanottamaan Teidät ilolla ja hyväntahtoisuudella. Näissä merkeissä Teitä, entisiä Raivolan kylän asukkaita, tervehtii Raisa Panisheva.

Roshino 14.7.1999

(venäjältä kääntänyt Alli Kuntola)

Ritva Sainio:

Raivolassa kotiseutumatkalla

Rannalla joen sinisen
katselemme, kaipailemme.
Voi, minkä teki onnellemme,
kun vei meiltä iäksemme
sota julma Karjalamme.
Silti sulle laulemme
kertoen omat tuntehemme:
Sua aina rakastamme!

Luona kultaisten lehtojen
hellän hetken viivähdämme.
Äärellä kukkaniittyjemme
kaihoellen muistelemme
kuin oli aikaan nuoruutemme
kauniissa kotikylässämme.

Rakkaan mäkemme harjalla
lounatuudessa astelemme.
Tarkkaan tutkimme tuntojamme:
mikä haittaa näköämme?
Ei näy tornit kirkkojemme,
salaa pyyhimme kyynelemme.
Kovin on raskas sydämemme.

Tässä kirkkomme mäellä
kuuntelemme käkeämme,
symbolia Karjalamme.
Ikuisuuden Portillamme
yhtyy suvivirtehemme
armas pieni pääskysemme.
Luojar luo vie toivehemme:
Anna meille Karjalamme!

Ihana on tulla kotiin:
täällä on nyt elämäemme.
Onnellisna vanhenemme
kera lastenlapsiemme.
Kauhis oli Karjalamme
samoin koko isänmaamme.
Kiittäkäämme Jumalaamme.

LÄHTEET JA KARJALA-AIHEISTA KIRJALLISUUTTA

Kivennapa

- Ahrenberg, J. **Mistä johtuu nimi Kivennapa, ruotsiksi Kivinebb?** 1894. Suomen museo.
- Ala-Koskela, Kalervo. **Kannaksen rytinät.** 1944.
- Ala-Könni, Erkki. **Karjalaisia kansanlauluja Kivennavalta.** 1970.
- Bogojavlenskij, J.V. **Päivä Lintulan naisluostarissa.** 1933. Helsinki.
- Born, Elsa von. **Ett besök i Lintula nunnekloster.** Samarbete 1935:44.
- Born, Elsa von. **En grav i Lintula klosterkyrka.** Månadsrevyn 1942:7.
- Hakulinen, Janne. **Lintula, Suomen ainoa nunnaluostari.** Työn Joulu. 1936. s. 23-24.
- Halsti, Wolf. **Joutselän taistelu maaliskuun 11. päivänä 1555.** Suomen Kuvalehti 1955:10.
- Hintikka, Veikko. **Kivennapa kestää.** Aamulehti. 1943:238.
- Honon, Nestori. **Muistelmia Kivennavan Polviselästä lähinnä paikannimistöä ajatellen.** Muistojen Karjala. 1951:4.
- Kaivola, Terttu. **Kivennavalla.** Karjalaisia kertomuksia ja muistikuvia. 1980. Hämeenlinna.
- Karskela, Sirkka. **Kivennapa, väestö ja tilat isonvihan jälkeen.** 1998. Saarijärvi.
- Kaukovalta, K.V. **Kivennavan vaiheita.** Tampereen Sanomat. 1911:300.
- Kiuru, Paavo. **Kivennapa.** Muistelmia ja kuvia entisestä kotiseudusta. 1961. Pieksämäki.
- Kiuru, Paavo. **Kivennapalaisista kyläkuntakalmistoista 1700-luvulta.** Karjalan aamu. 1953. s. 120.
- Kiuru, Paavo. **Muistoja Raivolasta.** Muistojen Karjala. 1958.
- Kiuru, Paavo. **Kivennavan linna.** Suomen Kuvalehti. 1932. s. 370-371.
- Kiuru, Uljas. **Kivennapa Kannaksen lukko.** Matka eiliseen. 1996. Lammi.
- Kivennapalaisten pitäjäseura ry. **Kivennapa kylästä kylään.** 1989. Hämeenlinna.
- Kivennapa-Säätiö. **Kivennapa kuvina.** 1954. Pieksämäki.
- Kivennavan nuorisoseura/Montonen, P. **Etelä-Karjalan nuorisoseuraliikkeen historia 1.** 1943.
- Kivennavan seurakunta 500-vuotias.** Uusi Suomi. 1945:263.
- Kiviranta, Eero. **Laatikkokaupunki.** Karjalan aamu. 1951.
- Kiviranta, Eero. **Kun 1250 suomalaista löi 30 000 ryssä rajan taakse.** Suomen Kuvalehti. 1931:29.
- Kiviranta, Eero. **Kustaa Vaasan aika.** Tapahtumia kaakkoisilla raja-alueilla. Karjalan aamu. 1953.
- Laine, Eevert. **Lintulan ja Kyyrölän lahjoitusmaiden lunastus.** Historiallinen Arkisto 44. 1938. s. 353-388.
- Laine, Eevert. **Lintulan ja Pyhän Kolminaisuuden naisluostari.** 1929. Sortavala.
- Laine, Eevert. **Raivolän venäläisen kylähallinnon syntyminen.** Historiallinen arkisto 45. 1939. s. 515-551.
- Lampén, Matti. Blomstedt, Märta. **Kivennavan väliaikainen kirkko ja pappila.** Arkkitehti. 1944. s. 36-39.
- Lampén, Matti. **Lintulan (Raivolän) lehtikuusikon historiasta.** Metsän ystävä. 1898. s. 109-112.
- Lähimaa, Maija. **Piirteitä Kivennavan vanhasta ruokataloudesta.** Kaukomieli 9. 1949. s. 42-46.
- Maunu, J.A. **Kivennavan kirkko.** Näköispainos.
- Maunu, J.A. **Muutamia tietoja tarkastuksista Kivennavan seurakunnassa.** Teologinen aikakauskirja. 1910-1911.
- Maunu, J.A. **Kivennavan kirkko 11/7 1812 – 11/7 1912.** Satavuotismuisto. 1912. Jyväskylä.
- Maunu, J.A. **Muistomerkki vuoden 1555 Joutselän taistelun paikalle.** Aamulehti. 1929:72.
- Paavolainen, Erkki. **Kivennavalla puolen vuosisataa sitten.** Karjalan aamu. 1945-1946.
- Paavolainen, Erkki. **Kulttuuritaistelua Kivennavalla puoli vuosisataa sitten.** Pyrkijä. 1948. s. 268-269.
- Paavolainen, Erkki. **Opin saunassa.** Kivennapalaisia koulumuistoja. Karjalan aamu. 1948:4-5.

Pimiä, Ilmari. **Pyhän Nikolain Kirkko Raivolassa**. Aamun Koitto. 1903.

Pimiä, J.A. **Piirteitä Kivennavan osuuskaupan vaiheista vuosina 1906-1916**. 1916. Viipuri.

Pimiä, M. **Joutselän taistelu**. Suomen Aliupseeri. 1935. s. 78-80.

Raekallio, I. **Pohjoismaiden suurin merkillisuus**. Käynti Raivolan ikukuusikossa. Kansan Kuvalehti. 1930:34.

Raekallio, I. **Raivolan lehtikuusimetsä – Suomen ja koko Euroopan suurin istutettu lehtikuusikko – 200-vuotias**. Aamulehti. Sunnuntailiite 21. 1938.

Raekallio, I. **”Rajan kirojen” kolhima Kivennapa**. Muistojen Karjala. 1950:2.

Raivola-Seura ry/Olavi Svinhufvud. **Raivola**. Muistelmia entisestä kotikylästä. 1994. Helsinki.

Ruutu, Maija. **Kivennapalaisista henkilönimimuodostuksista**. Virittäjä. 1930. s. 450-451.

Ruutu-Glumow, Maija. **Piirteitä Kivennavan pitäjän taloudellisesta elämästä 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä**. Kaukomieli 7. 1935. s. 148-156.

Salenius, J.M. **Piatarinpäivän viettämisestä Kivennavalla**. Saleniuksen teoksesta ”Niitä näitä Itä-Suomesta”. 1875. Helsinki.

Salenius, J.M. **Piirteitä Kivennavan pitäjän entisistä oloista**. Karjala. 1911:231.

Santavuori, Alpo. **Kivennapa**. Kylväjä. 1913. s. 159-160.

Seppänen, Unto. **Iloisten ukkojen kylä**. 1955. Helsinki.

Sillman, Edgar. **Historiallisia kansantaruja Kivennavalla**. Kotiseutu 1915. s. 173-174.

Sillman, Edgar. **Kivennavan linna**. Kaukomieli 5. 1912. s. 99-106.

Sillman, Edgar. **Kotiseutututkimus Kivennavalla**. Kotiseutu. 1915. s. 163-165.

Sillman, Edgar. **Lisiä Lintulan lahjoitusmaan historiaan**. Kaukomieli 6. 1917. s. 93-108.

Sillman, Edgar. **Mikä oli Riitamaa?** Suomen museo. 1914. s. 96-98.

Sillman, Edgar. **Piirteitä Kivennavan pitäjän historiasta Ruotsin vallan aikana**. Historiallinen arkisto. 23:2. 1912.

Sillman, Edgar. **Sananen kansantaruista Kivennavalla**. Kotiseutu. 1915. s. 81-83.

Sillman, Edgar. **Joululeikit Kivennavalla**. Kotiseutu. 1915. s.171-173.

Tudeer, Lauri O. Th. **Kaksi rahalöytöä Rautjärveltä ja Kivennavalta**. 1913. Helsinki. (Myös Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 27. 1916. s1-67.)

Uotinen, Mikko. **Kivennavan seurakunnan vaiheita**. Karjala. 1911:231.

Uotinen, Mikko. **Kivennavan vanhoista oloista**. Karjala. 1911:231.

Uotinen, Mikko. **Palanen Kivennavan historiaa**. Karjala. 1911:231.

Uotinen, Mikko. **Uhatut pitäjät Kivennapa ja Uusikirkko**. Lyhyt katsaus näihin pitäjiin ja selostus erottamisajatuksesta sekä siitä johtuneista toimenpiteistä. 1911. Viipuri.

Vuorikoski, Terttu. **Kivennavan kansanomaisesta lastenhoidosta ja -kasvatuksesta**. Kaukomieli 9. 1949. s. 31-41.

Muut:

Brunner, Ernst. **Edith**. 1993. Keuruu.

Henntonen, Antti. **Muistojen kultainen Karjala**. 1985. Jyväskylä.

Hiitonen, Uno. **Rintamaelämää**. Valokuvia sieltä jostakin 1939-1944. 1979. Helsinki.

Historian Ystävien Liitto. **Karjalan historiaa**. 1938. Jyväskylä.

Hult, R. Nordman, P. **Kuvauksia luonnosta ja kansanelämästä Suomessa**. 1900. Porvoo.

Hämäläinen, Vilho. **Karjalan Kannaksen venäläinen kyläasutus ja sen vaikutus Suomen ja Venäjän suhteiden kehitykseen autonomian ajan lopulla**. 1974. Tampere.

Härkönen, Iivo. **Karjalan kirja**. Karjalan maantiede ja historia. 1910. Porvoo.

Ikonen, Veli. **Hiilkoukku**. Muistelmia Karjalasta ja karjalaisista. 1960. Hyvinkää.

Kalevalaseura. **Kalevalaseuran vuosikirja 53/1973**. 1973. Porvoo.

Karisto A. Oy. kust. **Karjala I-IV**. 1982-1983. Hämeenlinna.

Karjalainen osakunta. **Karjala**. 1910. Helsinki.

Karjalaisen Kulttuurin edistämisseititö/Nissilä, Viljo. **Suomen Karjalan nimistö**. 1975. Joensuu.

- Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö/Sihvo, Hannes. Sallinen, Kari. **Karjalani**. 1990. Joensuu.
- Karjalan Liitto ry./Iivar Kemppinen. **Kadonnut Karjala**. Karjalaisen talonpoikaiskulttuurin pääpiirteitä. 1981. Joensuu.
- Karjalan Liitto ry. **Runon kultaista Karjalaa**. 1950. Helsinki.
- Karjalan Liitto ry./Karjalainen kulttuurikeskus. **Karjalaisen perinteen työryhmän tutkimuksia**. Julkaisuja nro 1. 1982. Helsinki.
- Karjalan Liitto ry. **Karjala elää uusilla asuinsijoilla**. 1955. Porvoo.
- Karjalan Liitto ry./Sallinen-Gimpl, Pirkko. **Karjalan perinneruokia**. Kivennapa- Kanneljärvi-Terijoki. 1998. Helsinki.
- Karjalan Liitto ry./Nyky-Karjala Oy. **Siirtokarjalaisten tie I-IV**. 1970-1971. Turku.
- Karste-Liikkanen, Greta. **Pietari-suuntaus kannakselaisessa elämäkentässä 1800-luvun loppupuolelta vuoteen 1918**. 1968. Helsinki.
- Kemppinen, Iivar. **Kadonnut Karjala**. 1977. Joensuu.
- Kimy-kustannus Oy/Sinisalo, Hannu. **Karjalainen perinnekuvas**. 1983. Kuopio.
- Kirkinen, Heikki. **Karjala idän kulttuuripiirissä**. Bysantin ja Venäjän yhteisistä keskiajan Karjalaan. 1963. Helsinki.
- Kirkinen, Heikki. **Karjalantalo**. Kuva Karjalan asumiskulttuurista. 1981. Helsinki.
- Kirkinen, Heikki. Nevalainen, Pekka. Sihvo, Hannes. **Karjalan kansan historia**. 1994. Porvoo.
- Koko Kansan Kirjakerho Oy/Wagner, Hans. Pennanen, Eila. **Viimeinen kesä**. Ainutlaatuinen värivalokuvakertomus Suomesta kesällä 1939. 1985. Jyväskylä.
- Korven-Korpinen, P. **Kannaksen kansan evakkotaival**. 1941. Kerava.
- Kulha, Keijo K. **Karjalaiset kanta-Suomeen**. Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944-1948. 1969. Jyväskylä.
- Kähönen, Ester. **Vanha Äyräpää I**. 1959.
- Kähönen, Ester. **Vanha Äyräpää II**. Vuodet 1700-1870. 1985. Kouvola.
- Nevalainen, Pekka. Sihvo, Hannes. **Karjala**. Historia, kansa, kulttuuri. 1998. Pieksämäki.
- Ollikainen, Meeri. **Karjalaisia leikkejä ja kansantansseja**. 1947. Porvoo.
- Olsson, Hagar. **Edith Södergranin kirjeet**. 1990. Keuruu.
- Paavolainen, Erkki. **Sellainen oli Karjala**. Luovutetun alueen vaiheita. 1958. Helsinki.
- Paavolainen, Olavi. **Karjala muistojen maa**. 1940. Porvoo.
- Paavolainen, Olavi. **Rakas entinen Karjala**. 1955. Helsinki.
- Paukkunen, Leo. **Siirtokarjalaiset nyky-Suomessa**. 1989. Jyväskylä.
- Paulaharju, Samuli. **Karjalainen talo**. 1983. Pieksämäki.
- Paulaharju, Samuli. **Karjalainen sauna**. 1982. Pieksämäki.
- Reijonen, Tuuli. **Kannaksen mosaiikkimaailma**. 1968. Keuruu.
- Rosberg, J.E. ym. **Suomenmaa**. Maantieteellinen-taloudellinen ja historiallinen tietokirja. Viipurin lääni. 1906. Helsinki.
- Sallinen-Gimpl, Pirkko. **Elävä karjalaisuus**. 1987. Helsinki.
- Sallinen-Gimpl, Pirkko. **Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen**. 1994. Helsinki.
- Sihvo, Hannes. **Karjalan kuva**. Karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana. 1973. Joensuu.
- Sihvo, Hannes. **Karjalan löytäjät**. 1969. Tampere.
- Sihvo, Hannes. Ruotsalainen, Matti. **Karjalan kuvat**. Maalaustaidetta vanhasta Karjalasta. 1986. Porvoo.
- Simonen, Seppo. **Paluu Karjalaan**. Palautetun alueen historiaa 1941-1944. 1965. Helsinki.
- SLS = Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Suomen Muinaismuistoyhdistys/Ullberg, Uno. Tavastjerna, Alarik. Kekkonen, Jalmari. **Kansanomaisia rakennustapoja ja koristemuotoja Karjalasta kahden puolen rajaa**. 1929. Helsinki.
- Susiluoto, Ilmari. **Pieni Karjalakirja**. 1999. Hämeenlinna.

Цыбырпаллаат Библиотека-онлайн-адрес: http://terijoki.spb.ru

- Svenska Litteratursällskapet i Finland. **Tulena yli tuhkan**. Edith Södergranin valokuvia. 1993. Helsinki.
- Södergran, Edith. **Kultaiset linnut**. 3.p. 1991. Hämeenlinna.
- Södergran, Edith. **Runoja**. 2.p. 1968. Porvoo.
- Södergran, Edith. **Tulevaisuuden varjo**. 2.p. 1976. Helsinki.
- Tideström, Gunnar. **Edith Södergran**. 1960.
- Varis, Heikki. **Siirtoväen sopeutuminen**. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. 1952. Helsinki.
- Vartiainen, Ilmari. **Siirtoväen käsikirja**. 1945. Helsinki.
- Veltheim, Katri. **Kannaksen teillä**. 1987. Helsinki.
- Viipurilainen Osakunta. **Siirtokarjalainen kulttuuri**. Kaukomieli albumi IX. 1978. Hyvinkää.
- Virolainen, Johannes. **Karjalaiset suomen kohtaloissa**. 1988. Helsinki.
- Virolainen, Johannes. **Siirtokarjalaiset 1941-44**. Kotiinpaluu, jälleenrakennus, uusi lähtö. 1989. Helsinki.
- Witt-Brattström, Ebba. **Ediths jag**. Edith Södergran och modernismens födelse. 1997. Stockholm.
- Voionmaa, Väinö. **Suomen karjalaisen heimon historia**. 1915. Helsinki.
- Voss, E. **Karjalan Kannas**. 1930. Helsinki.

Henkikirjatietoja

Seuraavaan luetteloon on pyritty kokoamaan henkikirjatietojen perusteella (noin) vuonna 1939 Raivolassa asuneiden henkilö tiedot; tiedot on esitetty talo- tai perhekunnittain. Tärkein ja käytännössä lähes ainoa tietolähde on ollut Rajajoen Äyräpään kihlakunnan Kivennavan henkikirja vuosilta 1939-1940. Sotien aikana henkikirjanpito oli puutteellista: joiltakin osin – eli sotien välillä takaisin muuttaneiden osalta – tietoja on ollut käytettävissä vuoteen 1941 saakka, ja lisäksi tietoja on pyritty täydentämään tietoja loppuvuonna 1939 syntyneiden osalta mm. Terijoen ortodoksisen seurakunnan tiedoilla. Kokoomatyö on tehty amatöörivoimin. Henkikirjojen tietoihin sisältyy aina useita tulkintamahdollisuuksia, joten tiedoissa voi olla puutteita. Pahoittelemme kovasti, jos tässä esitetyssä luettelossa esiintyy virheitä tai puutteita. Näitä aukkoja pyritään ajan myötä paikkaamaan ja tietoja tarkentamaan, jotta seuran arkistoon saataisiin koottua mahdollisimman täydelliset henkikirjatiedot. Seura ottaakin mielihyvin vastaan tietojen täydennyksiä ja korjauksia.

AHVENAINEN, Ristiina o.s. Korhonen (1882)

AHVENAINEN, Väinö Aaretti (1893) + Anna o.s. Kutilainen (1891)
Antero 1930, Martti Olavi 1933, Pirkko Tuulikki 1935

AIRIKKA, Kaarlo (1881) + Lovisa o.s. Korhonen (1877)

AIRIKKA, Verner (1916) + Impi-lida o.s. Paloposki (1918)

AKSENOFF, Iraida o.s. Glumova (1902)

ALISKA, Väinö Matinp. (1912) + Aili Lyyli o.s. Murtonen (1910)

ARPREN, Iida o.s. Heiskanen (1870)

BERG, Nikolai (1869)
Vilhelm Johannes 1902, Alice Heddi Marie 1906

BESSONOFF, Ivan (1905) + Alina o.s. Tanskanen (1910)
Anja Annikki 1937, Sauli Mikael 1941

BESSONOFF, Maria (1876)
Evgenia Nikolaint. 1906, Anna Nikolaint. 1908, Nikolai Nikolainp. 1911
Bessonoff, Pjotr Nikolainp. (1900) + Katariina o.s. Glumova (1910)
Nikolaj 1939, Boris 1941
Bessonoff, Dmitri Nikolainp. (1902) + Maria o.s. Kopylowa (1905)

BESSONOFF, Olga Mikaelint. (1886)

BISTER, Juho Villenp. (1898) + Anna o.s. Savolainen (1905)
Aikka Laila 1927, Veikko Olavi 1929, Lea Marjatta 1934, Tuula Helinä 1941

BISTER, Mikko Villenp. (1901) + Tamara o.s. Hollo (1909)
Liija Margareta 1927, Eino Johannes 1931, Pertti Olavi 1935, Anja Orvokki 1939, Taisto Esko 1941
Hollo, Sirkka Liisa Tamarant. 1925

Digitized by Google

BLOOKER (Pensasto), Anna (1884)

ELLONEN, Antti (1872)

ESKELINEN, Olga o.s. Peuron (1864)
Peuron, Olga 1892

GALKIN, Ivan Ivaninp. (1899) + Maria o.s. Surenkina (1903)
Vladimir 1926, Nikolaij 1931, Boris 1936

GLUMOFF, Aleksei Georginp. (1908) + Evgenia o.s. Aleksandrowa (1905)
Julia 1930, Ekateriina 1931

GLUMOFF, Paavo Georginp. (1910) + Elena Vasilint. o.s. Aksenoff (1910)

GLUMOFF, Pekka Georginp. (1904) + Lydyia o.s. Bessonova (1909)

GLUMOFF, Serafina Aleksanderint. o.s. Schutschkowa (1881)
Yrjö (Georgij) Georginp. 1916

HAAPANEN, Villiam Juonaksenp. (1901)

HAAPASAARI, Viktor Joosepinp. (1907) + Tyyni Siviä o.s. Anttonen (1909)
Aira Hillevi 1929, Jouko Aulis 1931

HAAPASAARI, Vilho Joosepinp. (1902) + Saima Sofia o.s. Lieri (1909)
Senja Sinikka 1934, Jaakko Olavi 1935, Pentti Kalevi 1936, Antti Antero 1938, Terttu Maria
Kyllikki 1939, Pirkko Ellen 1941

HAKALA, Otto Edvard (1885) + Jekaterina o.s. Saitsewa (1888)

HAKOLA, Eeva (1857)

HALONEN, Katri o.s. Järveläinen (1864)
Anna Tuomaant. 1901, Armas Tuomaanp. 1904
Halonen, Matti Johannes Tuomaanp. (1888)
Lyyli Emilia Matint. 1913, Greetta Matint. 1918, Eevi Maria 1922

HALONEN, Topias Tuomaanp. (1893) + Iida Maria o.s. Veteli (1887)
Elisabet Topiaant. 1920, Aune Sinikka Topiaant. 1920, Keijo Olavi 1923, Maire Tellervo 1924,
Kalevi Ensio 1925, Hilikka Siviä 1928

HALONEN, Väinö Tuomaanp. (1896) + Helena o.s. Lieri (1896)
Leo Albin Väinönp. 1917, Lea Anna 1935

HANDMAN, August Voldemar (1863) + Maria Lovisa o.s. Mundt (1874)

HARJU, Anna o.s. Kirjavainen (1869)
Aina Simsonint. 1912

HARJU, Juho Ristonp. (1877)

HARSIA, Aina Heikint. (1915)

HARTONEN, Lyydia (1855)

HAVISTOLA (Frantz), Johannes (1908) + Lyydia o.s. Paajanen (1905)

HELMINEN, Kustaa Kustaanp. (1902) + Lydia Ester o.s. Montonen (1905)

Hikka 1924, Kirsti 1924, Keijo Jalmari 1926, Eino Kustaa 1927, Sirkka Liisa 1929, Eila Marjatta 1931, Maija Sinikka 1932

HENTTINEN, Esa Mikonp. (1901) + Amanda o.s. Mikkolainen (1901)

Reino Toimi 1926, Pentti Einari 1928

HENTTONEN, Matti (1895) + Helena o.s. Riikonen (1894)

Anna Katri 1924, Veikko Matias 1926, Sirkka Sanelma 1929, Viljam 1931, Pentti Johannes 1935

HIETANEN, Aatami (1875) + Anna Maria o.s. Parikka (1884)

Mirjam 1920

HIIRI, Helmi Irene (1917), Hiiri, Hilja (1920, sisar)

HIIRI, Paavo (1878) + Maria o.s. Munne (1872)

Hiiri, Toivo Paavonp. (1910) + Eliina o.s. Kyllästinen (1909)

Maija Liisa 1933

HINTIKKA, Elias (1886) + Helena o.s. Otranen (1891)

HOLLO, Juho Fredrik (1879) + Anna Georgint. (1882)

Hollo, Leo Juhonp. (1918) + Ebba o.s. Seppänen (1920)

HOLM, Juho (1871)

Eemil Juhonp. 1905, Sulo August Juhonp. 1907

HOLMBERG, Maria o.s. Munne (1888)

HOLTTINEN, Viktor Mikonp. (1894)

HONKANEN, Jooseppi Juhonp. (1894) + Edit o.s. Vainio (1896)

Honkanen, Teuvo Olavi 1933 (ottolapsi)

HONKANEN, Mikko (1884) + Katri o.s. Iivonen (1866?)

HOVI, Nikolai (1897) + Hilda o.s. Laamanen (1904)

Helge Harry 1923, Pentti Olavi 1925, Pertti Pauli 1926, Kaija Mailis 1929, Yrjö Veli 1931, Urpo Niilo Joel 1934, Marja Liisa 1940

HOVINHEIMO, Pauli (1890) + Hilma o.s. Heinonen (1912)

Eugenia 1937, Elisabeth 1938

HUKKA, Juho Juhonp. (1874) + Eeva Stiina o.s. Määttänen (1887)

Vilho Veikko 1911, Lyydi Mirjam 1919, Eino Elias 1924, Erkki Olavi 1927, Pentti Juhani 1931

HUTTUNEN, Edvard (1896) + Elin (1900)

Cherchepommat bitonierena on kura http://terijoki.spb.ru

HUUHTANEN, Aina (1907)

Aina Ester 1928

Huuhtanen, Johannes (1915, veli)

HUUHTANEN, Elsa o.s. Paajanen (1893)

Toivo Ensio 1924, Tyne Ester 1925, Tenho Nestor 1928

HUUHTANEN, Mikko (1889)

Tauno Joel 1917, Yrjö Olavi 1919, Reino Edvard 1923

HYTTINEN, Edvard Antinp. (1903) + Saima Johanna o.s. Pulkkinen (1906)

Reijo Kalevi 1938

HYYTÄINEN, Aleksander (1882) + Anna Helena o.s. Touronen (1886)

Hyytiäinen, Aarne Aleksander (1917) + Ester Maria o.s. Kanninen (1917)

HÄMÄLÄINEN, Olga o.s. Ilonen (1900)

HÄMÄLÄINEN, Ville (1860) + Maria Lovisa o.s. Korpp (1861)

HÄNNIKÄINEN, Juho (1868) + Hetti o.s. Iho (1868)

HÄNNINEN, Aleksander (1906) + Aleksandra o.s. Miikkulainen (1909)

Elsa Inkeri Aleksanterint. 1939

HÄNNINEN, Oskar Juhonp. (1902) + Iida Matilda o.s. Käkönen (1904)

Rainer Kalevi 1938, Hannu Olavi 1939

IIVONEN, Juhana Hiobinp. (1876) + Loviisa o.s. Vesalainen (1877)

Väinö Juhana 1904, Helliin Sanelma 1914

IIVONEN, Katri o.s. Nokkonen (1889)

Toini Juhanant. 1913, Laura Juhanant. 1916, Pentti 1923

IKÄVALKO, Adam Adaminp. (1908) + Bertta Maria o.s. Rontu (1912)

Maija Meeri 1937

ILONEN, Stiina o.s. Vesterinen (1871)

Ilonen, Matti Mikonp. (1903) + Maria o.s. Hollo (1910)

Yrjö Olavi 1928, Erkki Johannes 1930, Eeva Inkeri 1933, Kunnar Kyösti 1938, Lauri Antero 1941

INKINEN, Pekka (1885)

JAATINEN, Heikki Matinp. (1889) + Helena o.s. Onttonen (1888)

Emmi Kaarina 1922, Elma Annikki 1926, Erkki Johannes 1929

JAHNSON, Klara o.s. Räisänen (1870)

JAHNSON, Väinö Jalmar Hugonp. (1899) + Hanna o.s. Savolainen (1900)

Kauko Väinö Vilhelm 1925

JUNNINEN, Aleksander (1875)

JUNNONEN, Olga Maria o.s. Kärkkäinen (1878)
Helvi Sanelma 1919, Teuvo Veikko 1922

JÄÄSKELÄINEN, Juho (1855)
Jääskeläinen, Väinö (1892) + Anna (1894)

KAARTTINEN, Antti (1874)
Iida Maria 1908

KAILANKO (Kiriloff), Vasili (1870) + Iida Maria o.s. Teitto (1877)
Ville Vasilinp. 1916

KAIPAINEN, Jalmari (1884) + Aino o.s. Vesterinen (1891)

KAIPAINEN, Toivo Jalmarinp. (1909) + Lempi o.s. Veijalainen (1912)
Annikki 1933, Sinikka 1935, Pirkko Anneli 1937

KAITALA, Mikko (1887) + Maria o.s. Husu (1892)
Paavali Mikonp. 1921, Roosa 1923

KAITALA, Nikolai Mikonp. (1911) + Aino o.s. Virolainen (1911)
Anja Kaarina 1931

KAJANDER, Eenok (1902) + Helena o.s. Hyytiäinen (1902)
Ija Irene 1921, Unto Tapio 1924, Raili Sinikka 1933

KANNINEN, Samuli (1880) + Maria o.s. Vakkilainen (1886)
Liinu Katri 1912, Hilma 1915, Emmi Elina 1922, Antti 1923
Kanninen, Hilikka Marjatta (1914)
Martti Juhani Hilkanp. 1938

KANSONEN, Juho Vilponp. (1878) + Maria Esaiaksent. o.s. Pokkinen (1883)
Helmi Mirjam Juhont. 1913
Kansonen, Toivo Fredrik Juhonp. (1908) + Ilta Johanna o.s. Piirainen (1906)
Ritva Iiris 1936, Raita Marjatta 1940

KARHU, Maija Liisa (1856)
Hilja Mikont. 1895

KARVANEN, Mikko Matinp. (1882) + Anna Maria o.s. Paavolainen (1885)

KARVANEN, Keijo Kullervo Tuomaanp. (1915)
Karvanen, Reino Tuomaanp. (1914) + Helli o.s. Veijalainen (1913)
Seppo Urho Olavi 1940

KAUKONEN, Antti Juhonp. (1892)
Mikko 1926

KAULIO, Nikolai (1896) + Ida Annikki o.s. Koponen (1913)

KAURANEN, Juho Antinp. (1863) + Maria o.s. Tukia (1866)

KAURANEN, Tuomas Juhonp. (1896) + Alma Siviä o.s. Äikäs (1899)
Pauli 1922, Laila Maria 1924, Leila Eeva 1927, Veli Osmo 1931, Jenny Helka 1934, Terttu Annikki 1938

KEKKI, Alma o.s. Saksa (1880)

Lahja Lempi Juhont. 1912

Kekki, Toivo Emil Johannes Juhonp. (1907) + Ella Aura o.s. Kerttula (1907)

Jukka Pekka 1929, Arvo Veli 1933, Martti Kalevi 1938

Kekki, Niilo Tapio Toivonp. (1909) + Sirkka Sylvi o.s. Pesonen (1907)

Eeva Marjatta 1929

KEMPPI, Johan (1864)

KILPIÄINEN, Veikko Arvi Santeri (1904)

KILPIÄINEN, Eero Antti Hermaninp. (1915)

KIRILOFF, Nadeschda o.s. Podduikina (1889)

Kiriloff, Aleksander Nikolainp. (1901) + Pulheria o.s. Hramowa (1899)

Eugenij 1922, Aleksander 1924, Boris 1931, Georgij 1939

KIRJAVAINEN, Antti Esanp. (1883) + Maria o.s. Lamberg (1883)

Taimi Elisabet 1913, Aarre Antti 1915

Susi, Adam Taavetinp. (1906, vävy) + Hilma-Katriina o.s. Pullinen (1908)

KIRJAVAINEN, Antti Pietarinp. (1896) + Klaudia o.s. Tsvetkova (1897)

Elsa Maria 1922, Lempi Elina 1924

KIRJAVAINEN, Esa Pietarinp. (1892) + Anna o.s. Tepponen (1893)

Reino 1920, Lyyli Sanelma 1921, Helmi 1924, Elna 1925, Toivo 1927

KIRJAVAINEN, Helena o.s. Pokkinen (1870)

Rauha Matint. 1907

Kirjavainen, Pekka Matinp. (1903) + Iida o.s. Puputti (1898)

KIRJAVAINEN, Hetti o.s. Itonen (1870)

Kirjavainen, Saima o.s. Ronni (1895)

Kirjavainen, Reino Edvard Paavalinp. (1918) + Helmi o.s. Anteroinen (1918)

Ronni, Paavo (1897, vävy) + Aino Siviä o.s. Kirjavainen (1900)

Toini Onerva 1925

KIRJAVAINEN, Hilma Sakarint. (1900)

Hoiva Onerva Hilmant. 1921

KIRJAVAINEN, Katri o.s. Pimiä (1863)

KIRJAVAINEN, Pietari Esanp. (1878) + Anna o.s. Veijalainen (1892)

Ella Elisabet 1920

KIRTOLA (Kirjuntscheff), Vasilii (1884) + Varvara o.s. Solomonowa (1894)

Valentina 1913, Tamara 1916, Jevgenij 1918, Paavel 1921, Vladimir 1921, Sergeij 1927

KIURU, Stiina o.s. Kalmi (1866)

KOIRANEN, Eino Aaponp. (1904) + Aili Maria o.s. Kauttu (1902)
Sinikka Terhikki 1930, Reino Ragnar 1933

KOIVISTOINEN, Amalia o.s. Tiironen (1892)
Eila Elviira 1919

KOLEHMÄINEN, Eero (1884) + Hilja Maria o.s. Hämäläinen (1892)
Vilho Tapio 1920

KOLI, Helena o.s. Jaatinen (1867)
Handman, Voldemar Adolf Helmut (1895) + Veera o.s. Vashtshalowa (1904)

KONDELIN, Edvard Juhananp. (1895) + Olga Kristina o.s. Nokkonen (1896)
Kirsti Sirkka 1924, Olavi Edvard 1926, Kalevi 1928, Maria Terttu 1930, Kullervo 1930

KOPONEN, Aleks (1894) + Antoniina (1901)

KOPPANA, Maria o.s. Nokkonen (1859)

KOPRA, Antti Tuomaanp. (1896), Kopra, Eeva Maria Tuomaant. (1901), Kopra, Mikko Tuomaanp. (1904)

KOPRA, Maria o.s. Hänninen (1893)
Arvi 1920, Helvi 1921
Kopra, Lauri Juho (1922) + Helvi Viola o.s. Sjöstedt (1924)

KOPRA, Mikko Matinp. (1901) + Aina o.s. Huuhtanen (1905)
Eini Ellen 1930, Erkki Einar 1932, Eija Esteri 1941

KOPYLOFF, Vasili (1900) + Valentina o.s. Danilotschkina (1902)
Daniel 1931, Viktor 1936

KORELIN (Schavikina), Pelagea Ivanint. (1876)

KORHONEN, Aatam Vilhelminp. (1886) + Katri o.s. Sarvi (1894)
Viljo Aataminp. 1908
Korhonen, Onni Aataminp. (1911) + Sylvi o.s. Pyykkö (1912)
Leo Raineri 1937, Eino Kalevi 1938, Osmo Olavi 1940

KORKKINEN, Antti (1865) + Anna o.s. Kuortti (1865)

KORKKINEN, Pekka (1856) + Helena o.s. Nikkanen (1876)
Toivo Armas 1899

KORKKINEN, Saara o.s. Nikkanen (1877)
Johannes Villiam Juhonp. 1903

KOSTIAINEN, Paavo Tuomaanp. (1887) + Anna Maria o.s. Kopra (1885)
Sulo Emil Edvard 1915, Urho Olavi 1919, Keijo Kauno 1921

KOTILAINEN, Aleksanteri (1887) + Anna Maria o.s. Poutiainen (1895)
Leo 1919, Toivo 1920

KOTRO, Aleksander (1866)
Petter 1907

KOUHIA, Aatami Mikonp. (1897), Kouhia, Paavo Mikonp. (1898)
Kouhia, Anna Mikont. (1889)
Maire Kerttu Annant. 1922

KRASCHENININ (myöh. Torikka), Aleksander (1886) + Helena (1894)
Aleksander 1922, Georg 1925, Voldemar 1928, Feliks 1933

KRUGLOFF, Aleksandra Vasilint. (1882)

KRUUS, Jooseppi (1898) + Aina Maria o.s. Kuisma (1901)
Jaakko 1930, Jorma 1932, Liisa Kaarina 1935

KUKKONEN, Anna o.s. Paajanen (1872)
Lempi Juhont. 1914
Kukkonen, Johannes Juhonp. (1908) + Alma Alisa o.s. Susi (1910)

KUKKULA, Ida o.s. Joki (1881)
Kaarlo 1911

KULTANEN, Eemil Vilhelminp. (1897) + Maria o.s. Savolainen (1895)
Savolainen, Tyyne Maria Mariant. 1921, Savolainen Väinö Marianp. 1923

KUNITZIN, Jelena (Helena) Johanneksent. (1866)
Vera Aleksanderint. 1894
Kunitzin, Ivan Aleksanderinp. (1898) + Sinaida o.s. Firsova (1899)
Vladimir Ivaninp. 1925, Gleb 1927, Alla 1928
Kuntola (Kunitzin), Nikolai Aleksanderinp. (1906) + Tamara o.s. (1909)

KUNITZIN, Klaudia Vasilint. o.s. Narkevitsch (1884)

KUNITZIN, Olga Vasilint. (1872)
Kuntola, Aleksander Konstantininp. 1918

KUTILAINEN, Ulla o.s. Nikkanen (1873)
Alina Juosepint. 1899, Uuno Juoseppi Juosepinp. 1902, Arvid Juosepinp. 1907, Viljo Juose-
pinp. 1913, Helvi Toini Juosepint. 1916

KUTILAINEN, Viljo Villenp. (1911) + Aliisa o.s. Kokko (1911)
Pertti Kalevi 1937

KUVAAJA, Iida (1911)

KYLLÄSTINEN, Iida o.s. Pylsy (1877)
Eino Pekka Tuomaanp. 1903, Ester Maria Tuomaant. 1917

KYMÄLÄINEN, Ville Antinp. (1897) + Lahja o.s. Pyykkö (1897)
Kauko Olavi 1926

KYYHKYNEN, Antti Antinp. (1891)

KYYHKYNEN, Juoseppi Antinp. (1889) + Hilma o.s. Hämäläinen (1895)
Helke Johannes 1926, Lauri 1928, Martta Annikki 1931

KYYRÄ, Juho Tuomaanp. (1887) + Hanna o.s. Mentu (1893)
Katriina 1915, Jalmary 1916, Amalia 1919, Armas 1920, Väinö 1922, Hiikka 1927

KÄHÖNEN, Anna o.s. Seppänen (1865)
Hanna Juhanant. 1889

KÄPPI, Tahvo (1880)

LAAKKONEN, Juho Annanp. (1881) + Matilda o.s. Jakobsson (1888)
Laakkonen, Eino Juhonp. (1911) + Hilma o.s. Kotilainen (1908)
Lilja Kyllikki 1935, Eino Johannes Einonp. 1939

LAAKKONEN, Juho Heikinp. (1903) + Hilma Alina o.s. Liukko (1904)

LATTUNEN, Hetti o.s. Pelkonen (1882)
Toivo Antinp. 1907, Edvard Antinp. 1910, Toini Antint. 1917, Sulo Antinp. 1920
Lattunen, Jalmary (1912) + Eila Astrid o.s. Turunen (1917)
Seija Anneli 1938, Anja Kaarina 1940

LAURONEN, Aleksanteri (1900) + Hilma Maria o.s. Kaljunen (1901)
Aura Inkeri 1928, Ilmary Sakari

LAUTAMIES, Antti Antoninp. (1890)

LEMETTI, Oiva Juho Juhonp. (1915) + Sirkka o.s. Korpela 1913

LEMMETTY, Armas (1901) + Katri Greta o.s. Kovalainen (1900)
Kirsti Tuulikki 1929, Jaakko Sakari 1932

LEMMETTY, Yrjö Tuomaanp. (1894) + Hilma o.s. Suokas (1903)
Vilma Annikki 1926, Niilo Pauli 1927, Sirkka Liisa 1928, Mauno Kalevi 1929, Raili Tuulikki
1937

LEMMETYINEN, Otto (1899) + Saima Emilia o.s. Ilonen (1908)
Mauno Kalevi 1935

LEMPINEN, Juho (1880) + Maria o.s. Kiuru (1877)

LEMPINEN, Katri o.s. Nikkanen (1857)
Mannonen, Mooses (1892, vävy) + Anna Maria o.s. Lempinen (1895)
Alpo Uolevi Mooseksenp. 1918

LEMPINEN, Mikko Antinp. (1898)

LEMPINEN, Pietari Tuomaanp. (1879) + Katri o.s. Kouhia (1885)
Anna Klara Pietarint. 1911

LEMPINEN, Uolo(?) Tuomaanp. (1856)

LEPPÄNEN, Ilmary (1895) + Olga Sofia o.s. Allonen (1899)

LESKINEN, Toivo Juhonp. (1909) + Airi Irene o.s. Aaltonen (1910)
Irja Onerva 1932

LIERI, Helena o.s. Lieri (1896)
Onni Viljam Helenanp. 1928

LIFLÄNDER, Jooseppi Juhonp. (1899) + Anna o.s. Janger (1900)
Maire Onerva 1924, Martti Kalevi 1925, Mirja Anneli 1930

LINDEBERG, Feodor (1890) + Olga (1902)
Bernhard 1930

LINDFORS, Ulla o.s. Nikkanen (1873)
Elvi Kustaant. 1909, Hilma Kustaant. 1912

LINDSTRÖM, Adolf Albert Aleksanterinp. (1894) + Lilli Aurora o.s. Appelberg (1882)

LIUKKO, Johannes Simonp. (1907), Liukko, Otto Simonp. (1913)

LOGINOFF, Mikko (1880) + Iida o.s. Mielikäinen (1884)
Helmi 1914, Väinö 1916, Aino Maria 1919, Hilka 1923

LOIPPO, Heikki Mikonp. (1899) + Iida o.s. Huuononen (1904)

LOPONEN, Juhon (1883) + Anna Lydia o.s. Halonen (1879)
Salme Mirjam 1918
Loponen, Kaino Johannes (1915) + Bertta o.s. Iivonen (1919)
Jaakko Antero 1941

LUND, Miina o.s. Kansonen (1874)
Toini Mirjam Kaarlont. 1912
Luntila (Lund), Viljo Aleksander Kaarlont. (1898) + Katri o.s. Paajanen (1889)
Aila Kaarina 1921, Tenho Verner 1923, Maire Marjatta 1927

LYHTINEN, Juhon (1913)

MAJURI, Antti Topinp. (1880) + Sofia Maria o.s. Lieri (1891)
Eemil Jalmari 1912, Elna Amalia 1915, Eino Johannes 1917, Emmi Annikki 1919, Bertta Alina 1921

MALINEN, Knut (1890) + Anna Maria o.s. Karvanen (1884)

MALINEN, Uuno Juhonp. (1886) + Ulrika o.s. Munne (1893)

MATIKAINEN, Elsa Vilhelmina (1896)

MICHELSON, Johannes Alex (1872) + Doris-Luisa o.s. Korro (1874)
Otto 1909

MIETTINEN (ent. Rättö), Helena (1887)
Rättö, Aino (1920)

MIETTINEN, Natalia Feodorint. (1873)
(Klaara) Klaudia Pietarint. 1901
Miettinen, Juho (1908) + Bertta o.s. Sarin (1911)

MIETTINEN, Nikolai (1906)

MIKKULAINEN, Aleksander (1880) + Vera o.s. Severova (1889)
Niina 1912, Juhana 1917, Antton 1918, Nestori 1921, Antero 1928, Eero 1931

MIKKULAINEN, Yrjö (1915) + Siri o.s. Sten (1919)

MOILANEN, Viktor (1880)

MOISANDER, Antti Juhonp. (1882)
Tommi Antinp. 1914, Eino Antero 1922, Lauri 1925

MOISANDER, Johannes (1895) + Anna Maria o.s. Torkkel (1896)

MOISANDER, Juho Juhonp. (1891) + Edla o.s. Kiuru (1901)
Sirikka Annikki 1928, Kaino Kalevi 1929, Ilkka Johannes 1932, Ilmo Ensio 1934

MUNNE, Aliina o.s. Luukkonen (1885)

MUNNE, Anna o.s. Nokkonen (1862)
Maria Esant. 1889

Kuisma, Johannes (1899, vävy) + Elsa o.s. Munne (1898)
Pekka Olavi 1921, Eino 1923, Toivo 1926, Helvi 1930, Anna Maija 1932, Aura Tuulikki 1935,
Tauno 1938, Pentti 1941
Torkkeli, Viljam (1905, vävy) + Elisa o.s. Munne (1907)
Eila Inkeri 1930, Heimo Johannes 1932, Tauno Olavi 1938

MUNNE, Anna o.s. Ronkanen (1877)
Huuhtanen, Johannes Antinp. (1897, vävy) + Elsa Maria o.s. Munne (1898)
Helmi 1922, Sylvi 1924, Lyyli 1928, Hilikka 1931
Sihvonen, Hilja Johanna Esant. o.s. Munne (1907)
Eero Armas Matinp. 1930

MUNNE, Anna o.s. Rämö (1870)
Hilma Matint. 1899, Johannes Matinp. 1908

MUNNE, Helena o.s. Moisander (1885)
Einari Joosepinp. 1918, Sylvi 1923

MUNNE, Ida Joosepint. (1891)
Lilja, Hugo Mauri (1897, vävy) + Anna Helena o.s. Munne (1889)
Jenny 1925, Atte 1926, Timo 1929

MUNNE, Johannes Pietarinp. (1905) + Anna Siviä o.s. Holttinen (1904)

MUNNE, Juhana Matinp. (1878) + Lovisa o.s. Häkkinen (1874)
Antti 1907, Toivo 1914, Pekka 1916

MUNNE, Juoseppi Juhonp. (1860)
Munne, Jalmar Juosepinp. (1900) + Lempi o.s. Turklin (1906)
Eeva Inkeri 1928, Martti Henrik 1932, Kyösti Juhani 1937, Hilppa Lyyli 1941

MUNNE, Juoseppi Matinp. (1876) + Eeva o.s. Susi (1875)
Anna Maria 1899, Lempi Lahja 1911
Munne, Aaro Juosepinp. (1903) + Iida o.s. Arvelin (1900)

MUNNE, Juoseppi Sakarinp. (1886) + Anna o.s. Kirjavainen (1885)
Toivo Reipas 1911, Touko 1917, Siviä 1920, Hilpeä 1923, Tellervo 1926
Munne, Alvi Albert (1907)

MUNNE, Katri Benjamint. (1886)

MUNNE, Vilppo Matinp. (1882) + Anna Maria o.s. Korkkinen (1890)
Alli 1912, Maire 1914, Pentti Veli 1921

MURTONEN, Jooseppi Hiopinp. (1887) + Iida o.s. Rämö (1892)
Eero Sulo 1921, Lauri Olavi 1929

MURTONEN, Juoseppi (1889) + Anna o.s. Töllinen (1890)
Selma Siviä 1912, Eero Olavi 1916, Pentti 1920

MUSTONEN, Elsa o.s. Wallenius(?) (1895)
Sirkka Helvi 1923, Jorma Juhani 1924

MUTTA, Kaarlo Robert (1893) + Helena o.s. Firsowa (1899)
Firsoff, Olga 1929, Firsoff Julia 1935

MUTTA, Saima Joonaksent. (1911), Meeri Elviira Joonaksent. (1918)
Mutta, Elma Lilja 1924 (käly?)

MUURILAINEN, Armas (1917)

MÄKELÄINEN, Anna o.s. Kirjavainen (1872)

MÄKELÄINEN, Eemil Vilhelminp. (1894) + Ulla o.s. Hietanen (1894)

MÄÄTTÄNEN, Joel (1895) + Iida Maria o.s. Harju (1894)
Sirkka Siviä 1920, Tenho Veikko 1922, Heino Olavi 1924, Irma Irene 1926

NAULAPÄÄ, Eino Matinp. (1906) + Aino o.s. Lempinen (1911)
Eeva 1933, Helli Viola 1937

NIEMI, Liisa o.s. Väyrynen (1855)
Niemi, Vilhelmiina Juhont. (1897)
Aarne Ilmari Vilhelminanp. 1926

NIEMINEN, Lyydia (1886)

NIIRANEN, Aino (1909)

NIKKONEN, Jooseppi (1879) + Hetti o.s. Pulkkinen (1872)
Elna Siviä 1913

NOKKONEN, Aino Antinp. (1894)
Nokkonen, Jooseppi Antinp. (1896) + Nadeschda o.s. Kivistö (1900)
Toini Irja 1921, Mirjam 1923, Helvi 1926, Eero Verner 1927

NOKKONEN, Elsa (1897)

NOKKONEN, Hilja Matint. (1904)

NOKKONEN, Jooseppi Juhananp. (1908), Nokkonen Erkki Juhananp. (1910)
Nokkonen, Juho Juhananp. (1906) + Aleksandra o.s. Dementjeff (1904)
Juulia 1931

NOKKONEN, Jooseppi Tuomaanp. (1879) + Helena o.s. Korhonen (1879)
Johannes 1909, Laina 1912, Lyyli 1916, Toini 1920
Nokkonen, Tauno Joosepinp. (1914) + Anna Maria o.s. Oinas (1916)
Erkki Olavi 1937

NOKKONEN, Katri o.s. Hiiri (1880)
Nokkonen, Viljo Esanp. (1902) + Pelagea o.s. Schutschkowa (1901)
Heino 1924

NOKKONEN, Paavo Tuomaanp. (1876) + Katri o.s. Jääskeläinen (1874)
Antti Paavonp. 1907
Nokkonen, Pauli Gerhard (1907) + Lahja Lyyli o.s. Huuhtanen (1900)
Perttu Paavali 1934, Hilppa Lyylikki 1936

NORONEN, Aino (1891)
Aina Helmi Ainont. 1926

NOUSIAINEN, Iida Lovisa o.s. Anttolainen (1886)

NUUTINEN, Ristiina o.s. Sapanen (1885)
Lempi Matint. 1921, Toini 1923, Reino 1928

NYMAN, Aino (1873)
Lempi 1906

NÄRVÄNEN, Anna o.s. Kiviniemi (1877)
Arvi Eemilinp. 1915, Reino Aulis 1920

OINAS, Helmi Tuomaant. (1919)

ORAVA, Pekka (1882) + Anna Maria o.s. Kinnari (1890)
Viljo 1915

OSMALA, Urho Ilmari (1913)

OTAVA, Aksel August (1882) + Hilja o.s. Lindell (1884)
Marja Terttu 1912

OTRANEN, Benjam Juosepinp. (1887) + Iida Maria o.s. Tepponen (1899)
Ludvig 1924, Meeri Mirjam 1926, Jouko Jooseppi 1932

PAAJANEN, Antti Antinp. (1897) + Serafiina o.s. Turklin (1908)
Leena Kaarina 1935, Martta Mirjami 1937
Turklin, Antti Tapio Serafiinanp. 1933

PAAVILAINEN, Iivari (1901) + Aina o.s. Sopanen (1909)
Annikki Rakel Sinikka 1930

PAAVOLAINEN, Aino Kristiina (1905)
Martti Olavi 1932

PAAVOLAINEN, Pekka Aataminp. (1882)

PALJAKKA, Yrjö (Georgij) Esaijanp. (1900) + Feodosia Matveint. (1900)
Georgij 1922, Valentina 1924, Aleksandra 1928, Nikolaj 1937, Vera 1939

PALOPOSKI, Aleksanteri Antinp. (1896) + Aina Kristiina o.s. Mikkolainen (1896)
Sylvi Siviä 1916

PANSCHIN, Ljubov Georgint. (1864)

PELKONEN, Aleksandra Gunilla o.s. Nyman (1867)
Siiri 1890

PELTOLA, Einar Robert (1896) + Hilja o.s. Sarvi (1900)

PENNANEN, Tuomas Yrjönp. (1875)

PENNANEN, Väinö (1904) + Kerttu Maria o.s. Pietiläinen (1907)

PENTTINEN, Edvard (1886) + Ester Sofia o.s. Suikkari (1900)
Unto Edvard 1920, Veikko Armas 1922, Eino Olavi 1924, Aune Inkeri 1929, Toini Ester 1932

PIMIÄ, Antti Esanp. (1902)
Pimiä, Brita Esant. (1908), Pimiä, Eino Esanp. (1911), Pimiä, Esa Esanp. (1912), Pimiä, Pauli
Esanp. (1914)
Pimiä, Ludvig Villiam Esanp. (1907) + Aune Inkeri o.s. Nuutinen (1908)

PIMIÄ, Matti Antinp. (1869) + Anna Johanna o.s. Rontu (1877)
Pentti 1903, Kerttu 1905, Antti 1906, Anni 1912

PIMIÄ, Tuomas (1878) + Aina o.s. Hippeläinen (1895)
Sinne 1923

Pimiä, Kauko Valto (1920) + Amalia o.s. Kyyrä (1919)
Pentti Juhani 1940

PIMIÄ, Väinö Armas (1896) + Emilia o.s. Ostrofski (1902)

POHJALAINEN, Anna o.s. Käkönen (1894)

POKKINEN, Antti Esanp. (1890) + Siiri Maria o.s. Nikkilä (1893)
Hilka Mirjam 1917, Raija Ritva Tuulikki 1933, Kaija Varpu Vellamo 1934
Pokkinen, Helena o.s. Hippeläinen (1863)

POKKINEN, Eemil Benjaminp. (1889) + Katri o.s. Honkanen (1890)

POKKINEN, Elma Impi (1920)

POKKINEN, Helena o.s. Viuhko (1862)

POKKINEN, Ilmari Juhonp. (1901) + Aina o.s. Kukko (1903)
Helmi Kyllikki 1929, Impi Annikki 1931
Pokkinen, Maria o.s. Virkki (1863)

POKKINEN, Juho Antinp. (1872) + Anna o.s. Loippo (1877)
Tauno Edvard Juhonp. 1913, Alpo Sulo Juhonp. 1917
Pokkinen, Kaarlo Julius (1903) + Lyyli Ester o.s. Jyrkkänen (1909)
Teuvo Kullervo 1934, Veijo Antero 1935, Reino Ensio 1940

POKKINEN, Katri o.s. Laitinen (1857)
Armas Esanp. 1893, Lyyli Johanna Esant. 1899

POKKINEN, Mikko Juhonp. (1888) + Anna o.s. Moisander (1888)
Rauha Mikont. 1918, Salme Mikont. 1921, Vilho 1923, Hulda 1925
Pokkinen, Sulo Mikonp. (1914) + Aino Iris o.s. Kemiläinen (1918)
Aila Marjatta 1940
Pokkinen, Johannes Juhonp. (1897) + Aina Katri o.s. Murto (1905)
Irja Sinikka 1925, Raiili Lahja 1926, Kaija Liisa 1927, Eero Edvard 1930, Airi Elviira 1933,
Arvo Johannes 1938, Rauno Aulis 1941

POKKINEN, Pietari Eerikinp. (1870) + Lovisa o.s. Paajanen (1878)
Munne, Väinö Pietarinp. (1895, vävy) + Hilma Maria o.s. Pokkinen (1898)
Maija Liisa 1926

POLKKO, Aleksander (1907) + Toini o.s. Munne (1914)
Aulis Kuisma 1935, Lauri 1940, Lea Kaarina 1941

POLKKO, Einar (1905) + Vilhelmiina o.s. Kokko (1902)
Inkeri Tuulikki 1937

POLTTOJA (Benstorf), Iida Maria Juhont. (1884)

POUSSI, Topias (1856) + Emilia o.s. Vasarainen (1870)

POUTIAINEN, Lyydia Lovisa (1882)

PULAKKA, Aili Mirjam Matint. (1918)

PULKKINEN, Johannes Tuomaanp. (1899) + Hilja o.s. Lifländer (1906)
Lassi Erkki 1940, Sinikka Martta Kaarina 1941

PULKKINEN, Toivo Tuomaanp. (1904) + Anna Katri o.s. Ronni (1904)
Lassi Uolevi 1923, Irma Anneli 1931, Pauli Verner 1934

- PULKKINEN**, Väinö Viljam Juhananp. (1906) + Kerttu Ester o.s. Pennanen (1907)
- PUMMI**, Helena o.s. Kondelin (1889)
 Pummi, Maurits Oskarinp. (1914) + Lahja Sylvia o.s. Hyttinen (1913)
 Pertti Raineri 1934
- PYYKKÖ**, Eenokki (1904) + Nadeschda o.s. Diomin (1906)
 Yrjö Johannes 1928
- PYYKKÖ**, Matti Heikinp. (1885) + Maria o.s. Kähönen (1886)
 Siviä 1913, Salme 1915, Sanelma 1920, Vieno 1923
 Pyykkö, Soini (1917) + Laura Terttu o.s. Suokas (1920)
 Kari Alvar 1939
- PYYKKÖ**, Väinö Matinp. (1907) + Kapitolina o.s. Schutschkova (1908)
- PÄÄKKÖNEN**, August (1889) + Lyidia o.s. Koskinen (1886)
- PÖYRY**, Ida Maria o.s. Lind (1874)
 Tekla Antint. 1909
- RANNELMA** (Hiiri), Matti Esanp. (1880) + Katri (1883)
 Martta Katrina 1908
 Rannelma (Hiiri), Viljo Edvard Matinp. (1907) + Saima o.s. Kakko (1903)
 Irja Irene 1930
- RASILAINEN**, Armas Valdemar (1891) + Hilja o.s. Lautiainen (1886)
 Armas Olavi 1916, Salli Sanelma 1918, Yrjö Kalervo 1920
- RAUTELL**, Ida (1878)
 Rautell, Thure Leo Felix (1905) + Klaudia o.s. Schutschkof (1906)
- RAUTIAINEN**, Antti (1877)
 Tyne Siviä 1903, Toivo 1909, Eino 1911, Tauno 1913, Arvi 1914, Tenho 1917
- REIMAN**, Juho Hiopinp. (1882) + Iida o.s. Räisänen (1883)
 Vaalola, Veera o.s. Reiman (1914)
- REITAMA** (Rubanin), Georg (1907) + Anna(?) Helena o.s. Nousiainen (1907)
 Ritva Riikka 1938, Jyrki Tuomo 1939, Seija Tuulikki 1940
- REPO**, Edith Elisabet o.s. Vamper (1906)
 Raili Orvokki 1931
- RIIKONEN**, Matti (1874)
 Matti Matinp. 1909
- RIUKKA**, Johannes Joosepinp. (1899) + Roosa Maria o.s. Veijalainen (1900)
 Oiva Heikki 1922, Pentti 1924, Voitto Allan 1926
- RONKANEN**, Tuomas Sakarinp. (1887) + Kerttu Elviira (1912)
 Ronkanen, Kauko Olavi (1913) + Lilja o.s. Hiilinen (1916)

RONNI, Antti Paavonp. (1885) + Hedvig o.s. Lasonen (1898)
Toivo Antinp. 1914, Pentti Olavi 1923, Erkki Olavi 1927, Jouko Antero 1929, Aino 1935

RONNI, Juoseppi Paavonp. (1887) + Eliina o.s. Paajanen (1893)
Hellin Toini 1921, Eila Inkeri 1925, Viljo Veikko 1931

RONNI, Katri o.s. Käkönen (1866)
Aleksander Paavonp. 1898, Johannes Paavonp. 1906
Ronni, Väinö Paavonp. (1903) + Saimi Elisabet o.s. Paju (1908)
Eeva Inkeri 1931, Martti Olavi 1932

RONNI, Paavo (1890) + Anna Leena o.s. Eerikäinen (1891)

RONTU, Bertta Matint. (myöh. Ikävalko, 1912)
Rontu, Martta (1913, sisar)

RONTU, Juho (1884) + Iida Maria o.s. Anttonen (1890)
Arvi 1915, Armas 1919, Rikhard 1921, Einar 1924, Ilmari 1926, Eino 1931, Väinö Johannes
1934

RONTU, Kristiina o.s. Mutta (1863)
Olga Yrjönt. 1904

RÄIKKÖNEN, Pekka (1887) + Helena o.s. Liimatta (1881)
Elvi 1915, Pentti 1922

RÄMÖ, Eeva Esant. (1919)

RÄMÖ, Viktor (1879) + Iida Maria o.s. Siippanen (1888)
Jouko 1913

RÄSÄNEN, Karoliina (1878)

RÄTY, Nuutti Johannes (1892) + Aino Siviä o.s. Hartikainen (1895)

RÖYTTÄ, Anni o.s. Siika (1873)
Johan Edvard 1914
Röyttä, Ensio Heino (1906) + Ester o.s. Halonen (1911)

SAHARINEN, Matilda o.s. Laakkonen (1880)
Elsa Kaapront. 1907, Engelbert Kaapronp. 1913, Maire Kaapront. 1916
Saharinen, Einer Rudolf Kaapronp. (1905) + Lyyli Amanda o.s. Kauttu (1910)
Rauno Olavi 1937

SAKSA, Helena o.s. Seppänen (1880)
Lahja Lempi Albinint. 1913, Hilikka Mielikki Albinint. 1916, Maire Mirjam 1918, Hellin Hele-
na 1924

SAPPINEN, Matti (1887) + Paraske o.s. Mihailoff (1889)
Anna Maria 1914, Armas Emanuel 1921, Jalmari 1924, Väinö Veikko 1926, Lyyli Kyllikki
1931

SARA, Johan Edvard (1872) + Eeva Stiina o.s. Pätäri (1886)
Sylvi Elina 1901, Helvi Katri 1909, Aino Siviä 1913, Vappu Taina 1914 (?)

SARIN, Ristiina o.s. Ronni (1881)
Podduikin, Vladimir Sergeinp. (1911, vävy) + Aina Lilli o.s. Sarin (1909)

SAVOLAINEN, Anna Juhont. (1888)

SAVOLAINEN, Helena Yrjönt. (1884)
Sylvi Maria Helenant. 1918

SAVOLAINEN, Katri o.s. Henttonen (1887)
Sointu Alice 1920, Helli Tellervo 1923

SAVOLAINEN, Maria (1883)
Savolainen, Katariina Antint. (1911)
Arvi Juhani Katariinanp. 1933

SAVOLAINEN, Pekka Paavonp. (1904) + Elsa o.s. Grön (1906)
Kauko Olavi 1929, Veikko Väinö 1930, Leila Kaarina 1940

SAVOLAINEN, Ristiina o.s. Iivonen (1886)
Irma Onerva 1918

SCHUKOFF, Ivan Semjoninp. (1901) + Aleksandra o.s. Firsowa (1904)
Mikael

SCHUTSHKOFF, Elsa Tyyni o.s. Röyttä (1910)
Maria 1939

SEPPÄNEN, Juho Sakarinp. (1887) + Vilhelmiina o.s. Ronni (1889)
Lilja 1915
Ronni, Vilho Edvard Vilhelmiinanp. (1909) + Laila o.s. Pummi (1910)

SEPPÄNEN, Pentti-Sakari Juhonp. (1909) + Aino-Tuulikki o.s. Kaasinen (1915)
Lauri Ylermi 1935, Riitta Tuulikki 1937, Jouko Tapani 1941

SIHVONEN, Johannes Juhonp. (1900) + Elsa Maria o.s. Torkel (1905)
Heikki Aulis 1930, Seppo Tapani 1937

SIHVONEN, Oskar (1890) + Katri o.s. Hyttinen (1896)
Reino Kullervo 1919, Irja Sylvia 1925

SIIRIÄINEN, Eenok (1891) + Helena o.s. Ahtiainen (1887)
Arvi Olavi 1915, Eero Edvard 1920, Soini Lyyli 1923

SORIN, Filip Sergeinp. (1879) + Eudokia o.s. Schutschkowa (1887)
Sorin, Nadeschda o.s. Surenkina (1909, miniä)

SOSUNOFF, Johannes Eudokiminp. (1910) + Taisia o.s. Firsowa (1906)

SUIKKANEN, Juho Pietarinp. (1888) + Katariina o.s. Neuvonen (1891)
Urho Armas 1921, Erkki 1930

SUIKKARI, Eemil Mikonp. (1896) + Elsa o.s. Rämö (1899)

SUIKKARI, Mikko (1870) + Varpu o.s. Heinikainen (1871)
 Ville Mikonp. 1894

SURENKIN, Ivan Ivaninp. (1873) + Elena o.s. Kunitsina (1879)

SUSI, Mikko (1885) + Anna Ristiina o.s. Käkönen (1881)
 Viljo 1915, Lilja Mirjam 1919, Sylvi Johanna 1919

SUUTARINEN, Vilhelmiina o.s. Kirjavainen (1879)
 Viljo Johannes Juhananp. 1906, Sulo Väinö Juhananp. 1917

SÄLLINEN, Juho Matinp. (1893) + Alina o.s. Kuhanen (1898)

SÖDERGRAN, Helena Lovisa o.s. Holmros (1861)

TAMMIKKO, Mihail Mikonp. (1888) + Hilda o.s. Rämö (1880)

TANNER, Anna (1854)
 Tanner, Karl Vilhelm (1889) + Rakel Maria o.s. Metsälä (1915)
 Matti Kaarlo 1940

TAPANAINEN, Otto Siprentinp. (1900) + Aina Maria o.s. Kiuru (1902)
 Arvo Otto 1925, Eira Kaarina 1931

TEITTINEN, August (1864)

TEMONEN, Jooseppi (1882) + Anna Maria o.s. Rautanen (1891)
 Lahja Maire 1917, Antti Arvo 1920, Martta Sirkka 1924, Hilikka Marjatta 1927, Jaakko Aulis
 1929, Olavi 1934, Pirkko Sinikka 1938

TEPPONEN, Mikko Jaakonp. (1890) + Iida o.s. Kaukonen (1896)
 Kerttu 1920, Marjatta 1923, Yrjö 1926

TERMONEN, Hanna o.s. Thusberg (1892)
 Jouko Edvard Mikonp. 1920, Heimo Viktor 1922, Helvi Lahja 1924

TERONEN, Esa Tanelinp. (1877) + Anna o.s. Tikka (1879)
 Eemil 1913, Urho Iivari 1917, Vilho Johannes 1920
 Teronen, Helmi Maria (1911)
 Uolevi Ensio Helminp. 1929

TJURIN, Maksim Grigorinp. (1906) + Olga o.s. Serowa (1904)
 Taisia 1928, Liidija 1930, Maria 1934

TOIVIAINEN, Einar Juhonp. (1892) + Kerttu Ingrid o.s. Kekki (1901)
 Seppo Einar 1928, Erkki Juhan 1933

TOLONEN, Anna o.s. Sinkkonen (1864)
 Vilhelmiina 1886, Anna Lovisa 1887, Kustaa 1889, Ville 1898

TOLONEN, Armas Juhonp. (1893) + Eeva o.s. Lempinen (1898)
Rudolf 1927, Pirkko 1928
Lempinen, Lempi Unelma Eevant. 1920

TOLONEN, Juho (1890) + Anna Vilhelmiina o.s. Aliska (1887)
Aina Katri 1917, Irja Lempi 1918, Toivo Johannes 1920, Oiva Armas 1922, Olavi Antero 1927

TOLONEN, Ksenia o.s. Scharina (1895)
Vladimir 1923, Andreij 1927

TUHKANEN, Taavetti Juosepinp. (1903) + Martta o.s. Nokkonen (1907)
Unto Valtteri 1926

TUITTU, Aleksander (1864) + Eeva o.s. Tuhkanen (1864)
Maria 1886, Kaarlo 1895
Tuittu, Elsa Aleksanderint. (1902)
Svinhuvud, Viljo Olavi Rafaelinp. 1922

TUITTU, Irja Kaarina Villent. (1924), Tuittu, Reino Villenp. (1926)

TUOKKO, Eino Heikinp. (1908) + Anna Maria o.s. Tolvanen (1905)

TUOKKO, Heikki Simonp. (1874)
Juoseppi 1904, Mikko 1914
Tuokko, Aapro Heikinp. (1902) + Lydia o.s. Abramoff (1904)
Meeri Kristina 1925, Heikki 1927, Salme Maria 1929

TUOKKO, Johannes Mikonp. (1902) + Katri (1912)

TÄHKÄ, Jaakko (1881) + Maria o.s. Schutschkova (1885)
Julia 1907, Eugen 1909

UOTILA (ent. Hiiri), Antti (1896) + Vilhelmiina o.s. Suuronen (1894)
Martti Antero 1924, Esko Pekka 1934

URPELAINEN, Otto Heikinp. (1890) + Helmi o.s. Suojanen (1892)
Eila 1917, Kauko Lauri 1919, Maila Sofia 1920, Heikki Veikko 1922, Ilmari Ensio 1925, Arvo
Aukusti 1926

VAINIKKA, Johannes Mikonp. (1891) + Anna o.s. Huttunen (1887)

VALLMAN, Anna o.s. Kunitsina (1860)

VALLMAN, Evgenie Nikolaint. (1891)

VALLMAN, Nikolai Nikolainp. (1887) + Aleksandra o.s. Pereliikina (1887)
Yrjö 1919, Galiina 1923

VALLMAN, Valdemar Nikolainp. (1885) + Olga o.s. Schavoronkova (1886)

VAMPER, Maria o.s. Mozer (1882)
Elsa 1911

VENÄLÄINEN, Anton (1886) + Tilda o.s. Hietamies (1893)
Aimo Ragnar 1921

VERRONEN, Jalmari (1891) + Miina o.s. Manninen (1887)

VESTERINEN, Arvi Hermaninp. (1905) + Anni o.s. Pokkinen (1894)

VESTERINEN, Joonas Joosepinp. (1894) + Antonina o.s. Dementjeff (1902)

VESTERINEN, Kerttu Joosepint. (1906), Vesterinen, Toini Joosepint. (1909)
Vesterinen, Toivo Joosepinp. (1907) + Meeri o.s. Hiiri (1912)
Hilkka Maila 1937

VIROLAINEN, Tuomas Matinp. (1882) + Anni o.s. Liimatta (1888)
Aino Anna Sylvia (?) 1916, Martta 1918, Lempi 1920, Lyyli 1923, Veikko Johannes 1925,
Maria 1927, Helli 1930, Keijo Tapani 1931

VUORELA, Siiri Kerttu o.s. Koivula (1893)
Eeva Kaarina 1925, Teuvo Arttur 1926

ÄIKÄS, Jalmari Juhonp. (1907) + Anna Maria o.s. Harsia (1908)
Kauko Johannes Jalmarinp. 1939

ÄKRÄS, Matti Mikonp. (1889)

TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTO - PIRKANMAAN MAAKUNTAKIRJASTO

TAMPEREEN KAUPUNGINKIRJASTO -
PIRKANMAAN MAAKUNTAKIRJASTO

837N1337200

Kulttuuri on aidoimmillaan silloin, kun sitä tekevät ihmiset itse. Kivennavan pitäjän Raivolan kylän entiset asukkaat lähettivät kirjaan yli 150 kertomusta ja noin 350 valokuvaa. Julkaisuun sisältyy niistä yli puolet. Yhden Karjalan kannaksella sijaitsevan kylän kuvauksia asukkaiden itsensä kertomana ei liene aiemmin julkaistu näin laajasti.

Raivolan kylä sijaitsee eteläisellä Karjalan kannaksella Terijoen naapurissa. Pietariin on matkaa vain nelisenkymmentä kilometriä. Nämä Raivolan, Terijoen, Kuokkalan seudut olivat jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien toimeliaita ja vilkkaita – ei vähiten runsaasta huvila-asutuksesta johtuen.

Kulttuuriperinne ihmisten itsensä kertomana on korvaamattoman arvokasta, etenkin kun luonnollisen elämäntilanteen myötä syntyperäinen karjalainen väestö on yhä harvalukuisempaa.

Kirja sisältää kertomusten ja kuvien lisäksi tutkijoiden kirjoituksia, Raivolan murrettä, runoja ja sananparsia sekä Raivolan tunnetun runoilijan Edith Södergranin ottamia harvinaisia valokuvia kodistaan ja kotikylästään. Kirjaan on koottu myös kylässä vuonna 1939 asuneiden henkilöiden nimiä henki- ja rippikirjoista.

Julkaisija on Raivola-Seura ry.
Toimitustyön ovat tehneet
Kauko Äikäs ja Ritva Sainio.

ISBN 952-91-1979-8

